Στέφανος Τηλικίδης Στ' αχνάρια του Κύκλωπα

Διηγήματα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

LAYIO

Θεσσαλονίκη 1996

Στέφανος Τηλικίδης

Στ' Αχνάρια του Κύκλωπα Διηγήματα

Επδόσεις Έλυτρο Θεσσαλονίκη 1996

Το έργο αυτό διατίθεται με άδεια Creative Commons Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές. Για να δείτε ένα αντίγραφο αυτής της άδειας, επισκεφθείτε το http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/ ή στείλετε επιστολή στο Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Επικοινωνία: htilikidou@gmail.com

Επιμέλεια: Δημήτοης Κοσμάς Εξώφυλλο: Ηλίας Γκούμας

© Χάιδω Τηλικίδου

ISBN 960-7624-09-2

Εκδόσεις Έλυτρο Δελφών 104 - 546 43 Θεσσαλονίκη Τηλ.: 861.225 - Fax: 281.984

Έργα του ιδίου:

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΜΟΤΙΒΑ, Ποίηση, 1953
ΓΙΑ ΤΗ ΧΙΛΙΑΚΡΙΒΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ,
(τραγούδια της σκλαβιάς και της αντίστασης), Ποίηση, 1956
ΖΗΣΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ, Τραγωδία, 1957
ΠΟΙΟΣ ΕΚΛΕΨΕ ΤΟΥΣ ΟΙΚΤΙΡΜΟΥΣ ΜΑΣ,
Θέατρο πρόζας, 1966
ΤΟ ΕΙΔΩΛΟ ΤΟΥ ΚΥΚΛΩΠΑ, Διηγήματα, 1967
ΕΙΡΗΝΗ ΠΛΗΓΗ ΜΟΥ, Ποίηση, 1972
ΓΙΑ ΤΗ ΧΙΛΙΑΚΡΙΒΗ ΤΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ,
Ποίηση, 1973 (Β΄ έκδοση)
ΕΔΩ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ, Ποίηση, 1974
ΣΤΑΛΑΧΤΙΤΕΣ ΑΠΟ ΔΑΚΡΥ, Ποίηση, 1979
ΓΡΗΓΟΡΕΙΤΕ..., Ποίηση, 1982

Ο «Επίλογος» στο «Είδωλο του Κύκλωπα»

(Απολογία στον αναγνώστη)

Αν σου 'λαχε να μάθεις να συλλαβίζεις πάνω στ' Αλφαβητάριο της Σπανιόλικης τραγωδίας, να ματώσεις τις παρθενικές ανθρώπινες εμπειρίες σου, πάνω στις αιχμές της πραγματικότητας των Νταχάου και των Άουσβιτς,

να πυοπολήσεις τ' άδολα νεανικά σου όνειοα, στην κολασμένη πυοά της Χιοοσίμα, ν' «απωλέσεις» τα ίχνη της πεισματωμένης ουμανίστικης πορείας σου, στο τέλμα της Βιετναμέζικης γενοκτονίας, τότες ένα στέκεται για σένα το πρέπο. Ν' απλώσεις, μέσ' από το έργο σου, το χέρι, σ' αυτούς που μάχονται, δίχως ανάσα, να προγκήξουν από την πόρτα της «κατοικίας» του ανθρώπου, τον κοσμοχαλαστή «ΚΥΚΛΩΠΑ». Τ' άλλα, θα τα καρπίσ' η μήτρα.... «της πανανθρώπινης φιλιάς»

Περιεχόμενα

Με τη βοήθεια του Ανθοώπου	11
«Δίχως αντίροηση»	0.4
Το τέλος ενού «ήρωα»	and and
Η μέθοδος συνετισμού	71
Μαύρος σταυρός στο χιόνι	0.0
Ο φταίχτης	407
Οι παππούδες	115
«Χουάν Μαρία Χιμένεθ»	
Το αμάρτημα	127
Μια μέρα του γιατρού Βασίλη Γεωργιάδη	139
Το κακοπάντρεμα	
«Εξ όλων των κατοικιδίων»	167
Ο κατάδικος	177
Περιεχόμενα	189

Με τη βοήθεια του Ανθοώπου

«τέως» λοχίας των τεθωρακισμένων του ισραηλινού στρατού, Μπαρ Λεβ του Ιζάκ, πορευόταν στην ασφαλτοστρωμένη δημοσιά π' οδηγούσε, από τον επαρχιακό σιδηροδρομικό σταθμό, ίσια πάνω στο βορεινότερο «κιμπούτς» της χώρας του, εκεί σχεδόν στα ριζά των υψωμάτων του Γκολάν.

Ήταν ένας άντρας γύρω στα τριανταπέντε, ψηλός, ξεροκιανός, με πρόωρα ρυτιδιασμένο πρόσωπο, με πλούσια κατάξανθα μαλλιά, που κρέμουνταν πίσω, πάν' από το θερινό αμπέχονο που φόραγε, με καταγάλανα φωτεινά μάτια και μ' ένα κορμί ανοικονόμητο, που τελικά θύμιζε αντιπροσωπευτικό τύπο της Άριας φυλής παρά της δικής του.

Ήταν αυγουστιάτικο καταμεσήμερο κι ο ήλιος ζεματούσε τον αγέρα που ξεχυούταν από τα υψώματα, πύρωνε την άμμο της έρημος κι έψενε την άσφαλτο τόσο, που 'κανε την πίσσα

της μαλαχιά, καθώς τ' ανεβασμένο σταρίσιο προζύμι.

Στα χείλια του κρεμόταν, ακόμα, το κατάπικρο χαμόγελο, που μόνιασε κειδάς, από τ' αναπάντεχο φέρσιμο των ανθρώπων, που του 'λαχε πριν ώρας.

Καθώς πορευόταν, αγκομαχώντας, μέσα στο λιοπύρι, φορτωμένος στην πλάτη τους δυο βαριούς σάκους του και πνιγμένος στον ίδρω, άκουσε πίσω θόρυβο από μοτέρ αυτοκινήτου και σύγκαιρα φωνές που τραγούδαγαν πολεμικά θούρια.

Σταμάτησε κ' έστρεψε.

Στυλώθηκε καταμεσής στην άσφαλτο και περίμενε.

Τ' ανοιχτό καμιόνι φρενάρισε μπροστά του, τόσο ξαφνικά κι απότομα, που τα φρένα του τσίριξαν άγρια και τόνε ξεκούφαναν. Στα πλευρά του διάβασε τ' όνομα του δικού του «κιμπούτς».

Χαμογέλασε. Και πιο πολύ χάρηκε, όντας, ανάμεσα σε κείνους που γιόμοζαν την καρότσα, ξεχώρισε τα πρόσωπα μερικών

γνωστών του - συντρόφων της δουλειάς - και στο βολάν είδε να κάθεται ο αδερφικός του φίλος Μπεν Αζίζ, π' αντάμα κίνησαν τότες, από τη Γερμανία, πρώτοι πρώτοι, να 'ρτουν να ζήσουν στην καινούργια πατρίδα.

Ανέμισε χαρούμενος τα χέρια - αν δύνονταν θ' ανέμιζε και

την καρδιά του - και τους χαιρέτησε.

- Γειά σας... Γειά σας...

Όμως από τους άλλους, κανείς δεν του αποκρέθη.

Τόνε τήραζαν ούλοι, μ' ένα βλέμμα σκληρό, περιφρονητικό, κι όμοιαζαν σάμπως να καταριούνταν μέσα τους την ώρα και τη στιγμή που τον απάντησαν στη στράτα.

Μήτε κι ο φίλος του ο Μπεν δεν έδειξε να χάρηκε. Κατάλαβε τούτος, πικράθηκε, όμως πείσμωσε.

- Μπεν..., φώναξε στον άλλο. Μπεν, φίλε μου, αδερφέ μου...

εγώ είμαι, ο Μπαρ, δε με γνώρισες;

Κείνος τόνε τήραξε μια στιγμή, αδιάφορα, έστρεψε πάλε στο πλάι και σ' ένα λεφτό ακόμα, σήκωσε το πόδι από το φρένο, πάτησε γκάζι και το καμιόνι όρμηξε στην άσφαλτο, με τη βιάση του ζωντανού που το 'χει καταπόδι αγρίμι μοβόρικο, και χάθηκε στον ορίζοντα.

Ο Μπαρ σταμάτησε ν' ανασάνει κομμάτι.

Σφούγγισε από το μέτωπο τον ίδοω που λάσπιζε πάνω του. Δεν ήξερε να πει ακριβώς, όμως από κείνη τη συνάντηση και δώθε, γρικούσε τη δύναμή του λειψή και στην καρδιά μια πίκρα, π' αν δεν την πάλευε ογρήγορα, θ' αυγάτιζε 'κείνη και θα τόνε καταχτούσε σ' ολάκερο το είναι του.

Θυμήθηκε.

Χαμογέλασε, κουρασμένα. Έβαλε το χέρι στην πίσω τσέπη του παντελονιού του και τράβηξ' ένα διπλωμένο χαρτί.

Ήταν το στερνό γράμμα της γυναίκας του, που πήρε στη φυλακή. Το ξεδίπλωσε και διάβασε:

«Μπας αγαπημένε μου άντςα,

Για το γιό μας τον Μπενίκο θα 'ναι και σήμερα όπως πάντα τα πρώτα μου λόγια. Είναι τος τρίσγερος. Έμορφος και δυνατός,

καθώς ο προφήτης Δαβίδ, στα μικράτα του.

Από τώρα - στα πέντε χρόνια - γράφει και διαβάζει καλά και θαρρώ πως το ερχόμενο που θα γραφτεί στο σχολειό, αυτός θα μαθαίνει γράμματα στη δασκάλα, την κυρία Βαλερή Μόλχω.

Όπως σου 'γραφα πάντα, τα ξέρει όλα για σένα και τώρα πια σε περιμένει, στον ύπνο και στα ξύπνια του, κι ούλη την

ώρ' ανοίγει την πόρτα και σε καλωσορίζει.

Όμως, Μπας αγάπη μου, μην έρθεις στο κιμπούτς. Σου το παρακαλώ πάλι, σου προσπέφτω και σε παρακαλώ. Ύστες απ' ό,τι έγινε, θα υποφέρεις. Θα υποφέρεις πολύ, αγάπη μου σε ξέρω καλά - θα υποφέρεις αφάνταστα.

Για τούτο, ευτύς ως θα βγεις από τη φυλακή, με το καλό, γράψε μου πού θα πρέπει να 'ρτουμε με τον Μπενίκο να σε

βρούμε και να σε σφίξουμε στην αγκαλιά μας.

Σου 'κουψα πολλά, καλέ μου, απ' όσα τοαβήξαμε με το γιό μου, στα δυο χρόνια που μας έλειψες. Θα τα μάθεις σα σμίξουμε. Ένα μονάχα θα σου πω τώρα. Πως δύσκολα χάριζαν οι άνθρωποι τούτα τα χρόνια, σ' εμένα την καλημέρα τους και στο παιδί μας το χάδι τους. Και πως δεν άλλαξε, ακόμα, τίποτα κι ούτε θ' αλλάξει. Γιατί πρέπει να ξέρεις πως οι άνθρωποι εδώ έγιναν αγνώριστοι. Οι άνθρωποι έγιναν αυστηροί, σχεδόν σκληροί. Κι ίσως να μη φταίνε οι ίδιοι. Γιατί ο πόλεμος μας αλλάζει. Αυτό 'ναι αλήθεια, αυτό 'ναι μεγάλη αλήθεια. Ο πόλεμος δεν έχει καλοσύνη, δεν έχει συμπόνια, είναι παράλογος. Φυτεύει στα φρένα μας τη σύγχυση και στα μάτια μας το σκοτάδι, μας μεταμορφώνει «κατ' εικόνα και ομοίωσή» του, μας ξεστρατίζει από την ανθρωπιά.

Σου τα λέω τούτ', αγαπημένε μου, για να σε πείσω να μην

ξανάρθεις στο κιμπούτς.

Θα 'ναι προτιμότερο και για σένα και για μας, καλέ μου, ν' ανταμώσουμε αλλού.

Γράψε μας λοιπόν πού κ' ευτύς κινούμε με το γιό σου.

Ακόμα κι αν θα χοειαστεί να πορευτούμε μέχρι την άκρη της γης. Περιμένουμε γράμμα σου.

Σε φιλούμε Μπενίκο - Ραχήλ» Δίπλωσε το χαρτί και το ξανάβαλε στην τσέπη.

Κίνησε.

Τώρα ένιωθε πιο κουρασμένος. Κι ας ξανάσανε, διαβάζο-

ντας, τόσην ώρα, στην άχρη της άσφαλτος.

Πικρό το σάλιο του, τόνε φαρμάκωνε στο λαιμό και στην καρδιά γρικούσ' έναν πόνο, σα να του την άδραξε σιδερένια παλάμη και να του τήνε στραγκάλιζεν αλύπητα.

Χαμογέλασε πάλι.

Μ' ένα χαμόγελο που θύμιζε, πιότερο, βουβό κλάμα.

Έπιασε την άκρη του δρόμου, σφάληξε τα μάτια και πορεύτηκε για λίγο, στο σκοτάδι, με βήμ' αβέβαιο και δισταχτικό, καθώς εκείνο του στρατολάτη που 'χασε το δρόμο και, σύγκαιρα, την προσδοκία, να φτάσει στο ποθητό τέρμα.

Για μιαν ακόμα φορά - σαν πόσες να το 'κανε στα δυο χρό-

νια της φυλακής; - ξανάφερε στο νου τα περασμένα.

Τη ζωή στο μαμρινό τόπο της γέννησής του, στο Άαχεν της Γερμανίας. Τα ευτυχισμένα παιδικά κ' εφηβικά χρόνια, με τις σπουδές και τους αγνούς έρωτες. Την «οριστική λύση του εβραϊκού προβλήματος» που στοίχισε και σ' αυτόν την απώλεια του κύρη και της μάνας του. Τη δική του περιπλάνηση στην κατεχόμενη Ευρώπη. Τους αγώνες του, στο πλευρό των «Μακί», της Γαλλικής Αντίστασης, μέχρι την τελική νίκη.

Τον ενθουσιασμό του με την αναγγελία της ίδουσης του κράτους του Ισραήλ. Την εγκατάσταση στην «πατρώα» γη. Τους σκληρούς αγώνες του, για το στέριωμα και την προκοπή της

καινούργιας πατρίδας.

Τη γνωριμία με τη θεϊκή Ραχήλ. Το γάμο τους, τη γέννηση του Μπενίκο κ' ύστερα...

Ύστερα τον πόλεμο.

Ένας βόγκος ξέφυγε από τα στήθια του. Άνοιξε τα μάτια, τέντωσε με δύναμη τα βλέφαρα και γυρόφερε, πυρετικά, τους βολβούς μέσα στις κόχες τους.

Πάσκισε, με την ακονισμένη αίστηση της στιγμής, να διακόψει το φτεράκισμα της μνήμης, μέσ' από την ανεπιθύμητην α-

ναδρομή. Το τοπίο γύρω ήταν απελπιστικά μονότονο.

Ο αγέρας που ξαπόστελναν οι κορφές των λόφων, λίχνιζε την ψιλήν άμμο, που πλανιόταν ολούθε και του πιλάτευε την ανάσα και τα πλεμόνια.

Ο ήλιος, μέγας κύριος και διαφεντευτής «των πάντων», σβούριζεν από ψηλά, στο κεφάλι των πλασμάτων του Θεού, τη

μεγάλη πληγή της δίψας.

Δάγκωσε με δύναμη τα χείλια, τίναξε το φορτιό του τάχα να το βολέψει καλύτερα στην πλάτη, έλυσε και ξανάδεσε πιο σφι-

χτά τη ζωστήρα του.

Όμως, μ' όλα τούτα, τα δίχως λόγο καμώματα, δεν τα κατάφερε ν' αποδιώξει τις οδυνηρές μνήμες, να συμμάσει το λογισμό του από τ' αφηνιασμένο ξεστράτισμα, και τέλος ρίζωσε καταμεσής στην άσφαλτο, έριξε πίσω το κεφάλι, τέντωσε στο πλάι τα χέρια κ' έβγαλε, μέσ' από τα φυλλοκάρδια του, ένα στριγκό κι άναρθρο ουρλιαχτό, όμοιο με του διψασμένου αγριμιού που το 'μπόδισαν να ζυγώσει στην πηγή της όασης να ξεδιψάσει. Σε τούτη τη θέση απόμεινε, για λίγο, με το στήθος του ν' ανεβοκατεβαίνει, άταχτα, με τις μασέλες των δοντιών του να τρίζουν, καθώς του σεληνιασμένου, πάνω στην κρίση της αρρώστιας του, με τις γροθιές να σφίγγονται, μπήζοντας τα νύχια στη σάρκα της απαλάμης, και τέλος γαλήνεψε, έριξε το κεφάλι μπροστά, σαν άψυχο, και κίνησε, με βήμ' αργό κι αποκαμωμένο.

...Λοιπόν, ναι. Ο πόλεμος!

Σ' όλη του την αγριάδα. Σ' όλο του τον παραλογισμό.

Κ' ύστερα, κείνο που του 'λαχε του ίδιου. Τούτο που θα 'θελε, προπάντων, να μη θυμάται και που, ωστόσο, το 'νιωθε πως θα στεκόταν η πιο αξέχαστη κ' η πιο οδυνηρή μέσα στις μνήμες του.

Κι ολόξαφνα, πρώτη του φορά στα δυο χρόνια, γρίκησε να

μην τήνε σκιάζεται τούτη τη μνήμη.

Κι όχι μονάχα να μην τήνε σκιάζεται, παρά και να μην την αποζητά. Και το 'νιωθε τούτο το αίστημα, σαν την πεθυμιά του αδικαιολόγητου φόβου για τη διάψευση και σαν την απόφαση του αγένωτου καρπού για γούρμασμα και θάνατο.

Γαλήνεψε.

Αφησε λεύτερο το λογισμό του ν' αναθυμηθεί το που του 'λαχε τότες. Το ξανάζησε, άφοβα.

......Μαγιάτικο δειλινό.

Το τάνξ του, η «ΣΑΡΑ», - τ' όνομα της μητέρας του - περιπολούσε, αντάμα μ' άλλα, κάπου στα πρόθυρα της Γάζας.

Κείνο το βράδυ όλα έδειχναν γαλήνια.

Τόσο γαλήνια κ' ήμερα, που σε ξεγελούσαν και σε υποχρέωναν, καθισμένο μπρος στο μυδράλι σου, ν' αναθυμιέσαι καιρούς ειρηνικούς κ' ευτυχισμένες μέρες.

Οι θύμησές του στράτισαν, πρώτα, προς τους δικούς του.

Τη Ραχήλ, τη γυναίκα του, λόγιασ' ευτύς, το πανέμορφο κρίνο της Χάιφας, την πεντάμορφη του κιμπούτς, που η ζωή του στο πλάι της στάθηκε όνειρο και τραγούδι και δώρο του Γιαχβέ, σε περιούσιο δούλο του.

Κ' ύστερα τον Μπενίκο, το γιό του, το μοναχό του σπλάχνο, την ελπίδα και την απαντοχή της ζωής και των γερατειών του,

το διάδοχο και συνεχιστή της γενιάς.

Έβαλε το χέρι στη μέσα τσέπη του αμπέχονου και τράβηξε

μιαν ατζέντα. Την άνοιξε.

Το τανξ γιόμοσε, μονομιάς, χαμόγελα, που φευγάτ' από τα χείλια μιας νέας γυναίκας κ' ενός αγγελοκάμωτου αγοριού, φτεράκισαν ολούθε, σα λευκές, αέρινες, πεταλούδες.

Έσκυψε πάνω στη φωτογραφία. Το πρόσωπό του έγινε ή-

λιος.

Έκλεισε το μάτι στη γυναίκα, τη φίλησε κι απέ, κατά τη συ-

νήθειά του, πήρε να κουβεντιάζει με το παιδί:

«Γειά σου, φίλε. Τι μου γίνεσαι, αγόρι μου - καλά; Μπράβο! Σ' αποθύμησα, μωρέ γιέ μου, σ' αποθύμησα πολύ - ούλο και

πιότερο σ' αποθυμάω.

Ποδιά λοιπόν και σάκα έτσι; Ετοιμάζεσαι παναπεί. Ναι, μου τα 'γραψε η μάνα σου - μπράβο. Και τι έμορφος που 'σαι ντυμένος, έτσι δα! Θαύμα! Και δε μου λες; Γιατί τόσο μεγάλη σάκα - ε; Αυτή 'ναι πιο τρανή κι από σένα, λέω. Για να κλείσεις μέσα τις σοφίες ... Α, για να κλείσεις μέσα τις σοφίες - βέβαια.

Όλες τις σοφίες του κόσμου, μάλιστα, μάλιστα.

Εντάξει. Το 'χω ελπίδα στην καρδιά να 'μαι 'κει, σα θα 'ρτ' η ώρα να σε γράψουμε στο σκολειό. Θα πάμε οι δυό μας, - αμέ; Θα κρατιούμαστε χέρι χέρι στο δρόμο, θα σφυράμε και θα 'χουμε μπροστά κάνα κονσερβοκούτι να το κλωτσούμε στην άσφαλτο. Βέβαια. Το λοιπόν να με περιμένεις, Μπενίκο. Να μην πας μόνος σου. Σου 'δωκα το λόγο μου και θα 'ρτω. Θα 'ρτω οπωσδήποτε. Και δε μου λες και τ' άλλο. Τη γνοιάζεσαι τη μάνα σου; Τη μάνα σου, λέω, που περνά δύσκολες ώρες, τη γνοιάζεσαι; Ναι; Μπράβο. Να της λες να μην κλαίει. Η γυναίκα του Μπαρ Λεβ κ' η μάνα του Μπενίκο, δεν πρέπει να κλαίει, - έτσι να της λες. Μονάχα να καρτερεί. Εντάξει;

Χαμογέλασε στο παιδί.

Ένιωσε, για μιαν ακόμα φορά, ευτυχισμένος που κουβέντιασε μαζί του. Έφερε τη φωτογραφία στα χείλια και το φίλησε.

«Γιέ μου... γιέ μου...»

Κι αυτή τη στιγμή, ακριβώς αυτή τη στιγμή, σαν να τήνε διάλεξαν, τ' ακουστικά σφύριξαν στ' αυτιά του.

Ο επικεφαλής αξιωματικός «διεβίβαζε» στους κυβερνήτες των τανξ «ληφθείσαν, κατεπείγουσαν διαταγήν» του διοικητή

της ύλης:

«Σπεύσατε εις πόλιν Γάζης, προς ενίσχυσιν μονάδων μας κατοχής. Αποκαταστήσατε πάραυτα επαφήν με στρατιωτικόν διοικητήν της. Διατηρήσατε συνεχή επαφήν μεθ' ημών».

Ξαναχοίταξε τη φωτογραφία.

- Γειά σου, γιέ μου. Καλήν αντάμωση.

Τα μοτέρ ούρλιαξαν μονομιάς και τα τανξ έδραμαν ακράτητα, σκώνοντας πίσω τους σύννεφο τη σκόνη και μπήκαν στην πολιτεία.

Εκεί, στην κεντρική πλατεία της, είδε μαζωμένα χιλιάδες σκολειταρούδια, με σάκες και ποδιές, που κράταγαν στο χέρι μικρές σημαιούλες της ΑΛ ΦΑΤΑΧ και τις ανέμιζαν στον αγέρα.

Τα τανξ, με διαταγή του επικεφαλής αξιωματικού, αραίωσαν

και πήραν θέση μάχης. Καρτερούσαν.

Όμως, όσο περνούσεν ο καιρός, τόσο τα σκολειταρούδια πλήθαιναν, καθώς, από τους γύρω δρόμους, ούλο και νέες φουρνιές ξεχυούνταν στην πλατεία. Και μιαν ώρα, το 'δε ξεκάθαρα, πως ούλο κείνο το παιδομάνι κινήθηκε και πήρε να πορεύεται καταπάνω στα τανξ.

Η καρδιά του αφήνιασε, μονομιάς. Οι παλμοί της έγιναν αμέτρητοι. Κρύος ίδρως τινάχτηκε μέσ' από τους πόρους και κρεμάστηκε, ρουνιές ρουνιές, στο μέτωπό του. Κ' η απαλάμη του δεξιού χεριού του, που το δάχτυλό του πάταγε τη σκαντάλη του πολυβόλου, πάγωσε, κοκάλωσε κι απόμεινε σαν άψυχη.

«..... Λοιπόν τι θέλουν τούτα τα παιδιά;

Τι θέλουν τούτα τα σχολειταρούδια και τα βάζουν με τα τανξ; Δεν το ξέρουν πως τα τανξ είναι θεριά, που δεν αφήνουν κανένα να τους αγγίξει τα πλευρά τους; Πως έχουν πολυβόλα, που σκοτώνουν:»

Έκαμε γροθιά την αριστερή του απαλάμη, την έφερε πάνω στην καρδιά και πάτησε κειδά, με δύναμη, το στήθος, που το 'νιωθε να τινάζεται να σπάσει.

Τώρα του θόλωσε και το βλέμμ' από το δάκου. Του ξεστράτισε κι ο νους από την τάξη του λογικού.

Και τα σχολειταρούδια πορεύονταν. Και ζύγωναν. Ούλο ζύγωναν στα τανξ.

Τα ξανατήραξε μέσ' από το στόχαστρο του πολυβόλου.

Παιδάχια με σχολικές ποδιές...! Απόκοτος οχτρός, ασυλλόγιστος. Ανοιγόκλεισε, πολλές φορές, τα μάτια, ν' αποδιώξει το εφιαλτικό όνειρο.

«Και κείνο το μικρό; Κείνο που πορεύεται, ολομπροστά, μο-

νάχο του; Κείνο το σαμιαμίδι;

Α, ναι. Είναι, έν' αραπάκι. Όχι... δεν είναι αραπάκι... Κείνο το παιδί... Κείνο το γλυκό αγόρι, με την πεντακάθαρη ποδιά και την καινούργια σάκα... Κείνο το παιδί... Κείνο το παιδί...

- Μπενίχοοοο....»

Σπαραχτικό ανάβουσε από τα σωθικά του το κάλεσμα.

- Μπενίκο, φύγε από κει... φύγεεεε.....

Τα πολυβόλα αφοτάλισαν. Το δικό του απόμεινε βουβό.

Ύστερα... τίποτα.

Κ' ύστερα ο επίτροπος του στρατοδικείου: «Προδότη» τόνε κατηγόρησε, στην αγόρευση.

Κι αυτός, στην απολογία: «Δε σκοτώνω παιδιά, κύριοι στρα-

τοδίκες. Δεν το μπορώ».

Τούτο μόνο. Μήτε μια λέξη παραπάνω.

Κ' ύστερα η καθαίρεση. Κ' η φυλακή. Δυο χρόνια. Ολάκερα δυο χρόνια.

Διψούσε.

Σταμάτησε να πιει και να πάρει μιαν ανάσα. Ξεκρέμασε το

παγούρι από τη ζωστήρα του και το 'φερε στα χείλια.

Το νερό, χλιαρό, κατρακύλησε στο λαρύγγι του, σα μολύβι, και του 'φερε αναγούλα. Έφτυσε τη δεύτερη γουλιά στην άμμο και κείνη τήνε ρούφηξε, λαίμαργα, και μονομιάς στέγνωσε.

Χαμογέλασε:

- Διψάς έτσι; 'Πομόνεψε και θα 'ρτ' η ώρα να χορτάσεις και συ νερό. Στο υπογράφω. Εδώ θα χορτάσ' η Νεγκέβ, όχι εσύ που 'σαι μια σταλίτσα έρημο. Τόδες το κιμπούτς - δεν το 'δες; Θάματα του ανθρώπου! Θάματα! Και πού 'σαι ακόμα. Εμείς, βλέπεις, έχουμε το ραβδί του Μωυσή. Και γητεύουμε τις θάλασσες και τις χωρίζουμε στα δυο. Γητεύουμε την έρημο και αναβρύει νεράκι που καρπίζει την άμμο της. Θάματα σου λέω. Μονάχα 'πομόνεψε. 'Πονόμεψε και καρτέρα να του περάσει του ανθρώπου η τρέλα που τήνε λένε «πόλεμο». Τότε θα διείς και θ' αναγαλλιάσ' η ψυχή σου.

Τα 'πε τούτα γρήγορα, δίχως καλά καλά να τα προσέξει κ'

ευτύς ξαναγύρισε στα δικά του.

- Που λες, Μπας φίλε μου - να μην ξεχνιόμαστε - το δύσκολο είναι να μάθεις να μη σκιάζεσαι να 'σαι κείνο που εσύ θες. Ακριβώς. Ακόμα κι αν θ' απομείνεις μονάχος. Μάλιστα.

Ακόμα κι αν θ' απομείνεις ο μοναδικός, ο... «ένας» - ναι.

Ο... «ένας».

Κ' εμείς τα καταφέραμε. Τα καταφέραμε, φιλαράκο μου,

τέως λοχία των τεθωρακισμένων, Μπαρ Λεβ - έτσι; Τα καταφέραμε καλά.

Στεκόταν ορθός, εκεί καταμεσής στην άσφαλτο, με τα χέρια ριγμένα στο πλάι, σαν άψυχα, και το κεφάλι πίσω, έτσι που το βλέμμα του ν' αγναντεύει το βάθος τ' ουρανού και κουβέντιαζε με τον εαυτό του δυνατά.

Στην όψη του, τώρα, βασίλευε μια απόκοσμη γαλήνη και μια ημεράδα τέτοια, που 'καναν το πρόσωπό του να μοιάζει με κείνα των βιβλικών πορτρέτων των πατριαρχών της φυλής του, που, κάτ' από τη σεβασμιότητα και την αγιοσύνη τους, έκρυβαν την αποκοτιά του παλικαριού να μάχεται και ν' ανικά όλες τις πληγές του Θεού κι όλες τις ενάντιες καταδρομές της φύσης.

Τέλος κατέβασε το κεφάλι μπροστά. Χαμογέλασε.

- Πάμε, Μπας, είπε ήςεμα, σα να μίλαγε σ' ένα παιδί. Εμείς φτάσαμε κάπου, φίλε μου, κ' εκεί θ' απομείνουμε. Οι άλλοι θ' αργήσουν λίγο μα, στο τέλος, θα 'ςτουν να μας βρουν. Θες να σ' το υπογράψω; Εμπρός λοιπόν στρατιώτη. Έξω το στήθος, μέσα η κοιλιά, ψηλά το κεφάλι, όπως θα 'λεγε κι ο παλιός εκείνος επιλοχίας μας, ο Δαβίδ Μπενρουμπή, ο «επιλεγόμενος» προφητάναξ. Και ξέςεις τι; Μη γυρίσεις το κεφάλι. Μη γυρίσεις να δεις τα Σόδομα της ψυχής του ανθρώπου, μιας και τ' άφησες πίσω. Προχώρα.

Παραξενεύτηκε που βρήκε, τη μεγάλη πύλη του καταυλισμού, έρημη. Μήτε φύλακες, μήτε σκοποί στρατιώτες. Έρημη κ' η φαρδιά κεντρική λεωφόρο, που τήνε σκιάζανε πανύψηλες φοινικιές και που 'φερνε από την πύλη, ίσια πάνω στην πλατεία με το Διοικητήριο και τη Συναγωγή.

Μονάχα πέρα κει στο βάθος, πολύ μακριά, είδε μια μαύρη

κουκκίδα, να σαλεύει πάνω στην άσφαλτο.

Η ψυχή του φτεράκισε. Δε θα 'ξερε να πει ακριβώς, όμως εντός του κάτι τόνε κέντησε και τον ορμήνεψε να δράμει ν' απαντήσει κείνη την κουκκίδα.

Κίνησε. Έβιασε λίγο λίγο το βήμα, το γόργωσε για καλά το

κατόπι, και τέλος πήρε να τρέχει σαν τρελός.

Έτρεχε λαχταρώντας, κοντανασαίνοντας, έτρεχε έτρεχε... και στην ψυχή του φκιόταν την κάθε στιγμή, να βγάλει ξάφνου φτερά στους ώμους, να πετάξει να φτάσει το γρήγορο.

Κ' η κουκκίδα ούλο και τράνευε μπρος στα μάτια του, ούλο και ξεκαθάριζε, ώσπου πήρε το σκήμα παιδιού που και κείνο

έδρεμε καταπάνω του, ακράτητο.

Απαντήθηκαν στα μισά του δρόμου.

Έπεσε στα γόνατα κείνος, τ' άφπαξε στην αγκαλιά, το 'σφιξε δυνατά να το λιώσει, το φίλησε στο λαιμό, στο πρόσωπο, στα χέρια. Στα στερνά τέντωσε τα μπράτσα, το κράτησε στητό μπροστά του και το καμάρωνε.

- Κουράστηκες, τρέχοντας, - ναι;

- Όχι.

- Μπράβο. Είσαι λοιπόν ο Μπενίκο;
- Nai.
- Ο γιός μου.
- Nai.
- Μεγάλωσες! Κόντεψα να μη σε γνωρίσω. Στη φωτογραφία, με τη σάκα και την ποδιά, δείχνεις αλλιώτικος. Εδώ 'σαι άντρας!
 - Είμαι.

Γέλασε με την απόκρεση και πιο πολύ με τη σοβαρότη του.

Του άφεσε.

- Κ' η μάνα σου; Πού 'ναι η μάνα σου;
- Εκεί.
- Πού;

- Στην πλατέα. Έχουνε σύναξη και σε καρτερούνε.

Κατάλαβε. Ανάγειςε και κοίταξε καταμπρός. Το πρόσωπό του πήρε μια σκληράδα, - όμως για λίγο. Γύρισε στο παιδί. Του 'κλεισε το μάτι και του ανακάτωσε τα μαλλιά.

- Πάμε, Μπενίκο Λεβ. Τώρα είμαστε δυο έτσι;
- Nai.
- Και δε φοβούμαστε κανέναν έτσι;
- Nai.
- Και θα τους δώκουμε να καταλάβουν έτσι;

- Nat.

Έστρεψε, με τρόπο, και το τήραξε που πορευόταν δίπλα του, σοβαρό και κορδωμένο. Άνοιγε πολύ το βήμα του να προφτάξει το δικό του και... κάπου κάπου έτρεχε.

Του άφεσε πάλι. Χαμογέλασε κι αναγάλλιασεν η ψυχή του.

Οι κάτοικοι του καταυλισμού ήντουσαν συναγμένοι στην πλατεία της συναγωγής, γύρω από τη μεγάλη εξέδρα των τελετών. Άντρες, γυναίκες, παιδιά, γριές και γερόντοι.

Πάνω στην εξέδρα, σε μισοφέγγαρο, κάθουνταν τα μέλη της διοίκησης του κιμπούτς, με το ραβίνο στη μέση, κ' οι αξιωματι-

κοί της φρουράς.

Μποοστά τους, μερικά βήματα παραδώθε, να τους κοιτά καταπρόσωπο, - στεκόταν η Ραχήλ, με τα χέρια σταυρωμένα στο στήθος.

Ο Μπαρ πορευόταν αργά, με το παιδί στο πλάι του, 'ξέταζε με το βλέμμα τη σύναξη και πάσκιζε, με τρόπο, να διαβάσει τα

πρόσωπα των ανθρώπων της εξέδρας.

Ακόμα λίγο κι ο ήχος των βημάτων του ξεχώρισε καθαρά, καθώς οι θεόρατες αρβύλες του έδερναν με δύναμη την άσφαλτο.

Η Ραχήλ έστρεψε με λαχτάρα, χύθηκε στις σκάλες, κατρακύλησε από την εξέδρα, έδραμε μ' ανοιχτά τα χέρια και ρίχτηκε στην αγκαλιά του σφίγγοντάς τον, σύγκαιρα, στη δική της με δύναμη.

- Γιατί 'ρθες, άντρα μου... γιατί;

Κείνος τη γέμισε πρώτα φιλιά, τήνε κράτησε για πολύ πάνω στην καρδιά του, της χάιδεψε τα χουσαφένια μαλλιά με λαχτάρα κι απέ ανασηκώνοντάς της το κεφάλι:

- Έπρεπε Ραχήλ.

- Όχι... Δεν έπρεπε... δεν έπρεπε...

Της χαμογέλασε.

- 'Σύχασε, γλυκιά μου. Όλα θα πάνε καλά, - θα το διείς. Κοίτα το γιό μας. Σοβαρός και δυνατός - έτσι; Άντρας! Μην τον ντροπιάσεις.

Ο ραβίνος σήχωσε το χέρι.

Η βροντερή φωνή του κατρακύλησε πάν' από τα κεφάλια των ανθρώπων της σύναξης.

- Προχώρα Μπαρ Λεβ.

Κείνος δεν έδειξε να ξαφνιάστηκε.

Ίσιωσε το κορμί του, αγκάλιασε με τ' αριστερό χέρι τη γυναίκα του, πάν' από τους ώμους, έκλεισε στην απαλάμη του δεξιού το χέρι του γιού του και κίνησε.

- Μόνος, Μπαρ Λεβ, ξανακούστηκε ο ραβίνος.

Σταμάτησε. Χαμήλωσε το κεφάλι. «Μόνος; Γιατί;». Όμως

γρήγορα συνέφερε και το ξανασήκωσε ψηλά.

Έστρεψε στη γυναίκα του. Της χαμογέλασε πάλι, της χάιδεψε ξανά τα μαλλιά, έσφιξε τα χέρια της μέσα στα δικά του, της τα φίλησε.

- Μείν' εδώ, Ραχήλ. Και μη σκιάζεσαι.

Έστρεψε και στο παιδί. Κείνο τόνε τήραξε, πάντα σοβαρό, με κάτι μάτια ορθάνοιχτα, γιομάτα έγνοια, που του θύμισαν τα μάτια του δικού του πατέρα.

- Κ' εσύ, γιέ μου. Μείνει κοντά της - σε χρειάζεται.

Και, πού 'σαι. Αν λάχει και με στριμώξουν, θα σου μπήξω φωνή και θα τρέξεις - έτσι;

- Nat.

Το 'πε με τέτοια λαχτάρα το «ναι», που κείνονε τόνε συνεπήρε πάλι το αίστημα της περηφάνιας για τούτο το παιδί, που η ζωή το γούρμασε, πρόωρα, στην καρδιά και το νου.

Ναι, ήτανε γιός του, τον αναγνώριζε, ήτανε κάτι απ' αυτόν.

Ανάγειςε πιο δυνατός.

Πισωπάτησε, για λίγο, χαϊδεύοντας με το βλέμμα τους αγαπημένους του, π' απόμειναν να λαχταφούνε κειδά, πλάι πλάι, κι απέ γύρισε καταμπρός, ζύγωσε στα σκαλιά, τ' ανέβηκε και σταμάτησε στη μέση της εξέδρας.

Η σύναξη βουβάθηκε μονομιάς. Κανείς δε σάλευε.

Ο διοικητής του κιμπούτς - ο αρχαιολόγος Ααρών Αζαρίας - σηκώθη όρθιος. Γυρόφερε πρώτα το βλέμμα πάν' απ' τα κεφάλια των ανθρώπων, ξερόβηξε απανωτά και τέλος μίλησε:

- Αγαπητέ Μπαρ, εμείς, εδώ στο κιμπούτς, θα θέλαμε να σε

καλωσορίζαμε, από τα βάθη της καρδιάς μας. Αυτό - να 'σαι βέβαιος - στέχεται βαθιά, βαθύτατη επιθυμία όλων μας.

Όμως, όπως κι ο ίδιος το ξέρεις, πολύ καλά, υπάρχει μια εκκρεμότητα, που μας εμποδίζει να σου φερθούμε με τον τρόπο που φέρονται πολιτισμένοι άνθρωποι.

Θέλω να πω τούτο, Μπαο.

Από τις πληφοφορίες που έχουμε, πληφοφορίες απόλυτα θετικές, βγαίνει το συμπέρασμα πως εσύ, παρά την ποινή της στρατιωτικής καθαίρεσης και τον δίχρονο εγκλεισμό σου σε φυλακή, δε θέλησες να μεταμεληθείς και ν' ανανήψεις. Πως εξακολουθείς να εμμένεις στην αρχική σου θέση, όπως τη διετύπω-

σες στην απολογία σου.

Όμως, εκείν' η θέση, θεωρήθηκε απαράδεκτη από το στρατοδικείο και το ίδιο απαράδεκτη θεωρείται και από εμάς. Θα θέλαμε λοιπόν από μέρους σου, αγαπητέ Μπαρ, βάσει των όσων ποοβλέπονται υπό του «Κανονισμού» της συμβίωσης, όσον αφορά τον πατριωτισμό και την ηθική των μελών του, μια καθαρή επαλήθευση ή διάψευση αυτών των πληροφοριών. Παρακαλώ να πλησιάσεις στο μικρόφωνο.

Ο Ααρών Αζαρίας κάθησε.

Όσο να πει τούτα τα λίγα, ίδρωσε, φούσκωσε κ' έγινε να τόνε κλαις.

Στη σύναξη δεν ακουόταν άχνα.

Οι άνθρωποι μπόδαγαν ως και την ανάσα τους κ' είχανε στυλώσει τ' αυτιά στα μεγάφωνα, καρτερώντας ν' ακούσουν την απόκρεση.

Ο Μπαρ έκλεισε τα μάτια.

Στ' ακρόχειλά του πήρε να πηχτών' η πίκρα, που μόνιαζε κειδάς, δυο χρόνια, και τόνε φαρμάκωνε. Ό,τι πιότερο πεθυμούσε κείνη την ώρα ήταν να μπορούσε να μη σκέφτεται.

Ν' άχουε, ν' αποκρενόταν, όμως η καρδιά του να 'μενε α-

νέγγιχτη από τ' άπρεπο και τ' άδικο, για να μη ματώνει.

Τέλος, άνοιξε τα μάτια. Σήκωσε στο πλάι τα χέρια του και τα ξανακατέβασε, σαν άψυχα, σημάδι απελπισιάς. Ζύγωσε στο μικρόφωνο και δίχως άλλην αργοπόρια μίλησε.

- Εγώ, βέβαια, κύριε Ααρών, δούλεψα πολύ για τούτο το κιμπούτς, δούλεψα πάρα πολύ, αυτό 'ναι αλήθεια. Και μερικά από τα έργα των χεριών μου - αμί και των άλλων που μαζί μου πάτησαν, πρώτοι, σε τούτο τον έρημο τόπο - στάθηκαν προσφορά μας, δίχως αμοιβή, προσφορά της αγάπης μας, στον αγώνα της πατρίδας για προκοπή.

Με τούτο θέλω να πω...

Ο Ααρών Αζαρίας σήκωσε το χέρι και τον αντίσκοψε:

- Εντάξει, Μπας, εντάξει, αγαπητέ μου. Αυτά που λες είναι σωστά, είναι πολύ πολύ σωστά. Και μήτ' εγώ, μήτε άλλος κανείς μποςεί να πει τ' αντίθετο. Και βέβαια δούλεψες. Και βέβαια πρόσφεςες. Και βέβαια πάσκισες, πιότεςο απ' όλους μας, για την προκοπή και του κιμπούτς και της πατρίδας. Για τούτο άλλωστε και τ' όνομά σου βρίσκεται γραμμένο, πρώτο πρώτο, στον τιμητικό κατάλογο της συναγωγής - ναι;

Όμως σε μιαν άλλη περίσταση, που η πατρίδα σε χρειάστηκε πάλι, εσύ τ' αποξέχασες το χρέος σου, το ιερό χρέος που

της είχες και που της έχουμε όλοι μας.

Και για να 'μαστε σαφείς, Μπαρ, για να σε βοηθήσουμε, σ' αρωτούμε τούτο: Αν λάχαινε να ξαναβρεθείς σε κείνη την πλατέα της Γάζας, κ' έβλεπες τ' αράπικο παιδομάνι να χυμά πάνω στον τάνξ σου, πασκίζοντας να του βάλει φωτιά, που το τέλος τέλος τα κατάφερε, - δεν είν' έτσι; - θα το δεχόσουν, όπως τότες, ή θα ανταποκρινόσουν στο καθήκον σου και στο ιερό χρέος προς την πατρίδα σα στρατιώτης των ένδοξων τεθωρακισμένων μας; Αυτό.

Ο Μπαρ άκουσε.

Είχε το βλέμμα του καρφωμένο στο πρόσωπο του διοικητή και τα βλέφαρα των ομματιών του τεντωμένα, να μη σαλεύουν. Ακουσε και σύγκαιρα διάβασε στα πρόσωπα και των άλλων της εξέδρας βαθιά ικανοποίηση για την καθαρή και ξάστερην ερώτηση του Αζαρία.

Ωστόσο το δικό του δεν έδειξε ν' αντιδρά, δεν καθρέφτισε

καμιά ταραχή της ψυχής, κανένα φόβο.

Απόμενε ήμερο και γαλήνιο, ακόμα κι όταν έσκυψε στο

μικρόφωνο, ν' αποκρεθεί:

- Δε σκοτώνω παιδιά... Για τίποτα δε θα σκότωνα ένα παιδί...

- Μήτε για την πατρίδα; ρώτηξε γρήγορα ο ραβίνος με τη μελωδική φωνή του, δείχνοντας, με τη βιάση, πως την είχε, από τα πριν, λογαριασμένη την ερώτηση...

- Μήτε γι' αυτήν.

- Μήτε κι όταν οι αραπάδες σκοτώνουν τα δικά μας;

Η ερώτηση κατρακύλησε μέσ' από το πλήθος, τούτη τη φορά. Σα βροντή και σαν ουρλιαχτό. Και δεν είχε τίποτ' από την προετοιμασία της πρώτης. Ήταν αυθόρμητη, γιομάτη λαχτάρα, πάθος και λαχάνιασμα.

Ο Μπας τήνε δέχτηκε καταπρόσωπο, σαν καμουτσικιά. Μα

δε λύγισε. Έσκυψε στο μικρόφωνο:

- Μήτε και τότε...

- Μήτε κι αν σου σκοτώσουν τον Μπενίκο, Μπας; Μήτε κι αν σκοτώσουν, λέω, το δικό σου παιδί;

Ήταν ένας λυγμός, τούτες οι ερωτήσεις.

Ένας λυγμός, στα χείλια μιας γυναίκας, μακρόσουρτος, φορτωμένος πόνο, εγκαρτέρηση και ειλικρίνεια. Δεν τις περίμενε. Του 'ρθαν ξαφνικές και τόνε σαΐτεψαν ίσια μέσα στην καρδιά.

Σφάληξε πάλι τα μάτια και δάγκωσε, με δύναμη, τα χείλια,

να μην του ξεφύγει το «μη» π' ούρλιαξ' εντός του.

Τούτη τη φωνή τήνε θυμήθηκε. Θα δύνονταν κιόλας να τήνε ξεχώριζε ανάμεσα σε χίλιες. Ήτανε της χήρας του Νταρίκου Νορντάου, της Σαρίνας, παιδικής φίλης του, που τα δυό της αγόρια σκοτώθηκαν - του το 'χε γράψ' η Ραχήλ στη φυλακή - από χειροβομβίδα τρομοκράτη της ΑΛ ΦΑΤΑΧ στο δρόμο. Αλήθεια, πώς δεν τήνε πρόσεξε πριν, ανάμεσα στους άλλους της εξέδρας;

Ανοιξε τα μάτια, την αναζήτησε και της χαμογέλασε, με συμπόνια. Ύστερα γύρισε προς τα πίσω, με λαχτάρα, να διεί τους

δικούς του.

Η Ραχήλ, σκιαγμένη από τις εφωτήσεις της Σαφίνας, είχε γονατίσει στο χώμα κ' έσφιγγε στην αγκαλιά της τον Μπενίκο. Στο πυφετικό βλέμμα της, ξεχώφιζες καθαφά κείνη την ανείπωτη

αγωνία του αδύναμου αγριμιού, που σου λαχε να τήνε γευτείς, όταν, πάνοπλος κυνηγός, το πρόγκαες από τη φωλιά του για να του αρπάξεις τον άγουρο καρπό των σπλάχνων του. Το παιδί την είχε αγκαλιασμένη, με δύναμη, από το λαιμό. Όμως το βλέμμα του δε μαρτύραγε φόβο και το πρόσωπό του ξακολούθαγε να ναι σοβαρό και στοχαστικό, τέτοιο, που σ' έκανε να πιστεύεις πως τούτο το πλάσμα ζούσε και γευόταν τα «γεγονότα», με μια παράξενη για την ηλικία του δεχτικότητα.

Το χάιδεψε με το βλέμμα και του χαμογέλασε. «Σ' ευχαριστώ, γιέ μου» είπε από μέσα του κ' ευτύς έστρεψε καταμπρός.

Το πλήθος είχε πηχτώσει πιότερο στα χείλια της εξέδρας και τόνε φέρμαρε, σαν πολυκέφαλη λαγωνίκα, έτοιμο να του φερθεί κατά την απόκρεσή του.

Δεν περίμενε άλλο. Έσκυψε στο μικρόφωνο:

- Όχι Σαρίνα, είπε. Δε θα φελούσε σε τίποτα, καλή μου...

Ο Ααρών Αζαρίας τινάχτηκε ορθός.

- Δηλαδή, Μπας; Εξηγήσου πιο καθαρά.

 Δε σκοτώνω παιδί, Ααρών. Μήτε κι αν θα μου σκότωναν το δικό μου.

Το πλήθος αλάλαξε.

Όμως ο διοικητής σήκωσε ψηλά τα χέρια του κι αντίσκοψε τον αλαλαγμό. Ύστερα, με βήμ' αργό, προχώρησε και στάθηκε μπροστά στον άλλο. Η στιγμή ήταν εξαιρετικά επίσημη.

Στην εξέδρα όλοι είχανε σκωθεί ορθοί κ' είχανε ρίξει τα κεφάλια στο στήθος. Η σύναξη ξαναβουβάθηκε, μονοστιγμής.

- Με πολλή λύπη μου, Μπας Λεβ, σου ανακοινώνω την απόφαση των αρχών του κιμπούτς. Απ' αυτή τη στιγμή θεωρείσαι διαγεγραμμένος από τη δύναμή του και εντέλλεσαι να το εγκαταλείψεις, μαζί με την οικογένειά σου.

Αυτά είπε ο Αζαρίας, κ' ευτύς γύρισε την πλάτη στον άλλο και πορεύτηκε, μεγαλόπρεπος, προς τα σκαλοπάτια της εξέδρας, ε-

νώ σύγκαιρα τον ακολούθησαν κι όλοι οι άλλοι.

Η σύναξη, ανεμπόδιστη πια, ξέσπασε σ' έναν μυριόστομον αλαλαγμό, γιομάτο κατάρες και περιφρόνηση για τον προδότη. Χιλιάδες χέρια, υψωμένα καταπάνω του, τόνε φοβέριζαν, ενώ το στριγκό και μακρόσουρτο μοιρολόι των χαροκαμένων μανάδων σιγοντάριζε τη χλαλοή, ακόμα κι όταν το πλήθος πήρε ν' αποτραβιέται και ν' αραιώνει.

Κείνος αγαλμάτωσε, ολομόναχος, πάνω στην εξέδοα.

Είχε πλειστά τα μάτια κ' εντός του έλεγε και ξανάλεγε δυο φράσεις από το στερνό γράμμα της γυναίκας του.

«......Ο πόλεμος δεν έχει καλοσύνη, δεν έχει συμπόνια, είναι παράλογος. Φυτεύει στα φρένα μας τη σύγχυση και στα μάτια μας το σκοτάδι, μας μεταμορφώνει κατ' εικόνα και ομοίωσή του......»

Ήξερε πως, λίγα μέτρα πίσω του, η Ραχήλ, μάτωνε στην ψυχή να τόνε θωρεί απροστάτευτον ενάντια στον κατατρεγμό και το μπόμπεμα κι ο Μπενίκο δεχόταν, στην άγουρη καρδιά του, νυστεριές, που θ' άφηναν κειδάς, ολοζωής, τα σημάδια τους.

Έστρεψε καταμπρός, λαχταρώντας.

Το τραγικό σύμπλεγμα ζωντάνεψε μονομιάς.

Το παιδί ξέφυγε από την αγκαλιά της μάνας του, όρμηξε στα σκαλιά της εξέδρας, τ' ανέβηκε δυο δυο και στάθηκε μπροστά του.

Από το προσωπάκι του έλειψαν το κουράγιο κ' η σοβαρότη των πρώτων ωρών. Βαριά έγνοια κι αγωνία το κάτεχαν τώρα, που πήχτωσαν, προπάντων, μέσα στις καταγάλανες κόρες των ομματιών του και τις θόλωσαν και στα τρεμάμεν' ακρόχειλά του, που μάχουνταν τη διάθεση για κλάμα.

Το ποίταξε πείνος, χαμογελώντας, παι του 'πλεισε το μάτι.

- Τα καταφέραμε, γιέ μου, έτσι;

- Nat.

- Και δε λυγίσαμε.

- Nat.

- Και δε θα κλάψουμε.

Δεν αποκρέθη κείνο. Μονάχ' αναρούφηξε το δάκου του και το κατάπιε.

- Δε θα κλάψουμε. Να μη μας διεί η μάνα σου και κλάψει κ' εκείνη - έτσι;

- Nai.

- Λοιπόν με τρόπο τη μύτη. Μην τήνε ρουφήξεις δυνατά και σ' ακούσει. Και μη βγάλεις μαντίλι. Έτσι;
 - Nai.

Το περίμενε να γαληνέψει μέχρι που το 'δε να του χαμογελά.

- Εντάξει, Μπενίκο Λεβ. Εντάξει φίλε.

Το πήρε από το χέρι και κατέβηκαν τα σκαλιά.

Η Ραχήλ, π' ούλη την ώρα λαχταρούσε κειδάς και σάλευε σαν καλαμιά στις όχτες της Γενησαρέτ, κρεμάστηκε στο λαιμό του ξέψυχη.

Τη φίλησε στο μέτωπο. Δεν της είπε τίποτα, μονάχα... «πάμε».

Και σε λίγο απόμα, πάνω στην ασφαλτοστρωμένη δημοσιά, που σα θεόρατο σερπετό φίδιζε μέσα στην κατάλευκην άμμο της έρημος, πορευόταν - προς τ' άγνωστο - η οικογένεια του Μπαρ Λεβ, του στρατιώτη που, πάνω κι από την πατρίδα, έβαλε το παιδί, όπως... «με τη βοήθεια του ανθρώπου» θα γίνεται στους μελλούμενους καιρούς.

«Δίχως αντίροηση...»

να χωριό, στα «μετόπισθεν».

Μικρούλι κι ασήμαντο. Ξεχασμένο σε μιαν απόμερη κόχη του μεγάλου βουνού. Τριγυρισμένο από την ερημιά του πυκνού δάσους και της κακοτράχαλης ραχιάς, π' ανηφόριζε στητή, ίσαμε τις αβλέμμονες κορφές κ' ίσαμε τα σύννεφα.

Είχανε να λένε, πως τα λιγοστά σπιτάκια του, τα στεριωμέν' από καφετιά τρυφερή πέτρα του παλιού νταμαριού, αρμολογημένη με πηλό από κοκκινόχωμα, ήντουσαν κονάκια των κολίγων του Τούρκου μπέη, που, κείνους τους καιρούς, διαφέντευε ένα γύρω τον τόπο, ίσαμε πέρα στις βαλτίσιες βρωμολί-

μνες.

Και τούτα τα σπιτάπια, μέρα τη μέρα πι ώρα την ώρα, τα ροκάνιζεν ο σάραπας ο «χρόνος», που φώλιασε στους αρμούς τους, παι τ' αφάνιζαν βοριάδες παι δρόλαπες, που χρόνου παιρού δέρναν άγρια τούτο τον τόπο παι τόνε βρουπολάπιαζαν. Μονάχα παταπεί στο έμπα του χωριού, ζερβά για τον στρατολάτη, πάνω σ' ένα ήμερο ραχοβούνι, που το 'ζωνεν απανωτά, σάματι σερπετό π' αγπομαχούσε στον ανήφορο, παλοπαμωμένο παλντερίμι, στεπούταν έν' αψηλό διπλόσπιτο, φοβέρα για τους βοριάδες παι τους χιονορούφουλες, με φαρδιές παρυδένιες πολύφυλλες πόρτες παι φαρδιά παραθύρια, που ήντουσαν, πάντα τους, πλειστά παι πάντα μανταλωμένα.

Οι χωρικοί το 'νομάτιζαν ο πύργος του «Αμερικάνου».

Ενού, λέει, συντοπίτη τους, π' αλάργεψεν, αγάλι π' αγάλι, από το χωριό, ξέπεσε στον Περαία κι απέκει μπαρκάρισε σ' ένα ποστάλι, βγήκε στην Αμέρικα, δούλεψε σα γομάρι, καζάντισε κ' έγινε μέγας και τρανός.

Όμως η μοίρα το 'φερε, πάνω στα πλούτια και πάνω στα γεράματα, να τόνε βρει ένας σφάχτης αβάσταγος στο δεξί νεφρό κ' οι ντοτόροι του Τσικάγου - εκεί 'χε πολλά τα γέχια του

και πόρευε τη ζωή -, να του συστήσουν «αφαίρεση», που παναπεί, καταπώς ο ίδιος το 'κρενε... «να κόψουν ένα κομμάτι από πάνω σου και να το ρίξουν των σκυλιώνε».

Απάνω λοιπόν που τόνε ζόριζαν οι πόνοι και που στα ριζάφτια του ξεφύτρωνε, ρουνιά, ο κρύος ίδρως, ίσα που λόγιαζε το νυστέρι, δίχως κι ο ίδιος να καταλάβει πώς, αναθίβανε τα που 'χεν ακουσμένα, νιος, για το θαματουργό νερό του «πρά-

σινου βράχου» στο μακρινό χωριό του.

Κ' ευτύς, δίχως να το πολυστοχαστεί και δίχως να λογαφιάσει τις τσιφιμόνιες της γυναίκας του, που 'κλαιγε και μαλλιοτφαβιούταν πως ο δικός της έπαιφνε το δφόμο του χαμού, έβανε στο πόδι του τους δυο γιούς του - σπουδαγμένα τη δουλειά κι ανοιχτομάτικα παιδιά, - πήφε απόκοντα μιαν Αμεφικάνα νοσοκόμα, καβάλησε σ' έν' από κείνα τα θεφιά τ' αεφοπλάνα, που φιάζεσαι σαν απεφνούν πάν' από το κεφάλι σου, κ' έφτασε στην Ελλάδα.

Κοντολογίς για τα υποδέλοιπα, σκαρφάλωσε στο χωριό του, νοίκιασε δυο κάμαρες, ήπιε νερό από την πηγή, ξανάπιε, κατούρησε την πέτρα κι έγιανε.

Τότες ήτανε, λέει, που 'χτισε τούτο το σπίτι, όμοιο με «Πα-

ράδεισο» του Θεού.

Και περιδιάβαζε στην αυλή και τα χαγιάτια του, μ' ένα πούρο στο στόμα και σιγανομουρμούριζε τραγούδια αλλόγλωσσα, και θαραπαυόταν η ψυγή του.

Κ' είχε πάντα του απόκοντα την Αμερικάνα νοσοκόμα, έναν ξανθό άγγελο, ξωθιά και λάμια των παραμυθιώνε, τέτοια καλούδα, που τόνε γνοιάζουνταν σαν άρρωστο, αμί και σαν ά-

ντρα η αλήθεια.

Πάνω σ' αυτό, πολλά 'χε να μαρτυρήσ' η γριά «Τσουτσούδα», που την είχαν και τους 'περέταγε στο μαγειρειό, πως σε τούτο το σπίτι γινόντουσαν, λέει, τα μύρια, και πως η τρισκατάρατη περιδιάβαζε στις κάμαρες, τέτοια λογιώ ντυμένη, που φεγκρίζουνταν τα που κείνη δεν κόταγε μήτε να νοματίσει.

Διγηόταν η γριά, φτούσε στον κόρφο της κι αράδιαζε ξόρκια, μη λάχει και κολάσει την ψυχή της, η... οσία, που τρίτωσε

στις παντριές και τους χωρισμούς.

Όμως, με δώδεκα καν δεκάξι μήνες, ο Αμερικάνος άλλαξε χούγια.

Τόνε βρήκε νοσταλγία και τόνε πάλεψε για καλά.

Κι απέκει που τόνε θώριες ξέγνοιαστο, κεφάτο και γελαζούμενο, βάρυνε, μουφλούζεψε και πήρε να φρουμάζει από τα

νεύρα του, σάμπως το νιο φαρί τ' ακαβάλητο.

Κ' ένα πουρνό, άρπαξε τη νοσοκόμα του, διπλομαντάλωσε πόρτες και παράθυρα, κατέβηκε στη χώρα και γιάγειρε για την Αμέρικα, με τη λαχτάρα και τη βιάση του ζωντανού π' αλέτριζεν ολημερίς και τ' απόβραδο του μυρίστηκε παχνί και δρέ-

μει αβάσταγο.

Πάνω σε τούτα τα στερνά, νόστιμο θα 'ταν ν' άκουες τα που του 'σουρνε ο γερο Λιάς, ο πρόεδρος του κεφαλοχωριού. Τσιγκούνη τον ανέβαζε, ξηνταβελόνη τόνε κατέβαζε, που του πρόσπεσε, λέει, αποβραδίς κι απέ τόνε πήρε ξωπίσω τη στερνή την ώρα και τόνε παρεκάλιε να χαρίσει το σπίτι στην κοινότητα να το κάμει σκολειό, μ' αν αποκρέθη το ντουβάρι, αποκρέθη κ' ελόγου του.

Καμώθηκε τον αδιάφορο και τον κουφό και μόνο φιλιά έστελνε στον άλλο με τη χερούκλα του, στρατίζοντας καταπίσω, για να τόνε γητέψει, ίσαμε που 'φτασε στο γύρισμα του δρόμου και τότες έστρεψε, ογρήγορος, καταμπρός κ' έδραμε στα τσακίδια.

Όμως, λίγους μήνες πίσω, με τον πόλεμο, τα πράματ' άλλα-

ξαν για το σπίτι του «Αμερικάνου».

Ο στρατός το επίταξε, ξήλωσε τις κλειδωνιές και στην απλοχωριά του βόλεψε την επιμελητεία της δεύτερης Μεραρχίας, που τα συντάγματά της μάχουνταν στις παραμπρός χιονισμένες βουνοκορφές.

Έτσι το σπίτι, που στοίχειωνε κειδά τις νύχτες, παντέρμο,

έφεξε πάλι και ξανάζησε.

Κείνο το πρωινό της Δευτέρας δεν έμοιαζε με τ' άλλα χειμωνιάτικα πρωινά.

Ο «Δραγάτης», η πιο ψηλή από τις κοντινές κορφές, κατέβαζε μια πήχτρα, που δεν ήταν μήτε βροχή μήτε χιόνι, παρά πούσι, όμως τόσο βαρύ, που όρκο θα 'παιρνες πως αν το τρύπαγες με την ξιφολόγχη σου, η χαρακιά θα 'μενε κειδάς να σε κοιτά κατάματα.

Αυτό πρώτα. Κι απέ ο πύργος.

Στις απλωτές «βεράντες» του, φερμένοι από πολύ νωρίς, σκεδόν από τ' άγρια μεσάνυχτα, καβάλα σε λαμπερά φαριά του ιππικού, που τώρα, δεμένα στα κάγκελα της αυλής, φρούμαζαν κι ανάσκαφταν, με τα μπροστινά τους, το νοτισμένο χώμα, περιδιάβαζαν και συναγρικιούνταν ανώτεροι αξιωματικοί.

Τούτοι δε φόραγαν στολές εκστρατείας, πάρε ακριβά και καλοραμμέν' αμπέχονα, με γυαλιστερές επωμίδες, αστέρια χρυ-

σά και παράσημα στο στήθος.

Ήντουσαν στρατοδίκες κ' ήρταν ως εδώ πάνω να δικάσουν κάποιο λοχία. Ένανε, λέει, που, στα καλά καθούμενα, τράβηξε την ξιφολόγχη του και ξεκοίλιασε μιαν έγκυα γυναίκα.

Και πότε μαθέ; Ίσα ίσα την ώρα που, ζαλωμένη πυρομαχικά, αντάμα μ' άλλες, τ' ανέβαζεν από χιονισμένες γιδόστρατες,

στην έδρα του τάγματος.

Η γριά «Τσουτσούδα», που τον είδε στο μαντρί της συνυφάδας της, της Ρόδαινας, - εκεί τον είχαν φυλακωμένο και τόνε γνοιάζουνταν, μερονυχτίς, δυο φαντάροι, - είχε να λέει πως ήταν ένας μαύρος, ένας άγριος, με μάτια που σαΐτευαν φωτιές, μαλλιά ορθά σαν τ' αγκάθια του σκαντζόχερα, δόντια σουγλερά που 'σκαγαν έξω από το πανωχείλι του και κάτι χερούκλες μακριές, σα μασιές του φούρνου, σωστός Βελζεβούλης.

Και πάλε τώρα, τα ίδια διγηόταν στις συντοπίτισσες, που συνάχτηκαν σύνταχα, στην αυλή του πύργου, μαυροφορεμένες, με τις μαντίλες κατεβασμένες στο μέτωπο και τους κόμπους να

κρύβουν το πηγούνι.

Κείνες άκουαν, γρίκαγαν σύγκουο στη ραχοκοκαλιά τους, κι ώρα την ώρα φτούσαν στους κόρφους τους και καταριούνταν το φονιά, τον ασχώρετο.

Κι απόκοντα ο παπα Μάνθος, ο εφημέριος του κεφαλοχωριού.

Στητός καταμεσής τους, ψηλός δυο μπόγια, στεγνός και μαύρος - ίδιος καμπίσιο τελεγραφόξυλο που το βάρεσε και το 'καψεν αστροπελέκι - σήκωσε τα λιγνά χέρια του στα πλάγια, - σάμπως φτερά κλώσας π' οσμίστηκε ανοιχτομάτη γέρακα - και μίλησε:

- «Μην ταράζετε τις καρδιές σας, ευλογημένοι χριστιανοί. Σας ορκίζομαι στην ψυχή της μάνας μου, της πρεσβυτέρας Αναστασίας, πως ο πανάγαθος και πολυεύσπλαχνος Θεός θα εισακούσει τις ολονύχτιες δεήσεις μου. Και θα φωτίσει τους στρατοδίκες να στείλουν τον αντίχριστο στο εκτελεστικό απόσπασμα. Για να παραδώσει την μαύρη ψυχή του στον πατέρα του τον διάβολο και να υπάγει εις το πυρ το εξώτερον».

Αυτά είπε.

Κι ως απόσωσε το κήρυγμα, τέντωσε πιο πολύ τα λιανόχερά του πάν' από τα κεφάλια των χωρικών - που κιόλας είχανε γείρει στα στήθια τους, με κατάνυξη, - κάρφωσε το βλέμμα του στον ουρανό και πήρε να ψέλνει:

- Σώσον, Κύριε, τον λαόν σου...

Κ' ήταν, ίσα ίσα, τη στιγμή που, σ' έν' από τα γυρίσματα του καλντεριμιού π' ανέβαζε στον πύργο, ακούστηκαν δυνατές πατημασιές, από πολλές αντάμ' αρβύλες.

Η σύναξη αναταράχτηκε, μονομιάς.

- Τόνε φέρνουν...

- Το φονιά...

- Τον αντίχριστο...

- Το δράκουλα...

Ένας παγωμένος αγέρας θαρρείς και φύσηξε πάν' από τα κεφάλια των χωρικών και σύγκαιρα ξεφόρτωσε το φόβο, που φτεράκισ' ένα γύρω κ' ευτύς πήγε και φώλιασε ίσια μέσα στις καρδιές τους. Οι μάνες που 'λαχε να 'χουν αντάμα βυζασταρούδια, τα διπλαγκάλιασαν και τα 'κρυψαν βαθιά στους κόρφους τους.

Τα σχολειταρούδια έδραμαν να κουφτούν πίσ' από τις πλάτες των γονέων. Κ' εκείνοι, όσο κι αν πάσκιζαν να στυλωθούν, γρίκησαν, ξάφνου, τα γόνατά τους να λυγούνε και τ' ακροδάχτυλα των χεριών τους να παγώνουν και να μουδιάζουν.

Μονάχα η δασκάλα τους, η κυρία Νικολαΐδου, - μια μικροπα-

ντρεμένη κοπελιά, ψιλόλιγνη, ξανθούλα, κ' έμορφη σαν άγγελος, - που τόσην ώρα στεκούταν παράμερα και δεν ακούστηκε, κίνησε, ξάφνου, βγήκε από την αυλή και ζύγωσε στο καλντερίμι.

Ο παπα Μάνθος έμπηξε φωνή:

- Γυρίστε πίσω, κυρία Νικολαΐδου. Γυρίστε πίσω. Αυτό που κάνετε είν' επικίνδυνο, είναι πολύ επικίνδυνο. Βέβαια τον έχουν δεμένο, όμως πού ξέρετε τι μπορεί να γίνει. Είναι σατανάς κ' εσείς είστε έγκυα.

Δεν πρόφτασε, καλά καλά, ν' αποσώσει. Στο γύρισμα φάνηκεν η συνοδεία.

- Νάτος.

- Πούν' τος;
- Εκεί.
- Πού εκεί;
- Στη μέση. Ο δεμένος.

Η σύναξη είδε, ξανάδε και... πάγωσε!

Κείνος που πορευόταν στη μέση, δεμένος, ήταν ένα καλοκαμωμένο κληρωτάκι. Ένα ντελικάτο συμπαθητικό φυντάνι. Ένα παιδί. Με γαλάζια, ήρεμα μάτια. Με χείλια κοντυλένια, που θύμιζαν χείλια παρθένας. Μ' ένα ξανθό γενάκι, που μύτωνε χαμηλά στο πηγούνι και γλύκαινε, πιότερο, τα κοψίδια του.

Οι γυναίχες τριγύρισαν τη γριά «Τσουτσούδα».

- Αυτός είναι;
- E;
- Αυτός είναι ο φονιάς;
- Ο φονιάς;... Ναι...
- Τούτος δεν έχει δόντια σουγλερά.
- Δεν έχει;
- Κι ούδε μάτια που βγάζουν φωτιές.
- Έτσι...;
- Τα μαλλιά του δεν είναι σα βελόνες του σκαντζόχερα.
- Δεν είναι. Σωστό.
- Εσύ μας είπες τον είδες κ' ήτονε δράκος.
- Έτσ' είπα; Ε... να. Η Ρόδαινα. Αυτή μου τα μολόγησε κ' εγώ... Με ξέρετε δα, - δε με ξέρετε; Για να κάνω τον καμπόσο, -

αυτό είναι.

- Γριά στρίγγλα.

- Ε καλά. Γριά στρίγγλα! Είδες εκεί; Και τι με τούτο δηλαδή; Μια φορά, σκότωσε - ψέματα;

Ο παπα Μάνθος, στην άλλη άκρη, δεν μπόρεσε να κρατηθεί

πιότερο.

- Αυτός... μα την πίστη μου, αυτός μοιάζει του... Πρόφτασε και δάγκωσε τα χείλια του... «Θου κύριε φυλακήν τω στόματί μου».

Όμως ο πρόεδρος, δίπλα, απόσωσε το λόγο του:

- Μοιάζει του Χριστού. Αυτό δεν ήθελες να πεις, παπά;

- Ορίστε;

- Τήρα τον καλά. Τόνε θωρείς; Ίδιος! Λες και κατέβηκε από το 'κονοστάσι της Αγια Μαρίνας. Θεέ και Κύριε. Πώς γίνεται να μοιάζουν ετσιδάς δυο άνθρωποι;

Ο παπάς, σα να ξύπνησε από βαθύν ύπνο.

Τίναξε καταπάνω το κεφάλι, ανοιγόκλεισε πολλές φορές τα μάτια, με δύναμη, να λαγαρίσει το νου κ' έστρεψε ζερβά.

- Μην αμαρτάνεις, Λιά. Αμάρτησες, αδερφέ μου. Θαρρώ

σου πρέπεται 'ξομολόγηση και κανόνας.

Έτσ' είπε κι απέ μάζωξε τα συλλοϊκά του, άπλωσε πάλε τα χέρια πάν' από τα κεφάλια των χωρικών και μ' αλύγιστην αποφασιστικότητα, βρόντηξε:

Μην παρασύρεστε, ευλογημένοι χριστιανοί. Μη σας ξεγελά
 η όψη του. Η μεν όψις, όψις αγγέλου, η δε ψυχή, ψυχή σατανά.

Κ' ύστερα, μη δεν ήταν τούτος που ξεκοίλιασε την αδερφή μας Σουλτάνα; Μη δεν ήταν τούτος που θανάτωσε τ' αγγελούδι π' ανάσταινε κείνη στα σπλάχνα της, πριχού προφτάξει να διεί το φως του ήλιου;

Λοιπόν;

Ήταν μεγαλόποεπος κείνη την ώρα!

Το καλυμμαύχι του 'πεσε πίσω. Τα μαλλιά του, κάτασποα, ανέμιζαν στον αγέρα, σα δαρτό χιόνι σε χειμωνιάτικο δρόλαπα. Το αίμα σουρώθηκε απ' ούλο το κορμί του και πήχτωσε στα μάτια και το πρόσωπο. Τα χέρια του, ρομφαίες τεντωμένες, έτοιμες να τιναχτούν καταπάνω στον άνομο και τον αδικητή.

Ένας Θεός! Ένας οργισμένος Ιεχωβά! Η σύναξη πάγωσε και βουβάθηκε ξανάς.

Οι μάνες έπουψαν, πάλε, στους πόρφους τα βυζασταρούδια. Τα τρανύτερα παιδιά λούφαξαν, πίσ' από τις πλάτες των γονέων. Κ' επείνοι, ένιωσαν να τους μουδιάζουν παι να τους ξαναπαγώνουν τ' απροδάχτυλα των χεριών, αμί κ' οι παρδιές τους.

Η συνοδεία πορευόταν δίπλα δίπλα στη σύναξη.

Ο δεμένος άκουσε.

Τα βλέφαρά του πετάρισαν. Έστρεψε και τήραξε τον παπά. Μ' ένα βλέμμα ήρεμο, καθώς εκείνο του ζωντανού που θωρεί τα χέρια του ζευγολάτη, γιομάτα φρέσκο ταΐνι.

Ο άλλος στεχούταν στη μέση της σύναξης.

Ψηλός, πάν' από όλους. Αμίλητος, σκληρός, ανελέητος.

Απόμα λίγο κι ο δεμένος απόκαμε. Έστρεψε καταμπρός, χαμήλωσε το κεφάλι και κίνησε τον ανήφορο, με βήμα σερνάμενο και βαρύ.

Κ' ήταν, ίσα ίσα την ώρα που στον αγέρα κατρακύλησε, σα βροντή σε κατακαλόκαιρο, η φωνή του παπα Μάνθου:

- Ίδε ο φονιάς...

Κ' ευτύς στο νου των χωρικών έπεσε βαριά συννεφιά και τόνε θόλωσε. Από τα μάτια τους χάθηκε, μονομιάς, η εικόνα του νέου ντελικάτου παιδιού, με το γαλήνιο πρόσωπο και τα ήμερα μάτια. Αυτός που πορευόταν μπροστά τους, στον ανήφορο, ξανάγινε ο δράκος, με τα μεγάλα σουγλερά δόντια, που 'σκαγαν έξω από τα χείλια του, με τα μάτια που τίναζαν σπίθες και με τ' αχόρταγο στόμα, που διψούσε αίμ' ανθρώπινο.

Κ' η οργή ξέσπασε ολούθε.

Σαν αχός μανιασμένης θάλασσας. Σα βρουχητό πελαγίσιο σ' ώρα φουρτούνας.

- Φονιά...
- Κακούργε...
- Δράκουλα...
- Σου πρέπεται θάνατος...
- Σου πρέπεται τουφέκι...
- Αμήηην...

Το στρατοδικείο δίκασε στο μεγάλο σαλόνι του πύργου, που στεγαζόταν στο ανώγι.

Μέχρι τότες η Επιμελητεία δεν τόνε χρειάστηκε το χώρο του

και τόνε κράταγε κλειδωμένο.

Δίχως αμφιβολία, τούτ' η αίθουσα στάθηκε η πιο παράξενη

αίθουσα δικαστηρίου που μπορούσε να συναντήσει κανείς.

Μπρος από τα μεγάλα, τετράφυλλα, παράθυρά της, κρέμουνταν βαριές, πανάκριβες, κουρτίνες, που πάνω τους ξεχώριζες, εύχολα, τα ίχνη της πορείας του διαφεντευτή σκόρου και τα εργόχειρα της μεγάλης ανυφάντρας, της αράχνης.

Στους τοίχους ένα γύρω, μέσα σε χρυσά κάδρα, κρέμουνταν πορτρέτα και πίνακες, που, βέβαια, καθένας τους παράσταινε κάτι διαφορετικό, όμως, για τώρα, το ίδιο θέμ' ανιστορούσαν

όλοι τους, «την ερημία της... κόνεως».

Ακοιβά καρυδένια έπιπλα, καναπέδες και πολυθρόνες, ντυμένες στο βελούδο και το λαχούρι και δυο μεγάλοι κρουσταλιένιοι καθρέφτες, συμπλήρωναν τη βασική επίπλωση.

Βέβαια, για να πρόφταινες τη λάτρα ενού τέτοιου χώρου, δε θα σου 'φταναν τρεις παραδουλεύτρες και μια ολάκερη βδο-

μάδα του Θεού.

Για τούτ' ο πρόεδρος, που φορτώθηκε της νύφης του της Πελαγίτσας, για τη δουλειά, την ορμήνεψε να νοιαστεί μονάχα το κέντρο - το μεγάλο τραπέζι, τους καναπέδες και τις πολυθρόνες. Έτσι, αν κόταγες να στρατίσεις παραμέσα, τα ρούχα σου δάλλαζαν χρώμ' από τη σκόνη.

Τούτο το 'παθε κιόλας ο κύριος επίτροπος, ένας νεαρούλης υπολοχαγός της στρατιωτικής δικαιοσύνης, που βουλήθηκε, λέει, να καθαρίσει με το μαντίλι του έναν πίνακα να δει τι παρασταίνει και γύρισε πίσω, παρασταίνοντας ο ίδιος το μυλωνά.

Τον κατηγορούμενο τον έβαλαν να καθήσει σε μια πολυθρό-

να κ' εκείνος βούλιαξε και χάθηκε μέσα της.

Δίπλα του, ορθός, πήρε θέση ο συνήγορός του, - ένας γεράχος, λοχαγός του δικαστικού, π' από 'ξαρχής κιόλας έδειχνε να νυστάζει. Κατάντικοα σε τούτους, στο πίσω μέρος του μεγάλου τραπεζιού, έκατσαν οι στρατοδίκες κ' ένα μέτρο παρέκει, με τα χαρτιά του πάνω σ' ένα μεταλλικό τραπεζάκι, ο επίτροπος.

Τέλος, στην αίθουσα πήραν άδεια να μπουν και τρεις του χωριού, ο πρόεδρος, ο παπα Μάνθος κ' η δασκάλα, - οι αρχές.

Ούλ' οι άλλοι της σύναξης απόμειναν στην αυλή και τις βεράντες και τώρα χωρισμένοι, παρέες παρέες, νοιάζονταν για την απόφαση του στρατοδικείου και φκιούνταν, από καρδιάς, να μην ήταν άλλη πάρε θάνατος για τούτο το φονιά, τον αντεροβγάλτη. Καμπόσες αναθίβαναν τις αρετές της σχωρεμένης και βάλθηκαν ν' αραδιάζουν παίνια και κανίσκια για τις εμορφάδες και τα χρυσόχερά της, μοιρολογώντας, καταπώς το συνήθαγαν μέρες τώρα.

Και μια, πίσω πίσω, η κερα Σούζη, - «πολιτιανή» τήνε 'νομάτιζαν οι χωρικοί, επειδής πέρασε πολλά χρόνια στην πολιτεία, να δουλεύει λαντζέρισσα -, πήρε να διγηέται για κείνο το πρωι-

νό της επιστράτεψης.

Τότες που τα τρία χωριά ξεπροβόδαγαν, με νταούλια και

πίπιζες, τα παλικάρια τους, για τον πόλεμο.

Ούλες ήντουσαν, λέει, κλαμένες και μοίρουνταν, «πού πας καλέ μου και χρυσέ μου...;» και μονάχα κείνη κέρναγε και ξανακέρναγε κρασί στον εδικόνε της και του φκιούταν «στο καλό, λεβέντη μου και με τη νίκη. Ούλα για την πατρίδα, πασά μου». Κείνος, η αλήθεια, τήνε τήραζε μουτρωμένος, κ' ένας λέει τον άκουσε, κ' ύστερις το 'μολογούσε στο χωριό, ν' αναρωτιέται φωναχτά: «Μωρέ μπας κ' η γυναίκα μου βουλήθηκε ν' απομείνει χήρα;»

Τέτοια παλικαρού.

Και πάλε με τα στερνά:

Τότες ήταν πιο πολύ να θιαμαίνεσαι με τα καμώματα και τη δύναμή της. Γκαστρωμένη, πέντε μηνού, να ζαλώνεται τα πυρομαχικά στην πλάτη, να μπαίνει γκισέμι στις φάλαγγες των γυναικών, που στράτιζαν τα καταχωσμέν' από τα χιόνια βουνίσια μονοπάτια, για να τ' ανεβάσουν μέχρι την πρώτη γραμμή.

Και να γκαρδιώνει, ούλην ώρα, τις άλλες με τα τραγούδια

της, που καθώς τα 'λεγε με την αγγελική φωνή της, 'μέρευαν ως και τ' αγρίμια του δάσου, που μέριαζαν μπρος στις φάλαγγες, δίχως βαρυγκόμια.

Ίσαμε π' απάντησε στη στράτα τούτο το θεριό, τ' ανημέρωτο.

Τούτο τον αιμοβόρο δράκουλα, που της έκοψε τη ζωή, αμί και τη ζωή κείνου π' ανάσταινε στα σπλάχνα της, του άφταιγου, του χερουβείμ.

Στο σαλόνι κίνησεν η δίκη.

Προσώρας 'ξεταζόταν ο πρώτος μάρτυρας κατηγορίας, ένας έφεδρος ανθυπολοχαγός, - ο επικεφαλής της ομάδας δυναμιτιστών, κείνη τη μαύρη μέρα του φονικού. Τούτον, έτσι και τόνε 'ξέταζες καλά στο πρόσωπο, νογούσες ευτύς πως τόνε κάτεχε βαριά ταραχή, σάματι να ξαναζούσε τωραδάς, κείνα που μαρτύραγε.

'Παίνεσ' εξαρχής τον κατηγορούμενο, πως ήταν ατρόμητο παλικάρι. Πρόστεσε πως, συχνά, χάρι στην προσωπική του και μόνον αντρειά, η ομάδα γλίτωσε από βέβαιους αφανισμούς.

- Όμως, συνέχισε, για μένα, κύριοι στρατοδίκες, ήταν από την πρώτη κιόλας ώρα βέβαιο πως την καρδιά του κατηγορού-

μενου, τήνε πιλάτευε κρυφό σαράκι.

Τούτος, ύστες' από κάθε καταδρομή κι από κάθε προσωπικό του αντραγάθημα, γινόταν παράξενος. Απόφευγε τους άλλους φαντάρους, τραβιόταν παράμερα κ' έμενε κειδά μονάχος, ώρα πολλή, βουβός και συλλογισμένος, με το μέτωπο γιομάτο σύννεφα.

Και μια φορά, ήταν θυμούμαι τη μέρα που γύρισε από την έδρα του συντάγματος παρασημοφορημένος, ο ίδιος εγώ τόνε βρήκα μέσα στ' ατομικό του αντίσκηνο να κλαίει.

Ποτές δεν κατάφερα να του πάρω απόκρεση. Ώσπου έμαθα

να μη οωτώ.

Όσο για το φονικό...

Κείνο το πρωί, επιστρέφαμε από την πιο δύσκολη νυχτερινή καταδρομή μας. Βέβαια τους στόχους μας τους πετύχαμε και τούτη τη φορά. Το προχωρημένο παρατηρητήριο του εχθρικού

πυροβολικού τινάχτηκε στον αγέρα, συθέμελο.

Όμως τους μισούς άντρες της ομάδας - βετεράνους καταδρομείς - τους αφήσαμε στον πάτο της αφιλόξενης χαράδρας, που τήνε κατάσκαψαν οι οβίδες των όλμων.

Είμασταν - όσοι βγήκαμε σωστοί από κείνη την κόλαση - ματωμένοι, λασπωμένοι, ξεθεωμένοι, από την αγούπνια, την

κούραση και τη νευρική υπερένταση.

Ανθοωποι απ' άλλο κόσμο, να σκιάζουμε ακόμα και τ' α-

γρίμια του δάσου, που μέριαζαν στο συναπάντημα.

Και πορευόμασταν, σηκώνοντας στην πλάτη τους τραυματίες μας, που βογκούσαν και μας ξόρκιζαν να τους αποτελειώσουμε.

Φτάσαμε στις γραμμές μας και τους παραδώσαμε σε τραυ-

ματιοφορείς.

Όμως, πριν προφτάσουμε να ριχτούμε στο χώμα, πήραμε διαταγή να βαδίσουμε πιο πίσω, στη χαράδρα, ούθε βρισκόταν η έδρα του συντάγματος, για ξεκούραση, ανασυγκρότηση κι ανεφοδιασμό.

Πορευόμασταν σ' ένα χιονισμένο μονοπάτι, που φίδιζε στ'

ακρόχειλο ενού άπατου γκρεμού.

Αμίλητοι, ξέψυχοι, χαμένοι, με τον κατηγορούμενο πάντα

ξεκομμένο και στερνό.

Ξάφνου, στο γύρισμα της «αλεπούς» - έτσι 'νομάτιζαν οι ντόπιοι, αμί κ' οι χάρτες μας, το πέρασμ' ανάμεσ' από δυο στητούς γρανιτόβραχους - ξεκρίναμε μπροστά μας, πολύ κοντά, τη φάλαγγα των γυναικών.

Σταματήσαμε και στοωθήκαμε πάνω στο χιόνι.

Εεζαλώθηκαν κ' εκείνες τα φορτιά τους, ζύγωσαν και μας καλημέρισαν.

Η μακαρίτισσα στάθηκε από πάνω μας - ψηλή, ξαναμμένη από την πορεία, έμορφη σαν άγγελος - και πήρε να μας παινά.

Θυμούμαι ακόμα τα λόγια της:

«Με τέτοιους λεβέντες άντρες, τούτος ο τόπος δε σκιάζεται τα μιλιούνια του οχτρού».

«Αμί και με τέτοιες γυναίκες», αποκρέθη ένας δικός μου.

Κείνη γέλασε.

«Το λοιπόν με τέτοιους άντρες και τέτοιες γυναίκες, τούτου του τόπου δεν του μέλλεται να σκλαβωθεί. Λεύτεροι θα ζούμε, σε λεύτερη πατρίδα, κ' εμείς και τ' αγγόνια μας και τα δικά τους».

«Αμήν, Παναγιά παρθένα», ψιθύρισαν οι άλλοι, μ' ένα στό-

μα, και σταυροκοπήθηκαν.

Κ' εκείνη, - θαρρείς και τήνε βλέπω τωραδά μπροστά μου, με τις απαλάμες απιθωμένες πάνω στην κοιλιά, που τσίτωνε μπροστά κάτ' από το πανωφόρι της, και το βλέμμα καρφωμένο στην άπλα τ' ουρανού, αποξεχασμένη και συνεπαρμένη:

«Και τ' αγόρι π' ανασταίνω στα σπλάχνα μου... Ο γιος... ο

καλογιός μου...»

Ήταν τα στερνά λόγια της.

Γιατί, ένα λεφτό παραπίσω, δέχτηκε στην κοιλιά την ξιφολόγχη του κατηγορούμενου, διπλώθηκε, γονάτισε κ' έγειρε στο χώμα, σα λεύκα περήφανη, που τήνε θερίζει κατακαμπίς τ' αστροπελέχι».

Τα στερνά λόγια του ο μάρτυρας τα 'πε αργά, σα να τα μετρού-

σε κι απέ κρέμασε τα χέρια στο πλάι κι απόμεινε ασάλευτος.

Για δυο λεφτά, στην αίθουσα δε μίλησε κανείς.

Μήτε κι ο πρόεδρος του στρατοδικείου, που σκάλιζε τα χαρτιά του, σκεφτικός.

Μονάχα ο παπα Μάνθος σήκωσε το δεξί χέρι και σταυρο-

κοπήθηκε.

Ο γερο Λιάς, δίπλα του, τόνε πήρε με την άκρη του ματιού κ' έστρεψε.

- Γιατί σταυροκοπιέσαι, παπά;

- Τι πράμα;

- Γιατί σταυροκοπιέσαι, λέω;

- Σταυροκοπιέμαι...; Ε... να. Για την ψυχή της σχωρεμένης.
- Ψέματα.
- Λιά!

- Ψέματα λες, παπά.

- Έιι, γέφο! Δεύτερη φορά π' αμαρταίνεις σήμερις. Τήρα καλά μην τριτώσεις, καψερέ, και πλιο μήτ' εγώ δε θα μπορέσω να σε συντρέξω, α.

Κείνος δάγκωσε τα χείλια του, τα δάγκωσε πολύ, ίσαμε που του πόνεσαν κι απέ έγεισε προς τον άλλο:

- Ξέρεις τι λέω; Πως παπά σ' έκανα, χριστιανό δεν μπόρεσα

να σε κάμω.

- Καααλά... Ζαβόγερε, ε ζαβόγερε.

- Σ ' άκουσα το πρωί που του ριχνόσουν - αμί και τις παραμπρός μέρες - κι αναρωτήθηκα. Δεν έχει μωρέ καρδιά μέσα του τούτος ο τράγος, τι έχει; Έτσι αναρωτήθηκα.

- Μάαααλιστα...! Καρδιά! Για ποιόνε ορέ; Για το φονιά; Για ένανε που 'βαψε τα χέρια του στο αίμα μιας αθώας; Πες, για

ποιον;

- Για όλους. Η καρδιά είναι για όλους. Να σχωρά.

- Αυτό το λες εσύ. Η δικαιοσύνη λέει άλλα.

- Το 'πε κείνος. Ο Κύριος. Άφες αυτοίς...

- Χαζά. Χαζά κι ανάλατα. Έμαθες κ' εσύ καμπόσ' από το ευαγγέλιο, με το πες πες, μα τα 'μαθες στραβά. Έι, γερο κάβουρα. Ένα σου κρένω μονάχα. Πορπάτιε. Πορτάτιε ογρήγορα να προφτάξεις τη ζωή, που δρέμει καταμπρός. Κι αν απόμενε ο κόσμος με τη δικαιοσύνη του Κυρίου, οι άνθρωποι θα τρώγουνταν στο μεϊντάνι, καθώς τ' αγρίμια του δάσου.

- Τώρα τι κάνουν;

- Τώρα;

- Κειδά στο μέτωπο. Κι αλλού κι αλλού. Σ' αρωτώ, τι κάνουν;

- Ουφ! Με πλάνταξες, ορέ Λιά. Τέτοιονε σ' ήξερα πάντα

μου και τέτοιος απόμεινες. Ξεροκέφαλος, - να.

Τώρα μωρέ; Τι κάνουν τώρα, είπες; Τώρα δικάζουν τους φονιάδες και τους στέλνουν στο πυρ το εξώτερον, αυτό κάνουν. Με νόμους, με προφήτες, με σοφούς δικαστές. Με φυλακές και τουφέκι. Για να μην αποκοτήσουν κι άλλοι τ' άνομο και μας πάρει ο διάβολος και μας σηκώσει. Αυτό κάνουν. Κι ούλα τ' άλλα που μου τσαμπουνάς εσύ είναι φαρισαϊσμοί. Ναίσκε, φαρισαϊσμοί, ψευτοδάσκαλε - α.

Ο γέρος έστρεψε μπροστά κ' έριξε το κεφάλι στο στήθος.

Για λίγο φάνηκε πως θα τα παράταγε, πως θα μούλωνε. Όμως γρήγορα μετάνιωσε, έγειρε πάλε στο πλάι και με τα χείλια

του κολλητά στ' αφτί του άλλου:

- Αν είμασταν όξω, μπρε ζαβολιαρόπαπα, θα σ' έδερνα. Στην ιεροσύνη σου τ' ορκίζομαι. Μακάρι να 'σουν κ' επίσκοπος, όχι που 'σαι παπάς, θα σ' έδερνα, άααχ...

Ο άλλος δεν έδειξε να θυμώνει.

Ίσα ίσα, μέσ' από το πυκνό γένι φάνηκαν τα χείλια να χαμογελούν. Με μάτια μισόκλειστα κι ανεβασμένα τα φούδια σε καμάρες, έγειρε και κόλλησε το κεφάλι του στο κεφάλι του γέροντα.

- Ξαστόχησες, Λιά. Γέρασες και ξαστοχάς - με το δίκιο σου.

Τ' αλώνι της Ρόδαινας, λέω.

Πόσες φορές, πριχού μου τα φορέσεις τούτα και με κάνεις παπά, έβαλα την πλάτη σου στην άπλα του να φάει χώμα;

Πες, πόσες; Πολλές - έτσι; Τι λέω πολλές, πάντα και πάντα. Και πάλε τώρα - τι θαρρείς; Πως θέλω πολύ να πετάξω ράσο κι αντερή και να σου μάθω την αλφαβήτα;

Ο άλλος φουρτούνιασε. Φρούμαξε, καθώς άτι που το τσί-

μπησε μύγα, σε καλοκαιριάτικο καταμεσήμερο.

Τινάχτηκε πάνω.

- Σε μένα το 'πες αυτό, παπα Μάνθο;

- Σε σένα, μαθέ, γέρο. Σε ποιον ήθελες, στην πεθερά σου;

- Τίιιι...; Πάμε.

Όμως, κείνην, ίσα ίσα, την ώρα, ακούστηκε το... κουδούνι της έδρας κ' η παράσταση πήρε τέλος.

Μάλιστα, μάλιστα, η... παράσταση. Γιατί, - κι αυτό, η αλήθεια, μπορούσε να ειπωθεί κι από την αρχή, - ούλη κείνη τη γροτέσκα σκηνή την παρακολούθησε το σεβαστό δικαστήριο.

Κι όχι μόνον επειδής οι δυο γέροι, συνεπαρμένοι από θυμό, αποξέχασαν ολότελα το πού βρίσκουνταν κι αψήλωσαν την οργή και τη φωνή τους, παρά και γιατί ο πρόεδρος του δικαστηρίου, κάνοντας χάζι με τ' απάντεχο και τα καμώματά τους, - κι ας αναψοκοκκίνιζε στην έδρα του ο επίτροπος - δεν τους αντίσκοψε, παμονάχα σαν αποφάσισαν να πάνε... στ' αλώνι της Ρόδαινας.

Και το δικαστήριο ξαναγύρισε στη δουλειά του.

Ήταν περασμένο μεσημέρι, όντας ο πρόεδρος κάλεσε τον

κατηγορούμενο ν' απολογηθεί.

Κείνος, στα παραμπρός, καθόταν ασάλευτος στην πολυθρόνα, σαν ξένος για τα που λέγουνταν και γένουνταν τριγύρω του και δεν άνοιξε το στόμα να πει μια λέξη.

Μήτε σαν ο ανθυπολοχαγός, κινώντας να βγει από την αίθουσα, σταμάτησε μια στιγμή μπροστά του και τόνε τήραξε, με τέτοιο τρόπο, που 'γινε φανερό πως του ζήταγε να τόνε σχωρέσει.

Μήτε σα, μαρτυρώντας, η μάνα της μακαρίτισσας, η γριά Μαργαρώ, γονάτισε στο πάτωμα ξέστηθη, με ξέπλεκα τα χιονάτα μαλλιά της, κ' έδερνε τα σακουλιασμένα μαστάρια της, που κρέμουνταν μπροστά, και ξεστόμιζε βαριές κατάρες και τήνε σεγοντάριζαν, απ' όξω, οι άλλες με κάτι μακρόσουρτα «αμήηηην».

Μήτε σαν ο άντρας της σχωρεμένης, ο Βαγγέλης ο σιδεράς, - φαντάρος κι ο ίδιος φερμένος για τη δίκη από την πρώτη γραμμή - άφριζε και δερνόταν παρακαλώντας τους στρατοδίκες να τον αφήκουν να μετρηθεί με τον κατηγορούμενο με

σουγιάδες κολοκοτρωνέικους.

Τέλος, μήτε και σαν τόνε φώταγαν ο πρόεδρος, οι στρατοδίκες κι ο συνήγορός του. Ο τελευταίος δήλωσε, από πολύ νωρίς, πως του ήταν δύσκολο να υπερασπιστεί τον κατηγορούμενο, αφού ο ίδιος δεν ήθελε να βοηθήσει τον εαυτό του κι απ' αυτή την ώρα βούλιαξε σε μια πολυθρόνα και... νύσταζε λεύτερα.

Όμως, σα σηχώθη ορθός, θαρρείς κ' έγινε άλλος.

Τα μάγουλά του βύζαξαν αίμ' απ' την καρδιά, κοκκίνισαν και στα μάτια λες κι άναψαν δυο κάρβουνα, που ήντουσαν κουμμένα κάτ' από χόβολη.

- Δεν είμαι άρρωστος, άρχισε. Δεν ήμουν ποτές.

Δε γνώριζα το θύμα. Κείνη τη γυναίκα την έβλεπα πρώτη φορά. Όμως ήταν έγκυα. Και μιλούσε για το γιό της. Που μια μέρα θα τον έστελνε στον πόλεμο. Δίχως αντίρρηση... Ναι, ακριβώς αυτό - δίχως αντίρρηση...

Τα 'πε αργά, κοφτά κι απόμεινε αμίλητος. Με το βλέμμα

καρφωμένο στο βάθος, πάν' από τα κεφάλια των δικαστών.

Το πρόσωπό του ήταν γαλήνιο, ήμερο, σχεδόν γλυκό. Μονάχα κει, κατά τ' ακρόχειλα, μόνιαζε μια πίκρα, που δεν κρυβόταν.

Οι στρατοδίκες ξαφνιάστηκαν.

Πρώτα πρώτα, δεν το περίμεναν καν, πως θα δεχόταν ν' απολογηθεί. Πίστευαν πως θα 'ξακολούθαγε να παρασταίνει τον βουβό, τον κακόμοιρο και τον χαζούλη.

Κ' ύστερα, μήτε που το 'βαζαν στο νου, πως τετοιαδάς θα 'τανε τα πρώτα λόγια του. Αντρίκια και παράξεν' αντάμα. Πα-

ράξενα!

Στα μάτια τους διάβαζες καθαρά την απορία που χόχλαζ' εντός τους, για τη συνέχεια και που τους έκοβε κάθε διάθεση για ερωτήσεις.

Πρόσμεναν.

Κείνος συνέχισε.

- Όταν ήμουν μαθητής στην πρώτη τάξη του γυμνασίου, ο καθηγητής μου των Ελληνικών, ώρα του καλή, κάλεσε τον πατέρα μου και του 'πε: «Αυτό το παιδί σου, αγαπητέ μου, με ταλαιπωρεί φοβερά με τις απορίες του. Και το τραγικό, για μένα, βρίσκεται στ' ότι, συχνά, δεν μπορώ να του πω την αλήθεια». Βέβαια, με τον καιρό, όλες εκείνες οι απορίες μου πήραν μιαν απάντηση. Θετική ή αρνητική. Από τους καθηγητές μου, από μένα τον ίδιο, από τη ζωή.

Μια μονάχ' απόμεινεν αναπάντητη. Η μοιφολατφική κατάφαση της «μάνας» - μέσα στη διαδφομή των αιώνων - στην απαίτηση του «Κύκλωπα» που τόνε λένε πόλεμο, να τφέφεται, από καιφό σε καιφό, με τη σάφκα και το αίμα των αφσενικών

παιδιών της.

Σταμάτησε.

Σήκωσε το δεξί χέρι κ' έσφιξε, με δύναμη, τα μηλίγγια του.

Η φωνή του, ήμερη και χαμηλή, δε μαρτυρούσε κανέναν αναβρασμό ψυχής, καμιάν όργητα. Το πρόσωπό του, λιπόσαρκο, χλομό κι ολότελα γαλήνιο, θύμιζε, κείνη τη στιγμή, στοχαστικές φιγούρες αγίων σε βυζαντινές τοιχογραφίες.

Ξακολούθησε:

- Είναι γνωστό, ακόμ' από τον καιρό της μυθολογίας των λαών,

πως πολιτιστικοί παράγοντες όλων των ειδών, αδιαφορώντας αν ανήκαν στο στρατόπεδο της επίθεσης ή της άμυνας, πρόσφεραν στην ιδέα της ειρήνης, θυσιάζοντας, συχνά, στο βωμό της, ό,τι πιο πολύτιμο είχαν, την ίδια τους τη ζωή.

Ποιητές, συγγραφείς, καλλιτέχνες, φιλόσοφοι, επιστήμονες, εκπρόσωποι όλων των θρησκειών και δογμάτων, ακόμα και

δοξασμένοι, στα πεδία των μαχών, στρατηγοί.

Και μονάχα η μάνα... Μονάχ' αυτή... που πιότερο από τον καθένα τήνε βάραινε το χρέος, δε νοιάστηκε στιγμή για την εξουδετέρωση του «Κύκλωπα». Για τη σωτηρία των ίδιων της των παιδιών.

Η φωνή του πήσε να χαμηλώνει, να γίνεται όλο και πιο άχοωμη, απελπισμένη. Τόσο, που οι στρατοδίκες υποχρεώθηκαν, στερνά, να τεντώνουν το λαιμό τους, για να τον ακούν.

Από το πρόσωπό του σουρώθηκε πάλε το αίμα και στ' ακρόχειλά του η πίκρα πήχτωσε, βάρυνε και στάλαζε ίσια μέσα στην

καρδιά του τ' όμπιο της και τήνε φαρμάκωνε.

Σφάληξε τα μάτια του, έριξε το κεφάλι, ένωσε τις απαλάμες ψηλά στο στήθος, έπλεξε τα δάχτυλα των δυο χεριών, κι απ' αυτή τη στάση, που θύμιζεν άνθρωπο σ' ώρα προσευκής, ξαναμίλησε, σχεδόν ψιθυριστά, σα ν' αποκρενόταν στην ίδια του

την απορία.

- Τ' ανασταίνει, εννιά μήνες, μέσα στα σπλάχνα της... Το γεννά πατώντας με το 'να πόδι στον τάφο... Το θηλάζει με το αίμα της καρδιάς της... Αμέτρητες νύχτες ξημερώνεται γονατιστή μπροστά στην κούνια του... Κάνει θερμόμετρο τα χείλια της να μετρήσει τον πυρετό του... Το παίρνει καταπόδι μέχρι τα σταυροστράτια της γειτονιάς, να το ταΐσει... Πεθαίνει από καημό και μαράζι όταν, έφηβος εκείνο, στρατίσει στους δρόμους του πονηρού...

Και μόνο τότε...

Σαν ο «Κύκλωπας» της το ζητήσει για θροφή... του το στέλνει, δίχως αντίρρηση. Ναι ακριβώς αυτό. Δίχως αντίρρηση.

Δεν είπε τίποτ' άλλο. Κι ουδέ σάλεψε.

Στην αίθουσα δεν ακουόταν άχνα. Θαρρείς και μαρμάρωσαν

ούλοι στη θέση τους.

Οι στρατοδίκες όμοιαζαν με πρόσωπα ενού πανώριου κά-

ντρου, πρεμασμένου στον αντιπρινό τοίχο.

Ακόμα κ' οι γυναίκες, που σαν τσαμπί, μαυροστάφυλο, κρέμουνταν καταμέσα, ριγμένες πάνω στο περβάζι του ανοιχτού βορεινού παράθυρου και που πριν μοιρολογούσαν και καταριούνταν, δάγκωναν τα χείλια, σκιαγμένες φανερά και δε σάλευαν. Και ξάφνου... κείνη τη βαθιά βούβαση της στιγμής, την έσκισε στριγκιά γυναίκεια φωνή:

- Όχι... Δεν του το δίνω τ' αγόρι μου... όχι... όχι...

Έστρεψαν ούλοι κατά τη μεριά που βρισκόταν η γυναίκα. Ήσυχα ήσυχα. Δίχως να ξαφνιαστούν ή να τρομάξουν. Λες και τήνε πρόσμεναν τούτη τη φωνή. Λες και τους ήταν γνώριμη, - απόκρεση της δικής τους καρδιάς.

Η κυρία Νικολαΐδου, η δασκάλα, πνιγμένη στο δάκου κ' έχοντας αγκαλιασμένη την κοιλιά της με τα δυο χέρια, έλεγε

και ξανάλεγε πνιχτά:

- Δεν του το δίνω... δεν του το δίνω... δεν του το δίνω...

Ο παπα Μάνθος την έπιασε από τους ώμους:

- Ησύχασε, ευλογημένη, ησύχασε. Μη γίνεσαι υστερικιά. Πρώτα να το γεννήσεις, με το καλό, δεύτερο να 'ναι αγόρι κι απέ βλέπεις.

Ύστερα την οδήγησε μέχρι την ξώπορτα και τήνε μπιστεύτηκε στις φροντίδες των απόξω, που τη δέχτηκαν απλώνοντας

τα χέρια.

Κ' ήτανε τούτη την ώρα παράξενο να βλέπεις τις γυναίκες, που πριν λίγο σεληνιάζουνταν, μαλλιοτραβιούνταν και ξεστόμιζαν κατάρες για το φονιά, να τόνε θωρούν ξάφνου στο πρό-

σωπο και να μην τόνε σκιάζουνται.

Και τις άλλες πάλε στη βεράντα, να 'χουν τριγυρίσει την έγκυα γυναίκα, να πυκνώνουν γύρα της με στόχαση κι απέ να στρέφουν καταμπρός, έτοιμες θαρρείς να πολεμήσουν κείνο το θεριό, τον «Κύκλωπα», παρόμοια με τις αγελάδες, στα βουνίσια βοσκοτόπια, π' ως οσμιστούνε τ' αγρίμι, βάζουν στη μέση τα βυζασταρούδια τους και με τα κεφάλια και τα κέρατα χαμηλωμένα,

καρτερούν τον απόκοτο λύκο.

Ο κατηγορούμενος είδε κι άκουσε.

Η καρδιά του ζεστάθηκε λίγο. Στα χείλια του, πρώτη φορά σε τόσην ώρα, άνθισ' ένα χαμόγελο. Κι από τα βλέφαρά του, που τρεμόπαιξαν απανωτά, ξέφυγαν δυο δάκρυα, κύλησαν στα πανιασμένα μάγουλα και χωνεύτηκαν μέσα στο ξανθό μυτερό γενάκι, που στόλιζε το πηγούνι του.

Έκατσε στην πολυθρόνα και δεν ξαναμίλησε.

Μήτε σαν ο πρόεδρος του στρατοδικείου δήλωσε, φοβερά εκνευρισμένος, πως αυτό που άκουσε δεν ήταν απολογία δολοφόνου, παρά κύκνειον άσμα ενός απροσγείωτου, ενός «ουτοπιστού».

Μήτε σαν ο κύριος επίτροπος άστραψε και βρόντηξε πάν' από το κεφάλι του, 'νοματίζοντάς τον «ειδεχθή δολοφόνο», αμί και «άπατρη και προδότη».

Τέλος μήτε και σαν άκουσε την απόφαση του στρατοδικείου,

που τον καταδίκαζε σε θάνατο.

Τον τουφέκισαν τρεις μέρες μετά, τον έθαψαν στο κοιμητήρι του χωριού και, λίγο καιρό παραπίσω, τον ξέχασαν ακόμα κ' οι χωρικοί.

Κ' οι μάνες - σ' ούλη τη γης - 'ξακολουθούν να στέλνουν

θροφή στον «Κύκλωπα» τα σερνικά παιδιά τους.

«Δίχως αντίρρηση»...

Το τέλος ενού «Ήοωα»

ε θα 'ξερε να πει απριβώς, όμως, όσο ζύγωνε και 'ξέταζ' ένα γύρω τον τόπο, τόσο και του φαινόταν πως εντός του αυγάτιζεν η πεθυμιά, να γείρει ν' αναπάψει το κορμί του, σε τούτη την έρημη κόχη, με τον ύπνο τον αξύπνητο.

Κατέβηκε από το υπεραστικό λεωφορείο στη φαρδιά δημοσιά και τώρα πορευόταν στη στενή πλακόστρωτη ρούγα, που τήνε σκιάζαν σημύδες και που 'φερνε ίσια πάνω στη βαριά σιδερόπορτα του συμμαχικού νεκροταφείου, στα περίχωρα μιας

μικρής γερμανικής πολιτείας του Βορρά.

Σε τούτη τη βουνίσια κουφαγκάλη, σ' όσην έκταση τήνε διαφέντευε τ' ανθοώπινο μάτι, ίσαμε πέρα κει στα ριζοβούνια, καταμπρός, κι απέ, ζερβά, ίσαμε το ποτάμι με τις βαθύσκιες λεύκες, βασίλευε τέτοια γαλήνη, που θα 'παιρνες όρκο πως απ' αυτήνε δανειζόταν το μικρό κοιμητήρι, για να πορεύει ειρηνικά τα νυχτόμερά του.

Κι όμως, σε τούτη τη γαλήνιαν άπλα, πορεύτηκε κάποτε, βαουοπάτης, ο κοσμοχαλαστής «Κύκλωπας» ο πόλεμος, σαϊτεύοντας τις καρδιές των ανθρώπων και σπέρνοντας τ' αντικρινά ραχοβούνια με τροφαντά αντρίκια κορμιά, που πάνω τους άνθιζαν άλικα τριαντάφυλλα, ούθε το σίδερο απάνταινε τη σάρκα.

Κ' ήταν ως να τα 'βλεπε, τωραδάς, τα τανξ «Σέρμαν» να ξεχυούνται από την κρυφή κούρνια τους, στον όχτο του ποταμού και να πασκίζουν να ξεμετρήσουν βιαστικά τούτη την επικίνδυνη λεκάνη, για να πιάσουν τις ριζόστρατες, απ' όπου οι πυροβολαρχίες του οχτρού τους έστελναν τον ατσαλένιο τους δρόλαπα. Κ' ήταν, ακόμα, ως να 'βλεπε τον ίδιο του τον εαυτό να κουμαντέρνει έν' από δαύτα τα θεριά της «αποκάλυψης», βρώμικος, αγριεμένος κι απόκοτος και να ορκίζεται, σ' όλους αντάμα τους δαιμόνους, να φτάσει πρώτος στο σκοπό.

Κι ολάξαφνα, εκεί στα ζερβά, το τανξ του φίλου του, του Τζακ Μπέηζχαρτ, η «δροσοσταλίδα», όπως το βάφτισε κείνος, που μάχουνταν απόκοντα στο δικό του, να ζώνεται μονοστιγμής από φλόγες, ν' αγκομαχά, να βρουχιέται κι απέ να κάθεται θαρρείς στα πισινά και να παραδίνεται, με την κάννη του τηλεβόλου του ολόρθη κατά τον ουρανό, σα να βουλήθηκε, τη στερνή την ώρα, να φτύσει τ' αψήλου.

- Τζακ... Τζακ... ανάβουσε, βραχνό κι απόκοσμο, από τα σωθικά του το κάλεσμα και τότες συνέφερε κ' είδε πως βρι-

σκόταν κιόλας μπροστά στην πύλη του νεκροταφείου.

- Πότε, Θεέ μου; ψιθύρισε, πότε; Κ' ευτύς νογήθηκε πως οι διαλογισμοί του ξεστράτισαν, λεύτεροι, σαν άτι θρασεμένο που τόνε πήρε πισωκάπουλα να τόνε σιργιανίσει στα παλιά, τα που καταριότανε κείνος ξορκισμένα κι αγύριστα.

Απόμεινε για λίγο να τηρά στο βάθος μέσ' από τα κάγκελα.

Ερημιά! Γαλήνη! Βούβαση πέρα πέρα.

Θα 'λεγες πως, σε τούτο τον τόπο, ακόμα και τ' αγεράκι του δειλινού δεν αποκοτούσε να πνέψει, μη λάχει και θροΐσουν τα φύλλα των δεντρώνε και ταράξουν τον ύπνο των αξύπνητων.

Ακόμα λίγο περίμενε, με τους διαλογισμούς του δουλωμένους από παλιές, ματωμένες ανάμνησες κι απέ συνέφερε και δειλά δειλά κλώτσησε, με το δεξί πόδι, τη σιδερόπορτα.

Στο παράθυρο του φυλάκιου της πύλης πρόβαλε μονομιάς και κρεμάστηκε απόξω ένα ξεροκιανό κι ασουλούπωτο ανθρωπάκι.

- Ορίστε.

- Καλησπέρα σας. Μου επιτρέπετε να μπω;

Ο άλλος δε βιάστηκε ν' αποκρεθεί. Τόνε 'ξέτασε καλά στο πρόσωπο, μισοκλείνοντας τα μάτια:

- Αμερικανός;
- Μάλιστα.
- Να μπείτε;
- Μάλιστα.
- Όχι.
- Σας παρακαλώ. Ξέρετε...
- Ξέρω, ξέρω. Θ' αρχίσετε, τωραδά, να μου αραδιάζετε ψέματα,

- δεν είν' έτσι; Πως φύγατε... σήμερα το πρωί, από την Αριζόν' ας πούμε, για να προφτάσετε πριν κλείσουμε. Πως τ' αεροπλάνο σας έκανε αναγκαστική προσγείωση στις Αζόρες κλπ., κλπ.

Γιατί φυσικά, εσείς κύριέ μου, δεν μπορούσατε να 'στε βέβαιος πως σ' εμένα δεν αρέσουν, διόλου διόλου, τα παραμύθια, -

μπορούσατε;

Απελπίστηκε.

- Όχι. Όχι βέβαια... δεν μπορούσα. Όμως... τι να σας πω... τι να σας πω...

Είπε και σήκωσε τα χέρια στη χαρακτηριστική κίνηση που

κάνουν οι απελπισμένοι.

Αυτό ήταν.

Ο άλλος, έσπασε μονομιάς. Κείνα τα χέρια... Κείνα τα χέρια Θέ μου... Όχι, όχι, δε λαθεύτηκε. Σαν τα σήκωσε να παραπονεθεί, τα μανίκια του σακακιού του, από τους αγκώνες και κάτω, κρεμάστηκαν κουρέλια.

Τον ξαναχοίταξε καλά και μονομιάς τόνε συμπάθησε.

Στο κιτρινιάρικο πρόσωπό του, σκουντούφλησε το αίμα. Παράτησε το παράθυρο, βγήκε και ζύγωσε στα κάγκελα, ολότελ' αλλαγμένος.

Και τότε... «Θεέ και Κύριε...!» Άλλο πάλε και τούτο! Αυτόν τον άνθρωπο... αυτόν τον άντρα... Τι; Λοιπόν θες νάναι κείνος; Θες;»

Ορθάνοιξε τα μάτια κι ώρα πολύ τόνε 'ξέταζε στο πρόσωπο. Δίχως βιάση και δίχως διάκριση. Στερνά βεβαιώθηκε και χαμογέλασε.

Χαμογέλασε κι ο άλλος:

- Παναπεί... Να το πιστέψω, κύριέ μου; Παναπεί με θυμηθήκατε;

- Ορίστε; Μάλιστα... θέλω να πω... Δηλαδή... ναι ακριβώς

αυτό... θέλω να πω πέρασαν πολλά χρόνια.

- Πέντε.

- Πέντε; Ναι βέβαια, εσείς θα πρέπει να το θυμάστε. Δεν μπορεί, θα το θυμάστε. Εγώ βλέπετε ανοίγω τούτη τη σιδερόπορτα σε κόσμο και κόσμο. Θέλω να πω, χιλιάδες ιστορίες... - με καταλαβαίνετε, δεν είν' έτσι; Όμως η δική σας...

- Απαράλλαχτη μ' όλες τις άλλες.

- Πώς είπατε; Ναι βέβαια, απαφάλλαχτη. Βλέπετε ο θάνατος... ομολογώ. Όμως η δική σας είχε, -πώς να το πω; - είχε κάτι ξεχωριστό, κάτι που σε κάνει να τη θυμάσαι. Ναι, ναι, να τη θυμάσαι. Και ξέφετε... Τούτη τη στιγμή... Μάλιστα. Ακόμα κι αυτό. Θέλω να πω τ' όνομά σας. Χώκινς... Ε; Για φαντάσου...! Χώκινς!

- Ρίτσαρδ.

- Ναι. Ρίτσαρδ. Αμριβώς. Ρίτσαρδ Χώκινς. Ω , Θέ μου, τι τρομερό! Πάνε τόσα χρόνια και... λοιπόν έτσι; Ρίτσαρδ Χώκινς. Μάλιστα, μάλιστα... Χώκινς.

Και ξέρετε... δε θα το πιστέψετε.

Είναι σα να σας βλέπω. Ναι, ακριβώς σα να σας βλέπω να 'ρχεστε από κείνην εκεί την αλέα. Ίσια καταπάνω μου. Να σταματάτε μπροστά στην πύλη και να με φοβερίζετε. Δηλαδή δε θυμούμαι τι ακριβώς μου 'πατε, όμως εξάπαντος με φοβερίσατε ν' ανοίξω. Όσο γι' αυτό δεν έχω καμιάν αμφιβολία, - ναι.

Μόνο που τότε...

Κόμπιασε.

- Όχι... όχι... δεν πειράζει. Ήθελα να πω...

- Τα χέρια μου;

- Ορίστε; Ω... Σας ζητώ συγνώμη. Σας ζητώ χίλιες φορές συγνώμη που... Είμαι ανόητος. Ναι, είμαι τρομερά ανόητος κι αν μου ζητούσατε να το ξαναπώ, ευχαρίστως θα το 'κανα.

Πάσκισε ν' αλλάξει θέμα. Έβρισε την αλυσίδα της σιδερόπορτας, είπε πως σκούριασε και τόνε πλήγωνε κάθε φορά, την

ξανάβρισε, μα δεν μπόρεσε να ξεφύγει.

- Τα χέρια σας... Ξέρετε μου 'καμαν ξεχωριστή εντύπωση τότε. Θέλω να πω οι γροθιές τους και τ' άλλα. Φανταστείτε πως τα παρόμοιασα με μπιέλες πετρελαιομηχανής, έτσι που τα πηγαινοφέρνατε, ρυθμικά, μπροστά στα μάτια μου. Ναι, ναι, ακριβώς. Μπιέλες! Και τα φοβήθηκα. Τα χέρια σας...

Απόμεινε, για λίγο, με το βλέμμα χαμηλωμένο στο χώμα, να τηρά το τακούνι της δεξιάς μπότας του, που 'λιωνε το γρασίδι

και ξάφνου:

- Πού τα χάσατε;

- Πού; Χμ... Στο χωριό μου... Ψαρεύοντας με δυναμίτη στο ποτάμι.
 - Ψέματα.
 - Ορίστε;

- Ψέματα.

Χαμογέλασε, με πίχρα, ο άλλος.

- Στο Βιετνάμ.

- Επεί. Βλέπετ' εσείς είχατε πι άλλους πολέμους. Εμείς, ευτυχώς... Ας είναι. Περάστε, δε θα περάσετε; Μόνο θέλω να ομολογήσετε πως το 'χετε αδυναμία να 'ρχεστε την ώρα που το νεπροταφείο δε δέχεται. Έτσι παι τότε, το θυμάστε, ναι; Θέλω να πως εσείς οι Αμεριπανοί δεν τα 'χετε παλά με την πειθαρχία πτλ.

Τέλος πάντων. Ορίστε, αγαπητέ μου. Καλώς ορίσατε, για

μιαν ακόμη φορά.

Ο άλλος απόμεινε για λίγο ασάλευτος.

Τέντωσε το λαιμό, έγειςε πίσω το κεφάλι κι ανοιγόκλεισε γοργά τα μάτια. Τέλος ηρέμησε, χαμογέλασε και μπήκε.

- Σας ευχαριστώ. Σας ευχαριστώ πολύ. Και... Ξέρετε κάτι;

Εσείς είστε μια χαρά.

- Εγώ; Χμ! Δηλαδή, ναι. Ζω εδώ, ήσυχα ήσυχα. Συντροφιά με τους νεκρούς μου. Και το μόνο που μου θυμίζει πως δεν είμ΄ ένας από δαύτους, είναι το τρανζίστορ μου. Ένα μικρό γιαπωνέζικο τρανζιστοράκι, που το βάζω και μάχεται τη γαλήνη, ώσπου να τήνε σκιαχτεί και κείνο και να βουβαθεί.

Ξέρετε, υπάρχουν ώρες που φοβάται κανείς εδώ μέσα. Τι;

Δεν ξέρω να πω, όμως φοβούμαι.

Τέλος πάντων. Αυτό δεν μπορεί να σας ενδιαφέρει εσάς. Αυτό είναι άλλη ιστορία και ζητώ συγνώμη που σας ζάλισα.

Λοιπόν, ήρθατε για το φίλο σας, δεν είν' έτσι;

Δεν τον ξεχνάτε το φίλο σας. Μπράβο! Αυτό είναι σπουδαίο από μέρους σας. Είναι, μπορώ να πω, αξιοθαύμαστο. Βέβαια ο δεσμός σας στη ζωή θα πρέπει να στάθηκε δυνατός, πολύ δυνατός, όμως οι δεσμοί μας με τους νεκρούς δε διαρκούν, - ψέματα; - γίνονται απλές αναμνήσεις, συχνά μακρινές και θολές, επειδή η ζωή μάς αποσπά απ' αυτούς, κλέβει τα ενδιαφέροντά

μας, μας κερδίζει, - ψέματα;

Ω... Σας ζητώ συγνώμη. Είπα «... ο δεσμός σας» κ' ευτύς αιστάνομαι πως σας χρωστώ μιαν ομολογία. Μάλιστα, σας τη χρωστώ.

Κείνο το βράδυ, ξέρετε... Κείνο το βράδυ, πριν πέντε χρόνια - τόσα δεν είπατε; - ήμουν κρυμμένος, λίγο πιο κάτω, κι άκουσα

την 'ξομολόγησή σας στο νεκρό φίλο.

Ήτανε συγκινητική! Βέβαια εσάς δε θα σας ένοιαζε, πιστεύω, ακόμα κι αν θα 'βγαινα μπροστά σας. Και μάλλον δε θα με διακρίνατε. Είχατ' ένα μεθύσι...! Από κείνα που ο μακαρίτης ο πατέρας μου - Θεός σχωρέστον - τα 'νομάτιζε «ολοκληρωτικές ασωτίες».

Λοιπόν, ας είναι. Θα χρειαστεί να σας βοηθήσω;

- Νόου. Θενγ γιου.

- Θυμάστε τον αριθμό του τύμβου;

- Γιές. 3665. Τζακ Μπέηζχαρτ, αριθμός Μητρώου 3665.

- Πολύ καλά. Όμως ξέρω πως δεν είναι αρκετό. Θα χρειαστεί ακόμα...

Τα θυμούμαι και τ' άλλα.Ύστερ' από πέντε χρόνια;

- Ναι. Προχωρούμε αριστερά. Τελευταίο καρέ από το μαντρότοιχο. Πέμπτος στοίχος. Ο πρώτος τύμβος του στοίχου φέρει αριθμό 3660.

 Μπράβο, μπράβο! Παναπεί έχετε θαυμάσια μνήμη. Τι λέω θαυμάσια, τρομερή! Ναι, ακριβώς αυτό, τρομερή! Σας συγχαίρω.

- Ήρθα τρεις, απανωτές, χρονιές. Εσείς, κάθε φορά, με

βοηθούσατε με πολλήν ευγένεια. Έτσι τα 'μαθα.

Μα πάλι τι 'ναι να θυμάσαι τον αριθμό μητρώου και τη θέση του τάφου ενός μόνο νεκρού; Τίποτα. Εσείς μου αφήσατε, τότε, την αίστηση πως ξέρετε όλους τους αριθμούς κι όλα τα ονόματ' απ' έξω.

- Ορίστε; Δηλαδή... για να 'μαι ειλικρινής, θα πρέπει... Μα πρώτα εξηγήστε μου, παρακαλώ. Είπατε πως ήρθατε τρεις

χρονιές απανωτά, δεν είν' έτσι;

- Nαι.

- Κι όμως εγώ σας θυμούμαι μονάχα τη μια. Κείνη με το

μεθύσι, που θα πρέπει να 'ταν κ' η τελευταία. Παρεχτός κι αν δεν ήταν και ξανάρθατε ξεμέθυστος. Ήρθατε;

Γέλασε ο άλλος.

- Όχι. Ξεμέθυστος όχι. Αυτό το θυμούμαι καλά. Δύσκολο, ξέρετε, να 'ρθει κανείς εδώ μέσα ξεμέθυστος, ψέματα; Κ' ύστερα... πίνω. Πίνω πολύ. Το μπουκάλι δε λείπει από την τσέπη μου. Παρεχτός τούτη τη φορά, που, ειλικρινά, δεν έβαλα σταγόνα στο στόμα μου. Μεταξύ μας, έχω το λόγο μου σήμερα.

- Μάλιστα. Λοιπόν είναι παράξενο. Συναντούμε το ίδιο πρόσωπο πολλές φορές, μα το γνωρίζουμε μονάχα κείνη που θα το προσέξουμε. Ναι, ακριβώς τότε. Η μνήμη. Θέλω να πω ο

μηχανισμός της κτλ., με καταλαβαίνετε, δεν είν' έτσι;

Ας είναι. Τώρα, σας απαντώ στ' άλλο.

Ναι, γνωρίζω τα ονόματα σχεδόν όλων των θαμμένων εδώ. Βλέπετε, ζω μαζί τους. Σ' αυτούς λέω καλημέρα το πρωί και καληνύχτα το βράδυ. Είναι η συντροφιά μου. Οι φίλοι μου.

Και δε θα μπορέσω ποτέ να συνηθίσω στην ιδέα, πως όλες τούτες οι εκατοντάδες των νέων ανθρώπων δεν είναι παρά νεκροί αριθμοί. Όχι, όχι.

Αυτό θα 'τανε σκληρό, δεν είν' έτσι; Θα 'ταν αφάνταστα

σκληρό από μέρους μου.

Λοιπόν, αντίο αγαπητέ μου. Σας ζητώ συγνώμη που σας απασχόλησα. Ω ναι, σας απασχόλησα πολύ, σας απασχόλησα πάρα πολύ, συγχωρήστε με, είμαι φλύαρος, - εσείς θα το 'πατε κιόλας από μέσας, ψέματα; Τέτοιος γεννήθηκα.

Πηγαίνετε στον φίλο σας. Και καλήν αντάμωση.

Το δειλινό διπλοτύλιξε πια τον ήλιο στα μαγνάδια του κ' ήταν έτοιμο να τον απιθώσει στην αγκαλιά της «μάνας Νύχτας». Οι σκιές των πανύψηλων κυπαρισσιών, πάνω στους μαρμάρινους τύμβους, πήραν να χάνουν από την πρωτινή τους βεβαιότητα. Το σκοτάδι, καταχτώντας πιθαμή πιθαμή τις χαμηλωσιές, 'τοιμαζόταν ν' ανηφορίσει ίσαμε τις γύρω κορφές, με τη μενεξεδένια πορφύρα τους, κ' ίσαμε τα μεσούρανα.

Θυμήθηκε: «Ο όρθρος των αδυνάτων...». Έτσι τήνε 'νομάτιζε,

τούτη την ώρα, ο φίλος του ο Τζακ. Ο φιλόσοφος.

Νάτος.

«ΤΖΑΚ ΜΠΕΗΖΧΑΡΤ, αριθμός μητρώου 3665».

- Αλό Τζακ. Τι μου γίνεσαι, φίλε μου; Όπως βλέπεις, δεν μπόρεσα να κρατήσω το λόγο μου, που σου 'δωκα τότε, να μην ξανάρθω. Έγιναν τόσα και τόσα στο μεταξύ, αδερφέ μου, τόσα πολλά, που εντός μου δεν απόμεινε τίποτα ορθό, τίποτα σωστό. Όλα ξέφτισαν και γκρεμίστηκαν και βούλιαξαν στο πέλαγο των αποριών. Το λοιπόν μη μ' αποπάρεις, φίλε μου, που ξανάρθα. Μονάχ' άσε με να κάτσω, εδωνά δίπλα σου και να σου τα 'ξηγήσω όλα με τη σειρά τους. 'Ησυχα ήσυχα.

Δε μας βιάζει τίποτα, Τζακ. Έχουμε όλο τον καιρό. Έχουμε όσο καιρό θέλουμε, πριν... Σου το υπόσχομαι.

Και πρώτα, τι γίνεται η παρέα σου, - καλά;

Γουίλιαμς Μουρ, αριθμός μητρώου 3664. Αλό, Γουίλη. Τι μου κάνεις; Σου ζητώ συγνώμη, μα τούτη τη φορά δεν έχω να σου πω τίποτα για τους δικούς σου. Δεν πήγα να τους δω. Στην κατάσταση που βρίσκομαι, δε μου κάνει καρδιά να δω κανένα. Κρύβομαι Γουίλη - με καταλαβαίνεις; Πασκίζω να χάνουμαι από το πρόσωπο της γης.

Τζέσε. Γειά σου, λεβέντη Νέγφο. Χάου αφ γιού; Ω Τζέσε...! Θυμάσαι τον αιδεσιμότατο Όουενς; Τον Νέγφο πάστοφα που χαμε στο λόχο μας; Τον φίλο σου, που δεν τον άφηνες σε χλωφό κλαφί, την ώφα της υπαίθριας λειτουργίας; Τον σκότωσαν.

Διάβασα πως μια νύχτα μπήκαν στο σπίτι του και του 'μπηξαν ένα μαχαίρι στην καρδιά. Επειδή ξεσπάθωσε για τα δικαιώματα των Νέγρων. Ο τρελός!

Λοιπόν αυτά.

Τζακ... Τζακ, αδερφέ μου. Τωραδά που ερχόμουν, πρόσεξα το πεδίο της μάχης. Δεν μπορώ να πω πού ακριβώς, όμως, πέρα κει στο βάθος, ανατολικά, ήταν σα να ξανάειδα το τάνξ σου, ζωσμένο από τις φλόγες.

«Όχι... όχι» ούρλιαξα τότες και σταμάτησα το δικό μου, μέ-

σα σε χαλάζι από εχθρικές αντιαρματικές οβίδες.

Θέλησα να βγω, να τρέξω να βοηθήσω, μα ο λοχίας στήριξε

την κάννη του πιστολιού του στο σβέρκο μου και βρουχήθη στ'

αφτί μου να προχωρήσω.

Εκείνου του λοχία, που λες Τζακ, δεν του το χάρισα. Βέβαια. Την ημέρα της παρασημοφορίας μου επ' ανδραγαθία - επειδή το δικό μου τανξ σμπαράλιασε τη βασική εχθρική πυροβολαρχία - φρόντισα να πιω. Κι αφού κατέβασα το κανονικό μου, πήγα και του μπήκα στη μύτη. Μάλιστα. Τον είχ' απόκοντα και δεν τον άφηνα να πάρει ανάσα.

Ο άνθρωπος με 'ξέταζε απορεμένος, δεν μπορούσε να καταλάβει τι μ' έπιασε, μ' απόφευγε. Μα εγώ, από δω τον είχ' από κει τον είχα, στο τέλος κατάφερα να τον φουρκίσω και να

τον υποχρεώσω να σηκώσει χέρι πάνω μου.

Και τότες του ρίχτηκα και σου τον έκανα του αλατιού.

Ακόμα και τώρα που το θυμούμαι, τόνε λυπούμαι τον κακομοίρη, γιατί εσύ δα που τις γνώρισες τις γροθιές μου, θα καταλαβαίνεις τι κακό τόνε βρήκε. Μήτε ψύλλος στον κόρφο του.

Ξεχάστηκε.

Το γέλιο του, δυνατό, πιλάτεψε τη βαθιά γαλήνη.

Όμως, μονάχα για λίγο. Μονάχα για μια στιγμή. Θυμήθηκε, συνέφερε, χαμογέλασε πικρά. Το μέτωπό του γιόμοσε σύννε-

φα, η φωνή του ξανακούστηκε ραγισμένη:

- Οι γοοθιές μου. Χμ... Όπως βλέπεις, Τζακ, δεν τις έχω πια. Τις άφησα κάπου εκεί στις ζούγκλες του Βιετνάμ. Αυτό κόστισε, λέει, πολύ στην μίσες Ελίζαμπεθ Μπέηζχαρτ, τη μάνα σου. Βέβαια. Επειδή η μάνα σου, η μίσες Ελίζαμπεθ, ήταν εκείνη που μ' έστειλε στο Βιετνάμ. Ακριβώς.

Τα θυμούμαι, σαν τώς' αδερφέ μου.

Το υπουργείο μου ταχυδρόμησε την πρόσκληση για κατάταξη. Εγώ αρνήθηκα να την παραλάβω. Η μίσες Ελίζαμπεθ διάβασε τις δηλώσεις μου στις εφημερίδες. Και τότες μου μήνυσε πως ήτανε πολύ θυμωμένη και πως έπρεπε να πάω να τη βρω στην Ουάσιγκτον.

Δεν απάντησα και δεν πήγα. Και τότες η μίσες Ελίζαμπεθ, η μάνα σου, πήρε τ' αεροπλάνο κ' ήρθε και με βρήκε στο Ντά-

λας. Ήτανε φοβερά εκνευρισμένη.

«Όχι, γιέ μου...». Το ξέρεις δα πως πάντα της έτσι μ' έλεγε.

«Όχι, αυτό θα 'ναι τρομερό για σένα. Αυτό θα 'ναι, τολμώ να πω, πρόστυχο. Για σένα! Έναν στρατιώτη, που η πατρίδα τον τίμησε με ανώτατο παράσημο... έναν ήρωα!

Όχι... όχι, αυτό δεν το δέχομαι... αυτό δε θα το δεχτώ ποτές».

Φούντωσα. Ποιος είδε το Θεό και δε φοβήθηκε.

«Κι ο άλλος γιός σου; Ο άλλος γιός σου, ο Τζακ, πού είναι; Σ' αρωτώ, αποκρέσου, πού είναι ο Τζακ, ο φίλος μου, ο αδερφός μου; Σκοτώθηκ' - έτσι; Σκοτώθηκε στη Γερμανία, κάηκε, έγινε κάρβουνο, χάθηκε, δεν υπάργει.

Και τι βγήκε; Τι βγήκε για κείνον, για μένα, για τον κόσμο,

ε; Αποκρέσου, τι βγήκε;

Τίποτα. Τίποτα... τίποτα...

Εσείς πάλι τα ίδια. Τα πάρτι σας... Τους πολέμους σας. Τα κέρδη σας... Εσείς... Ξέρετε πώς σας 'νομάτιζε κείνος, μίσες Ελίζαμπεθ; Ξέρετε πώς τα 'νομάτιζε τα πάρτι σας ο Τζακ, ο αδερφός μου, ο γιός σας; «Ραντεβού των λεοπαρδάλεων». Ναι, αμριβώς έτσι, των «λεοπαρδάλεων».

Κ' ήταν λεβέντης. Ήταν γλυκός. Τόνε θυμάστε, δεν είν' έτσι, μίσες Ελίζαμπεθ; Αγαπούσε τη ζωή και τήνε λογάριαζε. Αγαπούσε το φως, τον ήλιο, τα λουλούδια... Αγαπούσε το κρασί, τα κορίτσια, την αλήθεια, το τραγούδι, τους απλούς ανθρώπους του μόχτου, που συχνά τους συντρόφευε στις νταβέρνες, τα βιβλία, τη θάλασσα.

Κ' ήτανε παιδί. Κ' εσείς τον σκοτώσατε... Ναι, ναι, μη διαμαρτύρεστε, άδικα, μίσες Ελίζαμπεθ. Τον γελάσατε πως ο κόσμος σας θα διορθωνόταν, θα γινόταν καλύτερος και τον στείλατε να καεί, σα λαμπάδα, σε τόπους ξένους κι ανεγνώριμους, τον δολοφονήσατε...

Άαααα... μη λιγοθυμάτε, μίσες Ελίζαμπεθ, μη λιγοθυμήσετε

ακόμα, γιατί έχω κι άλλα χειρότερα.

Το βλέπετε τούτο το σημάδι στο κούτελό μου, μίσες Ελίζαμπεθ; Το βλέπετε, δεν είν' έτσι; Ποιος μου το 'κανε τούτο το σημάδι, μίσες Ελίζαμπεθ, - ε; Η γερακίνα. Μάλιστα, η γερακίνα. Και γιατί, μίσες Ελίζαμπεθ; Σας αρωτώ, γιατί; Επειδή σκαρφάλωσα παιδί - στα βράχια, να κλέψω τα γερακόπουλά της. Ακριβώς.
 Κ' εσείς : Εσείς στείλατε, μεταχαράς, το γιό σας να καεί.

Και μ' ορμηνεύετε τώρα κ' εμένα να κάνω το ίδιο. Και δε δέχεστε, λέτε, να μην πάω, αυτό δε θα το δεχτείτε ποτέ, έτσι δεν είπατε; Και δεν υπάρχει στην ιστορία μια μάνα, μια μοναδική μάνα - αυτά δεν είναι δικά μου λόγια, τα 'λεγε κείνος, ο Τζακ, ο γιός σας ο «φιλόσοφος» - που να πολέμησε, καθώς η γερακίνα, τον κλέφτη των παιδιών της, τον πόλεμο, μάλιστα, μίσες Ελίζαμπεθ, τον πόλεμο...».

Τέλεψα.

Τα 'πα έτσι μονορούφι, και μονομιάς ένιωσα ως ν' άδειαζε

το μέσα μου.

Η αλήθεια, είχα ξεφύγει από τα συλλοϊκά μου και μάλλον θα πρέπει να ομολογήσω πως ήμουν μεθυσμένος. Είχα έν' από κείνα τα μεθύσια που κάναμε οι δυό μας και που ακόμα τα θυμούνται τα γκαρσόνια στο «Μαύρο γάτο».

Κείνη λιγοθυμούσε και ξελιγοθυμούσε.

Μ' έλεγε «παιδί της» κ' εγώ ξεκαρδιζόμουν, με το μεθυσμένο μούτρο μου κολλητό στο δικό της.

Στα στερνά, κάλεσα ταξί να τη μεταφέρει στο αεροδρόμιο. Και, την άλλη μέρα, πήγα και κατατάχτηκα.

Χαμήλωσε το κεφάλι στο στήθος.

Το μέτωπό του, μ' όλη τη δροσιά του δειλινού, ήτανε μουσκεμένο στον ίδρω. Το σβησμένο βλέμμα του έπεσε στους σιδερένιους γάντζους, που πρόβαλλαν από τα μανίκια του σακακιού κι αναπαυόντουσαν πάνω στα γόνατά του.

Για δυο λεφτά γρίκησε την καρδιά του, σάμπως φυλακωμένη στην απαλάμη ενού φοβερού Κύκλωπα, να σπαρταρά και να δέρνεται ανήμπορη.

Όμως γρήγορα συνέφερε.

Τίναξε με δύναμη το κεφάλι, δάγκωσε το πανωχείλι του και πάσκισε να χωρατέψει:

- Θα 'πρεπε να ομολογήσω, αδερφέ μου, πως ένα μπουκάλι ουίσκι θα μου χρειαζόταν τωραδάς. Ουμ... Μ' ένα μπουκάλι ουίσκι

πολλά θα μπορούσαν να διορθωθούν. Όμως εγώ τ' ορκίστηκα

να 'ρθω να σε δω ξεμέθυστος.

Χμ... Αλήθεια, για τίποτα δε θα μπορούσα να φανταστώ τον εαυτό μου ξεμέθυστο. Τα τελευταία χρόνια πίνω πολύ. Πίνω μέρα και νύχτα, όλες τις ώρες του Θεού.

Ξεχάστηκε.

Μ' όλα όσα είπε για τ' αντίθετο ξεχάστηκε κι από συνήθεια έψαξε τις τσέπες του παντελονιού του, να βρει μπουκάλι. Δε βρήκε, ξαναδάγκωσε τα χείλια με μανία, έκλεισε απελπισμένος τα μάτια, τα ξανάνοιξε.

Το βλέμμα του κόλλησε στους γάντζους.

Όχι, λοιπόν, όχι. Δεν μπορούσε να τ' αποφύγει κι ας πάσκισε τόσην ώρα. Για τώρα τουλάχιστο δεν μπορούσε, δεν ήταν εύκολο. Τους σήκωσε ψηλά, με δύναμη, να ξεσκεπαστούν ολότελα, τους τήραξε για λίγο πικρογελώντας κι απέ τους κατέβα-

σε πάλι στα γόνατα.

- Τα χέρια μου... Τώρα πια, τα 'χω σιδερένια, Τζακ, τα βλέπεις, δεν είν' έτσι; Θυμούμαι που ο πατέρας μου μ' έλεγε χρυσοχέρη, επειδή ό,τι καταπιανόμουν το κατάφερνα μια χαρά. Χμ... Καημένε γερο Τίμοθυ. Έκανες καλά να πεθάνεις. Αν ζούσες, θα υπόφερες φοβερά, με το χάλι του μοναχογιού σου. Ένιωσε τον πόνο να χυμά, σαν άτι θρασεμένο, καταπάνω στο κουράγιο του, να το τσαλαπατήσει και, για μιαν ακόμα φορά, πάσκισε να του ξεφύγει με μια διήγηση, καταπώς συνήθαγε να κάνει τα τελευταία χρόνια, πριχού του παραδοθεί.

- Αλήθεια, Τζακ. Ξέρεις σε ποιον άλλο κόστισε πολύ που 'χασα τα χέρια μου, ε; Στη μίσες Ελίζαμπεθ, τη μητέρα σου. Βέβαια. Στη μίσες Ελίζαμπεθ, αλήθεια σου λέω, φίλε, άκου να δεις.

Όταν γύρισ' από το Βιετνάμ στην πατρίδα, παρασημοφορημένος πάλι και πριν μου περάσουν τους γάντζους, πήγα και τήνε βρήκα στο σπίτι σας. «Λοιπόν; ρώτησα. Πώς σας φαίνομαι, μίσες Ελίζαμπεθ; Θαύμα, έτσι;»

Κείνη ρίχτηκε στην αγκαλιά μου. Έκλαιε, μου χάιδευε τα

μπράτσα κ' ήταν ολότελ' απελπισμένη.

Όμως, την τρίτη μέρα βρήκε τι έπρεπε να κάνει. Ένα πάρτι, για τον «ήρωα» Ρίτσαρδ Χώκινς. Βέβαια. Έν' από κείνα τα χρονιάτικα πάρτι της, που άφηναν εποχή στους κοσμικούς κύκλους της Νέας Υόρκης.

Μάλιστα, η ίδια έλεγε και ξανάλεγε, πως τούτο θα 'πρεπε

να 'ναι το πιο λαμπρό απ' όσα οργάνωσε στη ζωή της.

Θυμούμαι, παλιότερα, πως σ' έν' από δαύτα τα ιστορικά πάρτι της οικογένειας Μπέηζχαρτ, η μητέρα σου θέλησε να μου γνωρίσει έναν στρατηγό του Χίτλερ, που τον είχαν τότε στο NATO.

Αρνήθηκα να του δώσω το χέρι. «Ο έφεδρος λοχίας του 5ου λόχου, του 2ου τάγματος των πεζοναυτών, Ρίτσαρδ Χώκινς, δεν επιθυμεί να σας γνωρίσει, στρατηγέ...» του δήλωσα και του γύρισα την πλάτη.

Ήθελα να 'σουν από καμιά μεριά να μ' έβλεπες, Τζακ. Ή-

μουν θαύμα. Ήμουν απόλαυση, σου λέω, απόλαυση!

Λοιπόν κείνο το βράδυ, στο πάρτι, μ' είχανε μη στάξει και μη βρέξει. Σκοτωνόντουσαν, ποιος θα 'φερνε στα χείλια μου το ποτήρι με τη σαμπάνια - βέβαια - ποιος θα καθόταν πλάι μου. Αμέ!

Εγώ τους 'ξέταζα στο πρόσωπο, έναν έναν, κ' έλεγα μέσα μου και ξανάλεγα το δικό σου: «Λεοπαρδάλεις... λεοπαρδά-

λεις... λεοπαρδάλεις».

Κατά τ' άλλα, περνούσαμε όμορφα, ως τη στιγμή που με ζύγωσε η οικοδέσποινα, η μίσες Ελίζαμπεθ, η μητέρα σου, και με παρακάλεσε να διηγηθώ στους προσκαλεσμένους της το «ηρωικό μου επίτευγμα». Έτσι 'νομάτισε κείνο που άλλοι το λένε «ανδραγάθημα».

Ξαφνιάστηκα.

«Είναι ανάγκη...;» ρώτησα ηλίθια.

«Ναι, ναι, ναι» αποκρέθηκαν ούλοι αντάμα, χτυπώντας ρυθμικά τα παλαμάκια τους.

«Δεν είναι προτιμότερο να...»

«Όχι, όχι, όχι...»

Σκιάχτηκα. Είπα, πρώτα, να τρέξω να κρυφτώ, όμως ξάφνου ένιωσα το θυμό να χοχλακά εντός μου κι άλλαξα γνώμη.

«Εντάξει λοιπόν. Θέλετε να σας πω την ιστορία μου, δεν είν' έτσι;»

«Ναι... ναι, ναίαιαι...» βρουχήθηκαν, με μια φωνή.

«Σύμφωνοι. Θα σας την πω».

Έδωκα ένα σάλτο και βρέθηκα όρθιος, πάνω στο μεγάλο

τραπέζι, το φορτωμένο μ' όλα τ' αγαθά του Κυρίου.

«Μια φορά κ' έναν καιρό, σε μια μακρινή χώρα της Ασίας, που τήνε λέγανε Βιετνάμ, ύπαρχ' ένα χωριό, δίχως μετρό και δίχως ουρανοξύστες».

Έτσι άρχισα και μονομιάς γυρόφερα το βλέμμα μου στα

πρόσωπά τους, να καταλάβω τι διαλογίζουνταν.

Είχαν πάρει στις πολυθρόνες τους τις πιο βολικές στάσεις, που θα τους βοήθαγαν ν' απολάψουν το «απρόαμα». Όμως, μ' όλο που στα χείλια φόρεσαν το χαμόγελο της ευχάριστης προσμονής, τα μάτια τους έδειχναν στοχαστικά κι απορεμένα.

Ξακολούθησα:

«Τούτο το χωριό, που λέτε, μικρούλι κι ασήμαντο, τριάντα καλύβια ούλο κι ούλο, κείτουνταν απόμερα από τον άλλο κόσμο, τόσο απόμερα, που δεν μπορούσε να το 'βρει, μήτε κ' η πυρκαγιά που κατάκαιγε τη χώρ' απ' άκρη σ' άκρη.

Πόρευε λοιπόν ειρηνικά κ' η μοναδική έγνοια του ήταν πώς να προστέσει κι άλλα καλύβια, στα λιγοστά που 'χε, να φτου-

ρήσει και να προκόψει.

Όμως, αυτοί που βάζανε τις φωτιές, λυπήθηκαν κατάκαρδα τ' άλλα χωριά, που λαμπάδιαζαν στον πόλεμο, καθώς Σόδομα και Γόμορα. Να υποφέρουνε κείνα του Ιώβ τα βάσανα και να 'χει τούτο τη βολή και το ραχάτι του; Όχι, όχι... αυτό ήταν άδικο, ήταν πολύ άδικο».

Εδώ, Τζακ αδερφέ μου, σταμάτησα και τους τήραξα στο πρόσωπο. Το χαμόγελο μαράθηκε στα χείλια τους και τα μάτια καθρέφτιζαν, τώρα, βαριάν έγνοια για τη συνέχεια της ιστορίας μου.

Ξακολούθησα:

«Κάλεσαν το λοιπόν έναν λοχία, τον μπαρκάρισαν, με την ομάδα του, σε βαρύ ελικόπτερο και τον 'ξαπόστειλαν να το κάψει - πέτρα στην πέτρα - για ν' αποδοθεί δικαιοσύνη».

Εδώ, σταμάτησα υπογοεωτικά.

Βαρύ σούσουρο ακούστηκε, σ' ούλη την άπλα του μεγάλου σαλονιού. Να λέμε την αλήθεια, φίλε μου, οι άνθρωποι έκαναν

μεγάλ' υπομονή. Έκαναν πολύ πολύ μεγάλ' υπομονή.

Μ' όλο π' από 'ξαρχής τ' οσμίστηκαν πως κάτι δε θα πήγαινε καλά με την ιστορία μου, είχαν την καλοσύνη και την ευγένεια να μη με διακόψουν.

Όμως τώρα ξέσπασαν:

«Είναι άρρωστος...»

«Είναι τρελός...»

«Είν' επικίντυνος... επικίντυνος...»

«Έναν γιατοό...»

Φουρκίστηκα. Ώστε όποιος λέει την αλήθεια είναι τρελός, ναι: Εντάξει λοιπόν, την αλήθεια ως το τέλος.

Πήδηξ' από το τραπέζι, ρίγτηκα πάνω στη μεγάλη πόρτα και

τους μάντρωσα στο σαλόνι.

Πρόγκησαν. Τα πρόσωπά τους λεμόνιασαν μονομιάς του θανατά και τα κατωσάγονά τους πήραν να τρέμουν. Ακόμα λίγο αποκότησαν για τα θάρρητα κι απέ έσπασαν, άρχισαν να συνάζονται μπουλούκι, να τσαλαπατιούνται, να πασκίζουν να κρυφτούν ο ένας πίσ' από την πλάτη του άλλου.

Εγώ τους ζύγων' άγριος.

Κι ως τους στρούμωξα, για καλά, στη γωνιά, χούμηξα ξάφνου καταπάνω τους κ' έμπηξα φωνή:

«Είμαι φονιάς...»

Λαχτάρησαν. Καμπόσες γυναίχες τσίριξαν και λιγοθύμησαν. Ξανάγρουξα: «Φονιάς... Τ' ακούτε; Πείτε το κ' εσείς. Φονιάς...»

Αλαφιάστηκαν χειρότερα. Τα στερνά τους θάρρητα ξέφτισαν.

Μια δυο φωνές ακούστηκαν, ξέψυχες:

«Φονιάς... Φονιάς...»

«Όλοι μαζί. Φονιάς...»

«Φονιάς...»

«Πιο δυνατά. Φονιάς...»

«Φονιάαααας...»

Ξεγάστηκε ολότελα.

Του φάνηκε ως να τους είχε μπροστά του σε κείνο το πάρτι. Η φωνή του αψήλωσε, βρόντηξε, ακούστηκε σ' όλο το νεκροταφείο, κατρακύλησε μέχρι πέρα στα ριζά των βουνών, έσκιαξε τα χαροπούλια, που με το δειλινό αποκότησαν σύναξη κι απέ χαμήλωσε πάλε, καταλάγιασε κ' έσβησε, καθώς βροντή σ' απόμακρη μπόρα. Τα μελίγγια του χτυπούσαν άγρια να σπάσουν. Από το μέτωπό του έτρεχε, ρουνιά, ο ίδρως. Ένας κόμπος του στάθηκε στο λαιμό, τον έκαιγε, σάματι πυρωμένο κάρβουνο, τον αφάνιζε.

Ανάσανε βαθιά, τίναξε πίσω το κεφάλι με δύναμη, είδε πού

βρίσκεται, θυμήθηκε, συνέφερε.

Το βλέμμα του έπεσε στα γράμματα του τύμβου. «ΤΖΑΚ

ΜΠΕΗΖΧΑΡΤ». Χαμογέλασε, γαλήνεψε.

Έσκυψε προσεχτικά, διπλώθηκε στα δυο, ακούμπησε το μάγουλό του πάνω τους και τα χάιδεψε, σα να χάιδευε τον ίδιο.

- Τζακ... Τζακ, καλέ μου φίλε, συγχώρα με.

Δε φελά να σου τα λέω όλα τούτα, να λέω πολλά, όχι δε φελά σε τίποτα να ξεφεύγω, τωραδάς το κατάλαβα πάλε, δε φελά, δε γλιτώνω. Το 'χω ανάγκη να μεθώ και να διηγιέμαι τις ιστορίες μου. Να λέω πολλά, να λέω πάρα πολλά, αμέτρητα, να μη σταματώ, να πίνω... να λέω... Την άκουσες δα τη φλυαρία μου, φοβερή, - έτσι;-

Και το κέρδος; Κανένα.

Οι άνθρωποι με βαρέθηκαν. Και το μόνο που δέχονται να κάνουν για μένα είναι να μου χαμογελούν με «συγκατάβαση».

Κι όταν πλαίω πι όταν γελώ, πι όταν βρίζω πι όταν πρίνω.

Μου χαμογελούν. Και μ' αποφεύγουν.

Κι όσο για μένα... Εγώ... σαν απομείνω μονάχος, γοικώ καθαρά, πως ούλη τούτ' η μανία μου να λέω και να λέω, δεν είναι

άλλο παρ' απόδειξη πως κιότεψα.

Ναι, πιότεψα φίλε, πιότεψα. Αυτή 'ναι η αλήθεια. Είδα πολλά, έπαθα πολλά, σπιάχτηκα τον πόσμο, τόνε φοβήθηκα, γονάτισα, παραδόθηκα. Γιατί ο πόσμος δε διορθώθηκε, όπως πιστεύαμε πως θα γινότανε, όχι δε διορθώθηκε, ο πόσμος έγινε τρισχειρότερος. Οι άνθρωποι, αδερφέ μου, αδιαφορούν πάντα για πείνους που βάζουν τις φωτιές των πολέμων.

Τους καλημερίζουν τα πρωινά, τους σφίγγουν το χέρι στο δρόμο, τους ανοίγουν την πόρτα κι ας ξέρουν πως, πίσω από την πλάτη τους, κρύβουνε κείνοι το δαυλί που θ' αφανίσει το σπιτικό τους.

Μας γέλασαν Τζακ. Μας γέλασαν, μικρέ μου ευκολόπιστε φιλόσοφε. Πιότερο κι από τις λεοπαρδάλεις, τα θύματα, αυτά

προπάντων.

Διπλωμένος πάντα στα δυο, ξακολούθαγε να χαϊδεύει τα γράμματα στον μαρμάρινο τυμβίσκο, πότε με το 'να και πότε με τ' άλλο μάγουλο. Κ' η φουρτούνα της ψυχής του 'μέρεψε και γλύκανε. Η φωνή του ξανακούστηκε, χαμηλή τώρα, ραγισμένη:

- Όσο για τ' άλλα Τζακ, τα πράματα του σπιτιού μου, λέω... η Τζέην... Η Τζέην, αδερφέ μου... το κορίτσι σου, η «δροσοσταλίδα» σου, η... γυναίκα μου. Η Τζέην, που λες... η Τζέην... η γυναίκα μου... δε βρίσκεται πια στο σπίτι μας... έφυγε...

Το ξέρεις πως την παντρέφτηκα πέντε χρόνια μετά το χαμό σου. Ζήσαμε αντάμα οχτώ. Στάθηκε για μένα ιδανική σύζυγος

και για το γιό μας, το Μάθιου, θαυμάσια μητέρα.

Όμως... η Τζέην, όσο κι αν το πάσκισε, δεν μπόρεσε ποτέ της να μ' αγαπήσει. Ποτέ. Επειδή δεν μπόρεσε ποτέ της να ξεχάσει εσένα. Ναι ακριβώς αυτό, να ξεχάσει εσένα. Δεν το μπόρεσε... Ούτε μιαν ώρα... Ούτε μια στιγμή...

Αναρούφηξε την πίκρα που τον έκαιγε στο λαιμό κι απέ:

- Ο Μάθιου. Τ' αγόρι μας...

Φέτο μπήκε στα οχτώ. Κι όχι που θα το παινευτώ, Τζακ, όχι, μα είν' ένα υπέροχο παιδί, ένα παιδί θαύμα - ναι. Φτυστός ο μακαρίτης ο παππούς του, ο γερο Χώκινς, στη γλύκα και στη γνώση.

Όμως... ούτε κ' η δική του αγάπη μπόρεσε να κρατήσει την Τζέην... Η Τζέην έφυγε... Δυο μήνες μετά, που 'κανα το λάθος να σου τη φέρω εδώ - το θυμάσαι; - έφυγε και μας άφησε μό-

νους... Για πάντα...

«Μη με ψάξεις, Ρίτσαρδ», μου 'γραφε στο γράμμα της. «Δε θα ξεχάσω ποτέ την αφοσίωσή σου σ' εμένα και την καλή σου καρδιά. Όμως δεν μπορούσα να μείνω περισσότερο. Αυτό θα 'τανε κάτι πέρ' από τη δύναμη και τη θέλησή μου. Συγχωρήστε με με τον Μάθιου. Ήμουν μιαν αμαρτωλή. Δε σας άξιζα».

Ένιωσε πάλε τον κόμπο στο λαιμό να τόνε πνίγει κ' έπαψε να μιλά. Για καμπόσην ώρα, δεν ακουόταν στην ερημιά άλλο πάρεξ το κλάμα του. Έχοντας αγκαλιασμένο σφιχτά τον μαρμάρινο τύμβο του φίλου του έκλαιε, αφήνοντας να ξεχυέται από την καρδιά του η πίκρα, που τόσην ώρα τήνε πλαντούσε. Κ' ήτανε τόσο βαθιά η γαλήνη, π' ολομεμιάς βασίλεψε γυρωτρόγυρα, που τα καταχωσμένα στις φυλλωσιές των κυπαρισσιώνε χαροπούλια ξεθάρρεψαν κ' έσμιξαν πάλε στο πένθιμο κοντσέρτο τους.

Ακόμα λίγο απόμεινε να κλαίει κειδά, με το κορμί και το κεφάλι ριγμένα καταπίσω να μαρτυρούν την αγιάτρευτην απελπισιά του κι απέ άνοιξε, δειλά δειλά, τα μάτια του κι άφησε

το βλέμμα του να σιργιανίσει τον ουρανό.

Και τότε... Σαν είδε την ασύνορην άπλα του, σαν αντίκρισε τ' αβλέμμονο βάθος του, σαν αγρίκησε την ατάραχτη γαλήνη του, δε θα 'ξερε να πει πώς, όμως, εντός του, ένιωσε μονομιάς την πίκρα να γλυκαίνει κι απόμεινε να τόνε τηρά μ' ορθάνοιχτα μάτια.

Αλήθεια, πώς δεν τον πρόσεξε άλλη φορά τον ουρανό στα

καλοκαιριάτικα δειλινά;

Με την απουσία του περήφανου διαφεντευτή του, του ήλιου, μπορούσες άφοβα να τόνε 'ξετάζεις σ' ούλο του το πλάτος. Γιγάντιο σκιάδι, που το κράταγεν η γης πάν' από το κεφάλι της, με βαθύ γαλάζιο φόντο από κάτου - που κιόλας πήραν να ξομπλιάζουνται πάνω του οι πρώτες υποψίες των αστεριώνε - και πλούσια κρεμεζιά κρόσσια, π' αγγίζαν τις κορφές των γύρα βουνών. Κι ολούθε, απ' άκρη σ' άκρη του, τ' αψήλου και του βάθου, να τόνε διαφεντεύει μια ημεράδα και μια γλύκα, που θαρρείς και στάλαζε μπάλσαμο ίσια στην καρδιά σου.

Τόνε 'ξέταζε ώρα πολλή, μ' άγρυπνη στοχαστικότητα, σαν κάτι το πρωτόφαντο για τη γνώρα του, κ' ήτανε τότες ως να στάθηκε προσοχή, στην πιο αψηλή βίγλα της ζωής, ούλο του το

είναι, πορμί, παρδιά παι γνώση.

Μονάχα το καρύδι του λαιμού του ανεβοκατέβαινε άταχτα κι από τ' απορεμένα μάτια του έτρεχε καινούργιο δάκρυ, που όργωνε τα πυρά μάγουλά του, κατηφόριζε μέχρι το πηγούνι και στάλαζε στο δασύ στέρνο του.

Γαλήνεψε.

Σφάληξε τα μάτια κι απόμειν' ετσιδάς ασάλευτος, ν' αφουγαράζεται τους χτύπους της ααρδιάς του.

Όταν τα ξανάνοιξε, ήταν ολότελ' αλλαγμένος, ήμερος.

Χαμήλωσε το κεφάλι. Τα γράμματα, τώρα, μόλις που ξεχώοιζαν πάνω στο μαρμάρινο τύμβο.

Γονάτισε κ' έκατσε, ήσυχα ήσυχα, δίπλα του.

- Τζακ... Τζακ, αδερφέ μου, συγχώρα με. Ήμουν ξεμέθυστος, για τούτο δεν τα κατάφερα. Ναι σου λέω, φίλε, αν ήμουν μεθυσμένος, όλα θα πήγαιναν καλύτερα, - το πιστεύω. Όταν κινούσ' από την πατρίδα να 'ρτω να σε βρω, πίστευα πως δε θα σ' έμπλεχνα και δε θα σε ζάλιζα με τις ιστορίες μου. Πως θα σου 'λεγ' από την πρώτην ώρα: «Τζακ, αδερφέ μου, ήρθα να μείνω χοντά σου... Για πάντα...»

Τώρα σου το 'πα. Ναι, για πάντα Τζακ... για πάντα.

Μη μ' αποπάφεις, σε παρακαλώ. Και προπάντων μη μου πεις τα δικά σου... πως το χρωστώ να μάχουμαι, ολοζωής, τις λεοπαρδάλεις. Δεν μπορώ, αδερφέ μου... δεν μπορώ.

Ό,τι με βεβαιότητα κατέχω και σου μεταφέρω είναι πως στο πόδι σου, μικρέ μου φιλόσοφε, στέκουνται τώρα, και μέρα τη

μέρα πληθαίνουν, απόκοτοι στρατιώτες της ειρήνης.

Όμως εγώ είμαι ανήμπορος πια.

Εγώ είμαι άχρηστος. Ένας λειψός στο κορμί κ' ένας σκιαγμένος στην ψυχή - αυτό προπάντων - ένας σκιαγμένος, ένας κιστής κ' ένας παραμυθάς. Κι όσο για τον Μάθιου... για τον

Μάθιου, αν μ' αρωτήξεις, ο Μάθιου δε με περιμένει.

Ποιν φύγω για το Βιετνάμ, τον παράδωσα στη Σούζη, την ξαδέρφη μου, τη «χοντρομπαλαρίνα», έτσι τήνε 'νομάτιζες εσύ. Κι όταν έχασα τα χέρια μου, αμί και το κουράγιο και την ψυχή μου - αυτά προπάντων - της έγραψα να πει στο παιδί πως ο πατέρας του σκοτώθηκε στον πόλεμο.

Ποιος ξέρει... ίσως - τι λέω ίσως, το πιστεύω - άμα λείψω εγώ, η Τζέην να παρατήσει το μοναστήρι και να τρέξει στο γιό μας.

Σταμάτησε κι ανάσανε βαθιά.

Ανάσανε μια, δυο, πολλές φορές. Ένιωθε γαλήνιος, ολότελα

γαλήνιος και πανέτοιμος.

- Αυτά, Τζακ. Θαρρώ πως είν' η ώρ' αδερφέ μου. Δεν έχω να σου πω τίποτ' άλλο. Και μήτε να κάνω.

Μονάχα να βολέψω εδωνά το φάκελο, να τόνε βρει ευτύς ως θ' ακούσει τον πυροβολισμό κείνος ο καμπουράκος φύλακας.

Γράφω στο δήμαρχο της πολιτείας και στο Πεντάγωνό μας. Ελπίζω να σεβαστούν την τελευταία θέληση ενού... «ήρωα». Τράβηξε με το γάντζο του δεξιού χεριού, από τη μέσα τσέπη του σακακιού του, ένα πιστόλι.

Γυρόφερε το βλέμμα στον ορίζοντα. Ύστερα το χαμήλωσε και το σιργιάνισε, σα χάδι, πάνω στους μαρμάρινους τύμβους

ολάπερου του μιπρού νεπροταφείου.

Πικρογέλασε.

- Λοιπόν, τέλος. Αντίο, Μάθιου, οίζα μου... Αντίο... Τζέην... Αντίο ζωή... είσαι όμορφη...

Οι επισκέπτες του συμμαχικού νεκροταφείου της μικρής γερμανικής πολιτείας του Βορρά σταματούν απορεμένοι μπροστά σ' έναν τυμβίσκο.

Γιατί, ενώ στον καθέν' από τους άλλους είναι χαραγμένο έ-

να όνομα, σε τούτον είναι δυο.

TZAK MIIEHZXAPT Αριθμός μητρώου 3665 1918 - 1944

Και πιο κάτω:

ΡΙΤΣΑΡΔ ΧΩΚΙΝΣ Αριθμός μητρώου 3742 1918 - 1964

Κ' η απορία τους γίνεται μυστήριο, μυστήριο αξεδιάλυτο, καθώς ο φύλακας του νεκροταφείου - ένα καμπούρικο κι ασουλούπωτο γεροντάχι - τους δηλώνει:

«Ο Χώκινς, κυρίες και κύριοι, υπήρξε ο τελευταίος νεκρός του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Μόνο που, όπως βλέπετε,

πέθανε είχοσι χρόνια μετά τη λήξη του».

Η μέθοδος... συνετισμού!

δαλήθεια, από το διοικητή του δεύτερου λόχου, του τρίτου τάγματος του σαρανταπέντε συντάγματος πεζικού, που 'τανε ταγμένο στην πρώτη γραμμή του πυρός, κατάντικρα στο Γκέκικο χωριουδάκι της πλαγιάς, το δερνάμενο μερονυχτίς από τους ιταλικούς όλμους και τις οβίδες του ελληνικού οφεινού πυφοβολικού, μποφούσε κανείς να πεοιμένει κάθε λογής άγοια κι αποόσμενα ξεσπάσματα.

Τούτο το Έερε κι ο τελευταίος φαντάρος στο λόχο, που προτιμούσε ν' απαντήσει στη στράτα του, ακόμα κ' Ιταλό κοκορόφτερο, μ' εφ' όπλου λόγχη, «πάρε τούτονε τον "ξυνομούρη"». Έτσι τόνε 'νομάτιζαν, όσοι - λιγοστοί - τ' αποκοτούσαν να τό-

νε πάρουνε στο στόμα τους.

Ήταν ένας μεσόκοπος άντρας, γύρω στα σαρανταπέντε, μόνιμος λοχαγός, κοντούλης, ξεροκιανός κι ασουλούπωτος, με μάτια πουλίσια, που σαϊτευαν όμπιο, μύτη μακριά, γερτή προς τα κάτω, ίδια ράμφος βουνίσιου γέρακα, και κάτι ακρόχειλα κρεμασμένα στο πλάι, σάμπως να τα βάραιναν σμάρι βρισιές, έτοιμες την πάσα στιγμή να σβουριχτούν καταπάνω σου.

Πάνω σε τούτο το στερνό, είχανε να λένε οι παλιοί - όσοι γλίτωσαν από το φοβερό μακελειό της κατάληψης του υψώματος 2405 - πως σε κείνη τη νυχτερινή επίθεση, ακόμα και τα

παραγγέλματα τα ξεστόμιζεν ανάκατα με βρισιές.

«Κύριε διμοιρίτα... κύριε κοιμήστρα... εξορμούμε... Ευαρεστηθείτε να χαλάσετε τη ζαχαρένια σας, κύριε κοιμήστρα... ε-

ξορμούμε...».

Όμως, μ' όλα τούτα τ' άσκημα χούγια και τα μπαρουτιασμένα νεύρα του, αν θα 'θελε κανείς να 'ναι σωστός, θα 'πρεπε να ομολογήσει πως, τουλάχιστο για κείνο το στερνό ξέσπασμά του - το φοβερότερο απ' όσα θυμούνταν οι τριγυρινοί του - είχε δίκιο, είχε όλο το δίκιο του κόσμου με το μέρος του.

Να 'τανε, λέει, παραμονή Χριστουγέννων, ώρα δώδεκα τη νύχτα, τότες ίσα ίσα που στη φάτνη της Βηθλεέμ γεννιόταν ο φτωχούλης Χριστός.

Να 'χε τούτος προσκαλεσμένους, στ' αντίσκηνο της διοίκη-

σης, τους πιο στενούς συνεργάτες του.

Τον υποδιοικητή του λόχου, ένα σαραντάρη έφεδρο υπολοχαγό, δάσκαλο το επάγγελμα, που σ' άφηνε να θιαμαίνεσαι πώς τα 'βγαζε πέρα στη δουλειά του, τη διδαχή παναπεί, καθώς τόνε θώριες αμίλητο πάντα, πιο αμίλητο κι από ντουβάρι. -Η αλήθεια, στις επιθέσεις, έμπηζε φωνή. «Αέρα... απάνω τους... τους φάγαμε...» κι άλλα τέτοια.

Το γιατρό του ορεινού χειρουργείου, που 'ρτε ως εκεί πάνω από το παραπίσω χωριό, έναν έφεδρο ανθυπίατρο - βέρο Α-θηναίο - από μεγάλο τζάκι, αεράτο, διωματάρικο κ' έμορφο παιδί, όμοιο με τους έφηβους που παρασταίνουν τ' αρχαία

μαρμάριν' αγάλματα, μπορεί και πιο νόστιμο.

Τους τρεις διμοιρίτες του, κληρωτάκια, ανθυπασπιστές της σχολής εφέδρων αξιωματικών Σύρας, που η κιτρινάδα της θωριάς τους και τα χαμένα θάρρητα, μολογούσαν καθαρά πως θα προτίμαγαν ακόμα και μιαν έφοδο πάνω σε ιταλικά συρματοπλέγματα, πάρε τούτη την παρέα και τη συντυχιά - δηλαδή τι συντυχιά, που τους δέθηκαν, κόμπος, οι γλώσσες και τσέβδιζαν - με τον «ξυνομούρη», τον μπάμπουλα.

Τέλος και μια γυναίκα.

Μάλιστ' απριβώς αυτό. Μια γυναίπα, τη δίδα Ιφιγένεια, εθελόντρια αδερφή, σαραντάρα παρθένο που, «...τ' ακραιφνή πατριωτικά της αισθήματα...» - η ίδια τα 'λεγ' έτσι, - «...την υποχρέωσαν να προτιμήσει τους κινδύνους ενός ορεινού χειρουργείου, εις το μέτωπον, από την ασφάλειαν των νοσοκομείων της πρωτευούσης». - Τούτην, έτσι και την έβλεπες, την ώρα της δουλειάς, να βοηθά τον ανθυπίατρο στις εγχειρήσεις και στ' άλλα, ντυμένη μ' έν' αμπέχονο και ποδεμένη μ' αρβύλες, στεγνή στεγνή στο πρόσωπο κ' αγέλαστη, δεν μπορούσες να παραδεχτείς πως ήταν γυναίκα. Όμως, για την περίσταση, σινιαρίστηκε πολύ καλά. Ίσιωσε τα μαλλιά της και τα 'δεσε πίσω, με μια γάζα. Φόρεσε ένα

βελούδινο φόρεμα, σε καφέ χρώμα, που το 'χε φυλαγμένο στη βαλίτσα της, με πολύ βαθύ ντεκολτέ, γαρνιρισμένο με μπεζ νταντέλα. Πασπάλισε το πρόσωπο με μπόλικη πούδρα - κείνη λάσπωσε πάνω στην επιδερμίδα της, καθώς χάλασε από την υγρασία - και τέλος ράντισε, λαιμό και τουαλέτα, μ' ένα πολύ δυνατό άρωμα, που μέθυσε τον αγέρα στ' αντίσκηνο, αμί κι όξ' απ' αυτό.

Κι αμριβώς τούτο τ' άρωμα στάθηκε λόγος να οργανώσουν οι φαντάροι την επιχείρηση «αχλάδα», που 'θελε να πει πως βγήκαν, με χίλιες προφυλάξεις, από τ' ατομικά τους αντίσκηνα, μπρουμύτισαν πάνω στο χιόνι, μπουσούλησαν μέχρι τη σκηνή της διοίκησης, τρύπησαν με τις ξιφολόγχες τους την τέντα και κόλλησαν τα μάτια στις χαρακιές να διούν και ν' απολάψουν το θαμαστό «πανόραμα», στο εσωτερικό της.

- Θωρείς, ρε.
- Tu;
- Τη γυναίκα.
- Τι ποια; Τη δεσποινίδα Ιφιγένεια, έχει κι άλλη;
- Την «αχλάδα»;
- Μάλιστα. Λίγη μαθέ θα σου 'πεφτε, αν μπορούσες τωραδά... ψέματα;
 - Άσε με χάμου.
 - Τι άσε με;
- Θες να σου πάρ' όρκο; Μονάχοι ν' απομέναμε στον κόσμο, αυτή και γω, δεν τήνε ζύγωνα.
 - Ψεύτη.
 - Τον άλλο! Αυτόνε να μου πεις.
 - Ποιον;
- Το γιατρό. Για δέ τονε! Μάτια! Γλαρωμένα έτσι; Φρύδια κοντυλένια, ζουγραφιστά! Μάγουλα παρθένας, βελούδι τριανταφυλλί! Και τα χείλια; Μωρέ χείλια είναι τούτ' αντρέσικα, για γούρμα πετροκέρασα;
 - Σου γυάλισ' έτσι;
- Μη λες χαζά. Σύγκριση κάνω. Είπες για την άλλη και σ' αποκρέθηκα, - να.

Στο εσωτερικό της σκηνής, το κλίμα ούλο και ζεσταινόταν. Οι καρδιές ούλο και ζεσταινόντουσαν, άνοιγαν τα φύλλα τους κι άνθιζαν, σάματι τριαντάφυλλα του Μαγιού.

Ήτανε και κείνο το κονιάκ που τους έστειλε η Επιμελητεία

του Τάγματος.

Κατρακυλούσε στο λαρύγγι, σα φωτιά, απαντιόταν με το γαίμα, το μεθούσε, το γέρευε, και τιναζότανε κείνο τ' αψήλου, γιόμοζε την καρδιά, τήνε πλαντούσε από χαρά κι απέ στράτιζε καταπάνου, έφτανε στο κεφάλι, μπερδούκλωνε το μυαλό κ' έπαυε κείνο να λογιάζει τ' ανάποδα και τα δύστυχα και μονάχα τα χαρούμενα λόγιαζε και τ' αλέγρα.

Τόσο, που μπορούσες να θωρείς τον «ξυνομούρη», να 'χει το χέρι του ακουμπισμένο στον ώμο του κοιμήστρα και να χωρατεύει μαζί του ούλος κέφι, σάμπως μ' άνθρωπο της αρεσιάς του, που την παράλλην ώρα δε θα 'θελε να τόνε διεί στα μάτια του.

Και το γιατρό πάλε, να τσουγκρίζει το κονσερβοκούτι του μ' αυτό που κράταγεν η δις Ιφιγένεια - κείνη πια ούλο σκέρτσα και καμώματα ήταν και τσιριμόνιες - να της χαμογελά κι ώρες

ώρες να τήνε 'ξετάζει μ' απορία.

«Αλήθεια, πώς δε την είχε προσέξει άλλη φορά; Βέβαια, το πρόσωπό της, έτσι κιόλας που το 'χε πασπαλισμένο με τη χαλασμένη πούντρα, δεν ήτανε να το λογαριάσεις, όμως κείνο το ντεκολτέ... κείνα τα γιομάτα στήθια, - ε; - κείν' η λιανή μέση, με τους στρογγυλούς γοφούς και κείνο το κορμί, μάλιστα κείνο το κορμί, δεν ήτανε δα και του πεταμού! 'Ισα ίσα!»

Τέτοιο «πανόραμα» στο εσωτερικό της σκηνής.

Κι απόξω;

Απόξω, μια νύχτα γαλήνια κ' ήμερη. Δίχως αλυχτήματα του αγέρα, στα βουνίσια φαράγγια. Δίχως δαρτό νερόχιονο. Μ' έναν ουρανό καταγάλανο, πλουμισμένο με μεγάλα, ολόφωτ' αστέρια.

Κι ακόμα - πράμ' απίστευτο - δίχως εκρήξεις όλμων, δίχως ριπές πολυβόλων, δίχως καν πυροβολισμούς από μάλιγχερ.

Θαρρείς και τηλεφωνήθηκαν οι διοικητές των οχτρικών τμημάτων, για την περίσταση.

- Μπρόντο... Σινιόρ κολονέλο... Ξέρεις, λέω γι' απόψε να...
- Σι, σι λοχαγέ μου. Κι ό,τι έλεγα να σου τηλεφωνήσω να...
- Καλά Χριστούγεννα...Μπένε Κριστούγεννα...

Το λοιπόν να 'τανε - λέει - έτσι ζεστές κείνες οι ώρες στ' αντίσκηνο της διοίκησης, παραμονή Χριστουγέννων, ώρα δώδεκα τα μεσάνυγτα.

Και ξάφνου...! Ξάφνου κείνη την ατμόσφαιρα της ηρεμίας, της απολησμονιάς και της «ευφροσύνης», να τήνε ταράξουν

δυνατές τσιρίδες μικρού παιδιού.

Μάλιστα, μικρού παιδιού, βυζανιάρικου!

Και μονομιάς ν' αλλάξει το θαμαστό «πανόραμα» στο εσωτερικό της σκηνής. Να ξεχυθούν όξω ούλ' οι γλεντοκόποι. Ν' ακροβολιστούν στο χιόν' οι φαντάροι. Και ν' αρχίσ' η πιο παράξενη «ανίχνευσις εδάφους» που γνώρισε το «τρελάδικο» που λέγεται πόλεμος, σ' ούλες τις εποχές και σ' ούλα τα πλάτια της γης.

Ένας δεκανέας - ο Γερόλυκος, ο βλάχος - πείσμωνε πως

κείνο που 'σκουζ' ετσιδάς ήτανε τσακάλι.

- Τσακάλ' είνι, λουχαγέ μ' - ακούς;

- Τον καπό σου τον καιρό είναι..., πήρε την απόκρεση, μα δεν το βαλε κάτω.

- Γιατί; Τσακάλ' είνι σι λέου. Τα ξέρου καλά τούτα τα ζλά-

πια. Κλαιν σα μικρά πιδιά. Δε μι πιστεύεις, λουχαγέ μ' α;

Η δις Ιφιγένεια συμφώνησε με το λοχαγό, για το τσακάλι. Όμως πείσμωνε γι' άλλο. Πως ήτανε, λέει, το κλάμα του Θείου

Βρέφους, που ακουότανε από τη φάτνη της Βηθλεέμ.

- Γίνεται, κύριε λοχαγέ, ξέρετε. Το 'χω ακουστό από τη μακαρίτισσα τη γιαγιά μου - άγια ψυχή. Φτάνει να σας πω πως πήγε και προσκύνησε στους αγίους τόπους, ούτε μια κι ούτε δυο, παρά εννιά φορές. Λοιπόν κείνη μου 'λεγε πως, άμα ο άνθρωπος είναι καλός, μπορεί, τούτη την άγια νύχτα, ν' ακούσει το κλάμα του Θείου Βρέφους από τη Βηθλεέμ.

Ο άλλος, που δάγκωνε το κατωχείλι του να κρατηθεί, δεν

μπόρεσε στο τέλος και ξέσπασε:

 Σας παρακαλώ... Σας παρακαλώ, δεσποινίς μου, να πάψετε να λέτε κουταμάρες. Ακριβώς. Να πάψετε να λέτε...

- Κουταμάρες... - ναι;

Κ' ευτύς, από μέσα της: «Αντίχριστε! Μισογύνη!»

Όμως ο υπολοχαγός - ο αμίλητος - τήνε προχώρησε την ανίχνευση. Για να φτάσει, μετά πολλά, στο στόχο.

Και ν' αποδειχτεί πως, κείνο που 'σκουζε μέσα στ' άγρια

μεσάνυχτα, ήτανε... παιδί.

Ένα παιδί αληθινό, με σάρκα και οστά που λέμε, φασκιωμένο σε μάλλινη κουβέρτα, που το 'φερε από το Γκέκικο χωριό

και τ' απίθωσε πάνω στο χιόνι, ο «τρελός».

Ο «τρελός» ήταν ένας ηλικιωμένος, έφεδρος φαντάρος, «αχθοφόρος» στο λιμάνι του Πειραιά. - Έτσι και τόνε 'νομάτιζες «χαμάλη» πολύ του κόστιζε κ' ή σου 'σπαγε τα μούτρα ή έμπηζε τα κλάματα.

Το παρατσούκλι τού το κόλλησαν οι φαντάροι, επειδή τήνε πιπίλιζε συχνά τούτη τη λέξη, λες και του γλύκαινε τις κουβέντες:

«Τρελός παπάς σε βάφτισε». «Τρέλα που σε δέρνει». «Τρελάθηκα στις μάσες». «Τρελό γιουρούσι». «Ο τρελάρας ο λοχαγός» και τέτοια.

Τουτουνού οι μέρες στο λόχο ήντουσαν λίγες, όμως τα καμώματα και τα χωρατά πλήθος και τέτοια που τόνε θιαμαίνου-

νταν ούλοι.

Το στερνό του, μονάχα, να πεις, φτάνει.

Στη μάχη της «μαύρης χαράδρας», οι δικοί του έπιασαν καμιά δεκαριά Ιταλούς αιχμαλώτους και τους οδήγησαν στο λόχο. Σαν έφτασαν λοιπόν απάνω, ένας τους ξέκοψε και πορεύτηκε σεινάμενος προς τ' αντίσκηνα, ούλος χαμόγελα.

«Γειά σας, παιδιά. Εγώ είμαι». «Ο τρελός»! Θεέ και Κύριε...

Κι ως τον αρώτηξε ο λοχαγός «γιατί», ξηγήθηκε:

«Με ξεμονάχιασαν στον πάτο της χαράδρας, κύριε λοχαγέ. Βέβαια κρύφτηκα, όμως το κατάλαβα πως γρήγορα θα με ξετρύπωναν. Το λοιπόν τραβώ κ' εγώ κοντά έναν σκοτωμένο Ιταλό, πετώ τα ρούχα μου, φορώ τα δικά του, φορτώνουμαι το

ντουφέκι του και σμίγω με τους κοκορόφτερους.

Ύστερα μας κύκλωσαν οι δικοί μας κι αυτό 'τανε».

«Και γιατί δε μίλησες στους δικούς μας αμέσως μόλις σας πιάσανε;»

«Ε... για να μην τα κακοκαρδίσω τα κοκοροφτεράκια. Για να μην καταλάβουν πως τους την έφερα και σεκλετιστούν. Άντρες είναι, κύριε λοχαγέ μου. Δεν κάνει».

Τέτοιος ο «τρελός».

Και πάλε τώρα με το παιδί!

Σαν είδε πως το μάζεψαν, βγήμε μπροστά τους - παραφύλαγε πίσ' από τ' αντίσκηνα - κ' έμπηξε φωνή πως ήταν ο Χριστούλης, πως τόνε βρήκε σε φάτνη πάνω κει στο έρημο χωριό, πως τη μάνα του τήνε σκότωσε δίπλα ένα «θραύσμα» οβίδας, που τήνε πέτυχε κατακούτελα και πως, σαν καλός χριστιανός, τούτος νοιάστηκε να τόνε μαζέψει τον Χριστούλη, μην πεθάνει από το κρύο και την πείνα.

Κι αγκάλιαζ' έναν έναν τους φαντάρους και τους φιλούσε και τους ταρακούναγε:

«Αυτός είναι Χριστός, μωρέ! Ο δικός μας Χριστός. Να γεννηθεί ανάμεσό μας, στην πρώτη γραμμή του μετώπου! Μάλιστα, συνάδελφοι, αυτός είναι άντρας...!»

Και - πράμα παράξενο - οι άλλοι τον άκουαν βουβοί, τούτονε τον παραμυθά, τούτονε τον πανοραμιτζή, τον τρελό με τ' όνομα, κ' έδειχναν συγκινημένοι, έτοιμοι να βάλουν τα κλάματα.

Όμως όλα τούτα κράτησαν μέχρι τη στιγμή που η δις Ιφιγένεια ξεφάσκιωσε, μέσα στ' αντίσκηνο της διοίκησης, το παιδί να το νοιαστεί που κατουρήθηκε κ' εξακρίβωσε πως ήτανε... κοριτσάκι.

Τότες ήρτε πια κ' η ώρα του «ξυνομούρη». Τούτος, ούλο τον καιρό, καθούτανε πίσω πίσω και, καθώς νογούσε πως το κλίμα δε σήκωνε ξέσπασμα, πάσκιζε να πνίγει την οργή που τόνε κάτεχε και το μπαρούτιασμα της ψυχής δαγκώνοντας, με λύσσα, το κατωχείλι του να το πονέσει.

Όμως τώρα, αναμέρισε με το χέρι τους άλλους μέσα στη σκηνή και βγήκε μπροστά. Με τα πουλίσια μάτια του μισόκλειστα κ'

ένα δαιμονικό χαμόγελο, που μόλις και το ξεχώριζες.

- Τοελέ...

Ο άλλος ήτανε για λύπηση, να τόνε κλαις.

- Διατάξτε, κύριε λοχαγέ μου.

- Πάρ' το.

- Το ποιο, κύριε λοχαγέ μου;

- Πάρ' το και πήγαινέ το εκεί απ' όπου το πήρες.

- Τρελός είσαι, κύριε λοχαγέ μου... Όχι... όχι. Δεν το 'θελα.

Σχώρα με, κύριε λοχαγέ. Τώρα εσύ με ξέρεις - δεν είν' έτσι; Τήνε συνηθάω τούτη την λέξη, πολύ τήνε συνηθάω - που να μην τήνε συνήθαγα. Όμως και τούτο που 'πες εσύ, λέω...! Γίνεται; Πού να τ' αφήσω σε κείνη την ερμιά, ε; Πού;

Ο άλλος έχανε χάζι:

- Εφμιά;

- Ναίσκε, κύριε λοχαγέ. Το πυροβολικό μας σμπαράλιασε το καθετί κ' οι Ιταλοί, που αποσύρθηκαν, πήραν μαζί τους και τους Αρβανίτες κάτοικους.

Ερμιά! Ερμιά, να σε χαρώ κύριε λοχαγέ μου. Ερμιά, καθώς

στην κόλαση του σατανά...

- Κ' οι μάγοι; Οι ποιμένες;

- Οι ποιοι, κύριε λοχαγέ μου;

- Οι μάγοι με τα δώρα;

- Ου... Τώρα εσείς με κουγιουνάρετε, κύριε λοχαγέ - δεν είν' έτσι; - και με το δίκιο σας.

- Ώστ' εκτός από τη γυναίκα και το παιδί κανείς άλλος δεν

ήταν εκεί πάνω;

- Κανείς, κανείς... Ε;... Ναι... Όχι... Ήντουσαν κι άλλες δυο γυναίκες. Μάλιστα, δυο γυναίκες, θέλω να πω δυο γριές, χούσταλα, που μοιρολογούσαν τη σκοτωμένη. Όμως...

Ο άλλος τον αντίσκοψε:

- Να το παραδώσεις σ' αυτές. Είναι δικές του.

- Τι λέτε, κύριε λοχαγέ μου; Τι να τις κάνει τούτο τις γριές; Τούτο θέλει κόρφους. Θέλει κόρφους φορτωμένους γάλα να βυζάξει να γερέψει. Ξέρω εγώ από τέτοια. Μου 'λαχε στη ζωή κάτι, κύριε λοχαγέ - παλιά ιστορία, πολύ παλιά - κι ο παθώς

μαθώς, δεν είν' έτσι; Το λοιπόν το ξαναλέω, τι να τις κάνει τις

γοιές;

- Υπάρχουν κι άλλοι Αρβανίτες στο χωριό. Οι πληροφορίες μου είναι θετικές. Αντίθετα, δεν υπάρχουν Ιταλοί. Ούτ' ένας. Ώστε άνετα μπορείς να...

Ο γιατρός λογάριασε κατάλληλη τη στιγμή να πέσει από κοντά.

- Παρακαλώ, κύριε διοικητά..., αντίσκοψε τον άλλο. Θα μπορούσαμε, ίσως, να το πάρουμε μαζί μας. Να το παραδώσουμε σε καμιά γυναίκα στο χωριό να το μεγαλώσει. Προτείνω λοιπόν...
 - Σας παρακαλώ, κύριε ανθυπίατρε, να σταματήσετε.

- Πολύ καλά. Με συγχωρείτε, κύριε διοικητά.

Η δεσποινίς Ιφιγένεια πρότεινε να το πάρει εκείνη. Να το

κάνει δικό της.

- Το θέλω, πύριε λοχαγέ, θα το γνοιάζουμαι, στο χειρουργείο. Θα τ' αγαπώ. Κι όταν, με το παλό, μπούμε στη Ρώμη, που δε θ' αργήσουμε - τούτη το 'λεγε παι το πίστευε - παι τελειώσει ο πόλεμος, θα το πάρω στην Αθήνα παι θα το 'χω σα βασιλόπουλο.

Μίλησε κι ο «αμίλητος» ο υπολοχαγός κ' είπε τέσσερις λέξεις:

- Συμφωνώ με τους προλαλήσαντας.

Κι απριβώς τότες, ναι απριβώς, τότες, ήτανε που 'γινε το πακό. Κείνο το τρομερό ξέσπασμα του «ξυνομούρη», π' άλλο παρόμοιο του δε θυμούνταν οι τριγυρινοί του.

Πρώτα, γιόμοσαν τα μάτια του αίμα κι όμπιο.

Ύστερα πήρε να τρέμει το κατωσάγονό του, καθώς του σεληνιασμένου, και τέλος ούρλιαξε:

- Σταματήστεεεεε... Σταματήστεεεεεε...

Να λείπουν οι άστοχοι συναισθηματισμοί. Εδώ πάνω κάνομε πόλεμο, δε βρισκόμαστε σε πανηγύρι. Και ρωτώ... Ποιος από σας, ποιος λέω, ξέρει τι γράφει το έγγραφο που συνόδευσε αυτόν τον στρατιώτη, όταν μας τον έστειλαν από τα μετόπισθεν, όπου υπηρετούσε... Κανείς.

Λοιπόν σας αποκαλύπτω, κύριοι - με υποχρεώνετε να σας αποκαλύψω. «Είναι», γράφει, «ο χειρότερος στρατιώτης του ελληνικού στρατού». Μάλιστα. «Απείθαρχος. Ανυπάκουος. Αδιόρθωτος.

Αποστέλλεται εις την πρώτην γραμμήν του πυρός, προς συνετισμόν...» και τα λοιπά και τα λοιπά...

Και μας ήρθε. Για να καταντήσει το καθημερινό μου πρόβλημα, ο βραχνάς μου. Απείθαρχος πάντα, ανυπάκουος, α-

διόρθωτος. Και οωτώ, πάλι:

Εγκατέλειψε - ναι ή όχι; - για μιαν ακόμη φορά, την περίπολό του, όπως μας ανέφερε, παρουσία σας, ο λοχίας περιπολάρχης Πατσούρας, για να επιστρέψει ύστερ' από μιαν ώρα, σηκώνοντας στην αγκαλιά του τον... «Χριστούλη» - λέει - που τόνε βρήκε μέσα σε φάτνη των αλβανικών βουνών. Την εγκατέλειψε; Και την άλλη, και την παράλλη φορά και την παράλλη; Την εγκατέλειψε;

Εσένα λέω «τρελέ», την εγκατέλειψες;

Κείνος σήκωσε τους ώμους και σούρωσε τα χείλια.

- Τι να σας πω, κύριε λοχαγέ;

Η αλήθεια, δεν ξέρω πώς τα καταφέρνω και χάνω πάντα την περίπολο. Και πάλε τ' άλλα; Τ' ανάποδα; Ούλα σ' εμένα τυχαίνουν. Όπως την πρώτη φορά, πριν φύγουν οι Αρβανίτες από το χωριό, που μου 'λαχε να βρω μιαν ετοιμόγεννη γελάδα τους κ' έκατσα και τήνε ξεγέννησα.

Ξέρω και γω πώς τα καταφέρνω;

Ο «ξυνομούρης» χτύπησε το μέτωπό του με την απαλάμη. Τόσο δυνατά, που οι άλλοι τρόμαξαν μην πάθει εγκεφαλική διάσειση.

- Λοιπόν, το ενδιαφέρον σας, κύριοι αξιωματικοί, να το κατευθύνετε προς τους σωστούς στόχους, που ανάγονται στα καθήκοντά σας. Κι όσο για σας, δεσποινίς Ιφιγένεια, νομίζω πως, για το παρόν τουλάχιστο, δε θα πρέπει να σας ενδιαφέρει τίποτ' άλλο, πέρ' από την έγνοια σας για τους τραυματίες που σας αποστέλλει το μέτωπο.

Κ' ευτύς, ρίχνοντας το φαρμάκι του:

- Αργότερα - ...νέα είστε, έχετε όλο τον καιρό μπροστά σας - μπορείτε να παντρευτείτε - στη... Ρώμη, πρώτα ο Θεός - και ν' αποκτήσετε δικά σας παιδιά.

Και για να τελειώνουμε, κύριοι. - Εδώ ήτανε που άφρισε. -

Προτιμάτε... ρωτώ, προτιμάτε να τον παραπέμψω στο στρατοδικείο, επί εγκαταλείψει θέσεως ενώπιον του εχθρού, εν ώρα μάχης, που σημαίνει πως θα τον καταδικάσουν οπωσδήποτε σε θάνατο και θα τον εκτελέσουν ή να εφαρμόσω μεθόδους συνετισμού, όπως συνιστά το έγγραφο του Επιτελείου, τας οποίας ουδέποτε, μέχρι στιγμής, εφήρμοσα;

Η ερώτηση έδειχνε να κλείνει μέσα της ανθρωπιά.

Όμως, η ανελέητη λογική της στραγγάλιζε την ανθρωπιά κ' έκανε την ερώτηση να μοιάζει με γυμνό δίκοπο μαχαίρι, που σου τ' αγγίζουν στο λαιμό, γυρεύοντάς σου απόκρεση της αρεσιάς τους.

Στο εσωτερικό της σκηνής όμοιαζε σα να φύσησε παγωμένος αγέρας, που κοκάλωσε μονομιάς τα πρόσωπα και τις καρδιές των ανθρώπων, αμί και τα κορμιά τους.

Ο «ξυνομούρης» κατέβασε τη γροθιά του, με δύναμη, σε μιαν από τις ξύλινες κολόνες της σκηνής κ' έριξε το μέτωπό του πάνω της.

Το 'ξερε καλά πως, πίσω του, τόνε καταριούνταν ούλοι και τον έβριζαν σκληρό και άπονο, όμως κείνος έλεγε και ξανάλεγ' εντός του: «Έτσι πρέπει... έτσι πρέπει...» Τέλος, αργά κι απ' αργά, κάποιος σάλεψε στο... «κάντρο».

Ήταν η δις Ιφιγένεια, που σήκωσε μαλακά, πάν' από το κρεβάτι εκστρατείας του λοχαγού το βρέφος, - κείνο, καθώς το νοιάστηκε τούτη και το καθάρισε ή μπορεί κ' επειδή του σώθηκε η ψυχούλα του, από το κλάμα, κοιμόταν σαν αγγελάκι - και τ' απίθωσε στην αγκαλιά του «τρελού».

Ο λοχίας Πατσούρας - ο επικεφαλής της περίπολος, που ο τρελός την απαράτησε πριν από μια ώρα - του πέρασε στον ώμο ένα μάλιγχεο.

- Τις είδαμε μαζί τις γριές, δεν είν' έτσι; - του ψιθύρισε. - Και το παιδί. Ύστερα σ' έχασα. Τώρα σκεύουμαι πως κείνες θα καρτερέσουν να ξημερώσει για να θάψουν τη σκοτωμένη. Το ξέρεις δα, πως τους 'ποθαμένους δεν τους θάβουν τη νύχτα, δεν είν' έτσι; Το λοιπόν εκεί 'ναι και θα τις βρεις.

Και σ' ένα λεφτό:

Άιντε μωρέ κ' είσαι διάβολος εσύ. Θα τα καταφέρεις, δε σε φοβούμαι.

Ο «τρελός» σήκωσε το κεφάλι και τήραξε το λοχαγό.

Για λίγο, έδειξε σα να 'θελε να πει κάτι, όμως γρήγορα το

μετάνιωσε, γύρισε και βγήκε από τη σκηνή.

Η νύχτα ξακολούθαγε να 'ναι ήμερη, γαλήνια και γλυκιά. Τέτοια που, έτσι κι αποξεχνιόσουν για λίγο, όρκο θα 'παιρνες πως βρισκόσουν στο μακρινό χωριό σου, μιαν από κείνες τις αξέχαστες παραμονιάτικες νύχτες που 'ζησες παιδί, πάρε πως μόνιαζες στο μέτωπο, πάν' από τις ματωμένες χαράδρες του Μπόγραδετς.

Προχώρησε πάνω στο παγωμένο χιόνι, που τριζοβόλησε κάτ' από τις αρβύλες του, ενώ πολλά ζευγάρια μάτια - των φαντάρων που βγήκαν από τ' ατομικά τους αντίσκηνα - τόνε προ-

βοδούσαν, διανεύοντάς του, βουβά, ευκές της καρδιάς.

Στη σκοπιά της «κατηφόρας» - έτσι 'νομάτιζεν ο λόχος τη δυτική διπλοσκοπιά του - που 'χε κιόλας ειδοποιηθεί από τον υπολοχαγό, ο Παντελίδης, ο δάσκαλος - πειραχτήρι από τα λίγα - του 'φκήθηκε:

- Άιντε να σου ζήσει. Παντάξιος.

Κείνος δε γύρισε μήτε και να διεί. Προχώρησε καταμπρός. Ε ρε και να 'τανε αλλιώς. Σβουριχτή θα του 'ρχότανε του αλλουνού η σφαλιάρα ή το χωρατό, το δεύτερο πιο τσουχτερό από την πρώτη.

Για πολύ πορπάτηξε βουβός.

Το πρόσωπό του δεν καθρέφτιζε μήτε οργή μήτε φόβο μήτε καν απορία. Γυαλένιο, 'ποθαμένο, σάματι ν' απόκαμεν ο νούς του και ν' αποκοιμήθη.

Όμως, κάπου σκόνταψε και γλίστρησε. Ακόμα λίγο και θα γκρεμιζόταν στο χιόνι. Και τότε, μονομιάς, ξύπνησε ο νούς του

κ' η καρδιά του λαχτάρησε για το παιδί.

Στέριωσε, γερά, τα πόδια του στο χώμα κι ανασήκωσε με στόχαση το τρίγωνο της κουβέρτας. Το 'ξέτασε στο πρόσωπο. Κείνο είχε κλειστά τα μάτια και κοιμόταν.

Χαμογέλασε:

- Κοιμάσαι; Κοιμού, κοιμού, εδώ 'μ' εγώ. Ό,τι και να γίνει,

εδώ 'μαι. Μη σε νοιάζει.

Το ξανατήραξε. Έγειρε το κεφάλι κ' έστησε τ' αφτί ν' αφουγκραστεί την ανάσα του. Γρίκησε στην καρδιά του κάτι σαν

φλόγα, να τήνε ζεσταίνει. Χαμογέλασε πάλε, κίνησε.

- Ποιος σου 'πε να 'σαι θηλυκό, - ε; Ποιος; Αν ήσουνα σερνικό, μπορεί και να πετυχαίναμε, - ξέρω γω; Ωστόσο, μη θαρρείς πως μου στραπατσάρισες τη δουλειά, - όχι. Θες να σου πω; Το 'ξερα πως ήσουν κοριτσάκι, σ' έψαξα, πριν σε κλέψω από κείνες τις γριές τα χούφταλα. Όμως είπα, άνθρωποι ζάνε στο λόχο, δε ζάνε πέτρες. Το λοιπόν άμα πάρω να τους διγηέμαι για τη φάτνη της Βηθλεέμ, για το φτωχό Χριστούλη, που ξεπάγιαζε, για την 'ποθαμένη Παναγιά, τη μάνα του, θα ραγίσουν οι καρδιές τους, θα βάλουν τα κλάματα και δε θα τους νοιάξει που 'σαι θηλυκό.

Έτσ' είπα. Γιατί, - για να λέμε την αλήθεια, εμείς οι δυο - αν

θα 'σουνα σερνικό, δε θα σ' έπαιρνα. Όχι.

Επειδής... Επειδής... θηλυκό 'τανε και κείνο. Κ' η μάνα του, 'ποθαμένη δίπλα, καληώρα η δική σου. Η... μάνα του...

Αναστέναξε, βαθιά μέσ' από τα φυλλοκάρδια, κ' ευτύς, σα

να μετάνιωσε:

- Αυτά! Θέλω να πω, παλιά ιστορία, πολύ παλιά, άστην να πάει.

Σταμάτησε μια στιγμή, να 'ξετάσει τα σημάδια.

Τα 'ξερε καλά, - πόσες φορές τα 'δε και τα ξανάδε, στις νυχτερινές περιπολίες, καθώς ο λόχος του, για κοντά ένα μήνα, δεν άλλαξε γραμμή - τα γνώριζε, θα μπορούσε, μετρώντας τα, να πορευτεί μέχρι πάνω στο χωριό με κλειστά μάτια. Κίνησε.

- Τον άκουσες το λοχαγό;

Ο «χειφότεφος», λέει, «στρατιώτης του ελληνικού στρατού», - έτσι δεν είπε; Χμ! Κι αγκαλά τούτονε τόνε ξέρω, απίς κ' είμ' εγώ αυτός. Τον άλλο μωρέ, τον «καλύτερο» ήθελα να 'ξερα, - τι σόι πράμα θα 'ναι. Μυστήριο!

Τέλος, εσύ να κοιτάς τα δικά σου. Να μην κατουρηθείς και να μην κλάψεις. Τι έτσι και σου 'ρθει να κάνεις, το δεύτερο προπάντων, τότες κάλλιο να κλάψεις για μας τους δυο, πάρε

για τα τσίσια σου, που θα σε τσούζουν. Γιατί ξέρεις τι παναπεί, - καλά πάνω στο λόχο, άλλο ήταν εκεί, - ξέρεις τι παναπεί, λέω, ν' ακουστεί σε τούτη την ερμιά, σε τούτη την αγρίλα, κλάμα παιδιού, ϵ ; Θα στο πω εγώ.

Αν η μοίρα μας το 'χει ν' απαντηθούμε με κοκορόφτερο, κείνος ή θα το βάλει στα πόδια και θα σταματήσει στο «Παλάτσο Βενέτσια» ή θα μας την ανάψει, πριχού προφτάξουμε να

του ξηγήσουμε... το και το.

Αυτό θα γίνει και στο υπογράφω.

Πορεύτηκε πάλε, για λίγο, βουβός κ' ύστερα:

- «Μέθοδος συνετισμού» σου λέει. Χμ! Τον άκουσες τον «ξυνομούρη», - έτσι; Μπράβο μέθοδο! Σου τυχαίνει εσένανε να βρεις, σ' έρημο χωριό της πρώτης γραμμής, ένα κοριτσάκι βυζανιάρικο. Τ' ακούς να κλαίει και θωρείς δίπλα, 'ποθαμένη, τη μάνα του, που δε θ' αποκρεθεί πλια. Έχεις μιαν ιστορία στη ζωή σου εσύ, τήνε θυμάσαι, λαχταρά η ψυχή σου, ματώνει, το κλέβεις, τρέχεις... τρέχεις, το 'νοματίζεις... Χριστούλη, το 'νοματίζεις... παιδί, παρακαλάς... παρακαλάς.

Κι ούλα τούτα τα στραβά, γιατί είσαι, μαθέ, ο χειρότερος

στρατιώτης, - πώς μπορείς να κάνεις σωστά πράματα;

Και κείνος: «Πάρ 'το» σου λέει, «και πήγαινέ το πίσω στη Βηθλεέμ...» - έτσι σου λέει. Που παναπεί, στην 'ποθαμένη μάνα του! Μέσα στην άγρια νύχτα! Στην πρώτη γραμμή του μετώπου! Μέσα στην παγωνιά και τα χιόνια! «Για να βάλεις μυαλό».

Χμ! Η μέθοδο...! Μυστήρια πράματα, δύσκολα, δεν μπορείς να τα καταλάβεις, να τα μάθεις, - πώς να τα μάθεις, δύσκολα!

Σταμάτησε πάλε, να 'ξετάσει τα σημάδια.

Τα ξέτασε - καλά πορευόταν - κίνησε. Τα κρύο παράγινε με την ξαστεριά. Ένιωθε να του παγώνουν τ' ακροδάχτυλα των χεριών και των ποδιών του, αμί κ' η μύτη και τα χείλια που του κοκάλιαζαν.

Και μ' όλα τούτα κι ακόμα με την κούραση να σηκώνει, τόσο δρόμο, στην αγκαλιά του το παιδί και με την αγρίλα της νύχτας και του δάσου και με την ερμιά και τη στόχαση για τον οχτρό, γρικούσε τις θύμησες να χυμούν στη μνήμη του, σαν αγερικά

και σαν τελώνια, να του τήνε κεντούν, να του τήνε πιλατεύουν και να μη λακίζουν από κει, μ' όλο που τούτος άγρια πάλευε να τις αποδιώξει.

Στα στερνά, κιότεψε. Τα παράτησε, παραδόθηκε, μίλησε:

- Κοριτσάκι, που λες, ήτανε και κείνο. Στο 'πα κιόλας - δεν είν' έτσι; Καληώρα εσύ. Βυζασταρούδι μηνού.

Το πήρε η μάνα του κ' έφυγε...

Μετάνιωσε. Άρπαξε μέσα στα δόντια του τα χείλια, τα δάγκωσε, με λύσσα, σφάληξε τα μάτια, τα 'σφιξε, τα 'σφιξε, να πέσει σκοτάδι κόλασης στο νου, πάσκισ' έτσι, για μιαν ακόμα φορά, να στραγγαλίσει τις θύμησες, να βουβαθεί, μα δεν τα κατάφερε. Λευτέρωσε τα χείλια που του μάτωσαν, άνοιξε τα μάτια, χαμογέλασε με πίκρα, ξαναμίλησε:

- Η μάνα του...

Ήταν έμορφη! Σα ζουγραφιστή σε κάντρο. Πιο διωματάρα κι από κείνες που θωρείς στο πανί του κινηματογράφου. Άγγελος!

Παντρευτήκαμε. Κάναμε και το παιδί. Ζούσαμε.

Όμως εγώ είχα ένα φταίξιμο. Ήμουν άσκημος - το βλέπεις δα. Ψηλός. Στεγνός σαν τσίρος αλατισμένος τον Αύγουστο. Γερτός. Ασουλούπωτος. Ένα τελεγραφόξυλο. Μια καμήλα της έρημος. Μη με βλέπεις τώρα. Γέρασα, έβαλα κρέας απάνω μου, γλύκαναν κομμάτι τα κοψίδια μου - «το πάχος μου το κάλλος μου» που λένε - κατάλαβες; Τότες ήμουν για σιχασιά.

Κι απόκοντα, «αχθοφόρος» το επάγγελμα. Έχει να κάνει κι αυτό για τους ανθρώπους, λογαριάζεται πολύ, βέβαια, - θα τα

μάθεις και θα λες είχα δίκιο.

Ο άλλος ήταν έμορφος. Σαν τους αγιούς, που θωρείς στα 'κονοστάσια, καβαλάρηδες, να σκοτώνουν με τη ρομφαία τους μοβόρικους δράκους. Τι λέω σαν τους αγιούς;

Θεός! Άρης κι Απόλλωνας και Κολοκοτρώνης Θεόδωρος! Τέτοιος. Και βιοτεμένος. Δουλειά δική του, που φτουρούσε, και χρήματα μπόλικα, κι αμάξι «Φορτ κουπέ» - έτσι το 'λεγε και... «φίλος μου γκαρδιακός» - κι αυτό εκείνος το 'λεγε.

Σταμάτησε να πάρει μιαν ανάσα, κι απέ κουρασμένα:

- Μου την έκλεψε... Και κείνη πήσε αντάμα της και το παιδί μας. Και μια μέσα, ο διάβολος το 'φεσε κι απαντήθηκα με το «Φορτ κουπέ» στη στράτα για το Σούνιο.

Ήντουσαν μέσα κ' οι τρεις.

Τους πήρα ξωπίσω, με το μηχανάκι μου. Φώναζα να μου δώκουν το παιδί μου. Πλεύριζα το «Φορτ κουπέ», από τ' αριστερά, και φώναζα, μ' όλη τη δύναμη της ψυχής μου.

Θυμούμαι τα μάτια της. Ακόμα τα θυμούμαι, γιατί με ξάφνια-

σαν. Γιομάτα δάκου! Ναι, αυτό μπορώ να τ' ορκιστώ. Δάκου!

Και, ξάφνου, τα 'χασα τα μάτια της.

Το «Φορτ μουπέ» ντεραπάρισε κ' έπεσε σε γκρέμι.

Σταμάτησα. Κατρακύλησα τον κατήφορο. Το παιδί, καταματωμένο, ζούσε ακόμα. Δίπλα του κείνη, 'ποθαμένη. Το ίδιο κι ο άλλος, πιο πέρα.

Τ' άρπαξα στην αγκαλιά μου, ανηφόρισα, έφτασα στην άσφαλτο. Κάποιοι με πήραν στ' αμάξι τους, με πήγαν σε γιατρό.

Το παιδί δε ζούσε. Ξεψύχησε στο δρόμο...

Την πήρα και την έθαψα σα γυναίκα μου - μη δεν ήταν; - και

στην αγκαλιά της έβαλα κείνο. Το κοριτσάκι μας...

Γρίκησε, στο μάγουλο, να κατηφορίζει ζεστό δάκου και σύγκαιρα, στην απαλάμη του δεξιού χεριού, που τήνε κράταγε κάτ' από την κουβερτούλα που τύλιγε το παιδί, μιαν ακόμα μεγαλύτερη ζεστασιά.

Τούτ' η δεύτερη τόνε συνέφερε ολότελα. Πιαρογέλασε.

- Τι έκανες εσύ, μωρέ σαμιαμίδι; Με κατούρησες πάλι, ναι; Στάσου να σε τυλίξω τώρα και με τη χλαίνη, ειδαλλιώς θα ξεπαγιάσει ο ποπός σου και θα 'χουμε χειρότερα.

Τράβηξε την άχρη της χλαίνης, μα στην προσπάθεια να το

βολέψει το ταρακούνησε και κείνο έμπηξε τα κλάματα.

Τρόμαξε.

- Σουςςςςς... Μη φωνάζεις... Θα μας ακούσουν... Σουςςςςςς... Ζυγώνουμε στο χωριό και μας πρέπεται στόχαση. Μη βλέπεις που τ' απαράτησαν οι Ιταλοί κ' έφυγαν, παίρνοντας μαζί και τους Αρβανίτες κάτοικους. Μια φορά κοντά στις γραμμές τους βρίσκεσαι και δεν ξέρεις αν δεν ξαναγύρισαν - ξέρεις; Σουςςς...

Μα κείνο δεν έλεγε να σταματήσει.

- Ωχωχώχ... Άσκημα την έχουμε. Κάνε νάνι μωρέ, κάνε νάνι. Σε παρακαλώ... Να, σε κουνώ, σε νανουρίζω, σε νανουρίζω.

Κοιμάται το πουλάκι μου, Σε μια ροδιά 'πο κάτω...

Κάνε νάνι... Άιντε να 'χεις την ευκή του Χριστού και της Παναγιάς, κάνε νάνι πριχού μας μπαγλαρώσουν οι κοκορόφτεροι, και δεν το 'χω σκοπό να βρεθώ αιχμάλωτος. Σε παρακαλώ... φιλώ τον απαυτό σου... κάνε νάνι, κάνε νάνι, κοιμού...

Κείνο τα ίδια και χειρότερα. Έσκουζε, σάμπως να το κε-

ντούσαν με καρφίτσα.

Τα χρειάστηκε, για καλά.

- Τώρα...; Τι γίνεται τώρα ε; Εσένα λέω, κύριε «ξυνομούρη». Θέλω να πω η μέθοδο «συναισθηματισμού...» - κάπως έτσι δεν την είπες; Τι γίνεται η μέθοδος, ε; Τον κακό σου τον καιρό γίνεται. Κι όσο για σένα μωρέ γατί, αρβανίτικο σόι δεν είσαι, πώς μπορείς να καταλάβεις από παρακαλετά, - μπορείς;

Κείνο τσίριξε πιο δυνατά, λες και του κακοφάνηκε. Τον έ-

σκιαξε.

- Καλά, καλά... δε σε βρίζω, τόνε παίρνω πίσω το λόγο μου, είσαι καλό εσύ, είσαι χρυσό, δεν είσαι πεισματάρικο, μόνο κοιμού.

Έέτασε τον τόπο.

- Α, εκεινά στην απανεμιά είναι καλά, είναι πολύ καλά, μας βολεύει, έλα να κάτσουμε κομμάτι, θέλω να πω να κουφτούμε

να δούμε τι θ' απογίνουμε.

Πέρασε κάτ' από τα χιονισμένα κλαδιά ενού δέντρου, θεριού, και τ' απίθωσε σε στέγνα. Πήρε να το χτυπά, μαλακά, με την απαλάμη, πότε στην κοιλιά, πότε στην πλάτη, να το νανουρίζει, να του τραγουδά, πνιχτά, να του παρασταίνει με σφύριγμα πουλιά κελαϊδιάρικα, την καρδερίνα, το σπίνο, τ' αηδονάκι.

- Σουςςςς... Κάνε νάνι, κάνε νάνι μωρέ, σου το 'πα, δε σου το 'πα, πως άμ' ακούσει κοκορόφτερος να κλαίει παιδί σε τούτη την ερμιά και την αγρίλα, θα μας την ανάψει τη ριπή και με το

δίκιο του. Κάνε νάνι. Δεν το 'χω σκοπό να πάω στρατοδικείο. Τ' ακούς; Πρέπει να σε παραδώσω στις γριές. Κι αν δεν τις βοω, τραβώ και πιο πάνω. Στον κολονέλο τους, μπορεί και στον πάπα της Ρώμης. Μια φορά πίσω δε σε πηγαίνω. Όχι, όχι, δεν του τη δίνω τέτοια γαρά του «ξυνομούρη», δεν του τη δίνω τέτοια χαρά. Κάλιο το 'χω να σε σβουρίξω σε κάνα γκρέμι, όμως αυτό μην το βάζεις με το νού σου, δε γίνεται, δεν το κάνω, δε γίνεται.

Το λοιπόν κοιμού. Κάνε νάνι, χουσό μου, κάνε νάνι, γλυκό μου, κάνε νάνι... σκασμένο μου, που να σκάσεις και να πλαντάξεις, αρβανιτάκι πεισματάρικο και θα τόνε κάψω, μωρέ, τον άντρα που θα σε παντρευτεί, με το που θα σε σώσω τωρα-

δά, - φτού σου...

Ήταν ολότελ' αποκαμωμένος, απελπισμένος κ' ένιωθε την οργή να του πλαντά την καρδιά.

Σήκωσε τα χέρια και πήρε να βαρά, με τις γροθιές, το κε-

φάλι του να το συντρίψει.

Και τότες...! Ναι, αχοιβώς, τότες, του φάνηκεν ως να σάλεψε κατιτί παραδίπλα του. Απόμεινε, για λίγο, στη θέση που βρέθηκε, με τις γροθιές κολλητές στα μελίγγια, κι απέ, έστρεψε αργά αργά και με στόχαση.

Δυο πορμιά ποπορόφτερων «ναι μωρέ, δυο πορμιά» ήντουσαν, ριγμένα, «πρηνηδόν», πάνω στο χιόνι, μιαν οργιά παρέχει χι άλλες τόσες κάννες τουφεκιών, σχεδόν κολλητές στο στήθος του.

Σήκωσε τα χέρια και μαρμάρωσε.

Έκλεισε τα μάτια και μονομιάς τα ξανάνοιξε. Πάσκισε να συνεφέρει, να σχεφτεί κάτι, ν' αποφασίσει, μα δεν τα κατάφερε και, τέλος, τ' άφησε στην τύχη και χαμογέλασε ηλίθια.

- Μπον τζόρνο, αμίχοι.

Δεν πήρε απόκρεση. Άλλος θα τα 'χανε, κείνος ξεθάρρεψε.

- Μποντζόρνο, σενιόροι. Είμαι ο «τρελός». Ο «τρελός» από το δεύτερο λόχο, συνάδελφος παναπεί, Γκρέκο συνάδελφο, καπίτο;

Γυρόφερε, πυρετικά, το βλέμμα του στα πρόσωπά τους, που τα ξεχώριζε, μόλις, μέσα στην ανταύγεια του χιονιού.

- Μη φοβάστε. Δε θα σας κάνω τίποτε. - Να κατεβάσω τα

χέρια; Εγώ είμαι ο χειρότερος στρατιώτης του ελληνικού στρατού και δεν τα καταφέρνω τα σπουδαία. Έτσι λέει ο «ξυνομούρης» - φωτιά να τόνε κάψει. - Σ ι, σι, ο σενιόρ κολονέλο ξυνομούρη, καπίτο; O «χειρότερος», έτσι λέει, καπίτο;

Κατέβασε τα χέρια με τρόπο και τους ξανατήραξε. Δεν α-

ποκρένουνταν και δε σάλευαν.

Ξεθάρρεψε. «Αν βούλονταν να με σκοτώσουν» λόγιασε, «θα το 'χανε κιόλας κάνει». Τους ξαναχαμογέλασε.

- Σι σενιόροι... Ίο αμίκο... Αμίκο, ναι... Και τούτο που θωρείτε, το σκασμένο, είναι παιδί. Σι, σι, παιδί, μπαμπίνο - κατάλαβες; Και κλαίει. Κλαίει... να, πώς το λέτ' εσείς, κάνει βάααα, βάααα, κλαίει. Σι, κλαίει. Τ' ακούτε - δεν είν' έτσι; - κλαίει...

Τίποτα. Κείνοι τόνε σημάδευαν πάντα και ταξίδευαν το βλέμμα τους, από το πρόσωπό του στον μπόγο που τσίριζε και πάλε πίσω. Κάκιωσε με τον εαυτό του.

«Μωρέ τι κάθουμαι και τους λέω; Παιδί... κλαίει... παιδί... Αυτά τα βλέπουν και τ' ακούν, μήτε γκαβοί 'ναι μήτε κουφοί, ψέματα; Άλλο χρειάζεται».

Έστυψε το μυαλό του - ήταν σαν να το 'πιασε με τα δυο χέοια και να το τέντωσε... να το τέντωσε... - βρήκε.

Στράφηκε κατά το παιδί, που μόλις πριν ένα λεφτό λούφαξε.

- Γιατί σταμάτησες εσύ; Κακορίζικο, ανάποδο. Κλάψε.

Απλωσε τα χέρια, το πήρε στην αγκαλιά του, ανάγειρε και το σήκωσε ψηλά στον αγέρα. Σύγκαιρ' ανασηκώθηκαν καταπάνω του κ' οι κάννες των τουφεκιών. Τήραξε τους μπρουμυτισμένους, ούλος εξυπνάδα. Στόλισε τα χείλια του με το πιο πλατύ χαμόγελο της ζωής του. Γλυκομίλησε.

- Αμίκοι... Ξέρετε τι 'ναι τούτο που κρατώ στην αγκαλιά μου; Δεν το ξέρετε; Θα σας το πω εγώ. Ο Χριστούλης. Σι, μπένε Χριστούλης...! Άβε Μαρία - καπίτο; Τόνε βρήκα στη φάτνη της Βηθλεέμ, πάνω κει στο Γκέκικο χωριό. Ο Ιησούς Χριστός ο Ναζωραίος, ο βασιλεύς των Ιουδαίων. Ο άγιος, ο αναμάρτητος, ο λεβέντης, που τόλμησε να γεννηθεί στην πρώτη γραμμή του μετώπου - καπίτο; Ανάμεσα σε παλικάρια σαν εσάς και σαν εμάς, που πολεμούν για την πατρίδα και χύνουν το αίμα

τους πάνω στο χιόνι και κοκκινίζει κείνο και γίνεται... κόκκινο... Σι σενιόροι. Και πρέπει να τόνε σώσουμε τον Χριστούλη... Να τόνε σώσουμε - καπίτο; Για τούτο εγώ σας τον παραδίνω. Και σεις να τον πάτε σε κείνες τις μουστόγριες, τα χούφταλα, που τον περιμένουν στο χωριό. Στις γριές... πώς τις λέτ εσείς; Να, τούτες... Είπε, και πήρε να τις παρασταίνει, γυροφέρνοντας πάνω στο χιόνι, γερτός και κούτσα κούτσα.

- Τις γριές - καπίτο; Μάμα, σι μάμα. Όχι μάμα, μάμα της μάμας, γριά, γριά. Και να του δώκουν να φάει, μαντζάρε - καπίτο - και να τόνε λούσουν, μπανιάρε παναπεί και να τόνε μυ-

ρώσουν και να τόνε βάλουν να κοιμηθεί στα πούπουλα.

Κ' εγώ να γυρίσω στο λόχο μου. Στον «ξυνομούρη». Σι, πολονέλο ξυνομούρη, σινιόροι - παπίτο; - μπράβο.

Κείνοι μήτε αποκρέθηκαν, μήτε σάλεψαν.

Όμως τουτουνού δεν του το βγαζες από το μυαλό, πως λύθηκαν στα γέλια - τους άκουσε καθαρά - και πως πάσκιζαν να μην αποδείχνουνται.

«Μωρέ θα σας το φορτώσω» είπε από μέσα του, «θα σας το φορτώσω, όπως με βλέπετε και σας βλέπω, μόνο μ' εμένα δεν

ξέρω τι θα γίνει. Λες να μ' αιχμαλωτίσετε;»

Έγειρε το κεφάλι του πάνω στο παιδί. Ανασήκωσε το τρίγωνο της κουβέρτας και το τήραξε στο πρόσωπο. Κείνο ναρκώθηκε από την πείνα, την κούραση, το κρύο και το κλάμα κ' έδειχνε σαν 'ποθαμένο.

Τρόμαξε και μονομιάς αποξεχάστη.

Ο νούς του συννέφιασε, θόλωσε. Ο λογισμός του μπερδουκλώθηκε, γλίστρησε, ξεστράτισε, έδωκε μια, τινάχτηκε στα περασμένα, σε κείνα που του πλαντούσαν ολοζωής την καρδιά και τον έκαιαν, σκόνταψε κάπου... σταμάτησε.

- Το παιδί μου... Το κοριτσάκι μου..., σπάραξε ξάφνου.

Βοήθεια... Ένα γιατρό... Δε φταίει αυτό αν εκείνη μ' απαράτησε κ' η μοίρα τήνε πλέρωσε με θάνατο... Είναι ορφανό τώρα... δίχως μάνα... Βοήθεια, άνθρωποι... πεθαίνει το κοριτσάκι μου... ένα γιατρό... βοήθειαααααα...

Κι αχριβώς τότες, ο ένας από τους μπρουμυτισμένους τινά-

χτηκε ορθός.

- Σουούς... Πάψε μωρέ «τρελέ» και θα σ' ακούσουν οι φρα-

τέλοι. Πάψε και μ' έκανες να κλάψω..., έγρουξε.

Ο άλλος απόμεινε σύξυλος. Οι κόρες των ομματιών του φτούρησαν μονώρας κ' έγιναν μεγάλες σα δίφραγκα.

- Εσύ σαι, Πατσούρα;

- Ποιος μωρέ ήθελες να 'τανε, ο βασιλιάς Ηρώδης;

Χαμογέλασε. Η καρδιά του ζεστάθηκε.

- Φοβήθηκα μην πέθανε, Πατσούρα, και μου 'στριψαν. Λάθεψα ζάει.

Ο άλλος δεν άκουσε, μονάχα φώτηξε:

-Παναπεί σ' απαράτησε η συρόφα μι ο θεός τήνε πλέρωσε - έτσι;

- Μη βρίζεις.

 - Δε βρίζω τη δική σου. Τη δική μου βρίζω, που δεν πλέρωσε τίποτα, πάρε ζει και ζώνεται με τον άλλο.

- Και το παιδί; Το 'χεις μωρέ;

- Το παιδί... Τραυματίστηκαν στο ίδιο αυτοκινητιστικό ατύχημα και πέθανε στην αγκαλιά μου.

- Έτσι; Το λοιπόν, να το ξέρεις τρελέ, είσαι κουφός. Είσαι

πολύ κουφός και δεν αποδείχνεσαι. Εγώ δεν το μπορώ.

Αιντε τώρα. Πάμε. Τ' αποδέλοιπα, αν σου κάνει όρεξη, μου τα λες μετά.

- Πού να πάμε;

- Στο Αφιόν Καρά - Χισάρ. Στο λόχο, μωρέ, πού αλλού;

- Στον «ξυνομούρη;»

- Σ' αυτόνε. Είναι καλός. Τι να σου κάνει και τούτος; Λίγο παραΰστερα που 'φυγες, πήρε να δέρνει το κεφάλι του με τις γροθιές και να κάνει σα σεληνιασμένος.

Κατάλαβα. «Εντάξει, κύριε λοχαγέ, θα τα κανονίσω» του 'πα.

«Τρέξε... Τρέξε, μωρέ Πατσούρα, και φέρτονε πίσω με το παιδί...

Τρέξε κ' είμαι ασυγχώρητος... είμαι βάρβαρος... είμαι...»

Δεν τ' άκουσα τ' άλλα. Πήρα τούτονε κ' ήρταμε. Όμως εσύ άλλαξες δρόμο και δε βιαζόσουν φαίνεται.

Φτάσαμε πάνω στο χωριό. Μήτε γριές, μήτε 'ποθαμένη στα

χαλάσματα. Κι αν δεν ακούαμε το κλάμα, θα γιαγέρναμε στο

λόχο και θα σ' απαρατούσαμε.

Αιντε τώρα πριχού μας μπαγλαρώσουν οι λύκοι της Τοσκάνης. Και πριχού το χάσεις και τούτο, από την πείνα. Γιατί θαρρώ πως το θες δικό σου - έτσι θαρρώ.

Κι ο λοχίας Πατσούρας γρικώντας, μέσα στο σκοτάδι, τον «τρελό» να βουρκώνει, τράβηξε από το μανίκι τον άλλο φαντάρο και πορεύτηκε γρήγορα, καταμπρός, να τον αφήκει λεύτερο να κλάψει. Κι αυτός έκλαψε...

Πρώτη φορά σε πολλά, σ' αμέτρητα χρόνια.

Μαύρος σταυρός στο χιόνι

εν ήταν η πρώτη φορά που ο λοχίας Κωνσταντής Λεμονόπουλος τραυματιζόταν σ' επίθεση.

Μήτε κ' η πρώτη που οι δικοί του τον απαράταγαν,

λιγοθυμισμένο, στο πεδίο της μάχης.

- Θα μ' έχασαν πάλε, λόγιασ' ευτύς ως τα κατάφερε ν' ανοίξει τα μάτια και να συμμάσει κομμάτι τα συλλοϊκά του. Θα τους πήραν φαλάγγ' οι φρατέλοι και καθώς έγινε το «σώσε», μ' απαράτησαν εδωνά που με βρήκε το κακό.

Τούτα μόνο πρόφταξε να διαλογιστεί και ξανάπεσε σε βύθο.

Όμως, μ' όλο το θάμπος που κάτεχε τη σκέψη του και δεν την άφηνε να λαγαρίσει, στο βάθος του μυαλού του ξεδιάλυνε πως, τούτη τη φορά, τα πράματα δεν ήντουσαν καθώς τις άλλες.

Μήτε καθώς την πρώτη, π' ως άνοιξε τα μάτια, κείνο π' αντίκρισε, μετά χαράς του, ήταν ο ουρανός, που τόνε τήραζε

γαλήνιος με μυριάδες φωτεινά μάτια, τ' αστέρια του.

Μήτε καθώς τη δεύτερη, που 'νειρευόταν - λέει - βαριά πέτρα να του πιλατεύει την καρδιά κι ως συνέφερε και ξεδιάλυνε τα γύρα του, είδε πως ήταν το κορμί ενού σκοτωμένου Ιταλού φαντάρου, που σωριάστηκε πάνω του και του πλάκωνε το στήθος.

Η αλήθεια, για το τωρινό, δεν μπορούσε απόμα να πει αποιβώς, όμως προσώρας πείνο που 'νιωθε ήταν πως το πορμί του σπαμπανέβαζε - ναι. Σάματι να 'τανε - λέει - ριγμένο τα μπρούμυτα, πάνω στην πουπαστή της βάρπας του, της «Μαρίτσας», που τήνε δέρνανε, στ' ανοιχτά, πελαγίσια πύματα.

- Πέθανα..., διαλογίστη μονομιάς. Πέθανα μωρέ και τώρα με ταξιδεύουν για την «Παράδεισο» οι αγγέλοι, με βάρκα. Αυ-

τό είναι.

Κάτι θυμήθηκε, χαμογέλασε.

Φτερά. Έτσι, παπα Μάνθο; Άμα πεθάνει, λέει, ο άνθρωπος, η ψυχή του βγάζει φτερά και πέτεται για την Παράδεισο.

Χμ! Σάματι μπορώ να γυρίσω πίσω να σου πω για τη βάρκα; Όμως - γέρος είσαι - καρτέρα λίγο και θα διείς τι παναπεί

σκαμπανέβασμα ψυχής - θα το διείς.

Γοικούσ' εντός του την ταραχή ν' αυγατίζει κι ολοστερνά μιαν όρεξη να ξεράσει τα σωθικά του. Και ποιος να πεις; Ετούτος, που το κολοβράκι στα σκέλια του δε στέγνωσεν ολοζωής από το θαλασσόνερο. Παράξενα πράματα!

Κιότεψε. Πήρε την απόφαση να μπήξει φωνή στον άγγελο, το βαρχάρη, να ποδίσει σε μιαν απάνεμη χόχη, να καταλαγιάσει χομμάτι το χύμα χι απέ δεν είχε λόγο ν' αρνηστεί να τόνε

ταξιδέψει στην «Παράδεισο».

- Έιιιι εσύ..., έγρουξε, βάζοντας ούλη του τη δύναμη.

Κ' ευτύς του φάνηκε, μέσα στο θάμπος του νου, ως να πήρε απόκρεση κοντινή.

- Νο μιλάει. Κατάλαβα; Νο μιλάει.

Πεισματώθηκε.

- Γιατί; Εμένα που με βλέπεις, το 'χω χούι να λέω πολλά. Τόκαν' ακόμα και στην εκκλησιά, την ώρα της λειτουργίας - βάζεις με νου; Η αλήθεια τα χωρατά μου με τις γυναίκες, κείνη την ώρα, τα 'λεγα τραγουδιστά, κατά τον ίσο των ψαλτάδων. Σταυροκοπιόμουν κιόλας κ' έτσι τόνε ξεγέλαγα τον παπα Μάνθο, π' αγριοκοίταζεν από την «Ωραία Πύλη».

Τον παπα Μάνθο...! Δύσκολο να τόνε γελάσεις. Πολύ δύ-

σκολο.

Είχε κάτι μάτια, που σε κάρφωναν, πιότερο κι από τα μάτια του Παντοκράτορα στο τέμπλο. Μόνο εγώ τόνε κατάφερνα.

- Νο παρλάρε αμίκο... Νο μιλάει... πρέγκο, νο μιλάει...

Φουρκίστηκε.

- Θα μιλάω. Ναι, μωρέ, θα μιλάω. Μ' αρέσει, το 'πα πιόλας - δεν είν' έτσι; Μ' αρέσει. Κι απέ τι Κωνσταντής θα 'μουνα σα δε θα 'χα μια ψυχή πολυλογού πι αλέγρα, ε; Σα θα 'χα μια μουφλούζα πι αγέλαστη, παληώρα σαν του γείτονα του Παναή - μούργου, ε;

Δε θα 'μουνα, σου λέω, Κωνσταντής. Άλλο θα 'μουνα - ναίσκε.

Είπε και ποιν αποσώσει καλά - καλά:

- Για στάσου... Παρλάσε... Νο παρλάσε... - έτσι δεν είπες, πολυώρας; Το 'πες, ναι. Ώστε Ιταλός κι ο βαρκάρης άγγελος της Παράδεισος; Χμ! Κ' είχ' ακουστά εγώ, πως ήτανε - λέει - Κεφαλονίτης καπετάνιος. «Το λοιπόν», σκεύουμαν, «σνάφι είναι τος, πατριώτης είναι τος, θα 'χω τα μέσα».

Κοίμας, κοίμας.

Χαμογέλασε κι ολομεμιάς, ως να δέχτηκε σφυριά, κατακούτελα, γρίκησε τη σκέψη του να λαγαρίζει, να ξεθαμπώνει το φώς του, κ' είδε καθαρά πως κείτουνταν τ' ανάσκελα καταγή και πως ένας Ιταλός φαντάρος, μπρουμυτισμένος πάνω στο χιόνι, σούρνονταν τα πίσω και πάσκιζε να σούρνει και τον ίδιονε, αγκομαχώντας άγρια.

Να, τώρα, ξέκρινε και τα δέντρα, που θαρρείς και στράτιζαν καταπίσω. Και τα χιονισμένα χαμόκλαδα, που μέριαζαν στο διάβα τους. Ως και τ' αγριοπούλια του βουνού, που ξεκούρνιαζαν σκιαγμένα, πέτουνταν καμπόσο κι απέ κόνευαν

πάνω στο παχύ χιόνι και ξεπάγιαζαν.

Το κεφάλι του ήτανε ριγμένο πάνω στο χιόνι και τόσο κοντά στο κεφάλι του άλλου, ώστε ν' ακούει τ' αγκομαχητό του και να γρικά τη ζεστήν ανασαιμιά που ξέφευγε από τα πυρά στήθια του ίσια πάνω στο δικό του μάγουλο.

Απόμα λίγο και ξεθάμπωσε για καλά. Σύμμασε το μυαλό, το

ζόρισε λίγο, θυμήθηκε, κατάλαβε.

Δεν ήτανε λοιπόν Ιταλός άγγελος που τόνε ταξίδευε στα νερά της Παράδεισος, με βάρμα που σκαμπανέβαζε στο κύμα. Ήταν Ιταλός φαντάρος, που τόνε ταρακούναγε, καθώς τον έ-

σουρνε πάνω στο χιόνι, πότε γλυκά και πότε με δύναμη.

Βάλθηκε ν' αφουγκριέται το κορμί του. Δεν του πονούσε. Γέρεψε και το στομάχι του από κείνη την ταραχή, έγιανε. Ένιωθε καλά, τόσο καλά που χωράτεψε κιόλας από μέσα του. «Δε με σήκωσε η θάλασσα, μου πρέπουνταν βουνό», είπε. Κι απέ. «Καμώσου τον ψόφιο Κωνσταντή. Τι τα θες να ζωντανέψεις, έτσι καλά που 'σαι βολεμένος εδωνάς. Άσε για τώρα να σε ταξιδεύει τούτος και παραΰστερα βλέπεις».

Είπε και μονομιάς... βρέθηκε να μη σαλεύει.

Γιατί ο άλλος, άλλα βουλήθηκε κι αυτήν ίσα ίσα την ώρα. Βόγκησε δυνατά, τον απαράτησε και γκρεμίστηκε κι ο ίδιος δίπλα του ξέψυχος.

Οπαλά...! Γιατί, μωρέ συνάδελφε; Μια χαρά τα πηγαίναμε.
 Τα 'πε δυνατά τούτα τα στερνά κ' ευτύς ετοίμασε τις γροθιές

του, να παλέψει.

Όμως ο άλλος δε σάλεψε.

Γύρισε και τον είδε, παραδίπλα. Ριγμένος πάνω στο πλευρό, ξεφύσαγε σα σακατεμένο ζωντανό και με την ανάσα του έλιωνε το χιόνι.

Χωράτεψε πάλε:

- Κουρασμένος φαίνεσαι, μωρέ φίλε, γιατί;

Ανάγειρε και τόνε τήραξε ξανάς. Άπλωσε το χέρι και σή-

κωσε το κράνος από το μέτωπό του. Ξαφνιάστηκε:

- Μπα! Τι 'ναι πάλε τούτο; Εσύ 'σαι παιδί! Ναι μωρέ. Πάω στοίχημα πως δεν έχεις ξουριστεί ακόμα. Για δε χείλια! Κοντυλένια. Θα τα ζήλευε και παρθένα, - ουμ! Και φρύδια καμάρες, τς, τς, τς...!

Παναπεί εθελοντής - έτσι; Χμ... Μου 'λαχε να διώ κι άλλα

μουσκάρια σαν και του λόγου σου. Βέβαια.

Καληώρα το γιό μου. Μωρέ δεν καθούσασταν με τη μάνα σας, πάρε που 'ρθατε στα δύσκολα. Τούτα είναι για τους πατεράδες σας.

Ζύγωσε κοντύτερα. Έδωκε μια με το χέρι, τόνε ξεκαπέλωσε

από το κράνος, έσκυψε πάνω του.

- Μ' ακούς; Εσένα λέω, παιδί, μ' ακούς; Δεν κρένεις; Χα! Μωρ' εσύ, για άρρωστος είσαι, για 'ποθαμένος. Μα το θεό.

Απίθωσε την απαλάμη στο μέτωπό του.

- Ωχούου...! Ριάζεσαι! Με τόσο κούο και το μέτωπό σου καίει, σαν πυρωμένη πέτρα. Ωχούου! Για τούτο τα μάγουλά σου κοκκίνισαν, σαν παντζάρια. Παιδί, ε παιδί... συνάδελφε.

Δεν πήρε απόκρεση.

Ο άλλος έπεσε σε βύθο και μόνε η ανάσα του ακουγόταν, ογρήγορη και σφυριχτή.

Απόμεινε, για πολύ, να τόνε τηρά στο πρόσωπο, βουβός. Με

τέτοιο τρόπο, που γινόταν φανερό πως ο νούς του τόνε ταξίδευε σ' αλλοτινές ώρες, πως αποξεχάστη ολότελα κειδάς κι ονειρευόταν. Μηχανικά έψαξε στην τσέπη της χλαίνης του και τράβηξε μια σιδερένια ταμπακέρα. Πήρε τσιγάρο και τ' άναψε με φυτίλι. Τράβηξε τρεις απανωτές ρουφηξιές, κατάπιε λαίμαργα τον καπνό, τόνε κράτησε για πολύ μέσα στα πλεμόνια του και τέλος τον φύσηξε, βογκώντας, από τα χείλια και τα ρουθούνια του. Τα μάτια του γυάλισαν, οι γροθιές σφίχτηκαν, το στόμ' απόμεινε μισάνοιχτο να καρτερεί την απόλαψη.

Το ξανάκανε. Μια, δυο, πολλές φορές. Ρούφηξε, κατάπιε, γιόμοσε καπνό τα πλεμόνια του, τα ζέστανε, θαραπαύτηκε.

- Παιδί...!, είπε κ' ήτανε ως να βόγκησε δυνατά. Και πάλε:

- Παιδί... κ' έκλεισε τα μάτια.

«Αν τ' αφήκω εδωνάς, θα πεθάνει, αυτό 'ναι βέβαιο, - κιόλας κιντυνεύει. Μ' αν τα καταφέοω και...».

Ανοιξε τα μάτια, έφτυσε, με δύναμη, στο χιόνι τ' αποτσίγαοο, που 'σβησε κολλητό στο κατωχείλι του και τινάχτηκε πάνω.

- Πάμε, συνάδελφε, είπε και γονάτισε πλάι του.

Και να ξέρεις, δε θα μου χρωστάς τίποτα. Σειρά μου - κ' έττοι να το πεις. Φορτώνουμαι πρώτα τον γυλιό σου - καλό που δεν τον απόρριξες, θα μας χρειαστεί. - Έλα τώρα κ' εσύ. Η αλήθεια, εδωνά, στο ριζάφτι, τόνε γρικώ ακόμα τον πόνο. Κάποιος δικός σου μου την έφερε, φαίνεται, άσκημα την κοντακιά, για τούτο κ' έχασα τα συλλοϊκά μου, όμως μη σε νοιάζει εσένα και βαστούνε τα κότσια του Κωνσταντή. Το λοιπόν έλα... Αγάλια... θα σε πάρω στην πλάτη μου και...

- Μάμα... μάμα μία...

- Μίλησες; Καλό αυτό, χαίφουμαι. Μάμα... έτσι; Μάμα. Χμ! Αργά τήνε θυμήθημες. Για τούτο σου 'πα πριν, να μαθόσουν μαζί της. Σοβαρά το 'λεγα. Τούτ' η δουλειά - ο πόλεμος - είναι για τους άντρες - το μρένω μαι το πεισμώνω - δεν είναι για τα παιδιά. Για τους πατεράδες σας είναι, για μένα, για τον δικό σου, για τον άλλο.

Αιντε τώρα. Αγάλια, είπαμε. Αγάλια. Έτσι μπράβο. Πέσε με την κοιλιά πάνω στον ώμο μου! Δεν έβγαλες γκιχ, έτσι; Σε

χαίρουμαι. Είσαι πεισματάρης - παλικάρι θαλαπώ - το ίδιο είναι. Γιατί μη θαρρείς πως δεν το κατάλαβα που πονάς. Το πήρε το μάτι μου το τραύμα σου στο μερί - φως φανάρι πως είναι μεγάλο. Το πιλάτεψες και με το δρόμο. Με το βάρος που σήκωσες. Κοντά είναι να κακοφορμίσει κι αν δεν κακοφόρμισε.

Τέλος, αυτό το βλέπουμε με τη σειρά του. Με την ώρα του.

Για τώρα, σηκωνόμαστε. Προσοχή. Ανάγειρε. Αργά και με τέχνη.

Στυλώθηκε καλά στον τόπο και ζύγιασε το φορτιό στον ώμο του. Σήκωσε ψηλά το κεφάλι, 'ξέτασ' ένα γύρω τον τόπο, οσμίστηκε τον αγέρα, σα λαγωνίκα, μια και δυο φορές. Έβγαλε την ταμπακέρα, άναψε τσιγάρο, κίνησε.

- Με τ' όνομα του Θεού - Αμήν.

Ολόγυρά τους, άλλο δεν ύπαρχε, πάρεξ χιόνι.

Τόσο πηχτό και βαρύ, που κατάχτησε τα πάντα, τα δούλωσε και τα νέκρωσε, σάμπως ανελέητος εξοντωτής απιδρομέας.

Το μάτι δε δύνονταν να ξεχωρίσει τίποτα. Ποριές, βράχια, χαμόκλαδα, πλαγιές και γκρέμια, ούλα ήντουσαν ίδια. Ίσια, κάτασπρα, 'ποθαμένα. Μονάχα τ' αγριοπούλια, σαν υποψίες ζωής, ζουγράφιζαν, πού και πού, με σκούρες πινελιές - το φτεράκισμά τους - τη λευκή απεραντοσύνη.

Ο Κωνσταντής πατούσε και βούλιαζε.

Το χιόνι του 'φτανε μέχρι το γόνατο, φορές φορές και μέχρι τη μέση. Πριν ρίξει καινούργια δρασκελιά, το 'σκαφτε με τη μύτη της αρβύλας του και το 'σπρωχνε με τα μεριά και τα γόνατα. Κι όσο νικούσε, τόσο αντρειευόταν και πείσμωνε.

Στην πλάτη του ο άλλος συνέφερε μια στιγμή κι ούλο μουρ-

μούριζε:

- Σκούζει... αμίκο... Σκούζει...

Τον αποπήρε:

Σκούζε, μωρέ παιδί, τι μ' αρωτάς; Άμα σου κάνει όρεξη, σκούζε.

Μετάνιωσε.

- Συμπάθα με. Δεν το 'θελα. Ζορίζομαι, βλέπεις. Κι άμα ζορίζεσαι, εύχολα σε βρίσχουν τα δαιμόνια - ψέματα;

Έριξε μιαν ακόμα δρασκελιά κι απέ:

- Αλήθεια, δε σ' αρώτησα πού και πώς με βρήκες. Και γιατί με ξεχώρισες - αυτό προπάντων. Με το κακό που 'γινε θα βρισκόντουσαν και δικοί σου, αναγκεμένοι, τρογύρω - δεν μπορεί. Μηδά γιατί εγώ φώναζα πλιότερο για βοήθεια; Ε; Πέτο. Πέτο μωρέ παιδί και τόνε φτύνω τον Κωνσταντή. Τόνε φτύνω ευτύς και μια και δυο φορές και τόνε αισχαίνουμαι - ναι.

Τέλος, το κλωθογύρισα, ξέρεις πολυώρας στο μυαλό μου και τ' αποφάσισα πως εμένα λυπήθηκες - τι τα γυρεύεις; - μπορεί

και γιατί 'μαι γέρος, - μπορεί.

Με λυπήθηκες! Χα. Αμί πώς αλλιώς θ' απόδειχνες πως είσαι

παιδί, ε; Πως είσαι άπραγος και χαζούλης.

Λυπούνται, μωρέ, στον πόλεμο; Σκοτώνουν. Ναίσκε, σκοτώνουν, αυτό 'ναι η τέχνη. Ειδέ και πεις να λυπηθείς, τότες ούλοι για λύπησ' είμαστε. Κ' εσύ εγώ κι ο άλλος κι ο άλλος... δικοί σου, δικοί μου, πολλοί... πολλοί... είναι πολλοί, δε μετριούνται... είναι μυριάδες, τους πονάς... θες να τους πονέσεις όλους, το χρωστάς, δεν προφταίνεις... σκοτώνεσαι...

Πνίγηκε...

Τα 'πε μονορούφι, δίχως σειρά, δίχως τάξη, με μιαν ανάσα, φούσκωσε, πνίγηκε.

- Άι στην ευχή, ώρα που βρήκα για Σολωμονική - ψέματα;

Σταμάτησε. Έέτασε πάλ' ένα γύρω τον τόπο, με πολλή στόχαση. Έφτυσε πέρα το τσιγάρο που κάπνιζε, άναψε δεύτερο, ρούφηξε, αντρειεύτηκε στην καρδιά, κίνησε.

- Εσύ θ' αναρωτιέσαι τώρα πού σε πάω, - το ξέρω.

Χμ. Αν σου 'λεγα στη σπηλιά του Αλήμπαμπα, θα το πίστευες; Όχι. Το λοιπόν, λαθεύεσαι φίλε. Ναι, στη σπηλιά του Αλήμπαμπα σε παγαίνω. Θα με ρωτήξεις πού 'ναι; Σ' αποκρένουμαι. Κάπου. Κι απίς το λέω εγώ, έτσ' είναι. Κάπου.

Το λοιπόν κουράγιο. Σφίξε τα δόντια εσύ και τ' άλλα είναι δικά μου. Θωρείς εκειό το δέντρο; Εκειό το θεριό, που γέρνει

καταμπρός, ε; Εκεί 'ναι η σπηλιά.

Πώς το ξέρω; Τ' οσμίζουμαι. Αλήθεια σου λέω. Άμα γεννηθείς και πορέψεις τη μισή ζωή σου στο βουνό, μαθαίνεις να τ'

αφουγκοιέσαι. Έτσι. Και κείνο σε μπιστεύεται, κατάλαβες; Παρόμοια κ' η θάλασσα. Το λοιπόν βάστα.

Κι όσο για τα που θέλ' η περίσταση, μη σε νοιάζει και τα

'χω. Δό μου το χέρι σου.

Ου, δρόσισες καμπόσο. Καλό αυτό. Ακούμπα το εδωνά. Εκεί. Τι πιάνεις; Θα σου πω εγώ. Ένα μπουκάλι κονιάκ. Βέβαια. Παναπεί το φάρμακο - νογάς; Τη δύναμη, το κουράγιο. Ποιο κουράγιο, τη ζωή θαλαπώ, τη ζωή, κατάλαβες; Τη ζωή.

Φούσκωσε για καλά. Το φορτιό, το χιόνι π' ούλο και πήχτωνε, το τσιγάρο, η κουβέντα και κείνος ο πόνος στο δεξί ριζά-

φτι, που πάσχιζε να τόνε ξεχνά, τόνε ζόρισαν.

Σταμάτησε να πάρει μιαν ανάσα.

Το δέντρο... Το βλέμμα του καρφώθηκε πάνω του. Στοίχημα θα 'βαζε πως στη ρίζα του δε θα ύπαρχε μήτε κόμπος χιόνι.

Κι ακόμα πως, δυο δρασκελιές πιο πέρα, θ' άρχιζεν η χαράδρα. Με τους θεόρατους, στητούς βράχους. Π' αναμεσό τους θα ξεχώριζε τ' άνοιγμα της σπηλιάς, μαύρο κατάμαυρο, σα στόμα ενού τρομερού δράκου.

Τα 'ξερε καλά τούτα τα δέντρα, που φυούνται στα χείλια των γκρεμιών κι ούλο γέρνουν και κρεμάζουν στην άβυσσο, σα να πασκίζουν ν' αποκρεθούν στο κάλεσμα που τους πέμπουν, με το τραγούδι τους, οι κρυμμένες νύφες του δάσου.

Λογάριασε την απόσταση. Διακόσα μέτρα - ας πει να λα-

θεύεται και μερικά - διακόσα πενήντα, αυτό είναι.

'Ξέτασε πάλε τον ορίζοντα. Κείν' η θολούρα, στο βάθος, μη-

νούσε καινούργιο χιόνι. Κίνησε.

- Πάμε να προφτάξουμε. Τ' ακούς, παιδί; Βογκάς, έτσι; Πονάς. Μη θαρρείς πως το ξέχασα. Και ποιος, εγώ; Που στο μερί ακριβώς το 'χω το τραύμα. Βέβαια. Γιατί εμένα που με θωρείς, μ' έπιασαν αιχμάλωτο οι δικοί σου. Βέβαια. Και σα με πήγαν στις γραμμές σας - άκου να γελάσεις - με παράδωσαν, λέει, σ' ένα νεαρούλη, να με πάει στο λόχο τους. Ένα παιδί, εθελοντή - κατάλαβες; Για τούτο σου 'πα πρωτύτερα, πως είδα κι άλλα μουσκάρια. Στο δρόμο του πήρα το τουφέκι. Τ' ακούς; Όσο να πεις κρεμμύδι, το 'χα στα χέρια μου.

Κείνο γονάτισε και με παρεκάλιε να μην το σκοτώσω. Του πήρα τον σκούφο. Ύστερα του 'δωκα μια στον πισινό, με το κοντάκι.

«Άι στη μάνα σου» του 'πα. «Μάμα... μάμα αντιάμο - καπίτο; Άιντε». Και τότες έγινε το κακό.

Κατάλαβε και πειράχτηκε. Είδες άνθρωπο να πειράζεται;

Θα είδες δεν μπορεί. Η αλήθεια, είναι δύσκολο.

Κοκκίνισε. Έσφιξε τα δόντια και τις γροθιές, τινάχτηκε πάνω. Και ξάφνου, άρχισε να βαρά τα πόδια στο χώμα και να σκούζει. Τα χρειάστηκα. Γύρω γύρω ήντουσαν φυλάκια και θ' άκουαν. Τον αγκάλιασα:

«Μη χουσέ μου... μη καλέ μου... 'σύχασε...». Τον φιλούσα.

«Εντάξει... Μην πας στη μάνα σου. Απίς και δε θες, μην πας.

Έλα μαζί μου, σε παίρνω αιχμάλωτο... εντάξει;»

Τίποτα. Κείνο δεν έπαψε να σκούζει, σαν τραγί που το σφάζουν, και να κουπανά το χώμα με την αρβύλα του. Μήτε και σαν του 'κλεισα το στόμα, με την απαλάμη του χεριού του. Μήτε και σαν κόλλησα την κάννη του τουφεκιού στο πλευρό του.

Ήταν το παιδί που πεισμάτωσε κι άντρας που τόνε ντρόπιασαν. Το κατάλαβα και λάκισα. Το 'ξερ' από το γιό μου, πως τα πράματα δυσκολεύουν πολύ, πάνω που ο άνθρωπος στέκεται μισός παιδί, μισός άντρας. Έτσ' είναι, δυσκολευόμουν.

Όμως τα φυλάκια μου 'οιχναν κιόλας. Και μια σφαίρα με βρήκε στο μερί. Είδα κ' έπαθα να τους ξεφύγω. Κ' έφτυσα αί-

μα να φτάσω στις γραμμές μας.

Αυτά. Για τούτο σου 'πα πως καταλαβαίνω τον πόνο σου. Πονούν τα καταραμένα τα τραύματα, πονούν πολύ. Κι αν πεις

με τέτοιο καιρό, με κρύο, είναι να δαγκώνεις τα σίδερα.

Τέλος. Το πολύ πάει. Σε λίγο φτάνουμε στη σπηλιά κ' εκεί θα σε γιάνω. Σκάλισα τωραδάς που σταματήσαμε το σακίδιό σου κ' είδα πως τα 'χεις ούλα τα χρειαζούμενα. Και δε θα σ' αφήσω. Όχι δε θα σ' αφήσω, στο κάν' όρκο.

Μέχρι να 'ρτουν να μας βρουν. Ποιοι; Δεν έχει διάφορο. Δικοί σου, δικοί μου... οι ανθρώποι. Οι ανθρώποι, οι φαντάροι, σα θα 'ναι καλοί και ήμεροι, καθώς γιατροί και καθώς

άγγελοι της «Παράδεισος». Γίνεται.

Και τότες θα κάτσουμε αντάμα, αμέ; Θα καπνίζουμε και θα λέμε χωρατά, αλά ιταλιάνα. Βέβαια. Και θα μου ιστορήσεις και συ τα δικά σου, «το και το», για τη μάνα σου, π' ούλο τήνε κράζεις, και για την κοπελιά, δεν μπορεί, ε; Τέτοιο διωματάρικο κ' έμορφο παιδί που 'σαι, θα σε ρέγουνται οι γυναίκες δεν μπορεί - ψέματα; Τέλος. Τα πράματα θα γίνουν καταπώς σου λέω, ναι. Μόνο τήρα να κρατήσεις ακόμα λίγο. Λίγο, λιγουλάκι. Δάγκωσε τη ζωή με τα δόντια, μην την αφήνεις να λακίσει. Τ' άλλα είναι δικά μου. Θα το διείς.

Έλεγε και προχωρούσε, αγκομαχώντας.

Η πουβέντα τόνε ξεθέωνε, τον αφάνιζε, όμως δεν πόταγε να

τήνε κόψει. Την είχε ανάγκη.

Κοντανάσαινε, σάματι καματερό που 'σερνε κάρο, βαριοφορτωμένο, μέσα σε νιόργωτο βαλτίσιο χωράφι. Στερνά στερνά ένιωθε και τη δύναμή του να ξεφτάει, αμί και τα θάρρητα να τον αφήνουν. Τα πλεμόνια του φούσκωναν κι άναβαν. Η ανάσα, καφτή και στεγνή, του ζεματούσε τα χείλια, που ψήθηκαν, έσκαγαν χαρακιές και μάτωναν. Τα μάτια του τυφλώθηκαν από τη γυαλάδα του χιονιού, θάμπωναν, δάκρυζαν κ' έτσουζαν, καθώς όταν παιδί του 'ριξαν μια χούφτ' άμμο στο πρόσωπο.

Ένιωθε τα γόνατά του να μην τον ακούνε πλιά και τη μέση να λυγά κάτ' από το βάρος του τραυματία, που θαρρείς κι αυ-

γάτιζε στην πλάτη του.

Και, ποντά σ' ούλα τούτα, τόνε απέλπιζε και το χιόνι, που πήφε να κυλά, δαφτό, από τα μεσούφανα, πηχτό και κφύο.

Νοιάστηκε, πάλε, τον άλλο.

- Πώς τα πας; Το χέρι σου είναι πάντα δροσερούτσικο. Έτσι λέω να 'ναι και το πρόσωπό σου, να μη ζεματά. Παναπεί δε θα 'χεις αψηλό πυρετό κι αυτό 'ναι καλό, αυτό 'ναι πολύ καλό.

Έφτιαξε κ' η ανάσα σου. Τώρα δεν τήνε γρικώ, καθώς πρώτα, βαριά και δύσκολη. Κι όσο για το που βογκάς, δε σε σκιάζουμαι, όμως, η αλήθεια, θα 'πρεπε να 'ξερα πώς είναι το τραύμα σου. Για τούτο βιάζουμαι να φτάσω στο δέντρο.

Πορπάτηξε, για λίγο, δίχως να μιλά κι απέ:

- Που λες, κείνο τον δικό σου, τον εθελοντή ντε, μπορούσα και να τόνε σκότωνα. Κι αν το 'κανα, θα 'χα ούλο το δίκιο του κόσμου με το μέρος μου. Πόλεμος είναι, του ξέφυγα, έσκουζε, κιντύνευα - κατάλαβες; Το λοιπόν μπορούσα να του 'μπηζα την ξιφολόγχη κατάστηθα και να σου τον έκανα μουλωχτό.

Δεν το θέλησα. Προτίμησα να λακίσω και να κιντυνέψω από

τα φυλάκια.

Ξέρεις γιατί; Για το γιό μου. Για κείνον, ναι.

Σου 'κανα λόγο, πριν, για το γιό μου - δε σου 'κανα;

Ένας μονάχος. Ασλάνης σωστός! Και σπουδαγμένος. Τελειόφοιτος γιατρικής - πες επιστήμονας.

Τώρα δεν τον έχω... Σκοτώθηκε. Εδώ στο μέτωπο, ποιν ένα

μήνα. Εθελοντής, καληώρα εσύ.

Σταμάτησε για μιαν ανάσα κ' ύστερα, με φωνή ραγισμένη:

- Δεν τον έχω πλια δικό μου. Τον έχει ο Χάρος και τόνε χαίρεται. Εδώ, στην τσέπη της χλαίνης, πάνω στην καρδιά, φυλάω το γράμμα της γυναίκας μου, της Σμαράγδως, που μου μήνυσε το μαντάτο. Το 'μαθ' απ' όξω, λέξη τη λέξη:

«Κωνσταντή, καλέ μου,

Πάει το παλικάρι μας, πάει ο Γιωργής μας... Πήρα, προψές, ένα γράμμα και γράφει πως σκοτώθηκε στο Τεπελένι. Δε θα τον ξαναδούμε, Κωνσταντή, τον ασλάνη μας. Ωχού, την καψερή εμένα, ωχού τη βαριόμοιρη. Και κάθουμαι τώρα με μάτια γιομάτα δάκρυα και σου γράφω το θάνατό του. Τήρα καλά μη σκοτωθείς κ' εσύ, Κωνσταντή. Τήρα καλά».

Ένας κόμπος του στάθηκε, ξάφνου, στο λαιμό, τον έκαιγε.

Έδωκε μια με δύναμη, τον κατάπιε, ξανάσανε.

- Θα πεις τι θέλω και σου τα λέω εσένα, - ψέματα; Εσύ δε

νογάς γρι από τη γλώσσα μου - το κατάλαβα.

Ε... να... Μήγαρις νογά το δέντρο; Το βράχι; Το πουλί που, προψές, καθούτανε στο κλαρί της λυγαριάς και με τήραζε στη σκοπιά; Ε; Όμως εγώ τους τα 'πα και κεινώνε - ναι.

Το 'χω ανάγκη - κατάλαβες; Το 'χω μεγάλη ανάγκη, συνά-

δελφε.

«Κι οι ανθρώποι;» θα μ' αρωτήξεις, το ξέρω.

Ποιοι ανθρώποι; Άλλο άνθρωπος κι άλλο στρατιώτης. Σου το κρένει ο λοχίας Κωνσταντής Λεμονόπουλος αυτό και να τον ακούς. Ναίσκε, να τον ακούς.

Κ' εδώ πέρα, μονάχα στρατιώτες έχουμε κι αξιωματικούς.

Ξέρεις πώς με βλέπουνε τούτοι; Σαν πατέρα, λέει, ενού «ήρωα». Μου το 'πε κιόλας ο λοχαγός. Να έτσι: «Σε ζηλεύω λοχία Λεμονόπουλε, είσαι πατέρας ενός ήρωος».

Έτσι το 'πε. Κ' οι άλλοι το ίδιο.

Όμως εγώ λαχταρώ να με δει κανείς μονάχα σαν πατέρα.

Σαν ένανε άντρα, που του 'κοψαν τη ρίζα, κείνη που θα τόνε κράταγε δεμένο με τούτη τη γης. Και τούτονε και τ' όνομά του και την καρδιά του.

Όχι, σχώρα με. Μήτε και τούτο - το πολύ. Μονάχα σαν άντρα, που του αναρούφηξαν το αίμ' από την ψυχή. Κι απόμεινε κείνη στερεμένη. Δίχως πεθυμιές κι όνειρα. Δίχως αγάπη... «Άχρηστη...».

Τα στερνά λόγια τα 'πε αργά, σα να του δέθηκε η γλώσσα,

κ' ευτύς βουβάθηκε.

Ο πόνος, ολομεμιάς, όρμηξε στην καρδιά του, τήνε κατάχτησε, τήνε φαρμάκωσε, τήνε πλάνταξε για καλά. Κι αυτός, που τόσην ώρα πάλευε με τις ενάντιες δύναμες της φύσης, που τόνε μπόδαγαν, φορτωμένος στην πλάτη το κορμί του άλλου, κι αντρειευόταν και τις ανικούσε, έτσι που θα τόνε θιαμαίνουνταν κι ο κύκλωπας Πολύφημος, ένιωσε ξάφνου τη δύναμή του λειψή και τα θάρρητά του να ξεφτούνε.

Ακόμα λίγο πάσκισε ν' αντρειευτεί, να στυλωθεί στα πόδια του, μα δεν τα κατάφερε. Σωριάστηκε μονοκόμματος, μαζί με το φορτιό του, τα μπρούμυτα, πάνω στο χιόνι κι απόμεινε κει-

δάς ώρα πολλή, δίχως να σαλεύει.

Όμως το μυαλό του δούλευε και το παγωμένο χιόνι στο πρόσωπο του 'κανε καλό. Λόγιασε μεμιάς, πως αν απόμεναν έτσι για λίγο, τ' άσπρο σάβανο ογρήγορα θα τους κουκούλωνε και θα τους έθαβε και τους δυο.

Ανάγειοε, με κόπο. Γύρισε τον άλλο τ' ανάσκελα, πέρασε τ' αριστερό του χέρι κάτ' από την αμασκάλη του και μπουσουλώντας, με το δεξί και τα πόδια, πήρε να τόνε σούρνει ξωπίσω του, πά-

νω στο χιόνι.

- Σχώρα με, παιδί. Σχώρα με, που κιότεψα. Άνθρωπος είμαι, δεν είμαι σίδερο. Μου κόπηκαν τα ήπατα, απόκαμα. Όμως, τώρα, γέρεψα πάλε κ' είμαι ο Κωνσταντής, - μη νοιάζεσαι, - θα τα καταφέρω.

Πάλεψε, πολλήν ώρα.

Ριγμένος με την κοιλιά, πάνω στο χιόνι, το 'σκαφτε με τ' άρβυλα και τα δάχτυλα του χεριού του, γλιστρούσε μπροστά, πι-

θαμή πιθαμή, κέρδιζε δρόμο.

Βογκούσε, μούγκριζε κ' έκλαιε. Το χιόνι τόνε τύφλωνε. Το δάκου τόνε τύφλωνε. Μα κείνος, σκούπιζε το πρόσωπο, με το μανίκι της χλαίνης του, και πάλε ριχνόταν μπροστά.

Απόκοτος. Λυσσασμένος. Ορκισμένος να πετύγει.

Ώσπου το χέρι του άδραξε το πρώτο κλαδί του δέντρου. Το κλαδί που τόσην ώρα πεθυμούσε και 'νειρευόταν να φτάσει. Το 'σφιξε μέσα στην απαλάμη του.

Σούρθηκε κοντά, κρεμάστηκε πάνω του, και το φιλούσε. Το φιλούσε... δάγκωνε τη φλούδα του, τ' αγκάλιαζε, το 'σφιγγε

στον κόρφο του και πάλε το φιλούσε.

- Το δέντρο...! Φτάσαμε, παιδί... Τ' ακούς; Το δέντρο... Είναι δικό μας... το κρατώ. Τ' ακούς, το κρατώ... Δεν μπορεί να μου φύγει... είναι δικό μας... είναι το δέντρο... δικό μας... δικό μας. Άαααα...

Γελούσε μι έχλαιε. Γελούσε, πιο πολύ.

- Δες κάτω. Ρίξε μια ματιά. Τι 'ναι τούτο; Θεέ και Κύριε... Η σπηλιά του Αλήμπαμπα! Όχι, δεν είναι η σπηλιά του Αλήμπαμπα, είναι μια κουφάλα στον κορμό του δέντρου. Μια κουφάλα! Που χωρεί τρεις σαν κ' εμάς. Δίχως κόμπο χιόνι, - ολόστεγνη. Ζήτωωωωωωω...

Ζύγωσε στον άλλο, μπουσουλώντας, κ' έσκυψε πάνω του, με

μιαν όρεξη να τόνε φιλήσει.

- Τ' άχουσες, παιδί, συνάδελφε...; Τ' άχουσες; Γιούχουουου...

Όμως σαν αντίχρισε το πρόσωπό του, μαρμάρωσε. Τούτο το πρόσωπο δεν έμοιαζε να 'χει ζωή.

Τα δόντια δάγκωναν τη γλώσσα που 'σκαζ' έξω από τα πα-

νιασμένα χείλια.

Άρπαξε το κεφάλι του, με τα δυο χέρια. Απίθωσε στο μέτωπό του το μάγουλο. Παγωμένο. Ξεκούμπωσε, πυρετικά, τη χλαίνη και το χιτώνιο. Έσκυψε και κόλλησε τ' αφτί στην καρδιά του - την αφουγκράστηκε. Δε χτυπούσε, δεν αποκρενόταν - σταμάτησε.

Απόμεινε, για λίγο, έτσι γερτός, δίχως να σαλεύει. Και ξάφνου τινάχτηκε πάνω, σήκωσε ψηλά το κεφάλι, τέντωσε στο

πλάι τα χέρια, μ' ανοιχτά τα δάχτυλα κ' έμπηξε φωνή:

- Όχιιιι...

Κ' ήτανε τούτ' η φωνή, φορτωμένη ξάφνιασμα, παρακαλετό και φοβέρα, απόκοσμη κι άγρια, σάμπως να βρουχήθηκαν ούλ' αντάμα τ' αγρίμια του δάσου.

Και τήνε πήραν στα φτερά τους οι αγέρηδες και τήνε ταξίδεψαν μέχρι τις γύρα ράχες, και την αυγάτιζαν κείνες, σε μυριόστομην απόκρεση:

Όχιιι... όχι... όχι... όχι...

Απόμεινε, για πολύ, ασάλευτος, σε τούτη τη στάση.

Να φαντάζει σα μαύρος σταυρός, πάνω στο κατάλευκο τοπίο.

Μονάχα οι βολβοί των ομματιών του κλωθογύριζαν, πυρετικά, μέσα στις κόχες τους, μηνώντας του νου τη βαριάν αμάχη να ξεθολώσει από την καταχνιά που, ξάφνου, άγρια τον έδειρε.

Όμως η καταχνιά ήτανε πιο δυνατή.

Τύλιξε τα φρένα του ολούθε, τα γήτεψε, τα πάλεψε και τα

κατάχτησε πέρα πέρα.

Έσκυψε πάλι πάνω στο νεκρό κορμί. Διπλώθηκε στα δυο, γονατιστός πλάι του κ' άφησε να ξεχυθεί από τα σωθικά του ματωμένο κάλεσμα.

- Γιωργή... Γιωργή... ρίζα μου.

Ύστες' ανάγειςε γαληνεμένος κ' ήμεςος.

Κ' ύστερα - ξάφνου - πήρε να γελά, δείχνοντας το κουφάρι.

Γελούσε, γελούσε, και το 'δειχνε με τα δυο χέρια και πάλε ξεκαρδιζόταν, σάμπως να 'τανε κείνο, το πιο αστείο πράμα που 'δε στη ζωή του.

Ο φταίχτης

μπάρμπα Λέανδρος, ο φύλακας της μεγάλης βιομηχανίας επίπλων «Δ. Πανορμίτης και Σία», βγήκε από το φυλάκιο της κεντρικής πύλης, κρατώντας στα χέρια μια

πήλινη γαβάθα.

- Έλα. Εσένα λέω - δεν ακούς; Έλα να φας. Να, εδωνάς απιθώνω τη γαβάθα. Άιντε και σε γνοιάστηκε και σήμερα τ' αφεντικό σου. Σου 'χει, λέει, μια πηχτή από κοκάλα και μεδούλια... θάμα! Τ' αφεντικό σου!... Χμ... «Γέρο, το νού σου στο σκύλο. Να του δώκεις όλο το φαΐ που σου 'φερα. Και μην ξαστοχήσεις να του βάλεις καθαρό νεράκι». Αυτά μου 'πε, πριχού μπει στ' αυτοκίνητό του και πάει στα τσακίδια. Και πότε, λες; Την ώρα, ίσα ίσα, που εγώ, κοψομεσιασμένος από το κουβάλημα κείνων των σακιών, είπα να κάτσω κομμάτι να ξανασάνω και να στυλώσω το κορμί μου.

Τα σακιά!... «Γέρο, σε παρακαλώ, βάλε στην αποθήκη τα λίγα σακιά π' απόμειναν στη ράμπα. Τη νύχτα μπορεί να πιάσει βροχή και να νοτίσουν οι κόλλες». «Τα λίγα...» - έτσι δεν το 'πε; Πενήντα σακιά, σαραντάρικα. Θα τα 'λεγες λίγα εσύ; Πες; Και πάλι, πότε μου το ζήτησε; Την ώρα που οι άλλοι εργάτες πλύθηκαν, σινιαρίστηκαν και τράβηξαν για τα σπίτια τους. Ο... φύλακας, βλέπεις. Τούτος δεν έχει ώρες, δεν έχει σκόλη, δεν

έχει τίποτας.

Αμέ τ' άλλο; Τ' άκουσες - δεν είν' έτσι; «Γέρο, σε παρακαλώ...». Είπε «σε παρακαλώ». Που παναπεί, «τσακίσου». Στην πίστη μου, το ίδιο είναι, ξέρω τι λέω. Τα παρακαλετά των αφεντικών είναι προσταγές και τα μελώματα, πρόγκες. Και, πριν ξεκουμπιστεί, κείνο π' άκουσες. «Γέρο, το σκύλο». Εσένα, παναπεί. Να σε γνοιαστώ. Και σε γνοιάστηκα - δεν είν' έτσι; Σου 'βαλα την πηχτή, σου 'βαλα νερό. Το λοιπόν κόπιασε, κοπρίτη. Κόπιασε να περιδρομιάσεις. Εγώ θα κάτσω στον πάγκο

ν' ανάψω τσιγάρο και να πάρω τ' ανάκαρα.

Ο σκύλος - ένα μπουλντόκ, σωστό θεριό - στεκόταν δυο μέτρα παρέκει και μάτιαζε, μια τη γαβάθα και μια το γέρο, στο πρόσωπο. Όμως δεν κοτούσε να ρίξει μπροστά μισή δρασκελιά και το κορμί του το 'χε σε τέτοια θέση βολεμένο, που γινόταν φανερό πως, στον πρώτο κίντυνο, θα τιναζόταν κατά πίσω και θα γλακούσε, ίσαμε το κοντινό χέρσο χωράφι, που το 'χε

κούρνια του, σε δίσεχτες ώρες.

Ο γέρος έκατσε στον πάγκο. Άναψε τσιγάρο, ρούφηξε λαίμαργα τον καπνό κι απέ τον τίναξε τ' αψήλου, σάματι φουγάρο. Σουρούπωνε. Ο μπάτης του Θερμαϊκού, που 'πνεψε από πολύ νωρίς και δρόσισε τα σπλάχνα της πολιτείας, έκοψε ξάφνου, καταπώς το κάνει πάντα, σε τούτο τον τόπο, εκεί γύρω στα καλοκαιριάτικα δειλινά. Ένα βοριαδάκι πήρε να κατεβαίνει από τους αντικρινούς λόφους, φορτωμένο την αποφορά κλουβιού αυγού.

Ο γέρος ξερόβηξε κ' έφτυσε στο πλάι.

- Εσσόπαπας, του κερατά. Παπάδες, παναπεί - κατάλαβες; Δηλαδή τι 'θελες να 'ναι; Καλοί; Τούτοι πίνουν πολύ, τρώνε τον αγλέουρα, βαραίνει το στομάχι τους, ρεύονται και μας βρωμίζουν. Καληώρα κ' ελόγου του. Ο Εσσόπαπας - τ' από τέτοια στην ψυχή του. Που βρωμίζει τα σπλάχνα μιας ολάκερης πολιτείας, χρόνου καιρού.

Θυμήθηκε, τήραξε το σκύλο.

- Το λοιπόν, τι θα γίνει μ' εσένα; Ε; Εκεί θα κάθεσαι; Και δε

μου λες, δεν πεινάς; Δε σου 'σπασε τη μύτ' η πηχτή;

Με φοβάσαι, ναι; Η αλήθεια, το φταίξιμο είναι δικό μου, ολόδικό μου, που σ' αποπαίρνω και σε προγκάω. Όμως με τούτο μη λογιάσεις πως δεν αγαπάω τα σκυλιά. Τ' αγαπούσα πάντα και τ' αγαπώ.

Στο φτωχοχώρι μας - για να ξέρεις, - σα μου τις έβρεχε η μάνα, γι' αταξίες - ελόγου μου, ήμουνα κουμπούρας στα γράμματα και ζημιάρης πρώτης - έτρεχα στο χαγιάτι και κοιμόμουν με τον Αράπη, το σκύλο μας. Έβαζα το κορμί του για προσκεφάλι και κείνος δε σάλευεν οληνύχτα και δε μέριαζε, μήτε και

σα ζύγωνε γάτα.

Και παραύστερα, στ' αντάρτικο. Ντούτσε, τόνε βαφτίσαμε, σα μας ήρτε στο βουνό, από το κατωχώρι, που το 'καψαν οι Γερμανοί. Διακόσιοι αντάρτες και διάλεξ' εμένα. Μονάχος του με διάλεξε. Και στα παραπίσω, όπου εγώ, εκεί κι αυτός. Στη σκοπιά εγώ, στα πόδια μου κείνος. Στην ενέδρα εγώ, από 'κοντα κείνος. Στη μάχη εγώ, ξοπίσω μου ο Ντούτσε. 'Ωσπου τον έχασα, σε κείνη την προσπάθεια να «εξουδετερώσω» το γερμανικό πολυβόλο, που μας «καθήλωσε», στο Πάικο. Σούρθηκα με την κοιλιά, ζύγωσα. Ο σκύλος, ξοπίσω μου, όπως πάντα. Και την ώρα π' ανάγειρα να σβουρίξω τη χειροβομβίδα, στο γούπατο με το πολυβόλο, το ζωντανό ανθίστηκε τον κίνδυνο και τινάχτηκε μπροστά μου, στον αγέρα, να με «καλύψει». Το κορμί του γαζώθηκε από τη ριπή. Κι απόμεινε το δικό μου, με μια ξώπετση λαβωματιά στον ώμο.

Όμως με σένα είναι αλλιώς. Με σένα δεν είναι το ίδιο. Και να δεις που το φταίξιμο δεν είναι δικό σου. Το φταίξιμο είναι κεινού, του αφεντικού σου. Σου κουβανά - και το ξέφεις - του πουλιού το γάλα. Κόκαλα και λαρύγγια και πηχτές. Σου αγοφάζει, από τ' αντικρινό μαγέρικο, κεφτέδες τηγανητούς και συκώτια στη σκάρα. Σταματά τον περαστικό τυροπιτά κι αδειάζει μπροστά σου τις τυρόπιτες από την τάβλα του. Κι ούτε μια φορά, μια μονάχα φορά, δεν είπε να δώσει και σ' εμένα μια τυρόπιτα. «Γέρο, πάρε κι εσύ τούτη τη ζεστή τυρόπιτα, να φας και να θαραπαυτείς». Και δε θα παραπονιόμουν, μα την πίστη μου δε θα το 'κανα, αν δεν ήτανε τούτος γιός μου κι αν

δεν ήμουν εγώ κύρης του.

Σταμάτησε για λίγο, έβαλε τα δάχτυλα των χεριών στα μελίγγια του, τα 'τριψε δυνατά, τα 'τριψε για πολύ κ' ύστερα:

- Εσύ θα λογιάζεις τώρα - το ξέρω - θα λογιάζεις, τι θέλει ο γέρος και τα λέει τούτα σ' εμένα, σ' ένα σκύλο, που κιόλας τον οχτρεύεται; Πες ό,τι θες. Εγώ, ένα σ' αποκρίνομαι. Πως τον καημό που καίει και φαρμακώνει την καρδιά μου, τούτη την ώρα, θα μπορούσα να τόνε μπιστευτώ και στο πιο θεόκουφο πράμα στη γη, σ' ένα ριζιμιό λιθάρι. Το 'χω ανάγκη. Το 'χω

μεγάλη ανάγκη να μιλήσω.

Τα 'πε γρήγορα γρήγορα, τα στερνά λόγια, ο γέρος κι ευτύς χαμήλωσε το βλέμμα στη γη, να μην προδώσει το δάκρυ, που

του νότισε τα βλέφαρα.

Κι ο σκύλος, π' οληνώρα στεκότανε κειδά μαρμαρωμένος και τόνε τήραγε στο πρόσωπο, έβγαλε ξάφνου την ουρά του από τα σκέλια, τήνε σάλεψε περαδώθε και, δίχως δισταγμό, δρασκέλισε τα δυο μέτρα που τόνε χώριζαν από τη γαβάθα κ' έχωσε τη μουσούδα του στην πηχτή.

Ο γέρος τον είδε και μ' όλο το πλάνταγμα της καρδιάς του,

χαμογέλασε.

- Ξέρεις τι λέω; Σ' εσένα μιλώ. Λέω πως εσείς τα σχυλιά, εύχολα σχωρνάτε. Σου 'πα πολλά, σου σβούριξα καταπρόσωπο τη σιχασιά μου, στα παραπίσω, κατοσταριά φορές σε πρόγκησα, σ' έβρισα, σε κλώτσησα. Κ' εσύ; Ευτύς ως σου 'μολόγησα τον καημό μου, με συγχώρεσες, έπαψες να με σχιάζεσαι, ζύγωσες στη γαβάθα. Το λοιπόν τρώγ' εσύ κ' εγώ θα σου ιστορήσω τ' αποδέλοιπα. Θέλω να σου τα πω. Το 'χω ανάγχη, μωρέ. Το 'χω μεγάλη ανάγχη να μιλήσω.

Το λοιπόν τότες - εσύ θ' ανθίστηκες κιόλας για ποιους καιουύς μολογώ - πριχού ανέβω στο βουνό ν' ανταμώσω τους Ελασίτες, παντρέφτηκα τη μάνα του που την αγαπούσα χρόνια. Όμως, ό,τι πρόφτασα να κάμω, ήταν να σπείρω στα σπλάχνα της τούτονε. Π' όταν διώξαμε τους Γερμανούς και κατεβήκαμε στα σπίτια μας, τόνε βρήκα τρίω χρονώ παιδί, σωστό αγγελάκι

της παράδεισος.

Όμως τα τελώνια πάσκισαν ν' αναποδογυρίσουν την ιστορία. Τα πολεμήσαμε, περάσαμε τις πικρές ώρες του εμφύλιου, νικηθήκαμε κ' εγώ βρέθηκα στη μακρινή Τσεχοσλοβακία.

Χρόνια μετά, η μάνα του μου 'γραφε: «...Τούτο το παιδί θαρρείς και δεν είναι από μας. Σκληρό σα σίδερο. Δε θέλησε να μάθει πολλά γράμματα, όμως πρόκοψε στην πολιτεία - δεν ξέρω πώς - και στερνά έχει εργοστάσιο και πολλούς ανθρώπους στη δούλεψή του». Και παραΰστερα «Δε θέλει να σε ξέρει. Δεν έπρεπε, λέει, να φύγεις και να τον αφήκεις στους πέντε

δρόμους. Δε θέλει μήτε και να σε διεί».

Εγώ γελούσα με τα γραφόμενα της γριάς και της αποκρινόμουν: «...Μη σκιάζεσαι, καλή μου. Γιός μου είναι. Σάρκα μου, παναπεί κ' αίμα μου. Μην ακούς τι λέει και μην τόνε πιστεύεις κακόνε. Σα θα 'ρτ' η βλογημένη ώρα, τότε θα διείς ποιος είναι».

Κι 'ότε. Η ώρα η βλογημένη κ' η ποθητή. Βοήθησε η μάνα του. Έτρεξε, πάλεψε, έβρισε, παρακάλεσε. Και ξαναγύρισα στον τόπο μου, πέρσι τέτοιο καιρό. Στ' άγια χώματα που τα

'βαψα με το αίμα μου, πολεμώντας τον καταχτητή.

Και ξαναγύρισα στην πατρίδα μου. Στην πιο έμορφη πατρίδα του κόσμου. Στο σταθμό του τραίνου, μεγάλη σύναξη για μένα - τ' ακούς αυτό; Φίλοι κι οχτροί - κατοσταριά νοματαίοι - πολέμαγαν ποιος να με φιλήσει πρώτος, ποιος πρώτος να μου

πει το «καλωσόρισες».

Κείνος έλειψε. Του 'λαχε κάτι και δεν ήρτε. Το βράδυ τον καρτέρεσα στο σπίτι μου. Κι όταν τον είδα στο τετράγωνο της πόρτας, ψηλό, θεριακωμένο, κατάξανθο - ίδιος εγώ στα νιάτα μου - έτρεξα να τον αγκαλιάσω. Κείνος άπλωσε μπροστά το χέρι. «Άστα, γέρο. Τούτα θα τα βρούμε μιαν άλλη ώρα. Ό,τι έχω να σου πω τώρα, είναι πως αύριο μπορείς να 'ρθεις στο εργοστάσιο, να δουλέψεις φύλακας».

Χμ!... «Γέρο...». Τ' άκουσες, εσύ; Έτσι είπε - «γέρο». Νε πατέρα, νε κύρη - «γέρο!» Και... «να 'ρθεις στο εργοστάσιο να

δουλέψεις φύλακας» - τ' άκούσες κι αυτό.

Κι ' οτα. Και ποντεύει να πλείσει χρόνος από τότες. Και δεν τα βρήπαμε... «τ' άλλα» - έτσι δεν είπε πως «...θα τα βρίσπαμε μιαν άλλην ώρα», - τι δε θέλει ν' απούσει λέξη για τα παλιά. Και πέθανε η μάνα του σε πέντε μήνες από τον παημό της. Κι απόμεινα εγώ φύλαπας στο εργοστάσιο του γιού μου, ο «γέρος», ο παψόγερος, ο έρμος.

Το βοριαδάκι πήρε να δυναμώνει και να σαρώνει τον ουρανό από κάτι αχαμνά συννεφάκια, π' ώρα πολλή πάσκισαν ν' αυγατίσουν με τη νοτιά, μα δεν τα κατάφεραν. Στ' αντικρινό μαγέρικο άναψαν τα μέσα φώτα κι από το διπλανό λαστιχάδικο

ακούστηκεν η μπουρού για τη βραδινή βάρδια.

Ο γέρος σήκωσε ψηλά το κεφάλι, σφάληξε τα μάτια κι άφησε τον αγέρα να του χαϊδεύει το μέτωπο. Από μέσα του, ποτάμι πολύβουο κι αμάχητο, ανάβρυζεν ο καημός, που γινότανε λόγος, γινόταν εξομολόγηση, γινόταν ανάσα και λυτρωμός.

- Προψές, που λες... Προψές τ' Άη Δημητριού, που γιόρταζε, είπα πως θα με προσκαλούσε στο σπίτι του. Δε με προσκάλεσε. Και τότες αποφάσισα να τόνε βοηθήσω να γιάνει από την αρρώστια του, να παλέψει τον μέσαθέ του δράκο που του πιλάτευε την ψυχή.

Τ' άλλο ποωί, λοιπόν, παράγγειλα στο μαγέρικο μεζέδες και τσίπουρο και σαν τον είδα να μπαίνει στο γραφείο του, πήρα

το δίσκο στα χέρια και μπήκα.

«Χρόνια πολλά, γιέ μου», του ευχήθημα μι ευτύς με πήρανε τα μλάματα. «Έλα, καλό μου, να πιούμ' ένα ποτηράκι και ν' ανοίξουμε τις καρδιές μας. Οι καρδιές των ανθρώπων, παιδί μου, μοιάζουν τριαντάφυλλα, που δε βολεί τους να μένουνε μπουμπούμια μι ανθίζουνε και μυρώνουν τον αγέρα και τις ψυχές. Έλα, πασά μου, να γιάνουμε ο ένας του άλλου τον καημό, να θυμηθούμε πως είμαστε γονέας και τέκνο, πως είμαι κύρης σου και είσαι παιδί μου».

Αυτά του 'πα μπροστά κ' έκλαια. Και θα του 'λεγα, πίσω κι άλλα, δεν ξέρω τι λογιά, κι άλλα, της καρδιάς και της αγάπης και της λατρείας, μα κείνος μ' αντίσκοψε. Σήκωσε το χέρι, καταπώς κάνει με τους εργάτες, σαν του ζητούν αύξηση, και μ' α-

ντίσκοψε.

«Είναι αργά».

«Αργά; Γιατί αργά; Ποτέ δεν είναι αργά. Δε γίνεται να 'ναι αργά...».

«Δεν έπρεπε να μας αφήσεις τότε».

«Δεν έπφεπε;... Τότε;... Πότε, γιέ μου; Πότε; Τότε που οι Γεφμανοί μαγάριζαν την έμορφη πατρίδα μας; Τότε που οι δικοί μας πέθαιναν στα τρίστρατ' από την πείνα; Τότε που μας τουφέκιζαν, πενήντα κ' εκατό, για ένανε δικό τους; Τότε που μας έκαιγαν τα χωριά και τις πολιτείες; Πότε, γιέ μου, πότε;

Γιατί άνε και λες για τα κατοπινά, για κείνα δεν έφταιξα. Με υποχρέωσαν, μας υποχρέωσαν, γύρεψαν να μας σκοτώσουν, γύρεψαν να μας αφανίσουν, φύγαμε, έφυγα, σου το 'πεν η μάνα σου, σου τα 'παν άλλοι, οχτροί, φίλοι, τα 'γραψαν οι εφημερίδες, τα 'γραψαν τα κιτάπια, τα διάβασες, τα 'μαθες, τα ξέρεις...».

«Σταμάτα, γέρο».

«Παιδί μου...».

«Σταμάτα και δε θέλω ν' ακούω για τούτα».

«Ρίζα μου...».

«Πήθες εσύ το δρόμο μου, πήθα κ' εγώ το δικό μου». «Κ' είναι ο δρόμος σου, ο δρόμος των... άλλων, ναι;».

«Δικός μου λογαριασμός».

«Και δε γίνεται οι δρόμοι μας ν' ανταμώσουνε κάπου, πασά μου;».

«Γέρο...».

«Δε γίνεται να θυμηθούμε κείνο που σου 'πα, πως είμαστε γονέας και τέκνο, πως είμαστε...».

«Γέροοο...».

«Δε γίνεται να το κάνομε για την ψυχή της μάνας σου, που

υπόφερε τόσα και τόσα;».

«Κόφτοοο. Κόφτο, γέρο. Πάρε το δίσκο σου και φύγε. Φύγ' ευτύς. Και μην τολμήσεις ξανά ν' ανοίξεις κουβέντα για τα

στραβά που 'καμες στη ζωή σου».

«Στραβά;... Μήπως... Μήπως θα 'τανε σωστό, γιέ μου, να μ' απούσεις πρώτα κι απέ να με δικάσεις; Μήπως οι δίσεχτες ώρες, που πέρασες παιδί μου, δίχως του κύρη την προστασία, σου θόλωσαν το νου και βλέπεις στραβούς τους ίσιους δρόμους που πορεύτηκεν ο γονέος σου;

Έλα, καλό μου. Έλα να ψάξομε μαζί να βρούμε το σωστό. Το ξέρω, θα κουραστούμε κομμάτι, θα ματώσουμε, όμως θα το

βρούμε, δε γίνεται, θα το βρούμε».

«Τελειώσαμε, γέρο».

«Παιδί μου...».

«Πήγαινε».

Ίσαμ' εδώ κράτησε το κουράγιο του γέρου. Στο παραπίσω, τόνε κατάχτησεν ο πόνος, τόνε πάλεψε, τόνε γονάτισε. Έπαψε να διγηέται, ακούμπησε τις απαλάμες στα γόνατα, και πήρε να κλαίει. Και καθώς ο τόπος ήταν έρημος και δε σκιαζόταν μη τον ακούσουν, ύψωσε τη φωνή σ' ένα κλάμα σπαραχτικό και σ' έν' ατέλειωτο μοιρολόι, όμοιο με κείνο της μαυρομαντιλούσας μάνας σε θανατικό και σε ξόδι.

Κ' έκλαψε, κ' έκλαψε και δε θα 'χε σωμό τούτο το κλάμα, καθώς δεν είχε σωμό κ' η πίκρα της καρδιάς του, αν δε γρικούσε, πάνω στα χέρια του, κάτι σα ζεστό χάδι. Σκούπισε τα δάκρυα κ' είδε. Ο σκύλος! Γονατιστός μπροστά του, του 'γλειφε τα δάχτυλα των χεριών. Κοίταξε, για πολύ, το ζωντανό, το

'ξέτασε στα μάτια, ζεστάθηκε, χαμογέλασε.

- Κοποίτη! Ήρθες, ναι; Το λοιπόν καλά το λέω πως εσείς, τα σκυλιά, μας καταλαβαίνετε. Με κατάλαβες, παναπεί - έτσι; Με πόγεσες...

Κατάπιε δυο κόμπους δάκου κι απέ:

- Και δε μου λες, σκούπισες τα μουστάκια σου, πριν έρθεις να μου γλείψεις τα χέρια; Τα σκούπισες τα βρωμομούστακά σου, ε;

Άπλωσε το χέρι και χάιδεψε το σκύλο στο κεφάλι. Το ζωντανό τινάχτηκε μονομιάς, ακούμπησε τα μπροστινά πόδια πάνω στις ανάστροφες των χεριών του και πήρε να τόνε γλείφει

στα μάγουλα.

Κι ο γέρος απόμεινε κειδάς ασάλευτος, να δέχεται τούτα τα χάδια σα μπάλσαμο, που στάλαζεν ίσια μέσα στην ψυχή του και του τήνε γέρευε. Κι ευτύς το κατάλαβε, πως από δω κ' εμπρός, δε θα 'τανε πια μόνος, πως θα 'χε κάποιον να τον αγαπά.

Και πήρε πάλι να κλαίει. Κ' έκλαψε πολύ.

Οι παππούδες...

ο πρωινό, της 25 Μάρτη 1983, μηνούσε μια πανέμορφην ανοιξιάτικη μέρα. Ο ήλιος στράτιζε στον ουράνιο θόλο, πότε μεγαλόπρεπος και πότε σκανταλιάρης, καθώς έπαιζε κρυφτούλι με κάτι αραιά ξεπλυμένα σύννεφα, που

τον κυνηγούσαν.

Στην κεντρική λεωφόρο της Νεάπολης, οι κάτοικοι, από νωρίς συναγμένοι στα πεζοδρόμια, χειροκροτούσαν τις φάλαγγες με τα σκολειαρούδια, που πορευόντουσαν σε καλοστοιχημένες γραμμές, ενώ στα πρόσωπά τους πάλευαν η ανεμελιά της ηλικίας, με τη σοβαρότητα που απαιτούσεν η επίσημη ώρα.

Κατάντικρα στην εξέδρα, στημένος ένας γεράκος, σήκωνε στην αγκαλιά του ξανθόμαλλο τετράχρονο αγόρι, που το πρόσωπό του θύμιζε κείνα τ' αγγελάκια, «τα Χερουβείμ», που 'ναι ζωγραφισμένα στα «εξαπτέρυγα» της εκκλησιάς του Άη Γιώργη. Το «Χερουβείμ» χειροκροτούσε και φώναζε «ζήτω», δείχνοντας, κάθε τόσο, τις φάλαγγες. Ξάφνου, έμπηξε δυνατή φωνή.

- Παππού, οι παππούδες... οι παππούδες.

Ο γέρος, γύρισε και κοίταξε. Την περίμενε τούτη τη φάλαγγα. Μια φάλαγγα από ανθρώπους περασμένης ηλικίας, άντρες και γυναίκες, που πορευόντουσαν αργά, δίχως βηματισμό, σε στοίχους π' αποξεχνούσαν την «ευθεία» και με πρόσωπα γαλήνια, ήρεμα και στοχαστικά.

Τ' «αγγελάκι», ξανάμπηξε φωνή.

- Παππού, οι παππούδες, σου λέω, δεν τους βλέπεις;

- Ναι, καλό μου. Τους είδα. Τους είδα. Κ' ευτύς, με χαμηλωμένη φωνή, σα να μιλούσε στον εαυτό του: «Οι παππούδες... Τα παλικάρια που πολέμησαν τους ξένους καταχτητές... Που μάτωσαν για τη λευτεριά της πατρίδας μας... Που διαφέντεψαν τη ζωή στα βουνά μας, τους καιρούς της μαύρης σκλαβιάς και,

στερνά, λευτέρωσαν τον τόπο. Οι ΕΛΑΣΙΤΕΣ κ' οι ΕΛΑΣΙ-ΤΙΣΣΕΣ... Όσοι απόμειναν...».

Το παιδί έσχυψε και κοίταξε το γέρο στο πρόσωπο:

- Κλαις, παππού;

- Τι πράμα; Όχι, όχι, δεν κλαίω, - πώς σου φάνηκε; Σήμερα δεν κλαίνε. Σήμερα που η πατρίδα, ανάμεσα στους ήρωές της, μετρά και τούτους τους παππούδες, δε γίνεται να κλαις...

Είπε κι άφησε το δάκου να κυλήσει, ποτάμι, από τα μάτια

του.

Το παιδί, ξαναρώτησε:

- Κλαις, παππού;

Ξερόβηξεν ο γέρος, για να κρυφτεί, μα δεν τα κατάφερε.

- Κλαίω... καλό μου... Δεν μπορώ να κάνω αλλιώς. Για κείνους τους αντρειωμένους που έπεσαν για την πατρίδα. Και πιο πολύ για τους άλλους, που έφυγαν πικραμένοι...

Όμως τι κάθουμαι και σου λέω; Εσύ 'σαι παιδί. Αγγελάκι της Παράδεισος. Εσένα, μονάχα να γελάς σου πρέπεται. Κοί-

τα... κοίτα τους παππούδες... Τους βλέπεις;

Το παιδί γύρισε καταμπρός.

Και καθώς η φάλαγγα με τους γέρους και τις γριές απομακουνόταν, έμπηξε πιο δυνατή φωνή, για να τ' ακούσουν:

- Ζήτω οι παππούδες... Ζήτω οι παππούδεεεες...

Οι γέροι άκουσαν. Οι καρδιές τους ζεστάθηκαν μονομιάς. Γύρισαν κλεφτά και κοίταξαν το παιδί, που τους χειροκροτούσε ασταμάτητα. Του χαμογέλασαν διακριτικά και δάκρυσαν.

Λίγο το 'χεις, να σε χειροχροτά η ελπίδα της ζωής

- το παιδί; Λίγο το 'χεις;

«Χουάν Μαρία Χιμένεθ»

αταμεσής σ' έναν ολότελα έρημο χώρο, με γιγάντιες διαστάσεις - θάλαμος παλιάς στρατώνας - στεκόταν ορθός, ένας κοντοκιανός, καμπούρης κι ασουλούπω-

τος ανθρωπάκος.

Η θέση που διάλεξε να ριζώσει - ακριβώς στο κέντρο του ασημένιου κύκλου, που ζουγράφιζε στο πάτωμα το φως από το μοναδικό ηλεκτρικό λαμπιόνι της οροφής - τον έκανε να μοιάζει με κλόουν, έτοιμο ν' αρχίσει έν' από κείνα τα κωμικοτραγικά κι οπωσδήποτε σπαραξιοκάρδια νούμερα, των τσίρκων του παλιού καιρού. Γύραθέ του, πήχτωνε το σκοτάδι, βαρύ, κούο κι «ανεξιχνίαστο».

Ξάφνου, στον κατάντικρα τοίχο, σε βάθος απροσδιόριστο, άνοιξε πόρτα και μονομιάς, παχιά και πηχτή δέσμη φως, λόγχισε το σκοτάδι, πέρασε δίπλα του και πήγε να στομώσει πίσω, πάνω σε σωρούς κασόνια, ενώ, σύγκαιρα, στο πάτωμα, σούρθηκε γιγάντιος ίσκιος, από το κορμί ενός αστυνομικού, που η «σιλουέτα» του διαγράφτηκε πάνω στο φωτισμένο τετράγωνο

της είσοδος.

- Χουάν Χιμένεθ; ακούστηκε η φωνή του. Είσ' ελεύθερος.

Βγες έξω.

Τούτα τα λόγια, θα ειπώθηκαν, βέβαια, σε τόνο «ήπιο», καταπώς γίνεται πάντα σε παρόμοιες περιπτώσεις - αλλιώς, εξάπαντος, θα λέγονταν το «Χουάν Χιμένεθ; Είσαι υπό κράτησιν. Μπες μέσα» - όμως η μεγαλοσύνη του χώρου κι η ερημιά του αυγάτισαν τον τόνο κι έκαναν τα λόγια να φτάσουν στ' αυτιά του σα βροντή.

Ο ανθρωπάκος απόμεινε, για μιαν ακόμα στιγμή, ασάλεφτος κι απέ γύρισε, χαμογελαστός, κι ετοιμάστηκε να κινήσει.

Ο Χουάν Μαρία Χιμένεθ ήταν ένας ήσυχος άνθρωπος. Τόσο ήσυχος, ώστε να πορεύει τα νυχτόμερά του απαρατήρητος

κι από την ίδια τη ζωή, που δεν τον αξίωσε μήτε μεγάλες χαες, μήτε αγιάτρευτες λύπες, μήτε βαθιούς συγκλονισμούς, από κείνους που σημαδεύουν με φωτιά τις καρδιές των ανθρώπων. Όχι δηλαδή πως ήταν «απών» - όχι -. Ωχ, μανούλα μου, πόσοι άνθρωποι έρχουνται στη ζωή κι όμως απουσιάζουν; Άλλος θα 'τανε ο χαρακτηρισμός που του ταίριαζε. «Ουδέτεερος». Μάλιστ' ακριβώς αυτό, «ουδέτερος».

Ο Χουάν Μαρία Χιμένεθ τα δεχόταν όλα όπως τα 'βρισκε. Τη ζωή, τους ανθρώπους, τις καταστάσεις. Δεν είχε καμιά διάθεση να στοχάζεται, να ερευνά, να κρίνει - προπάντων, να

κρίνει.

Η αλήθεια κι από φυσικού του, τόνε κάτεχαν, μια γαλήνη ψυχής και μια πραότη, - η γυναίκα του 'νομάτιζέ τες «αδιαφορία» και «ραχατλίκι» - που τόνε βόηθαγαν να μην παίρνει «τοις μετρητοίς», που λένε, τη ζωή και τα καμώματά της.

Έτσι, - γαλήνη το πεις, ραχατλίκι το πεις, ουδετερότη το πεις, το πιστεύω της καρδιάς του - ο Χουάν Μαρία Χιμένεθ πόρευε και γευόταν τη ζωή, με το δικό του τρόπο. Δε χαιρόταν εύκολα, δε λυπόταν εύκολα, δε γελούσ' εύκολα, δεν έκλαιγ' εύκολα, δεν οργιζόταν εύκολα κι οι μόνες στιγμές στη ζωή, που ύψωνε τον τόνο της φωνής του, ήντουσαν κείνες στο γήπεδο της αγαπημένης του ΡΕΑΣ. Η αλήθεια, μέσα κει, γινόταν άλλος άνθρωπος. Στύλωνε το καμπούρικο κορμί του, άναφτε φωτιές στα τσιμπλιάρικα μάτια, καθάριζε και δυνάμωνε τη σβραχνή φωνή του, σάμπως τενορίνου σ' όπερα κι όχι λίγες φορές δερνόταν με τους οπαδούς της αντίπαλης ομάδας - της αναθεματισμένης της ΑΡΑΣ προπάντων - και τις έτρωγε.

Όμως ούλα τούτα, μέχρι την ώρα που θα πέρναγε τη μεγάλη πύλη του γηπέδου και θα 'βγαινε στη... ζωή. Από κει και μπρος ξαναγινόταν ο Χουάν Μαρία Χιμένεθ. Ο ήσυχος άνθρωπος ή

ο «ραχάτης» ή ο «ουδέτερος».

Κ' ήτανε φυσικό, - δηλαδή τι φυσικό, ήτανε αναπόφευχτο ένας τέτοιος άνθρωπος να μην... έπαιρνε «τοις μετρητοίς» και τη διχτατορία. Τη διχτατορία π', από καμπόσα χρόνια τώρα, πιλάτευε τη χώρα του, με μερικές «ασήμαντες» αλλαγές στη ζωή της - το «ασήμαντες» το 'πε κείνος στη μοναδική συζήτηση που δέχτηκε να κάνει, πάνω στο γεγονός, με το συνάδερφό του λογιστή της BANK URANIA -, όπως την επιβολή του στρατιωτικού νόμου, την άρση του Συντάγματος, τη συγκρότηση των έκτακτων στρατοδικείων, τις εξορίες, τις εκτελέσεις κλπ. Για τον Χουάν Μαρία Χιμένεθ... «ό,τι μετρούσε, πάντα και πάντα, ήταν η Πατρίδα κι όχι η Κυβέρνηση», μ' αυτά τα λόγια έκλεισε τη συζήτηση κ' εξάντλησε το ενδιαφέρον του για το θέμα.

Το παραπίσω, ξακολούθησε να ζει και να πορεύει, δίχως να παρατηρά, δίχως να στοχάζεται, δίχως να κρίνει, κατά τη φύση και κατά το πιστεύω του. Ήσυχος ή ραχάτης ή ουδέτερος μάλιστα, «ουδέτερος», αυτός ο χαρακτηρισμός θα ταίριαζε πιό-

τερο στην περίπτωσή του.

Και το πιο σπουδαίο, δίχως να προσπαθεί τίποτε, δίχως να πασκίζει ποδίσματα σ' απάνεμα λιμάνια, δίχως να μάχεται καραβοπνίχτες κάβους, δίχως να 'νειρεύεται γαληνεμένες στεριές, έτσ' ήσυχα κι ακόπιαστα, σα να 'γινε ξάφνου ολάκαιρ' η ζωή μια απέραντη ειρηνεμένη θάλασσα, που τήνε ταξίδευε τούτος, σ' ένα μαυλιστικό μισοΰπνι.

Ώσπου, τ' απομεσήμερο κείνης της τελευταίας Κυριακής του χρόνου, ήρθε η αλλαγή. Πάντα έρχεται τούτη στη ζωή των αν-

θρώπων, αργά ή γρήγορα.

Μόνο που, στην περίπτωσή του, δεν ήρθε μ' έν' από κείνα τα συγκλονιστικά γεγονότα, που σημαδεύουν, με φωτιά, τις καρδιές των ανθρώπων, παρά μ' έναν πόνο στο κορμί. Μάλιστα, μ' έναν πόνο κειδά, γύρω στο δεξί γοφό, μπορεί και πιο πάνω. Έναν πόνο, δέκα φορές πιο δυνατό κι από κείνον της γέννας, τούτο το 'πεν η συμβία του, αφού σύγκρινε τις δικές της τσιρίδες, όταν λευτερωνόταν, με τις δικές του. Ανάστα ο Κύριος. Κλήθηκε γιατρός. Τόνε 'ξέτασε, απολογήθη πως είναι «κωλικός νεφρού», ζήτησε γενική ανάλυση ούρων, άφησε τη διεύθυνση μικροβιολόγου «Σινιόρα Ντολορές Αρζεντίνα, βία Τολέντο, αριθμός 86, β΄ όροφος», του 'κανε μιαν ένεση παυσίπονη, ανάσανε κείνος, άνοιξε τα μάτια κι αποκοιμήθηκε.

Το πρωί της άλλης μέρας, με το μπουκάλι στο χέρι - πάνω

στο γυαλί κόλλησε μιαν ετικέτα «Χουάν Μαρία Χιμένεθ» - με τον πόνο κούφιο, κάπου κει κάτ' από το προκοίλι του, ανέβηκε στο μικροβιολογικό εργαστήρι της βία Τολέντο και πάτησε το μπουτόν του κουδουνιού. Του άνοιξε μια αγουροξυπνημένη νοσοκόμα, με πρόσωπο πιο στυφό κι από αγένωτο βατόμουρο.

- Καλημέρα σας.

Δεν πήρε απόκρεση.

- Σας έφερα τα ούρα μου...

Ξερόβηξε κείνη απανωτά κι απέ:

- Αύριο.

- Ορίστε; Σας τα 'φερα σήμερα.

Ξέσπασμα.

Σας το 'πα πως η ντοκτορέσσα Ντολορές δεν εργάζεται σήμερα - δε σας το 'πα;

- Όχι, δε μου το 'πατε.

- Σας το λέω.

- Μάλιστα... Όμως... δείτε με, παρακαλώ... θέλω να πω, αν δεν κάνω λάθος, σήμερα είναι η τελευταία Κυριακή του χρόνου, δεν είν' έτσι; Κι η τελευταία Κυριακή, κατά το νόμο, είναι μέρα εργάσιμη, ψέματα; Αφού, λοιπόν, όλοι εργάζονται σήμερα, με καταλαβαίνετε, γιατί να μην έρθει κι η ντοκτορέσσα Αρζεντίνα;

Διπλοξέσπασμα.

- Ώωχ... Κεχαγιά σ' έβαλε στο πεφάλι της, μωρέ αδερφέ μου; Γούστο της είναι και δεν εργάζεται. Έλεγχο θα της πάνεις;
- Μάλιστα. Αυτό να μου πείτε. Τότε... παρακαλώ πολύ, να πάρετε τούτο το μπουκάλι και να το πετάξετ' εκεί που πετάτε και τ' άλλα. Αφού δε γίνεται αλλιώς, ευχαρίστως, θα σας φέρω αύριο καινούργια ούρα μου, φρεσκότατα.

- Μπα; Τι το κάναμε, δηλαδή, εδώ μέσα; Σκουπιδότοπο το

κάναμε, κύριε;

Μάλιστα. Θέλω να πω, όχι, όχι, δεν το κάναμε σκουπιδότοπο, λάθος μου, να με συγχωρείτε, σενιόρα.

- Σενιορίνα.

- Μάλιστα... σενιορίνα. Δε σας φαίνετε, ξέρετε και...
- Κατεβαίνεις κάτω;
- Ορίστε; Δεν κατάλαβα;
- Θα κατέβεις στο δρόμο, λέω;
- Ακριβώς.
- Λοιπόν, ψάξε ένα μέρος και πέταξέ το. Δύσκολο είναι;
- Όχι, όχι... δεν είναι καθόλου δύσκολο, δεν είναι καθόλου. Θα προσπαθήσω... ναι, θα προσπαθήσω, θα τα καταφέρω, μη στεναχωριέστε, θα τα καταφέρ' οπωσδήποτε. Λοιπόν, αντίο σας.

Κι ευτύς, μέσα στα δόντια του. «Καρακάξα, σταφίδα, ξυνόγαλο... Χα».

Κατέβημε με το ασανσές μι έπιασε το δεξί πεζοδοόμι της βία Βενέτσια. Δεν τον ένοιαξε διόλου για την αναποδιά. Κι ας του 'λαχε μείνη πρωινιάτιμα. Κι ας περίμενε ο γιατρός τ' αποτελέσματα της ανάλυσης. Όχι, ο Χουάν Χιμένεθ, δε θα στενοχωριόταν, για όλες τις αναποδιές του μόσμου. Δεν μπορούσε να το μάνει, δεν τα ματάφερνε. Τον εμπόδιζε το φυσιμό του. Εκατό μέτρα πιο μάτω, έστριψε στη βία Τομαζίνο.

Καθώς πορευόταν παράλληλα στο μαντρότοιχο του Υπουργείου Γεωργίας, από το πίσω μέρος του χτιρίου, είδε μέσα στην αυλή, σχεδόν κολλητό στον τοίχο, ένα μεγάλο βαρέλι με καπάκι, που πάνω του ήτανε γραμμέν' η λέξη «απορρίμματα».

Σταμάτησε, υπολόγισε την απόσταση, πέρασε μέσ' από τα κάγκελα τα χέρια του, σήκωσε το καπάκι, έριξε στο βαρέλι το μπουκάλι και ξανάβαλε το καπάκι στη θέση του. Ένιωσε ξαλαφρωμένος. Τίναξε, με πολλήν επιμέλεια τη σκόνη και μάζεψε τα μανίκια του σακακιού του και κατηφόρισε για την πλάζα «Αμέρικα» όπου βρισκόντουσαν τα γραφεία της «UNION DE TOBAK», της ξένης επιχείρησης στην οποία εργαζόταν.

Όμως πριν προλάβει να κάνει πενήντα βήματα, βρέθηκε, ξάφνου, πατηκωμένος, ανάμεσα σε δυο άντρες - έναν κοντόχοντρο κι έναν ψηλό, με ρεμπούμπλικες και μαύρα γυαλιά στα μάτια.

- Απολούθησέ μας, βρουχήθη ο ψηλός, σπύβοντας πάνω του.

Ξαφνιάστηκε.

- Ορίστε; Γιατί; Τι 'στε σεις; Λωποδύτες;

- Αστυνομικοί.

- Α! Και τι θέλετε από μένα μωρέ παιδιά, ε;

Την απόμρεση την πήρε, με μιαν ερώτηση, μέσα σε κείνο το θάλαμο της παλιάς στρατώνας, με τις γιγάντιες διαστάσεις, όπου τόνε μετάφεραν, στο «άψε σβήσε», με την αστυνομική κλούβα.

- Τι 'ταν αυτό που ' οιξες στο βαρέλι; Λέγε.

Κι ο διάλογος θα 'τανε, φυσικά, κείνος που 'πρεπε, αν η εφώτηση δε συνοδευότανε από μια τρομερή γροθιά στο κατωσάγονο, από τα δεξιά, κι αν δε δευτέρωνε, τούτη, σύγκαιρα κι από τ' αριστερά.

Ζαλίστηκε. Του φάνηκε ως να του 'φυγε ολάκαι ο το σαγόνι

και να 'πεσε στο χώμα.

Όμως, πράμα παράξενο, κείνο που 'νιωθε δεν ήταν πόνος, όχι. Ήταν ένα φούσκωμα στο στέρνο και στο λαιμό. Ένα φούσκωμα π' ούλο κι αυγάτιζε, ώσπου τον έκανε να πιστέψει πως ήταν ολάκαιρος ένα μπαλόνι, που το φούσκωναν, το φούσκωναν, το φούσκωναν μέχρι που 'φτασε να μην παίρνει άλλο, κ' έσκασε και ξέρασε την απόκρεση.

- Βόμβα...

Οι άλλοι στύλωσαν τα κορμιά τους και χαμογέλασαν με ι-

κανοποίηση.

- «Βόμβα», ναι, βρουχήθη ο ψηλός. Χμ. Έκανες καλά, φιλαράκο, να ομολογήσεις έγκαιρα, αν και θαρρώ πως έσπασες πριν την ώρα σου. Βόμβα, λοιπόν. Και μάλιστα με ωρολογιακό μηχανισμό. Ευτυχώς που σε είδε ο φύλακας του γκαράζ του Υπουργείου. Ζύγωσε, με προφύλαξη, στο βαρέλι κι άκουσε καθαρά τον ωρολογιακό μηχανισμό να λειτουργεί. Μας ειδοποίησε. Φυσικά, τωρανά που εμείς τα μιλούμε, τα συνεργεία μας θα εξουδετέρωσαν τη βόμβα σου. Όμως εσύ δεν το γλιτώνεις το τουφέκι.

Είπε, τόνε τράταρε μ' άλλη μια γροθιά, χαμηλά στο προκοί-

λι, και βγήκε με τον κοντό.

Απόμεινε για πολύ, να βογκά, γονατισμένος στα σανίδια, διπλωμένος στα δυο, ώσπου καταλάγιασε κομμάτι ο πόνος. Γυρό-

φερε τότε το βλέμμα στο σκοτάδι και ξέκρινε το μοναδικό λαμπιόνι στην οροφή και τον ασημένιο κύκλο που ζουγράφιζε το φώς του στο πάτωμα. Σούρθηκε στα τέσσερα, μπήκε στον κύκλο, ανάγειρε με κόπο κι απόμεινε κειδάς ασάλευτος, για πολύ.

Γοικούσε ως ν' άναψ' εντός του ένα κερί. Ένα κεράκι τοσοδούλι, από κείνα που δεν μπορούν να φωτίσουν πέρ' απ' τη μύτη τους. Κι ολόξαφνα τα κεράκια έγιναν δυο, κι ύστερα τέσσερα, οχτώ, εκατό, πολλά. Κι ούλ' αντάμα, φώτιζαν δυνατά το δρόμο που πορευόταν αυτός, ένα δρόμο π' ούλο και πιο πολύ απομακουνόταν από τη φαρδιά λεωφόρο που πορευόντουσαν οι πολλοί. Τους παρατηρούσε τους δυο δρόμους. Έταζε και τον άνθρωπο που ξέκοψε και βάλτωνε μονάχος στην ανεγνωριμιά. Τόνε 'ξέταζε, τόνε 'ξέταζε άγρυπνα, τόνε γνώρισε, γύρεψε να βρει χαρακτηρισμό να τόνε βαφτίσει, τόνε βρήκε: «κλόουν». Μάλιστα, «κλόουν». Ένας αστείος, ένας τραγικός «κλόουν», για λύπηση, είτε για σιχασιά, το ίδιο.

Άφησε τα αιστήματα της ώρας να καθρεφτιστούν στο πρόσωπό του. Το πάσκισε κιόλας. Και κείνο, που φάνταζε κρύο και γυάλινο στους ώμους του ανθρώπου της βαλτωμένης στράτας, πήρε να βυζαίνει από τ' αναστατωμένο αίμα της ψυχής του, να γεύεται ζωή, και να κοκκινίζει, να κοκκινίζει, ώσπου έγινε κατακόκκινο, μέχρι τα ριζάφτια του, μάσκα ενού κλόουν, έτοιμου ν' αρχίσει νούμερο, που θα σατίριζε και θα γελοιοποιούσε τον ίδιο του τον εαυτό, δίχως λύπηση κι έλεος, μέχρι

που να τόνε ποδοπατούσε και να τόνε σύντριφτε.

Όμως κείνη την ώρα, ακριβώς, ήταν που άνοιξε η πόρτα στο βάθος κι ακούστηκε να τόνε κράζει ο αστυνομικός να βγει. Προχώρησε. Δίχως ν' αλλάξει τη μάσκα. Τήνε κράτησε ανάλλαγη, στο πρόσωπό του, τρέφοντάς την με το χοχλαστικό αίμα της καρδιάς, που το πύρωνε η πρώτη αληθινή γνώρα του, της ζωής. Ζύγωσε τον αστυνομικό, με μικρά πηδηχτά βηματάκια και μ' ένα πλατύ χαμόγελο στα χείλια.

- Να περάσετε από το Γραφείο του κ. Διοικητή, του 'πε κεί-

νος. Να πάρετε την ταυτότητά σας κλπ., καταλάβατε;

Τον ζύγωσε πιότερο. Στηρίχτημε στις μύτες των ποδιών του,

τόνε τήραξε με μισόκλειστα μάτια, για πολύ και του γέλασε στριγκά, κατά πρόσωπο. Ύστερα υποχώρησε λίγο, υποκλίθηκε βαθιά, ανάγειρε κι απομακρύνθηκε πηδώντας σαν αγρισκάτσικο. Ο άλλος σταυροκοπήθηκε κι έφτυσε στον κόρφο του τρεις φορές.

- Χριστός και Κύριος. Πάει κι αυτός.

Στο βάθος του διαδρόμου, είδε την πόρτα με την νταμπελίτσα «ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ». Μπήκε, γελώντας δυνατά, χωρίς να χτυπήσει. Υποκλίθηκε βαθιά στον άνθρωπο με τα γαλόνια που καθόταν πίσ' από το Γραφείο, κι ανάγειρε πηδώντας στον τόπο.

- Τα ούρα μου, λοιπόν, κύριε Διοικητά, έτσι;

Ο άλλος που δεν κατάλαβε τίποτ' από τα καμώματά του και τόνε τηρούσε με ξάφνιασμα, χαμογέλασε νευρικά.

- Δεν ήταν τίποτε, αγαπητέ μου. Ας το ξεχάσουμε.

- Όχι. Παρακαλώ να μου εξηγήσετε για το μηχανισμό τους. Στη ζωή μου τ' ορκίζομαι, κύριε Διοικητά, δεν το 'ξερα πως έχουν ωρολογιακό μηχανισμό.

Είπε, γέλασε μακρόσουρτα και ξαναχοροπήδησε στον τόπο.

Ο γαλονάς μισοσφάληξε τα μάτια και δάγκωσε με δύναμη το κατώχειλό του. Απόμεινε για λίγο ετσιδάς, να καλμάρει κι απέ, με καινούργιο νευρικό χαμόγελο.

- Σας είπα, αγαπητέ μου, να το ξεχάσετε. Ξεχάστε το, λοιπόν.

- Όχι. Επιμένω, κύριε Διοικητά. Το απαιτώ.

Πήρε στάση μεγαλόπρεπη και κοιτούσε τον άλλον καταπρόσωπο.

Κείνος φοούμαξε. Τα μάτια του μονοστιγμής γιόμοσαν αίμα. Τ' αυτιά του κατακοκκίνισαν κι έγιναν σάμπως τα όστρακα στο κορμί του αστακού. Οι μασέλες του κόλλησαν από το σφίξιμο των δοντιών. Όμως δεν άφησε ν' αποδειχτεί, και μόνο σημείωσε, με τρόπο, στο ημερολόγιό του «Χουάν Χιμένεθ, λογιστής, βία Μαρίχα 28».

«Σε συγυρίζω άλλη φορά, φιλαράκο μου, αναρχικέ, για σήμερα θα 'τανε λάθος να το κάνω», έγρουξε μέσα του κι απέ,

στον άλλο, με πλατύ χαμόγελο.

- Λοιπόν, ναι, αγαπητέ μου, ομολογώ πως έγινε ένα λάθος.

Θέλω να πω κείνος ο ηλίθιος φύλακας του γκαράζ... Σας είδε που ρίξατε το μπουκάλι στο βαρέλι, ζύγωσε, άκουσε...

- Το μηχανισμό;

- ...Ειδοποίησε. Σας συλλάβαμε. Πήγε το Συνεργείο. Άνοιξε το καπάκι του βαρελιού και...

- Βρήκε το μηχανισμό.

«Πίσω μου σ' έχω Σατανά» είπε κείνος από μέσα του κι απέ:

- Βρήκ' έναν ποντικό. Μάλιστα, ένα μεγάλο ποντικό από κείνους των υπονόμων. Το ζωντανό το καπάκωσαν, φαίνεται, σ' άλλην ώρα και με το μπουκάλι που του ρίξατε, τρόμαξε. Πάσκιζε, λοιπόν, να σκαρφαλώσει στα πλευρά του βαρελιού και καθώς δεν μπορούσε να σκαρφαλώσει τα γρατσουνούσε

με τα νύχια του και...

Σταμάτησε και σφάληξε τα μάτια. Ήτανε βέβαιος πως τωραδάς ακοιβώς, ο άλλος θα του σβούριζε καταπρόσωπο, την πιο χοντρή ειρωνεία του. Όμως εκείνος δε μίλησε και δε σάλεψε. Εντός του ένιωθε πως η προσωπική του γελοιοποίηση, που τήνε πάσκισε, με μανία - έφτασε στην τραγική της αποθέωση. Κι ο ματωμένος κλόουν, της βαλτωμένης στράτας, που γκρέμισε σε συντρίμμια, μπροστά στα έκπληκτα μάτια της συνείδησής του, το οικοδόμημα του «πιστεύω» μιας ζωής, άπλωσε το χέρι, πήρε την ταυτότητά του από το γραφείο του Διοικητή και βγήκε κλείνοντας πίσω του, ήσυχα, την πόρτα.

Δεκαπέντε μέρες παραπίσω, στις κυβερνητικές εφημερίδες,

δημοσιεύτηκε τούτ' η ανακοίνωση της Αστυνομίας:

"Την 1ην ακριβώς μεταμεσονύκτιον ώραν της χθες, εις τον οπίσθιον αυλόγυρον του Υπουργείου Γεωργίας, ένθα το γκαράζ των τροχαίων μέσων του, εξερράγη βόμβα. Εκ της εκρήξεως, ήτις υπήρξεν λίαν ισχυρά, κατεστράφησαν τινά εκ των εκεί εσταθμευμένων οχημάτων. Ανθρώπινα θύματα δεν υπάρχουσι. Σημειωτέον, ότι η βόμβα ετοποθετήθη υπό των δυναμιτιστών, εντός ευρισκομένου - πλησίον του μανδροτοίχου - μεταλλικού

κάδου απορριμμάτων. Η αστυνομία ευρίσκεται επί τα ίχνη των δυναμιτιστών...".

Αμ δε!

Ο μοίραρχος που 'φτασε σαν αστραπή στο σπίτι του Χουάν, έμαθε πως εκείνος υπόφερε πάλι από κωλικό του νεφρού. Κι αυτό μπορούσαν να το βεβαιώσουν: Η γυναίκα του, που τον άφησε από νωρίς στην κρεβατοκάμαρα, με μια ζεστή μπουγιότα στη μέση, να ησυχάσει μόνος του κι η ίδια κούρνιασε στο ντιβάνι του σαλονιού, κι ο γιατρός που κλήθηκε, μετά τα μεσάνυχτα, να του κάνει μια ένεση νοβαλζίνης. Ο μοίραρχος φρούμαξε. Μα το μόνο που κατάφερε, ήταν να φτύσει τα γένια του, που καθώς ήτανε μακριά, πλέρωσαν εκείνα... τη «νύφη».

Το αμάρτημα

ούλωστ' το παπά. Βούλωστ' το τσαπογένη, να μη βγω από δω μέσα και σου το βουλώσω εγώ, - τ' ακούς; Και μην ξανακατηγορήσεις τούτα τα παιδιά πως είναι αμαρτωλά και μην ξαναπείς πως ο Κύριος τα τιμώρησε. Τι σχέση μπορεί να 'χει ο Κύριος με το μεθυσμένο οδηγό του φορτηγού, που τσαλαπάτησε το κουρσάκι τους, όντες, νιόνυφο ζευγάρι, γύριζαν από το Δημαρχείο της χώρας, ε; Ο Κύριος..!

Τούτα τα λόγια βγήκαν από το στόμα του Θύμιου Λόντου, του καπετάνιου, ενού άντρα θεριού, που στεκόταν μέσα στον ανοιγμένο λάκκο, στο νεκροταφείο, καρτερώντας να του δώσουν τις δυο νεκρόκασες, να τις απιθώσει πλάι πλάι. Κ' ήτανε τόσ' η οργή και τόσ' η αγριότη τους, που, καμπόσοι από τους χωρικούς, έσκυψαν μονομιάς τα κεφάλια, σάμπως να σκάσαν πάνωθέ τους σμάρι βροντές. - Ήθελαν να πουν πως όταν ο Θύμιος Λόντος κουβέντιαζε με την παρέα του, στον καφενέ της Σουμέλας της Λαζούς, οι γλόμποι, στο ταβάνι, πηγαινόφερναν, σάμπως να τους έδερνε πελαγίσιος άνεμος.

Μονάχα ο παπα Λάζαρος - ο τσαπογένης - ο πρωτοσύγκελος της «Ιεράς Μητροπόλεως», δεν έδειξε να σκιάχτηκε. Τούτος στεκόταν ολομπροστά στη σύναξη των χωρικών, κοντός, χοντρός, ασουλούπωτος, - ίδιος με κρασοβάρελο, που ξάφνου του φύτρωσαν ποδάρια - με τα μάτια σφαλιχτά και τα χέρια να κρατούν την καδένα του χρυσού εγκόλπιου που κρεμόταν στο λαιμό, αναπαυόταν πάνω στο χοντρό προκοίλι

του.

Ακόμα λίγο απόμεινε σε τούτη τη στάση και, ξάφνου, άνοιξε τα μάτια, σήκωσε τα χέρια ψηλά και πήρε να «δέεται».

«Πάτες ημών, ο εν τοις ουρανοίς, κατάπεμψον τους οικτιςμούς σου επί τον δούλον σου, ος βαρέως ημάρτησεν. Και τοις λοιποίς, άφες αυτοίς, ου γαρ οίδασι τι ποιούσι». Έν' «αμήν» ακούστηκε μέσ' από τη σύναξη κ' ευτύς δευτέρωσε, τρίτωσε κ' εκατόστισε.

Ο πρωτοσύγκελος άκουσε, χαμογέλασε μέσ' από τα γένια του κι' απέ, μιλώντας τη γλώσσα της μάνας του:

- Ακούστε με όλοι σας. Ο σεβασμιότατος μητροπολίτης μας παραγγέλλει να μην ταφεί τούτο το ζευγάρι μέσα στο νεκροταφείο. Κι αν κανείς, λέει, τολμήσει να το θάψει, θα 'χει την κατάρα του και την κατάρα του Κυρίου.

Τούτα τα λόγια έπεσαν καθώς πετριές πάνω στα κεφάλια των χωρικών που, στη στιγμή, πήραν να μεριάζουν από τον τάφο και να συνάζουνται πίσ' από την πλάτη του πρωτοσύγκελου. Ακόμα κι ο Θανάσης Βάγιας, ο έμορφος, κι ο Βλαχ-Ανέστης της Κυρατσούς, π' όλη τούτη την ώρα σήκωναν στα χέρια τη μια νεκρόκασα, έτοιμοι να τη δώσουν στο Θύμιο Λόντο, την απίθωσαν στο χώμα και πισωπατώντας, σαν κλέφτες, πήγαν και χωνεύτηκαν μέσα στη σύναξη.

Ο πρωτοσύγκελος ξεθάρρεψε. Στύλωσε το κορμί - στυλώνε-

ται το πρασοβάρελο; - κ' ύψωσε τη φωνή του.

- Ευλογημένοι χριστιανοί. Το ζεύγος των προκείμενων νεκρών ημάρτησεν αμαρτίαν μεγάλην. Ότι παρήκουσεν τας εντολάς της εκκλησίας και ηγνόησεν το μυστήριον του γάμου. Το μυστήριον δε τούτο μέγα εστί, τελούμενον εν εκκλησίαις, υπό ιερέων και ουχί εν Δημαρχείοις, υπό Δημάρχων. Δι' ο και ο Κύριος κατέπεμψεν, ταχέως, την τιμωρίαν Αυτού, επί τα κεφαλάς των αμαρτωλών.

Θα 'λεγε κι άλλα ο πρωτοσύγκελος, μα δεν πρόκανε.

Ο Θύμιο Λόντος έβγαλε, μέσ' από τα σωθικά του, ένα ουρλιαχτό, όμοιο με του ζωντανού που το σφάζουν, τινάχτηκ' έξω από το λάκκο, άρπαξε τον παπα Λάζαρο από το τετράγωνο γένι του και τραβώντας μονομιάς, από τη δεξιά μπότα που φόραγε, μια κάμα - τούτη δεν την αποχωριζότανε, απ' όταν ξώμεινε στη στεριά - και στήριξε το λεπίδι της στο σβέρκο του.

 Στο φώναξα παπά. Στο φώναξα να μην ξαναπείς αμαρτωλά τούτα τα παιδιά. Δε μ' άκουσες. Τώρα θα σε κάνω να ξεράσεις το γάλα της μάνας σου. Και να τα κηδέψεις κανονικά, διαβά-ζοντας όλα τα γράμματα.

Είπε κ' έμπηξε φωνή που θα ράγιζε ντουβάρι.

- «Σωτήρηηη...».

Ο Σωτήρης ήταν ο νεωκόρος της εκκλησιάς του χωριού, της Αγια Σωτήρας. Ένας ξεροκιανός γέρος, με ξεραμένο το δεξί του μάτι, γερτός, σάμπως διψασμένη καλαμιά, με κάτι μακριά χέρια, όμοια με της μαϊμούς, που σάρωναν το χώμα, καθώς περπάταγε. Ξεπρόβαλε μέσ' από τη σύναξη κι αλαφροπατώντας, σα σκιαγμένος γάτος, πήρε να στρατίζει κατά το Θύμιο Λόντο.

Οι χωρικοί, ανάστα Κύριος.

- Θα τόνε σφάξει τον πρωτοσύγκελο!

- Όχι, μωρέ. Είναι τος καλός ο καπετάνιος. Άκακος.

- Για τούτο του γούρλωσαν τα μάτια;

 Κααλά. Τούτα του γουρλώνουν κάθε που μιλά. Τόνε ξέρεις μαθέ.

Η γριά Μέλπω, η τσαγκάραινα, προσευχήθηκε, δίπλα.

- Πρόφταξ' Αγια Σωτήρα μου, πέμψε τον άγγελό σου...

- Ποιον;

- Τον Αρχάγγελο.
- Τούτος πρατά δίστομη.
- Κείνος πρατά ρομφαία.

- Μας έσκιαξες.

- Είσαι αμαρτωλός, γερο μπαρμπέρη Τράκα.

- Είδες! Λώλα...!

Ο Σωτήρης κοντοζύγωσε στο Θύμιο Λόντο.

- Στις προσταγές σου καπετάνιο, του 'κρινε και σύγκαιρα 'ξέταζε πίσω το δρόμο, μην είχε κάνα εμπόδιο για το φευγιό, αν λάχαινε να του χρειαστεί.

- Άκου Σωτήρη. Πήγαινε να τραβήξεις από τον ώμο του παπα Γιάννη, τον πέτσινο σάκο του, με τα βιβλία, και φέρ' τον

μου. Σύρε γρήγορα.

Ο παπα Γιάννης ήταν ο εφημέριος της εκκλησιάς του χωριού, της Αγια Σωτήρας. Άλλος ένας άντρας θεριό, που θύμιζε Θύμιο

Λόντο. Με το στητό πορμί, τις τετράγωνες πλάτες, τις φοβερές πατούσες των ποδιών του - ήθελαν να πουν πως ποδαινόταν με παπούτσι παραγγελιά, νούμερο 46 - με το μακρύ ράσο, που καθώς σάρωνε τις στράτες, ξέφτισε στον ποδόγυρο κ' έγινε κροσσάτο και με το πάντα λιγδιασμένο καλυμμαύχι που του 'δινε κι άλλο ύψος, έμοιαζε με μαύρο ελάτι της Πίνδου. Τούτος, η αλήθεια, τ' αποφάσισε να 'ρθει στο νεκροταφείο να ψάλει στα παιδιά καναδυό ευκές, πριν τα παραχώσουν. Όμως, σαν είδε τον πρωτοσύγκελο να βγαίνει από τη μαύρη «Μερσεντές» της Ιεράς Μητροπόλεως τραβήχτηκε στην άκρη, σταύρωσε τα χέρια στο στήθος, σφάληξε τα μάτια κι απόμεινε κειδάς ασάλευτος σαν νταμαρίσιος στουρναρόβραχος.

Ο Θύμιος Λόντος τόνε τήραγε, δαγκώνοντας τα χείλια και κουνώντας το κεφάλι του με σημασία, ενώ σύγκαις' αναθυμιόταν αλλοτινούς καιρούς, όντες σκολειαρούδια - θεριά παιδιά κ' οι δυό τους - πέταγαν τις σάκες στ' αλώνι του Γιαγκλή, κι ο-

ληνώρα πάλευαν, δίχως ν' ανικούν ο ένας τον άλλο.

Και τα κατοπινότερα, όντες - παλικαράκι πια - το χωριό πήρεν απόφαση να τόνε χειροτονήσει παπά, κι ελόγου του έδραμε και κατέβηκε την ξερολιθιά, τριάντα μέτρα βάθος, στο πηγάδι του Παχή και κρύφτηκε κοντά στο νερό. Όμως ο γερο Λιόντας, λέει, ο χωρατατζής του χωριού, έβαλε δυο γυναίκες να βγάζουν νερό, με κουβάδες και να το ξαναρίχνουν πίσω, ώστου τούτος απόκαμε κ' έμπηξε φωνή. «Εντάξει... εντάξει, θα βγω και θα χειροτονηθώ... μονάχα μη μου ρίξετε άλλο νερό... τι πούντιασα».

Ο Σωτήρης πλεύρισε τον παπα Γιάννη και ξάμωσε να του πάρει το σάκο. Όμως, καθώς ήτανε γερτός και δεν έφτανε, πήρε να πηδά στον τόπο, σάμπως χιμπατζής, που δε φτάνει την καρύδα. Τέλος, τα κατάφερε - βοήθησε, η αλήθεια, κι ο παπάς καθώς έγειρε στο πλάι κι άφησε το σάκο να γλιστρήσει από τον ώμο του -, τον άρπαξε και τον πήγε στο Θύμιο Λόντο.

Κείνος παράτησε τα γένια του πρωτοσύγκελου και σπρώχνοντάς τον από πίσω, τον έφερε κοντά στις δυο νεκρόκασες.

- Πάρε το σάχο του παπά. Βγάλε το βιβλίο και διάβασε, στα

παιδιά, τις ευκές που θα διάβαζες στην εκκλησιά. Και τήρα

μην καταπιείς κανένα λόγο, τι δε μου γλιτώνεις εμένανε.

Όμως ο πρωτοσύγκελος, για μια ακόμα φορά, δεν έδειξε να σκιάχτηκε. Ξακολούθαγε να κρατά τις αλυσίδες του εγκόλπιου, να 'χει σφαλιχτά τα μάτια και το στόμα διπλομανταλωμένο.

Οι χωρικοί ξαφνιάστηκαν.

- Πάει και τέλειωσε. Τούτη τη φορά δεν τη γλιτώνει ο πρωτοσύγκελος.

- Ο Θεός να βάλει το χέρι του.

- Τόνε θωρείς, τον καπετάνιο; Τρέμει. Του στρίψαν, παναπεί.

Αμί κι άλλος; Μουλάρωσε κειδά. Θαρρώ του πρέπεται,
 του ανάποδου.

Τι να σου κάνει ο καπετάνιος; Μικρανήψι του, βλέπεις, ο
 Σταύρος, το παιδί. Έρημος ο ίδιος, έρημη κ' η Ρηνιώ, τ' αγγε-

λάχι. Δίχως γονιούς και δικούς και τα δυο.

Και τούτος, ο μαγκούφης, να τ' αγαπά σα δικά του. Τι λέω να τ' αγαπά, να τα λατρεύει. Και να του λένε πως θα τα θάψουν έξω από τα μνήματα! Σα σκυλιά! Του στρίβει, για δεν του στρίβει;

Κείνη τη στιγμή, μια στριγκιά γυναίκεια φωνή, υψώθηκε

μέσ' από τη σύναξη.

- Μη, Θύμιο. Μήηη, σε παρακαλώ...

Ήταν η Λένη, η γυναίκα του δάσκαλου. Βγήκε μπρος από τους χωρικούς κι άπλωσε τα χέρια. Ο Θύμιος γύρισε και την είδε. Και πράμα παράξενο, δεν έβλεπε μια γριά, μόν' έβλεπε το Λενιώ, κείνη την ξανθή Παναγιά, κείνο το πανέμορφο κρίνο, το κορίτσι π' αγάπησε στα νιάτα του και που το 'δωκαν αλλουνού. Την ξανακοίταξε. Είχε σκεπάσει το πρόσωπο, με τις απαλάμες των χεριών, κ' έκλαιε.

«Όπως τότες» λόγιασε. Όταν δυο μέρες πριν από την αρρεβώνα της, ήρθε και με βρήκε, μέσα στη νύχτα. «Μη φεύγεις, Θύμιο» με παρακαλούσε. «Μη φύγεις, καλέ μου, καρτέρα λίγο και θα δεις. Δεν τον παίρνω το δάσκαλο. Εγώ εσέν' αγαπώ, δική σου στεφανωτή θα γίνω». Κ' είχε τα χέρια της απλωμένα, καθώς πριν. Κ' ύστερα τα 'φερε στο πρόσωπο κ' έκλαιε καθώς

τώρα. Τότες πείσμωσε κείνος κι έφυγε. Τριάντα χρόνια! Μα τώρα, θωρώντας την, κειδά, να κλαίει, ένιωσε το αίμα να σκουντουφλά στις φλέβες του και την καρδιά του να ζεσταίνεται. «Εντάξει, Λενιώ μου», είπε από μέσα του κ' ευτύς το χέρι, που κράταγε την κάμα, γλίστρησε κ' έπεσε στο πλάι.

Ύστερα, έστρεψε αργά προς τον παπα Γιάννη.

- «Έλα παπά», του 'πε. «Έλα εσύ να διαβάσεις τις ευκές στα παιδιά. Εσύ τα 'βαλες στην κολυμπήθρα και τα δυο. Εσύ τα μετάλαβες το σώμα του Κυρίου. Τούτος δε νογάει από τέτοια, μα συ... εσένα... θέλω να πω εσένα ήταν και λίγο παιδιά σου.

Και ξεχνώντας τον παπά.
- Έλα Γιάνκο, φίλε μου, έλα.

Όμως ο άλλος δε σάλεψε. Και τότες τουτουνού, του 'στριψαν, για καλά. Σήκωσε ψηλά τ' οπλισμένο χέρι, το τέντωσε, το τέντωσε κ' έβγαλε από τα σωθικά του ένα ουρλιαχτό, όμοιο με του δαίμονα της Κόλασης.

- Χαθείτεεε... Χαθείτε ούλοι από μπροστά μου... Τα μάτια μου θόλωσαν και μπορώ να σφάξω πολλούς... Χαθείτεεεε.

Και τήνε πήρε τούτη τη φωνή ο αγέρας και τήνε σβούριξε πάνω στα στητά βράχια του αντικρινού νταμαριού, που τήνε πισωγύρισαν, μυριόστομη.

«Χαθείτε... χαθείτε... χαθείτε»

Η σύναξη τρικύμισε. Θαρρείς και την έδειρε δυνατός μπάτης. Πρόγκησαν οι χωρικοί και πήραν να τρέχουν στην κατηφόρα. Πρώτος και καλύτερος ο πρωτοσύγκελος. Σήκωσε ψηλά το ράσο του κ' έδρεμε, φωνάζοντας:

- Ανοίξτε. Ανοίξτε, ευλογημένοι μου, να περάσω. Εμένα έ-

βαλε στο μάτι... Εμένα θέλει να σφάξει... Ανοίξτε...

Σε λίγο, στο σιάδι του νεκροταφείου, δεν έμεινε κανείς. Μόνος αυτός, χάιδεψε, για λίγο, με το βλέμμα του, τις δυο νεκρόκασες κ' ύστερα έγειρε, διπλώθηκε κ' έκατσε ανάμεσά τους. Τα χέρια του απλώθηκαν πάνω στα καπάκια τους. Τα χάιδεψε για πολύ. Έκλαψε. Τέλος τράβηξε κοντά του το σάκο του παπα Γιάννη, έβγαλε από μέσα ένα βιβλίο, τ' άνοιξε και πήρε να συλλαβίζει: «Αποτάξεις το σα... τανά; Απετα... ξάμην. Αποτάξεις το

σα... τανά; Απε... ταξάμην. Α... πο... τάξεις το σατα... νά; Α...

πετα... ξάμην..»

Θα συλλάβιζε και πιο κάτω, όμως ένιωσε να του βαραίνει κάτι τον ώμο. Σήκωσε το κεφάλι. Ήταν ο παπα Γιάννης. Ακόμα λίγο τον έσφιξε κείνος στη μέγκενη της απαλάμης του κι απέ γονάτισε κ' έκατσε δίπλα του.

- Ήρθα.

Ο άλλος δεν αποκρίθηκε.

- Τούτα που διαβάζεις, ξέφεις... τούτα που συλλάβιζες θαλαπώ, δεν ήτανε για ξόδι, για βαφτίσια ήτανε.

Περίμενε, για λίγο, κι απέ.

- Φορώ το καλυμμαύχι μου; Δεν το φορώ. Τόνε πήγα κάτω, που λες, τον πρωτοσύγκελο, τον έβαλα στ' αυτοκίνητο και τον κατευόδωσα. Μα κείνος πονηρός, ο ζουμπάς, το ψυλλιάστηκε πως θα 'ρχόμουν για 'δω κ' έβαλε τον οδηγό να κάνει το γύρο της πλατείας και να γυρίσει ξοπίσω. Μ' είδε που ανηφόριζα. Σταμάτησε τ' αμάξι, βγήκε και μου φώναξε: «Πού πάτε, πάτερ Ιωάννη;». Γύρισα. Τι να του 'λεγα; Είπα: «Για το πανηγύρι...». «Αν θάψετε τούτους τους αμαρτωλούς, θα τιμωρηθείτε». «Το ξέρω». «Θα δικαστείτε και θ' αποσχηματισθείτε».

Δεν πρατήθηπα παραπάνω. Έβγαλα το παλυμμαύχι μου, έβαλα μέσα μια ποτρόνα, το στριφογύρισα στον αέρα παι του το σβούριξα. Απόμα λίγο παι θα τον εύρισπε στο πεφάλι. «Σου το χαρίζω, πρωτοσύγπελε» του φώναξα, «να το πας πεσπέσι των διπαστάδων...» παι τον έστειλα στο διάτανο. Σταυροποπήθηπε π'

έφυγε.

Ο άλλος δεν αποκρινόταν. Είχε βγάλει τη δίστομη, από την μπότα του, και κάρφωνε το χώμα και το ξανακάρφωνε.

- Άιντε σήκω τώρα να τα διαβάσουμε και να τα θάψουμε, τα καλά μας. Σήκω.

- Εγώ πήρα όρκο.

- Τι έκανες;

- Πήρα όρκο....

- Να μη σηκωθείς;

- Να σου κόψω τα γένια.

- Τι... τα γένια; Μως' εσένα τρελός παπάς θα πρέπει να σε βάφτισε!

- Τ' ορχίστηκα στα παιδιά, πιο πριν, και δε θα πατήσω τον

όρχο μου.

Ο παπα Γιάννης σοβάρεψε.

- Έλα στα καλά σου, Θύμιο. Κι αυτός που θα μου κόψει τα γένια εμένανε δε γεννήθηκε ακόμα. Το λοιπόν κράτα τις φοβέρες σου γι' άλλους και σήκω να τελεύουμε.

Ο άλλος τινάχτηκεν ορθός, με την κάμα στα δόντια.

- Ήσυχα... Θύμιο. Παράτα τα ζοριλίκια και γονάτισε να σ' εξομολογήσω και να σου λύσω τον όρκο.

- Δεν το θέλω.

- Τήρα καλά, Θύμιο Λόντο. Αν πεισματώσεις κι άλλο, θα με κάνεις να πάρω κ' εγώ έναν όρκο βαρύ. Να σου τραβήξω τη δίστομη από το χέρι, να σου κόψω τον απαυτό σου και να τόνε ρίξω στα σκυλιά. Και το ξέρεις δα πως δεν άλλαξα επειδής μου φόρεσαν ράσο. Ο ίδιος είμαι.

- Το ξέρω.

- Εντάξει λοιπόν. Ας όψεσαι, - είπε ο παπα Γιάννης κ' ευτύς πέταξε από πάνω του το ράσο, έβγαλε την αντερή και τήνε τύλιξε στ' αριστερό του χέρι.

- Έλα...

Ο άλλος χίμηξε σαν αγριόγατος. Και σε λίγο, τα κορμιά δυο θεριών, έσμιγαν, χώριζαν, ξανάσμιγαν και σέρνονταν πάνω στο χορτάρι, πασκίζοντας να φτάσουν στο τρομερό δίστομο μαχαίρι που, με την πρώτη λαβή του παπα Γιάννη, ξέφυγε από το χέρι του άλλου και καρφώθηκε στο χώμα του νιόσκαφου τάφου. Ώσπου, αποκαμωμένα, απόμειναν ν' αγκομαχούν, πλάι πλάι.

Πρώτος κατάφερε να μιλήσει ο Θύμιος Λόντος.

 - Δεν μπόρεσα πάλι να σε νικήσω, Γιάνκο. Κ' έτσι γλίτωσες τα γένια σου.

- Κ' εσύ τον... «θου Κύριε φυλακήν τω στοματί μου». Το 'πα μια, να μην το πω και δεύτερη κι αμαρτήσω.

- Γιάνκο.

- Nat.

- Την είδες;

- Ποιαν; Α, την κυρα Λένη, λες. Την είδα, δεν είμαι γκαβός.

- Έμορφη, έτσι;

- Έμορφη! Άσε με χάμω, καημένε. Γριά σταφιδιασμένη.

- Δε λέω για τούτη... Για το Λενιώ λέω.

- Xμ...

- Θυμάσαι τότες που ' ρθε και με παρακάλεσε να μη φύγω;
- Αν το θυμούμαι... Εγώ δε σου την έφερα, μέσα στη νύχτα;
- Μου φάνηκε πως την ξανάειδα, τωραδά, να 'χει απλωμένα τα χέρια της και να παρακαλά.

- Αλαφροΐσκιωσες, καημένε. Αυτό θαρρώ.

- Μετάνιωσα, Γιάνκο. Μετάνιωσα πικρά, που 'φυγα τότες. Δεν έπρεπε...

- Δεν έπρεπε για, είπε ο παπάς κ' ευτύς άπλωσε το χέρι και

του 'πιασε το δικό του.

- Εντάξει, Θύμιο. Ξομολογήθηκες. Ο Θεός να σε σχωρέσει. Μην πικραίνεσαι πια. Αμαρταίνεις. Έλα, σήκω τώρα να θάψουμε τα παιδιά μας. Μόλις που προφταίνουμε.

Ανάγειραν κ' οι δυο και με κόπο στυλώθηκαν στα πόδια.

Ο ήλιος έγερνε να βασιλέψει και χρύσωνε τα σύννεφα στη δύση. Ένας καμπίσιος αγέρας χάιδευε τα ψηλά κυπαρίσσια, που πηγαινόφερναν, στις κορφάδες τους, σαν τις μαυροφορεμένες μοιρολογίστρες του χωριού. Τα κοπάδια γύριζαν από τη βοσκή και τα κυπροκούδουνα των τράγων μέλωναν τον αγέρα με τον ήχο τους. Χαμηλά, στο σπίτι της Θρακιώτισσας της Μαργώς, οι πάπιες μασούλαγαν τη ζητιανιά τους, για το βραδινό καλαμπόκι. Γλυκό, μαγευτικό απόσπερνο. Με τον ήλιο, το βασιλιά, να ντύνει με κρεμεζιά κροσσάτα άμφια ολάκερη τη δύση.

Ο παπα Γιάννης έβγαλε από το σάκο του το πετραχήλι, το πέρασε στο λαιμό και πήρε να ψέλνει. Εκεί 'τανε που ο χωρατατζής του χωριού, ο γερο Λιόντας, πονηρή αλεπού, κρυμμένος πίσ' από φουντωτό πουρνάρι τους είδε να μονιάζουν, σταυροκοπήθηκε κ' έδραμε στον καφενέ της Λαζούς, να φέρει στους

χωριανούς το μαντάτο πως ο παπα Γιάννης με το Θύμιο θα θάψουν τα παιδιά.

Ο καπετάνιος γονάτισε ανάμεσα στις δυο νεκρόκασες, σταύρωσε τα χέρια στο στήθος κι όλο μουρμούριζε τα ονόματα των νεκρών... «Σταύρο, Ρηνιώ, παιδιά μου...» Τέλος, σαν απόσωσαν με το ψάλσιμο και την ταφή και στήριξαν γερά, με πέτρες, το μαρμαρένιο σταυρό, γκρεμίστηκαν κ' οι δυο τ' ανάσκελα, πάνω στο φρέσκο χώμα, αποκαμωμένοι από το πάλεμα, το φτυάρισμα, αμί κι από τη συγκίνηση και, για πολύ, απόμειναν αμίλητοι.

Αργά κι απαργά, ο Θύμιος σάλεψε, βογκώντας και με χαμη-

λή φωνή, σα να φοβόταν μην ακούσει κανείς, ρώτησε.

- Πού το 'χεις, Γιάνκο; Στο ράσο;

- Ποιο; Α... στο σάκο. Τι τόνε κουβανώ δηλαδής τόσο τρανό και μ' αρωτούν κείνοι που ψυλλιάζονται; Το βάζω πρώτο, κατόπι βάζω τα βιβλία και στερνά το πετραχήλι. Παναπεί, αν απλώσεις το χέρι σου, θα το 'βρεις.

Ο άλλος έβαλε το χέρι στο σάκο και τράβηξ' ένα μπλασκί. Το χάιδεψε πρώτος πολλές φορές, το ξετάπωσε κι αφού ευχήθηκε «ζωή σ' ελόγου μας», το 'φερε στα χείλια κ' ήπιε, χορτα-

στικά. Ύστερα τ' άπλωσε στον παπά.

- Αιωνία τους η μνήμη. Απόψε τα παιδιά μας βρίσκονται στην Παράδεισο, εκ δεξιών του Κυρίου, είπε και ρούφηξε το τσίπουρο, σα νεροφίδα.

Από κει και πέρα, το μπλασκί άλλαξε πολλές φορές χέρια. Και πάντα, μ' ευχές:

- Θεός σχωρέσ' τα.

- Αιωνία τους η μνήμη.

- Ζωή σε λόγου μας.

Το πρωί, ο γιαγκιόζης ο Στέριος, ο γιδάρης, περνώντας με το κοπάδι του, έξω από το νεκροταφείο, θυμήθηκε τα παιδιά κ' είπε να μπει να πει καμιά προσευχή στο μνήμα τους. Όμως κείνο π' αντίκρισε τον έκανε να μαρμαρώσει.

Δυο άντρες, δυο θεριά, κείτουνταν, τ' ανάσκελα, πάνω στο χώμα, από τη μια και την άλλη μεριά του τάφου, και κοιμό-

ντουσαν, του καλού καιρού.

Ο ένας ήταν ο Θύμιο Λόντος. Γυμνός, από τη μέση και πάνω, λασπωμένος, βρώμικος, κράταγε στο δεξί του χέρι μια δίστομη μάχαιρα. Ο άλλος - Θεέ και Κύριε... Ο άλλος ήταν ο παπα Γιάννης. Δίχως καλυμμαύχι, δίχως ράσο, δίχως αντερή και δίχως... γένια. - Τούτα του τα 'κοψε και τα κράταγε στ' άλλο του χέρι ο καπετάνιος, που - μ' όλο το μεθύσι - θυμήθηκε τον όρκο του και δεν μπόρεσε να τόνε πατήσει.

Κι ο γιδάρης ο Στέριος, ακόμα προγκά το κοπάδι του, να φύγει μακριά από κείνους τους καραγκιόζηδες, που τους θυμόταν από σκολειαρούδια, να παλεύουν οληνώρα, και που δεν

έβαλαν μυαλό... μήτε και στα γεράματα.

Μια μέρα του γιατρού Βασίλη Γεωργιάδη

νεαρός γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης ήταν πολύ χαρούμενος εκείνο το πρωινό. Πολύ πολύ χαρούμενος. Και τόσο συνεπαρμένος από την ευτυχία του, ώστε περπατώντας βιαστικά, στο φαρδύ πεζοδρόμι της πολύβουης λεωφόρου, να σκοντάφτει πάνω στους περαστικούς και ν' αναγκάζεται να μελώνει, αράδα, γύρω του, συγνώμες με τσιριμόνια, γιατί 'τανε κι ευγενικός από φυσικού του.

Κι ο λόγος της τόσης ευτυχίας; Ένα χαρτί που το χάιδευε όλην ώρα, με τ' αριστερό χέρι, στη μέσα δεξιά τσέπη του σακακιού του, και που τόνε διόριζε σ' έν' από τα πολλά ιατρεία του

IKA.

Η αλήθεια, του χρειαζότανε τούτος ο διορισμός, πολύ του

γρειαζότανε - και να γιατί.

Ο γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης ήταν το ένατο παιδί, ενού αγρότη, από το χωριό Χέρσο του Κιλκίς - όνομα και πράμα - ούθ' έσπερνες, να πούμε, στάρι και θέριζες... τίποτας, τέτοιος

πετρότοπος.

Κ' ενώ το στομαχάκι του δε χόρταινε, καλά καλά, την μπομπότα - θέλουν να πουν οι... «γκρινιάρηδες» πως μόνο με γιομάτο στομάχι γίνεσαι ξυπνός - το μυαλουδάκι που κλειούσε στο τσερβέλο του τόνε βόηθαγε να προκόβει στα γράμματα, τόσο, που, οι τριγυρινοί του, θιαμαίνουνταν και μακάριζαν το γονιό που 'σπειρε τέτοιο φωστήρα.

Κείνος ο δάσκαλος, προπάντων, ο κ. Δημητριάδης, τον είχε

απόκοντα τον πατέρα του και του τρωγόταν χρόνου καιρού.

- Τήρα καλά, μωρέ Προκόπη, μην τ' αδικήσεις το παιδί. Να πουλήσεις ως και το βρακί σου, καψερέ, και να το σπουδάξεις. Τι τούτο που βλέπεις, μια μέρα θα γένει μεγάλος άνθρωπος.

Κ' έπαιονε την απόκοεση.

- Εντάξει, δάσκαλε, εντάξει. Βέβαια εσύ δεν μπορείς να ξέρεις

 μπορείς; - πως εγώ, από δω και χρόνια, δε φορώ βρακί. Κι αν μαθέ, πουλήσω αυτό, τ' αποπάνω, θα με ντρέπουνται οι γυναί-

κες.

Όμως άλλο τι αποκρενόταν ο Προκόπης κι άλλο τι πάσκισε. Βέβαια δεν ξεγυμνώθηκε από το παντελόνι του, ξεγύμνωσεν όμως το μαντρί του από κάνα δυο ζωντανά και το 'στειλε στο γυμνάσιο το παιδί.

Και 'κείνο, τ' αφιλότιμο, φωτιά μονάχη, μήτε που τήνε χρειάστηκε τη βοήθειά του. Διάβαζε, μάθαινε, έπαιργε υποτροφίες και σπούδαζε μονάχο. Κι όχι να πεις στο Γυμνάσιο, πάρε και

στο Πανεπιστήμιο, μέχρι που πήρε το χαρτί με άριστα.

Όμως απίς κι άνοιξε το ιατρείο, τα πράγματα στένεψαν. Έξι μήνες τώρα, που 'βαλε την νταμπέλα του «Βασίλειος Γεωργιάδης - ιατρός παθολόγος», μόνο καμπόσοι ένοικοι της πολυκατοικίας του χτύπησαν το κουδούνι, κι εκείνοι για να τους μετρήσει την πίεση.

Και να δεις πως τόνε πλέρωσαν μόνο την πρώτη φορά με χρήματα. Τις παραπίσω του 'διναν το... «ευχαριστώ» τους. «Να 'σαι καλά γιατρέ μου - ευχαριστώ. Η αλήθεια μας έλειπε ένας

γιατρός στην πολυκατοικία, να μας γνοιάζεται».

Κείνη, προπάντων, η δεσποινίς Μέλπω, η συνταξιούχα δασκάλα - από δαύτες που ζημιώνουν το Δημόσιο καθώς ξεχνούν να πεθάνουν - του 'θχόταν κάθε πρωί. 'Ήθελε λέει να 'ξεφε πού βρισκόταν η πίεσή της, για ν' αποφάσιζε τι θα μαγέφευε. Που παναπεί πως αγκαλά και την εύρισκε χαμηλή, θα 'θιχνε μελιτζάνες με μοσχαράκι - πολύ της άφεζαν - ειδαλλιώς θα 'βραζε ραδίκια του βουνού - και τούτα της άφεζαν.

Το έτσι έχοντας τα πράματα, ο γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης έβλεπε τα όνειρά του να πέτουνται όλο και πιο μακριά. Γιατί ο

γιατρός μας είχε και όνειρα. Βέβαια.

Διάβαζε, ξεθεωνόταν χρόνια, κι όλο λογάριαζε τα μελλούμενα, τα που θα πετύχαινε τα καλά και τ' άγια. Τούτο και 'κείνο και τ' άλλο, σπουδαία, τρανά κι έμορφα.

Και μέσα σ' όλα μετρούσε το γονιό. Κείνονε προπάντων. Να τόνε γνοιάζεται και να τόνε χρυσώσει. Να του κάνει ντουζίνες

βρακιά και παντελόνια και κουστούμια και πανωφόρια και καπέλα. Να του πάρει λουστρίνι παπούτσι και ζεστές τσόχινες μπότες και ζουνάρες φανέλα. Να του μετρά την πίεση μέρα παρά μέρα. Να του 'ξετάζει την καρδιά και το αίμα και τα μάτια και τη χολή. Να τόνε γνοιάζεται, ναι, τούτονε τον ήρωα, μέρα και νύχτα, καταπώς του πρέπουνταν και καταπώς τον ορμήνευε η δική του καρδιά.

Η αλήθεια, κείνος, σαν του τα 'ξομολογιόταν, χαμογελούσε κι αποκρενόταν, αραδιάζοντας ξόρκια για τους γιατρούς και πως κάλλιο το 'χε να τον άφηναν να πίνει το ουζάκι του, τι αλ-

λιώς θ' αρρώσταινε, ο στουρναρόβραχος.

Τέτοια. Όμως σήμερα, ο γιατρός, έβλεπε τα όνειρά του να ξαναγυρίζουν και να φτερακούν μέσα στο κεφάλι του, καθώς

προχωρούσε βιαστικός για το ιατρείο του ΙΚΑ.

Και μήτε που τον ένοιαξε, σαν ο κύριος Διευθυντής, αντίς για καλωσόρισες, του 'ριξε στην αγκαλιά μια πέτσινη τσάντα, γιομάτη «έντυπα», κι έβαλε στο χέρι του μια λίστα με πενήντα ονόματα «ασθενών» που 'πρεπε, λέει, να επισκεφτεί, μέχρι τις δυόμισι το μεσημέρι.

Ξεπόρτισε τρέχοντας και πήρε τους δρόμους ευτυχισμένος,

τραγουδώντας και ξανατραγουδώντας από μέσα του.

«Τέσσερα, τέσσερα», που παναπεί χιλιάρικα, που παναπούν ο μιστός που πέτυχε, με τη βοήθεια του Υψίστου - δόξα να 'χει - και τα πολλά μέσα - η αλήθεια -.

Το σπίτι του πρώτου «ασθενούς» δε δυσκολεύτηκε καθόλου να το βρει. Μια ισόγεια χαμοκέλα, στο βάθος τριγυρισμένης από πλίθινη μάντρα αυλής, που μύριζε μούχλα και σαπισμένα νερά.

Χτύπησε την πόρτα και περίμενε. Ξαναχτύπησε και καθώς

δεν του αποκρίθηκαν πάλι, έσπρωξε και μπήκε.

Στη μέση ενού μεγάλου και σχεδόν έρημου χώρου, καθόταν ένας αναμαλλιάρης κι αξούριστος άντρας, κρατώντας στο χέρι ποτήρι με κρασί, που στ' ακρόχειλά του σεργιανούσαν μύγες.

Απόμεινε, για λίγο, πάνω στο περβάζι της πόρτας, καρτερώντας

το «καλώς ήρτες» κι απέ, βέβαιος, πως ο άλλος δεν το 'χε σκοπό να σαλέψει, τόλμησε.

- Καλημέρα σας...

Δεν πήρε απόκρεση.

- Είμαι ο γιατρός... Με περιμένατε, δεν είν' έτσι;
- Ήρθες;

Ξαφνιάστηκε. Ήταν σχεδόν βέβαιος πως ο άλλος δε θα του κανε τη χάρη να μιλήσει.

- Ορίστε;...
- ήθθες, λέω;
- Μάλιστα.

- Την έφερες τη φόλα;

- Πώς είπατε; Την... Θ' αστειεύεστε, βέβαια.

- Καθόλου. Μια φόλα της χρειάζεται της μουστόγριας εκεί μέσα. Για να 'συχάσει κι αυτή κι εμείς κι εσύ. Το λοιπόν, κάνε καταπώς σου λέω γιατρέ, τ' ακούς;

- Μάλιστα... Θέλω να πω... Δηλαδή ναι... Θα δούμε... Θα

δούμε.

Καταλάβαινε πως μπέρδευε τα λόγια, μα δεν μπορούσε ν' αντιδράσει. Έκανε προς τα πίσω, πασκίζοντας να μη χάσει από τα μάτια του τον αναμαλλιάρη - πού ξέρεις τι γίνεται - έφτασε στην πόρτα του βάθους, την έσπρωξε με την πλάτη, μπήκε, την έκλεισε πίσω του με δύναμη και κόλλησε πάνω της, να συνεφέρει.

- Ήρθες;

Η φωνή βγήκε από τα στρωσίδια ενού ντιβανιού, στο βάθος. Τινάχτηκε.

- Ορίστε;

- Ήρθες λέω;...

- Μάλιστα... Είμαι... είμαι ο γιατρός, ξέρετε.

- Τι μου το λες; Σε περίμενα.

- Μάλιστα... Παρακαλώ να μου πείτε τι έχετε. Δηλαδή...
- Τίποτε.
- Πώς είπατε;
- Τίποτε.

- Μάλιστα... Δηλαδή... Ναι, ακριβώς αυτό. Θέλω να πω γιατί με καλέσατε;
 - Για να με βγάλεις από τον τάφο.
 - Μάλιστα... Ορίστε... Από τον... Είπατε από τον...
 - ...τάφο.

- Θ' αστειεύεστε βέβαια. Ναι, ναι αποιβώς αυτό. Είστε όλοι

σας αστείοι εδώ μέσα, πολύ πολύ αστείοι...

- Καθόλου. Εσείς οι γιατροί το λέτε πως ο άνθρωπος δεν μπορεί να ζήσει δίχως αέρα κι ήλιο. Έτσι δεν το λέτε; Κάνε τον κόπο να τηράξεις γύρω σου. Βλέπεις παράθυρο σε κανένα από τα ντουβάρια; Δε βλέπεις. Μονάχα τούτος ο φεγγίτης στο ταβάνι. Παναπεί τάφος. Σωστός τάφος. Έτσι; Το λοιπόν, θέλω να με γνοιαστείς και να με βγάλεις από δω μέσα.

- Μάλιστα... Σας κατάλαβα. Σας κατάλαβα πολύ καλά. Θα κάνω το παν, θ' αναφέρω στον κ. Διευθυντή και τα λοιπά και τα λοιπά. Όμως θα 'θελα να με καταλαβαίνατε κι εσείς, ναι, θα 'θελα να ομολογούσατε πως αυτά τα πράματα είναι, πώς να σας το πω, είναι οικογενειακές υποθέσεις, ακριβώς, οικογενειακές δεν είν' έτσι; Κι αυτός ο άνθρωπος έξω... ναι, αυτός ο αναμαλλιάρης άντρας με το κρασί είν' επικίντυνος, δε νομίζετε; Και δε σας πιστεύει λυπούμαι που το λέω δε σας πιστεύει καθόλου. Λοιπόν, θα 'θελα να σας παρακαλούσα να μου επιτρέπατε να σας γράψω κατιτί, μια φόλα, μόνο και μόνο για να 'χετε μια συνταγή στα χέρια σας, να τον πείσετε πως είστε άρρωστη και στο μεταξύ...
 - Φονιά...
 - Ορίστε;
 - Φονιάάά!
 - Μπαρδόν;...
 - Είπες πως θα μου γράψεις φόλα;...
- Εγώ;... Όχι... όχι... Αυτός έξω... Δηλαδή... Θέλω να πω... Ω! Θεέ μου... Θέλω να σας εξηγήσω... Μπορώ να σας εξηγήσω...
 - Φονιάάά...
 - Mη...

- Κακούργε!...
- Λάθος...
- ...που τα συμφώνησες μ' αυτόν τον ανεπρόκοπο, το χαραμοφαγά το γαμπρό μου να με ξεκάνετε...
 - Όχι...
 - Φονιά... Θα σε κλείσω στη φυλακή...
 - Σας παρακαλώ...
 - Έξω... έξω... φονιά... αντεροβγάλτη... Λανδού... Λανδού...
- Μάλιστα... Θέλω να πω όχι. Έκανα λάθος... με καταλαβαίνετε... έκανα...
 - Έξωωω...

Το παραΰστερο που θυμόταν ο γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης ήταν πως ακουμπούσε σε μια κολόνα του δρόμου και πάσκιζε να συνεφέρει, κι ολόγυρά του ένα τσούρμο παιδιά, που τόνε 'ξέταζαν απορεμένα. Κείνο το λεφτό, ξαστόχησε πως ήταν ευγενικός - από φυσικού του - τα πρόγκηξε άγρια και προχώρησε σχεδόν τρέχοντας, δίχως να γυρίσει να δει πίσω του. Όμως ο γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης δεν ήταν απ' αυτούς που ξεκολλούν εύκολα από το σκοπό τους. Κάπου σταμάτησε, ανάσανε βαθιά, πολλές φορές, χάιδεψε στη μέσα δεξιά τσέπη του σακακιού του το διορισμό του, κι αυτό ήταν. Τα τακούνια των παπουτσιών του ακούστηκαν πάλι να πατούν δυνατά στο πέτρινο καλντερίμι, το κεφάλι του στήθηκε γερά στους ώμους και τα χείλια ξανάπιασαν το τραγούδι:

- Τέσσερα... τέσσερα... τέσσερα...

Μέχρι τις δύο μετά το μεσημέρι, ο γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης, έδειρε καλντερίμια, στητά, πορεύτηκε σε στενοσόκακα που τα 'νομάτιζαν με τα γράμματα της αλφάβητος Ψ-Ψ, Ψ-Χ, Π-Π, Χ-Χ, γνώρισε «πολλών ανθρώπων τ' άστεα», πολλών αρρώστων τις παραξενιές και πολλών ορόφων τις σκάλες. Στην οδό Ψ-Ψ, αριθμός 43, σκαρφάλωσε, αγκομαχώντας, μέχρι τον τρίτο όροφο, και χτύπησε το κουδούνι.

- Καλημέρα σας.
- Καλημέρα.
- Είμαι ο γιατρός.

Η γυναίκα που του άνοιξε, με τ' αριστερό χέρι χτύπησε το ξύλο της πόρτας και με την απαλάμη του δεξιού έκανε το σημείο του σταυρού στο στήθος της.

- Ο γιατρός;

- Μάλιστα. Με ζητήσατε.

- Εμείς;

 Μάλιστα. Μια στιγμή, παρακαλώ, σας διαβάζω από τα δελτία που μου 'δωκαν στο ιατρείο. Οδός Ψ-Ψ;

- Μάλιστα, Ψ-Ψ, και με το πόδι της κλώτσησε τη γάτα του σπιτιού, που ξεγελασμένη πως τη φώναξαν έτρεξε νιαουρίζοντας.
 - Αφιθμός 43;

- Μάλιστα.

- Ο κύριος Γεώργιος Ψαρόπουλος;

- Αχ, καλέξε! Τώρα κατάλαβα. Είναι ο γείτονας, γιατρέ μου, στο διπλανό. Αχ, μανίτσα μου! Για τούτο τον έβλεπα, τον τελευταίο καιρό, μαραμένο και μουφλούζη τον άνθρωπο; Αυτόνε που 'τανε πάντα του αλέγρος και κεφάτος; Κάντε τίποτε γιατρέ να τόνε γιάνετε. Βάλτε τα δυνατά σας. Να ξανακουστεί το μπουζούκι του, να θαραπαυτούν οι ψυχές μας, να σας σχωρά η γειτονιά. Δεν ξέρετε, γιατρέ, τι παναπεί μπουζούκι του Ψαρόπουλου. Μέλι και κάντιο και λουκούμι Συριανό. Αχ, μανίτσα μου, άαχ...

- Μάλιστα. Στο διπλανό, λοιπόν;

- Μάλιστα.
- Πολυματοικία;
- Μάλιστα.
- Χαμηλά, ψηλά;
- Στον τέταρτο.
- Μάλιστα. Ασανσές;
- Καλέ πιο ασανσές; Στην Άνω Τούμπα δε βάζουν ασανσές. Τσιγκουνεύουνται.
 - Μάλιστα.

Και κατρακύλησε τις σκάλες από τον τρίτο όροφο της οδού Ψ-Ψ, 43. Και σκαρφάλωσε, με τη γλώσσα απ' έξω, στον τέταρτο

της Ψ-Ψ 45. Και βρήκε τον κ. Ψαρόπουλο, στη βεράντα του ρετιρέ του, να κάθεται μπρος σε τραπέζι, φορώντας ακριβή ρόμπα και να γράφει νότες.

- Ο γιατρός; Ευχαριστώ, ευχαριστώ πάρα πολύ που ήρθατε.

Ξέρετε δε θα σας χρειαστώ.

- Ορίστε;

- Νόμιζα πως θα μου 'τρωγε τρεις μέρες και θέλησα να 'μαι δικαιολογημένος απέναντι στην Υπηρεσία μου - Υπηρεσία Εγγείων Βελτιώσεων - της οποίας τυγχάνω θυρωρός. Εννοώ το τραγούδι που μόλις πριν από λίγο τέλειωσα. Μουσική δικοί μου, στίχοι του Διευθυντού μου. Ομολογώ... δύσκολο. Όμως δούλεψα όλη τη νύχτα, βοήθησε κι η έμπνευση κι όλα πήγαν καλά. Είμαι βέβαιος πως μπροστά μου τώρα έχω έν' από τα μεγαλύτερα σουξέ του μέλλοντος.

Άααα!... Τούτη τη φορά δεν άντεξε. «Δούλεμα θέλει ο άν-

θρωπος» είπε από μέσα του, κι ευτύς:

- Μάααλιστα! Ώστ' έτσι, λοιπόν; Συγχαφητήφια. Κι όσο για μένα, δεν πειφάζει. Δε χάλασε ο κόσμος, βφε αδεφφέ - ωχ! Και να το ξέφετε πως από δω και μπφος είμαι πάντα στη διάθεσή σας για τις εμπνεύσεις σας. Βέβαια. Τιμή μου μεγάλη να βοηθώ στη δημιουφγία των σουξέ του μέλλοντος. Πώς... πώς... Ώστε να μη διστάζετε να κφεβατώνεστε όποτε σας πνίγουν οι εμπνεύσεις σας. Ακφιβώς. Σύμφωνοι, αγαπητέ μου; Είστ' ευχαφιστημένος;

- Μπράβο, γιατρέ. Είσαι τσίφτης.

- Ευχαριστώ, καλοσύνη σας. Και κάτι άλλο. Οι γειτόνισσές σας ξέρετε, οι γειτόνισσές σας είναι πολύ στενοχωρημένες, μα πάρα πολύ στενοχωρημένες, που δε σας άκουσαν από προχθές. Και με παρακάλεσαν, λέει, με παρακάλεσαν, να σας θερμοπαρακαλέσω να τους παίξετε την καινούργια σύνθεσή σας, αυτό το αριστούργημα που 'χετε στο τραπέζι.

- Αλήθεια, γιατρέ;

- Αλήθεια, μαέστρο...

- Ε... να... Πώς να το πω, δηλαδή... Με συγκίνησαν. Και.... δε θα τους τ' αρνηθώ. Όμως θα το κάνω και λιγουλάκι για σένα,

γιατρέ. Γιατί είσαι τσιμάνι παιδί και σ' αγάπησα.

- Αβάντι μαέστρο!...

Και το ηλεκτρικό μπουζούκι έπιασε φωτιά. Και βρόντηξε και ξεδίπλωσε στον αγέρα τη μελωδία της ραγισμένης πενιάς, σε αυγινό μινόρε. Κι ακούστηκε η φωνή του Ψαρόπουλου, σβραχνή, απόκοσμη, γιομάτη... ευρωπαϊκό μεράκι, σε στίχους του Διευθυντού του.

«Κι αν στις Ριβιέφες και στις Νίκαιες, γυφνάς,

μωρή μαργιόλα...»

Ο γιατρός έκλεισε με δύναμη πίσω του την πόρτα, κατρακύ-

λησε τις σκάλες και βγήκε στο δρόμο.

Στα μπαλκόνια της οδού Ψ-Ψ είδε να κρέμουνται τσαμπιά οι... ραγισμένες καρδιές, που άκουαν τον Ψαρόπουλο κι ένιωθαν να μερεύουν εντός τους... τα σεκλέτια κι οι καημοί. Φουρκίστηκε πιο πολύ και δυνάμωσε το βήμα.

- Βλάκες!...

Κι ήταν, ίσα ίσα, κείνη τη στιγμή, που από τον τρίτο της Ψ - Ψ 43, ακούστηκε γυναίκεια φωνή γιομάτη πάθος και... λυγμό.

- Άαααχ... ψεύτη ντουνιά. Να ζήσεις, γιατρέ μου, ασίκη, μπουλασίκη, και να σε χαίρεται η μάνα σου... Αααμάαν... μπαΐλντισα...

Κόλλησε στον τόπο και γύρισε αργά αργά με τεντωμένο το λαιμό, έτοιμος να σβουρίξει τ' αψήλου μιαν από κείνες τις βρισιές, που γλιστρούν μέσα στο λαρύγγι, πιότερο απ' όσο η γλιστρίδα και δεν μπορεί να τις καταπιεί μήτε κι ο δεσπότης.

Όμως απάνω κει απόμεινεν ασάλευτος, κόμπιασε, τα μάτια του γιόμοσαν στόχαση και τέλος γύρισε μπροστά και κατέβασε

το κεφάλι.

«Ψεύτη ντουνιά» είπε. Και το ξανάπ' ευτύς. «Ψεύτη ντου-

νιά». Και πρόστεσε: «Βλάκες».

Λίγες ώφες παφαπίσω ο γιατφός Βασίλης Γεωργιάδης ήτανε πια ολότελα ξεθεωμένος. Από τις άλυτες αλγεβρικές εξισώσεις των δρόμων, που τον έβγαζαν πάντα λάθος. Από τις κρουαζιέρες σε σκάλες πολυκατοικιών χωρίς ασανσέρ. Από τις παραξενιές των αρρώστων. Και τέλος, από τη συμπλήρωση των «εντύπων» -

πέντε λεπτά διάγνωση, δέκα να γράφεις.

Ήταν κι η σύγχυση της τελευταίας επίσκεψης. Χτύπησε με το χέρι τον άρρωστο, στη μέση, για να 'ξετάσει τα νεφρά του κι εκείνος έμπηξε τις φωνές, τόνε 'νομάτισε «αλμπάνη» και δήλωσε πως κάλλιο το 'χε να τόνε 'ξέταζε κτηνίατρος.

Σα βγήκε από τούτο το τελευταίο σπίτι, σταμάτησε καταμεσής στο δρόμο και σφάληξε τα μάτια. Ένιωθε ανήμπορος, σχεδόν άρρωστος. Τα γόνατά του έτρεμαν και στο στομάχι γρίκαε μιαν ανακάτωση και μιαν όρεξη να ξεράσει τα σωθικά του.

Σα συνέφερε κομμάτι, έβγαλε από την τσέπη του τη λίστα και τήνε 'ξέτασε. Του 'μεναν άλλοι δυο άρρωστοι. Θυμήθηκε πως είχε τράτο να παραδώσει τα χαρτιά στη γραμματεία του ιατρείου μέχρι τ' απόγεμα. Το κουράγιο του ήτανε λειψό. Ακόμα λίγο και θα γονάτιζε. Πήρε, λοιπόν, την απόφαση, να γυρίσει στο δικό του ιατρείο, να ριχτεί στο κρεβάτι, να κοιμηθεί καμπόσο, να συνεφέρει, και στις τέσσερις, μετά το γιόμα, να περάσει από τους δυο που του 'μεναν κι απέ να πάει στο ΙΚΑ να παραδώσει.

Το 'κανε. Και στις τέσσερις ήτανε πάλι στο δρόμο. Φρέσκος και κεφάτος. Ευτυχισμένος. Γιατί το γιατρό Βασίλη Γεωργιάδη δεν τόνε γονάτιζαν εύκολα ενάντιοι καιροί και δυσκολίες. Και τίποτα δεν μπορούσε να τον υποχρεώσει να ξεκολλήσει από το σκοπό του.

Κι ο σκοπός του, για τώρα, ήταν να πάει ο ίδιος στο χωριό σ' ένα μήνα, να πάρει το γονιό του. Να τόνε φέρει στην πολιτεία, να τον έχει κοντά, να ζούνε οι δυό τους.

Και τότε; «Διάλεξε πατέρα, τι θες; Και τούτο και κείνο και τ' άλλο, ό,τι τραβά η καρδιά σου. Πάρε και κανένα χιλιάρικο, να 'χεις να πορεύεις τις ώρες που 'σαι μονάχος. Σεργιάνα, πατέρα. Στο βουνό, τη θάλασσα, ούθε σου τραβά η όρεξη. Μη θυμάσαι τα παλιά, τα που πέρασες, τα κλαμένα. Σε παρακαλώ κύρη, φιλώ τα χέρια σου, μην τα θυμάσαι. Όχι. Δε θέλω να τ' αναθιβάνεις, σου προσπέφτω, όχι, τι καίνε κείνα και φαρμακώνουν κι αρρωσταίνουν. Και τώρα, καλά - άκου με μένα. Η

καρδιά σου είναι τρίσγερη, σιδερένιο το στομάχι, βρύσες βουνίσιες τα νεφρά σου κι η πίεση μικρού παιδιού. Το λοιπόν, τρώγε και πίνε. Τρώγε. Κι αρμυρά και ξυνά και τηγανητά κι ουζάκι. Απ' όλα. Άααα... γελάς γεροκύκλωπα. Σου μύρισε το ούζο, έτσι; Πίνε, μωρέ. Εδώ είμ' εγώ. Πίνε πατέρα...».

Ένιωσε έναν κόμπο στο λαιμό. Θύμωσε. Έδωκε μια, τον

κατάπιε, πήρε βαθιάν ανάσα, γέρεψε.

'Ξέτασε το δρόμο. ΦίΦί. Έφτασε, παναπεί, δίχως να καταλάβει. Φ-Φ αριθμός 19. Εδώ έχουμε 15. Ώστε κείνη κει η διπλανή πολυκατοικία είναι το 17. Και κείνη η μπαράγκα που δεν πρόφταξ' - ευτυχώς - ν' αψηλώσει, το 19, εντάξει. Όμως... τι... πώς...; Είδε και πάγωσε. Τα πόδια του καρφώθηκαν στο χώμα. Στον προστάτη της αυλόπορτας ήταν ακουμπισμένο - καταπώς συνηθιέται - το καπάκι μιας νεκρόκασας.

Κοκάλωσε. Κι ακόμα πιο πολύ τα χρειάστηκε, που λένε, σαν είδε τρεις άντρες να βγαίνουν από την αυλή της μπαράγκας και να τρέχουν καταπάνω του. Δηλαδή... Αν ερχόταν το πρωί... Αν δεν πήγαινε να κοιμηθεί... Ίσως, τότε... «Θέ μου» κι ένιωσε το

φως των ομματιών του να λιγοστεύει.

- Γιατρέ, έφτασες γιατρέ μου; Επιτέλους!

«Τετέλεσται». Αντίο ΙΚΑ. Αντίο τέσσερις χιλιάδες!...

- ...Πέθανε;...

- Χτες τα μεσάνυχτα.

- Ξανάκλεισε τα μάτια. «Ώστε... Μάλιστα... Είναι φανεφό... Δε ζήτησαν γιατφό για εξέταση... για πιστοποιητικό θανάτου τόνε ζήτησαν».

Του 'θθε να κλάψει απ' τη χαρά του.

- Λοιπόν, ζητήσατε πιστοποιητικό, ναι;

- Θανάτου.

- Μάλιστα. Αμέσως. Θα το 'χετε αμέσως. Είπατε πως πέθανε χτες;

- Τα μεσάνυχτα.

- Αρκεί. Δε χωρεί αμφιβολία. Βέβαια. Ώστε θα το 'χετε το πιστοποιητικό. Ακριβώς. Ένα πιστοποιητικό θαύμα, τέλειο, τέτοιο που σας χρειάζεται. Αμέσως!

Στο βάθος καταλάβαινε πως δεν ήταν λογικά τούτα που 'λεγε, όμως η μεγάλη χαρά του ακόνιζε τη γλώσσα τόσο, που του ήταν αδύνατο να τήνε κουμαντάρει.

Διάβασε τη λίστα του ΙΚΑ, που τήνε κράταγε στο χέρι. - Μαρία Ψαλτίδου, οδός Φ-Φ αριθμ. 19, Άνω Τούμπα.

Μπήκε στην μπαράγκα και ζύγωσε στο ντιβάνι να 'ξετάσει την πεθαμένη. Και ξάφνου ορθάνοιξε τα μάτια κι έφερε τα χέρια στο λαιμό σαν να τον πνίγανε.

Α... ο.:. άντρας;...

- Ναι, γιατρέ μου, γιατί;

- Και τον λένε Μαρία Ψαλτίδου;

- Ιγώ είμι... αχούστηκε πίσω μια γυναίκα. Ουρίστι; Καινούργιος τρόμος. Τινάχτηκε και γύρισε.

- Ζεις;

- Τι 'πις, γιατρέ μ'; Μπήξι φωνή, τι 'μι κι κουμμάτ' πιρήφανη στ' αφτιά μ' - άα;

- Και τ' όνομα που γράφει το δελτίο; Μαρία Ψαλτίδου;

- Ιγώ είμι, σ' λιέου. Απ' λιές, του πουρνό, σαν τόνε βρήκα τέζα τουν γείτονα, τελεφώνησα στο ΙΚΑ, το κι το, κι να πέμψουν γιατρό για την άδεια, κατάλαβες γιατρέ μ'; Ήταν μουνάχος ου έρμος καταντίπ, κι καλός χριστιανός, Θεός σχωρέστον. Κατάλαβες γιατρέ;

Κατάλαβε.

Ό,τι έφταιξε ήταν η κουφαμάρα αυτής της γριάς. Φαντάστηκε το πρωινό τηλεφώνημά της κάπως έτσι:

Ιμπρός.Ορίστε.

- Ιμπρός, ΙΚΑ:

- Μάλιστα.

- Ιμπρός, λιέου.

- Ορίστεεε, σας ακούμεεε!...

- Α! Ιδώ Μαρία Ψαλτίδου. Ουδός ΦιΦι... έεε; Μάλιστα ΦιΦι, αριθμός 19. Άνω Τούμπα. Να πέμψιτι γιατρό, να δώπει άδεια... έεε;
 - Θέλετε άδεια;

- Έεεε; Μπήξτι φουνή κι είμι κουμμάτ' πιρήφανη στ' αφτιά μ'... έεε;...

- Θέλετε άδειαααα; Είστε άρρωστηηηη;

- Άδεια, ναι. Μι δίχους, δε γίνιτι τίπουτις. Η παπάς ξέριτι...

- Εντάξει.

- Έεεε;

- Εντάξειειει...

- Ιφχαριστούμι πουλύ. Σας καρτερούμι. Αντίου σας.

Ο γιατρός σωριάστηκε μπρος σ' ένα τραπέζι. Ακούμπησε πάνω του τους αγκώνες κι έριξε το κεφάλι στις απαλάμες των γεριών του.

Τόσες αναποδιές, τόσες λαχτάρες σε μια μέρα!

Αναθίβανε το φουριόζο διευθυντή του. Τον αναμαλλιάρη, μεθυσμένο άντρα, με τις μύγες που σεργιανούσαν στα χείλια του πρασοπότηρου που πράταγε, αμί και στα δικά του. Τη γριά που τόνε παρεκάλεσε να την... αναστήσει από τον τάφο, σάμπως άλλο Λάζαρο. Τη γυναίκα με τη γάτα της της οδού Ψ-Ψ αρ. 43, το θυρωρό της υπηρεσίας Εγγείων Βελτιώσεων και

βιστουόζο του μπουζουκιού, κύριο Ψαρόπουλο.

Υστερ' αναθίβανε και τα πιο παλιά. Τις φτώχειες του. Τους μόχτους να σπουδάξει. Τις αγωνίες για τις εξετάσεις και την υποτροφία της κάθε χρονιάς. Την υποχρέωση απέναντι στο γονιό, που πούλησε και τα στερνά υπάρχοντά του, να του ανοίξει το ιατρείο κι απόμεινε να ζει καταμόναχος στο χωριό. Τέλος τις ελπίδες για μια καλή σταδιοδρομία, που τις είδε να ξεφτούν, μια μια, μέχρι που τον ανάγκασαν να πει «σπολλάτη» για ένα διορισμό στο ΙΚΑ. Και τα όνειρά του; Τα όνειρα να προσφέρει στους ανθρώπους, σε κείνους προπάντων που αναγκεύονται, στους απόκληρους;

Έσφιξε με τις γροθιές του τα μελίγγια, να τα συντρίψει. Όμως, όλα τούτα, για λίγο, μονάχα για δυο στιγμές. Γιατί ο γιατρός Βασίλης Γεωργιάδης - το ξανάπαμε - δεν ήταν απ' αυτούς που κιστεύουν, απ' αυτούς που γονατίζουν στα μισά της στράτας.

Κατέβασε τις γροθιές. Είδε τους άλλους να τον έχουν τριγυρισμένο και να τόνε τηρούν μ' αγωνία. Χαμογέλασε.

- Εντάξει, εντάξει. Θα το συντάξουμε αμέσως το πιστοποιητικό θανάτου. Παρακαλώ να μου φέρετε την ταυτότητα του μακαρίτη.

- Ιγώ την έχου, γιατρέ μ'. Ουρίστι.

Ο γιατρός την πήρε στα χέρια του, την εξέτασε μ' ασυνήθιστη προσοχή και... λιγοθύμησε. Γιατί στην ένδειξη «Ονοματεπώνυμον» διάβασε το όνομά του. Βασίλης Γεωργιάδης. Κι αυτό δεν ήταν πια σύμπτωση, ήταν σκάνταλο της μοίρας του, που βάλθηκε να τον τρελάνει μέσα σε μια μέρα.

Το κακοπάντοεμα

Φώτης Μεταξόπουλος, ο δραγάτης, του μεγάλου βουνίσιου κεφαλοχωριού, Ζαγορά Πηλίου, βγήκε από την

ταβέρνα της πλατείας, πολύ πολύ χαρούμενος.

Κι η αλήθεια, είχε με το μέρος του όλο το δίκιο του κόσμου, να' ν' έτσι δα κεφάτος, καθώς μέσα κει ξεφάντωσε για καλά, με την παρέα του, ολάκερες τρεις ώρες. Γεύτηκε, λιχούδικα, μεξεδάκια της ώρας, από κείνα που μπορούν να κολάσουν ακόμα και παπά, τη Μεγάλη Σαρακοστή. Ήπιε ντόπιο μπρούσικο κοκκινέλι, από κείνο π' ως το κατρακυλήσεις στο λαρύγγι, σου λύνεται η γλώσσα κι αποκοτάς ακόμα και να τα ψάλεις

της πεθεράς σου, καταπρόσωπο.

Τέλος, τραγούδησε όλα τα καινούργια ρεμπέτικα τραγούδια π' άχουε από το τρανζίστορ του και χωράτεψε με τους τριγυρινούς του. Σε τούτο πλια το στερνό, δεν μπόραγε να του παραβγεί κανείς, κι αυτό το Έρρε ολάκερο το χωριό του, αμί κι ολάκερο το Πήλι. Έτσι, μ' όλο το φαγητό, το πιοτί και το τραγούδι, πρόφταξε και να κουγιουνάρει καμπόσους. Τον κυνηγό, τον Αλέξη, πως τάχα το λαγό που βάρεσε το πουρνό, τον είχε κείνος αποβοαδίς δεμένο στο πουρνάρι ν' ακαρτερεί το φονιά. Το μαστρο Θανάση, από το Βελεστίνο, - που 'ρτε πρωί, μυριακάτικα, για δουλειά που δεν έπαιρνε τράτο, κι αποξεχάστη να πίνει στην ταβέρνα - πως η ομάδα του, ο «Ρήγας Φερραίος», νίκησε τη δική του, τον «Πανζαγοριακό», επειδής ο διαιτητής έλαχε να 'ναι γαμπρός τους, από Βελεστινιά! Πρόστεσε κιόλας πως την παράλλη Κυριακή, που δε θα τον έχουνε πλια το γαμπρουλάκη τους, να σιγοντάρει, ο «Πανζαγοριακός» θα τόνε κήδευε τον «Ρήγα Φερραίο», γιατί λέει, όπως και να 'ναι, οι βουνίσιοι κλωτσούν δυνατότερ' από τους καμποχωρίτες. Τέλος και τον κάπελα, τον κυο Σταμάτη - τούτονε πλια τον είχε του χεριού του και τόνε μάδαγε την πάσα ώρα, με τα χωρατά του -

τάχα πως δεν ήξερε τι να τα κάνει τα πολλά που μάζεψε κι αποφάσισε, στα εξήντα του, να παντρευτεί μιαν εικοσάρα Βο-

λιώτισσα, να του τα φάει.

Τώρα πορευόταν για το σπίτι του, ούλος κέφι και τραγούδι. Το 'χεν αποφασισμένο να δώκει συνέχεια στο πιοτί, παρέα με τη γυναίκα και τη θυγατέρα του, μέχρι να στρωνόταν το μεσημερνό γιορτιάτικο τραπέζι. Δόξα στον Κύριο, το 'χε καλά καμωμένο το κουμάντο του και φέτο. Και χοίρον έσφαξε, βαρύ, κοντά τέταρτο του τόνου, και κρασί 'χε, δικό του, μπόλικο κι ούλα τα καλά. Κι απόκοντα την υγειά του και την αγάπη των θηλυκών - αρσενικό δεν απόχτησε το σπίτι του - και μιαν αστείρευτη όρεξη για χωρατά, που τον έτρεφαν και τόνε γέρευαν στην ψυχή.

Για τούτο, σαν πάτησε στην αυλή του, έμπηξε φωνή:

- Γυναίκααα... Πιάσε κρασί κ' έφτασεν ο άντρας σου, ο μεθύστακας.

Όμως σαν μπήκε στο χαγιάτι κ' έκλεισε ξωπίσω του την πόρτα, ευτύς τ' ορκίστηκε πως του μέλλουνταν παρατράγουδα.

Η γυναίκα του, η Μόσχω, στέκουνταν στο βάθος, ασάλευτη και τόνε τήραζε βουβή, μ' ένα βλέμμα σβησμένο και με τα χέ-

οια της να σφίγγουνται μποος στο στήθος. Γκοίνιαξε:

- Εντάξει, γυναίκα. Ήπια. Κι ακόμα θα πιω. Αγαλματώνεις, δεν αγαλματώνεις εσύ, κειδάς, εγώ θα πιω, χρονιάρα μέρα που 'ναι σήμερις. Και θα πιω και θα φάω και θα τραγουδήσω. Ναίσκε. Κι άμα δε σου κάνω, με χωρίζεις και πας στη μάνα σου. Αμήν.

Κείνη δεν αποκρέθηκε. Το βλέμμα της γλάρωσε πιότερο και μονάχα κει στ' ακρόχειλα πήρε να χαράζει μια υποψία ζωής.

Ούου!... Δεν υποφέρεσαι, μωρέ γυναίκα, δεν υποφέρεσαι!
 Πας να με φουρκίσεις, μέρα που 'ναι. Κρίμας. Αυτό σου λέω

μονάχα. Κοίμας!

Κίνησε να ζυγώσει το τραπέζι, που το 'δε φορτωμένο με του πουλιού το γάλα, να βάλει να πιει ένα ποτήρι, να ξεθυμάνει, μα δεν πρόφταξε. Η Μόσχω ρίχτηκε ξάφνου στο πάτωμα και του αγκάλιασε τα γόνατα. «Μπάαα! Πώς ήτανε και τούτο» απόρεσε.

Η γυναίκα του, μωρέ; Η Μόσχω, η ξίκαλη, αμέ και πεισματάρα και σκληρή σα σίδερο, π' άλλο δε γενόταν εδώ μέσα πάρε το δικό της, να του προσπέσει! «Κάποιος φούρνος θα γκρέμισε». Φχαριστήθηκε στο βάθος της καρδιάς του, τεντώθηκε και τήνε τήραξε από ψηλά. Χωράτεψε.

- Σήκω, γυναίκα. Δεν είμαι παπάς, εγώ, να μου προσπέφτουν. Ο Φώτης είμαι, ο άντρας σου. Κείνος που, σ' ένα σου διάνεμα, τρέχει και πέφτει στον γκρεμό της Μακρυνίτσας - δεν

το ξέρεις; Σήμω μαι δε σου πάει εσένα να γονατάς.

Κείνη, μαζωμένη πάντα, κουβάρι, στα πόδια του, έμπηξε, ξάφνου, φωνή:

- Ούουου... Η θυγατέρα μας, άντραααα!...

- Η θυγατέρα μας; Α! Κατάλαβα. Χαμογέλασε πονηρά.

«Γυναίκες, μωρέ. Γυναίκες» είπε από μέσα του κι απέ:

- Η θυγατέρα μας, για. Η θυγατέρα μας. Εμ, το μήλο κάτω από τη μηλιά, έτσι δεν το λέει κι η παροιμία; Σου 'μοιαξε, βλέπεις, στην εμορφάδα, αμί και στο πείσμα, ψέματα;

Τα 'πε γρήγορα κ' ύστερις, πειραχτικά.
- Μαλλιοτοαβηγτήκατ', έτσι γυναίκα;

Κείνη, σα να μην τον άχουσε, ματατσίριξε.

- Η Μαριώωωω...

- Η Μαριώ, ναίσκε. Για κείνην κρένω. Για ποιάνε, λες; Για τη γοργόνα του Μεγαλέξαντρου; Θ' άγριεψε, για καλά και σου 'βγαλε κάνα δυο τούφες μαλλί - αυτό 'ναι. Ξέρεις τι, γυναίκα; Βρήκες το μάστορη, θαρρώ. Αυτό θαρρώ, και τ' άλλα που...

Δεν πρόφταξε ν' αποσώσει. Η άλλη του τράβηξε μια δαγκωνιά στο καλάμι πάν' από το ρούχο του και τόνε θανάτωσε.

- Άααα!... Α! Δαγκώνεις κιόλας; Σ' έξερα για τη γλώσσα και τα νύχια σου, τώρ' ακόνισες και τα δόντια; Θα σου τα βγάλω, μωρή. Θα σου τα βγάλω ένα ένα, εδώ 'μαστε και θα δεις.

Κείνη ξανάσκουξε: «Ο Σταθάκηηης»... - Δεν ακούω τίποτις. Κάνε καλά μαζί της.

Κ' ευτύς απορεμένος:

- Τι 'πες; Ο... Σταθάκης; Ποιος Σταθάκης;

- Ο Τσεβήκης...

- Ο σπουδαγμένος; Τώρα δα που έρχομαν τον είδα με τη Σιτροέν του, που τραβούσε για το νερόμυλο. Εκεί πηγαίνει κάθε μέρα, κάθεται κάτ' από τον πλάτανο και γράφει. Αλαφροΐσκιωτο τόνε λένε στο χωριό κ' είναι τος. Το λοιπόν, γιατί τόνε 'νομάτισες;
- Οχού, τη βαρυόμοιρην εμέναααα... Και πώς να σου το πω, άντρα μου, πώς να σου το μολογήσωωω...

Ξαναπόρεσε.

- Για στάσου, μωρέ γυναίκα. Τι σε βρήκε και σκούζεις, ετσιδάς; Ξέρεις τίποτα που δεν το ξέρω εγώ; Κρένε. Κρένε και μη βουβαίνεσαι.

- Ο Τσεβήκης...

- Άστονε να πάει στα κομμάτια τον Τσεβή, ούουου!... Τι άλλο ξέρεις;

- Ο Τσεβής... ο Τσεβής... γκάστρωσε τη Μαριώ μας... Μανί-

τσα μουου...

Του 'φθε νταμπλάς. Σα να τόνε βάφεσαν με ζεύγια κατακούτελα.

- Τι 'πες μωρή; Τρελάθηκες; Άσε τα πόδια μου... Μη μου τα κρατάς... Άσε τα πόδια μου, σου λέω. Τρελάθηκες;...

- Όχι... Δε σου τ' αφήνω... Κλώτσα με, σκότωσέ με... Δε σου

τ' αφήνω.

Κείνος τήνε λυπήθηκε, μέρεψε. Έκλεισε τα μάτια. Έριξε τις σφιγμένες γροθιές πάνω στους βολβούς, τους ζούληξε με δύναμη να τους συντρίψει, πόνεσε, συνέφερε. Χαμήλωσε το κεφάλι, ρώτηξε ξέψυχα:

- Πότε;

- Είναι πέντε μηνού. Μου το 'αρυβε. Τον αγαπούσε, τόνε πίστευε, για τούτο. Το πουρνό, σήμερις, πήγαμε με την αδερφή σου. Τ' αρνήστηκεν ο κακούργος, που να τον αρνηστεί ο Χριστός κι η Παναγιά.

Δεν είπε τίποτα. Το κεφάλι του βάρυνε πιότερο, σα να 'ταν από σίδερο, και το πηγούνι κόλλησε στο στήθος. Κίνησε, βαρύς, για το τραπέζι. Το ζύγωσε, άπλωσε, πήρε στο χέρι την καράφα, την έφερε στα χείλια, ήπιε. Δίχως ανάσα. Με τη δίψα

του στρατοκόπου, που πλανήθηκεν, ολημερίς, σε πυρακτωμένην έρημο. Ήπιε πολύ, όσο ποτές στη ζωή του, έστησεν ορθή

την καράφα πάνω στο στόμα του, τήνε στράγγισε.

Τα σωθικά του άναψαν κι οι πατούσες των ποδιών ζεμάτισαν μέσα στα 'ποδήματα. Το νού του τόνε κατάχτησε μονομιάς μια αποκάρωση και μια γλύκα κι ο λογισμός του φούντωσε, σκουντούφλησε, έδωκ' έναν πήδο και τινάχτηκε στα περασμένα.

Τούτο το ψίκι, προπάντων, τόνε κράτησε.

Τριάντα κατακαινούργιες σούστες, διαλεγμένες μια μια, απ' ούλο το Πήλι, που τις έσουρναν φαριά γοργοπόδαρα, χυτά σα χέλια, στολισμένα με χαϊμαλιά, πλεχτά, πολύχρωμα χράμια, κορδέλες κατακόκκινες κι ολόλευκα μεταξωτά μαντίλια. Και σε μιαν από δαύτες - π' ούλες τους ήντουσαν μ' ορεξάτους χαροκόπους - να κάθεται ατός του, γαμπρός λεβέντης, με τη Μόσχω δίπλα του, έμορφη και παντέμορφη, καμαροφρύδα, χαμηλοβλεπούσα και ροδομάγουλη, σωστή Παναγιά, φευγάτη από 'κόνισμα της εκκλησιάς. Κι ολομπροστά τα όργανα, κλαρίνα, νταούλια και πίπιζες κι ο πρώτος των καβαλαρέων, με το φλάμπουρο του γάμου, στολισμένο μ' ολόφρεσκα μήλα και πορτοκάλια.

Κ' ύστερα η ζήση και το σπιτικό. Με τις χαρές και τα γλέντια τους. Κ' η πρώτη γέννα. Πρώτη και στερνή. Το Μαράκι τους. Αγγελάκι της Παράδεισος, στα μικράτα του, νεράιδα, το κατόπι. Νεράιδα χιλιόκαλλη, χαρά των ομματιών τους, αμί και του καθενού στο χωριό. Π' ως την απάνταινε στη στράτα, μαρμάρωνε στον τόπο να τήνε θαμάξει κι απέ τήνε φτούσε να μην

αβασχαθεί.

Και τώρα τούτος. Ο Τσεβής. Ο κουρσευτής της ομορφιάς. Ο

βάρβαρος Μπερμπερίνος. Ο άναντρος.

Στα χείλια του ζουγραφίστηκ' έν' άγριο χαμόγελο. Η γυναίκα, π' ουληνώρα ριγμένη στα πόδια του τόνε 'ξέταζε στο πρόσωπο, σκιάχτηκε και τόνε σταύρωσε.

- Γιατί χαμογελάς, άντοα μου;

Δεν της αποκρέθηκε. Την έκανε πέρα, μαλακά, με το πόδι, δρασκέλισε, με μεγάλα βήματα, το χαγιάτι, μπήκε στο βάθος κ' ευτύς ξαναβγήκε, φορτωμένος την καραμπίνα του. Στάθηκε

μποοστά της.

- Άκου με, καλά. Ντύσε το κορίτσι με το λιόμορφο φόρεμά του - κείνο το κάτασπρο, που φαντάζει σαν πουπουλένιο - και καρτεράτε με να γιαγείρω. Και τήρα δω. Έτσι και δεν τα κάνεις καταπώς έκρενα, έρχουμαι και σε σφάζω σαν τραγί. Τ΄ άλλα είναι δικά μου. Είπε και πριχού προφτάξει κείνη ν' ανοίξει το στόμα, δρασκέλισε το κατώφλι και βγήκε.

Το σπίτι της αδερφής του ήτανε παραδίπλα. Χτύπησε. Κείνη σαν του άνοιξε και τον είδε στο πρόσωπο, μαρμάρωσε και πή-

ρε να τρέμει.

- Άκου με καλά κι εσύ. Σύρε να πεις του παπα Γιώργη να 'ότει στο σπίτι μου. Ο Φώτης, πέ του, άνοιξε καινούργιο βαρέλι και σε προσκαλεί να δοκιμάσεις το κρασί. Άμ' ακούσει κείνος για κοκκινέλι, θα 'ότει τρέχοντας - τόνε ξέρεις. Μόνο μην αλησμονήσεις να πάρεις μαζί και την πέτσινη τσάντα του, που 'χει μέσα τα εκκλησιαστικά και τ' άλλα. Ο Φώτης, πέ του, θέλει, με την ευκαιρία, να του ρίξεις κ' έναν αγιασμό στο μαντρί, τι στερνά του ψόφησαν δυο δαμάλες. Και πού 'σαι. Τήρα μη σε ψυλλιαστεί, κ' είναι ξυπνός. Τι έτσι και δε βολέψεις τα πράγματα καταπώς θέλω, έρχουμαι και σε σφάζω. Τ' άλλα τα βλέπω εγώ. Έστρεψε, τινάχτηκε μπροστά, σα σαΐτα, και βγήκε στο δρόμο.

«Εκεί 'ναι του. Στο μύλο. Θα τόνε βρω» είπε μέσα του κ' αγληγόρεψε το βήμα. Μα δε χρειάστηκε να κάνει μήτε μισό μίλι κ' είδε τη Σιτροέν να 'ρχεται καταπάνω του, σηκώνοντας σύννεφο τη σκόνη. Σταμάτησε. Καρφώθηκε καταμεσής στη στράτα, μ' ανοιχτά τα σκέλια και τόνε σημάδεψε. Ο άλλος φρενάρισε δέκα μέτρα μπροστά του, με το πρόσωπο κολλητό στο μπροστινό κρύσταλλο και τα μάτια πεταμένα έξω από τις κό-

χες. Πήγε κοντά. Μπήκε κ' έκατσε στο πίσω κάθισμα.

- Τράβα για το σπίτι, είπε ξερά.

- Γιατί;

Θα το μάθεις. Και να ξέρεις, σε σημαδεύω στο κεφάλι.
 Τράβα.

Ο άλλος σκιάχτηκε. Δε ζόρισε τα πράγματα. Κίνησε. Σαν έ-

φτασαν, του σύστησε να κατέβει και να μπει στην αυλή.

Δίχως τσιφιμόνιες, έγφουξε στ' αυτί του. Και να χαμογελάς. Τ' ακούς αυτό; Να χαμογελάς. Θα μου πεις, πώς; Δεν ξέφω. Αυτό 'ναι δικός σου λογαφιασμός. Κείνο που ξέφω εγώ,

είναι πως το θέλει η περίσταση. Εμπρός.

Ο Τσεβής δε χρειαζόταν κι άλλη φοβέρα. Τα ήπατά του ήντουσαν κιόλας κομμένα και δεν είχε καμιάν όρεξη να τα βάλει με την καραμπίνα που τόνε σημάδευε. Κατέβηκε, λοιπόν, γρήγορα, χαμογελαστός και σεινάμενος, μπήκε στην αυλή και τράβηξε, ίσια, για τα σκαλοπάτια του σπιτιού. Ο άλλος τόνε πρό-

φταξε.

- Έι... Όχι από κει. Από δω. Δεν είσαι για το σπίτι μου εσύ, για το μαντρί μου είσαι. Σπρώξε την πόρτα. Μπες. Έτσι μπράβο. Κάνει σχοτάδι μέσα δω, η αλήθεια, μα θα το συνηθίσεις. Γύρω μας είναι τα ζωντανά. Τ' ακούς, έτσι; Δόξα στον Άγιο, έχω απ' ούλα τους. Κι αλόγατα και βόδια και γελάδες και γομάρι κι απ' ούλα. Ξέρεις με ποιό τους μοιάζεις εσύ; Δε λέω για την όψη. Το ξέρω δα πως είσαι διωματάρης κ' έμορφος και πως το παινιέσαι. Για την ψυχή, λέω. Με το χοίοο. Κείνονε που χάλαγε τον κόσμον απ' όξω, σα μπαίναμε. Ναίσκε, μ' αυτόν. Τώρα στάσου κειδά. Κειδά μπροστά, με την πλάτη στην κολόνα. Όχι, μη μιλάς. Ξέρω, θέλεις να μου πεις πολλά, για τούτο κι άνοιξες το στόμα, μα κάλλιο να το κλείσεις. Ο άπιστος δεν έχει μπέσα κι όσα να πεις, ούλα θα 'ναι ψέματα. Πάρε τούτο το σχοινί. Ναι, πάρ' το χαι δέσε τα πόδια σου. Μη με τηράς, σα χαζός, δεν κερδίζεις τίποτας, παρεχτός κι αν το βούλεσαι να φας τα σκάγια κατάστηθα. Δέσε. Τύλιξε δυο φορές τα πόδια σου και τρίτωσε τον κόμπο. Έτσι μπράβο. Τώρα ρίξε πίσω τα χέρια σου, να σου τα δέσω εγώ. Εκεί. Χέρια είναι μωρέ τούτ' αντοέσικα, για φτερά από πουλάκι, άπλερο; Και μπόρεσαν τούτα, τ' από προζύμι, φίδια, να μαδήσουν το πανέμορφο και περήφανο οόδο; Να κουρσέψουν την πάναγνη σάρκα και την αμόλευτη ψυχή της παρθένας; Το μπόρεσαν; Τα φίδια; Βάρβαρε;

Ο θυμός έβρασε στην ψυχή του, φούντωσε, ξεχύθη στο κεφάλι, του θόλωσε το νου. Σήκωσε την καραμπίνα και κόλλησε την κάννη της στο σβέρκο του άλλου. Ακόμα λίγο και θα του

' διχνε. Όμως, ένα λεφτό ποιν το κάνει, συνέφερε. Τινάχτηκε δυο βήματα πίσω, κατέβασε τ' όπλο. «Βάρβαρε», ξανάπε, «βάρβαρε» κι απέ με βήμα κουρασμένο, σερνάμενο, προχώρησε στην πόρτα, την άνοιξε και σφύριξε προς τα έξω. Η γυναίκα του ευτύς βγήκε στα σκαλιά.

Πάρε το κορίτσι και κατέβα. Κόψε και δυο κλωνάρια λεμονιάς, τ' ακούς; Κόψε δυο κλωνάρια λεμονιάς κι ελάτε γρή-

γορα.

Έκλεισε την πόρτα. Έριξε πάνω της τη σφιγμένη γροθιά του και πάνω σ' αυτή το μέτωπο κι απόμεινε κειδά βουβός κι ασάλευτος.

Οι γυναίκες κατέβηκαν σε δυο λεπτά. Το Μαριώ, ντυμένο στ' άσπρα, όμοιαζεν άγγελος τ' ουρανού. Ένας άγγελος που τόνε πίκραναν πολύ κι έκλαιε. Ως είδε, μάλιστα, και τον άλλο, το πρόσωπό της κέρωσε και το κεφάλι έγειρε στο πλάι να λιγοθυμήσει. Ο Φώτης όρμηξε και τήνε κράτησε στην αγκαλιά του.

- Κουράγιο κόρη μου, κουράγιο παιδί μου... Μη φαρμακώνεις την καρδιά σου και μην ντρέπεσαι. Εσύ δεν έκανες τίποτε, δεν έφταιξες, εσύ αγάπησες. Έμορφο πράμα η αγάπη, άγ ιο, βλογημένη από το Θεό. Μόνο που σου 'λαχε να δώκεις την καρδιά σου σ' ένανε που δεν του άξιζε, σ' ένανε κλέφτη κι άτιμο. Κράτα το λοιπόν... Κράτα όσο να του φορτώσω ακέρια την ντροπή καταπώς του πρέπεται, κι απέ εδώ είμ' εγώ για να σου γιάνω την ψυχή, καρδούλα μου. Την ψυχή που σου τήνε ρήμαξαν περιστέρι μου λαβωμένο, τζιγέρι μου...

Έξω ακούστηκε κι ο παπα Γιώργης. Ο Φώτης μπιστεύτηκε

το κορίτσι στη γυναίκα του κι έτρεξε στην πόρτα.

- Από δω, παπά. Από δω. Να τελέψεις με τον αγιασμό κι απέ τ' άλλα. Τι έτσι και κάτσεις πρώτα στο τραπέζι και πιάσεις το ποτήρι, ύστερις δε θα λες ψαλμούς πάρε ζαγοριανούς αμανέδες, ψέματα; Σε ξέρω καλά εγώ, δε σε ξέρω;

- Τοελός παπάς σε βάφτισε, μωρέ Φώταρε, ακούστηκε ο άλ-

λος κοντά.

Εσύ.

- Το λοιπόν, σωστά έκρενα.

- Σωστά. Έλα τώρα. Πέρνα μέσα. Πώς τα πήγες από πρασί σήμερις; Καλά, έτσι; Πέρνα. Τώρα μη γλιστρήσεις εδωνά και πέσεις, τι θα χρειαστεί βίντσι να σ' ασκούσουμε, παπα βράχε. Έλα.

Κείνος μπήκε. Πίσω του κι η αδερφή του Φώτη, που έτρεμε κι έσφιγγε τα δόντια να μη χτυπούν, κρατώντας την πέτσινη

τσάντα με τα βιβλία.

- Τι 'ναι τούτο το σκοτάδι, μωρέ Φώταρε; Δε βαράς καμιά κλωτσιά στο ντουβάρι ν' ανοίξει μια τρύπα, να μπει το φως του Θεού; Εδωνάς είναι πιο σκοτεινά κι από τον Άδη.

- Στις προσταγές σου, παπά, αποκρέθη ο άλλος κ' ευτύς τράβηξε το σκοινί, που σήκωσε το παντζούρι, στο μεγάλο

φεγγίτη του ταβανιού.

Ο παπα Γιώργης τήραξε γύρω κ' είδε. Ξαφνιάστηκε.

- Και τούτα τα χωρατά, τι 'ναι πάλε, μπρε άγουρε; Δε βαρέθηκες, λέω, να σκαρώνεις παγίδες και θέατρα; Σε καλό σου. Κ' εσύ κειδάς; Τι σ' έχουνε, μωρέ, δεμένο σ' έχουνε; Ποιος είσαι;
 - Εγώ, πάτεο.

- Ποιος εσύ;

- Ο Στάθης Τσεβής.

- Εσύ, μωρέ άνθρωπε του Θεού. Και τι παρασταίνεις δεμένος εκεινά;

Ρώτηξε, μα την απόκρεση δεν πρόφταξε να την ακούσει, τι γρίκησε να τόνε σουγλούν δυνατά στο πλευρό κ' έστρεψε. Είδε το Φώτη, ένα Φώτη άγριο σα δαίμονα του σκότους, είδε και την καραμπίνα στα χέρια του, κοκάλωσε.

- Παναπεί δε χωρατεύεις, ορέ Φώταρε; Να το πιστέψω;

- Ναι παπά. Βγάλε τα κιτάπια σου, δίχως άλλες κουβέντες, και πάντρεψέ τους.
 - Ποιους;
 - Τη θυγατέρα μου και κείνον.
 - Γιατί;

- Της έκλεψε την τιμή.

- Ψέματα, κλαψούρισεν ο άλλος από την κολόνα.

Ο παπάς έστρεψε κατακεί.

- Πάψ' εσύ.

- Της έκλεψε την τιμή, ξανάπε ο Φώτης, άγρια. Την άφησε

έγκυα.

Πάψε κ' εσύ. Να μη σ' ακούω. Να μην ακούω κανένα σας.
 Αμαρτωλοί της κολάσεως και του 'ξαποδώ, χαμένα ρούχα. Έχουμε το κορίτσι.

Έστρεψε πάλε καταμπρός κι αντίκρισε τη Μαριώ. Το πρό-

σωπό του γιόμοσε φως.

- Έλα δω, εσύ κρίνον αμάραντον της Παναγιάς. Φως του κόσμου κι αλήθεια. Είναι σωστό τούτο π' άκουσα, πουλάκι μου;...

Το κορίτσι, που κρεμόταν για καλά στην αγκαλιά της μάνας του σαν άψυχο, διάνεψε «ναι» με τα μάτια και τα ξανάκλεισε.

Ο παπα Γιώργης απόμεινε για πολύ συλλογισμένος και σοβαρός. Τα μάτια του γιόμοσαν αίμα, στη στιγμή, κατακοκκίνισαν και πρήστηκαν. Η ανάσα του δυσκόλεψε. Τέλος, τίναξε το κεφάλι να συνεφέρει και πορεύτηκε προς τον δεμένο.

- Εσύ, μωρέ, θεοκατάρατε, πες. Τήνε θες γυναίκα σου;

Όχι.

Ο παπάς έκλεισε τα μάτια κ' έσφιξε με δύναμη τις γροθιές. Το θεόρατο κορμί του απόμεινε για λίγο να σαλεύει πέρα δώθε, δαρμένο από την τρικυμία της ψυχής. Τέλος μίλησε με φωνή βαριά:

- Δεν μπορώ να τους παντρέψω, Φώτη, δε γίνεται.

Έτσι είπε, μα σύγκαιρα βόγκηξε σα βαριοδαρμένο ζο, καθώς ο άλλος, π' ουληνώρα τον είχε με την κάννη της καραμπίνας του στο πλευρό, του 'δωκε μια δυνατότερη χωσιά.

Θα τους παντρέψεις. Θα τους παντρέψεις, μωρέ τραγόπαπα και θα πεις κ' ένα τραγούδι. Θα τους βάλεις στο κεφάλι τούτα τα στέφανα της ελιάς. Τα θωρείς; Πάρ' τα. Ειδαλλιώς θα

'ποθάνετ' εδωνά κ' εσύ κι αυτός. Διάλεξε.

Ο άλλος έστρεψε και τόνε τήραξε φουρκισμένος. Κάτι τέτοια δεν τα σήκων' εύκολα τούτος κ' ήταν έτοιμος να του φέρει στριφτή σφαλιάρα. Όμως σαν τον είδε καλά, μετάνιωσε και κρατήθηκε. Κείνος είχε τα μάτια μισόκλειστα, έτσι που μονάχα μια χαρακιά βολβός ξεχώριζε στο βάθος. Τα πόδια του δεν τον άκουαν, δε ρίζωναν σ' έναν τόπο, πάρε παραπάταγαν και

τσαλαπατούσαν, ένα γύρω, τ' άχερο στο πάτωμα του μαντριού. Κι όσο για το χνώτο του, μύριζε πρασί από δυο μέτρα μαπριά. Ο παπάς το κατάλαβε πως είχε να κάνει με μεθυσμένο και χαμογέλασε πονηρά μέσ' από το πυπνό γένι του.

- Εντάξει, Φώτη. Εντάξει, παλικαρά μου, είπε. Βλέπεις εσύ

τήνε πρατάς την παραμπίνα, δεν τήνε πρατώ εγώ.

Περίμενε λίγο, κι απέ, δίχως να στρέψει καταμπρός.

- Μόσχω.

- Στις προσταγές σου, παππούλη.

Πιάσε δυο καράφες κρασί. Δίχως κρασί, δεν κάνω τίποτα.
 Αιντε, βλογημένη, να μη σου σούρω και τα δικά σου.

Τρόμαξε κείνη.

- Εγώ;... Τι φταίω εγώ, δέσποτα; κλαψούρισε.

- Φταις. Φταις που την έκανες όμορφη, ναι. Άιντε τρέξε τώρα. Η γυναίκα παράδωσε το κορίτσι στη θειά του, έδραμε, βγήκε κ' ευτύς ξαναγύρισε με τις δυο καράφες. Ο παπα Γιώργης τις πήρε στα χέρια και πρόσφερε τη μια στο Φώτη.

- Πάρε να πιούμε, παλικαρά.

- Δεν πίνω.

- Θα πιεις.

- Ήπια πολύ.

Θα πιεις κι άλλο. Θα παραβγούμε, καθώς πάντα και θα μ' ανικήσεις. Τι έτσι και δεν τα καταφέρεις και σ' ανικήσω εγώ, δε θα 'σαι Φώταρος, θα 'σαι τίποτα.

Ο άλλος έτριξε τα δόντια. Άρπαξε την καράφα, την έφερε στα χείλια, δάγκωσε πρώτα τον πηλό της, με μανία, κι απέ τη

σήχωσε στο πεφάλι και τήνε στράγγισε.

Ο παπάς έπινε και τόνε τήραζε με την άκρη του ματιού. Κι ως είδε που τ' απόσωσε το κρασί του, ξεκόλλησε από τα χείλια τη δική του καράφα, που την είχε μισή, και την ακούμπησε δίπλα.

- Μασαλά, μ' ανίκησες, Φώταρε! Ήσουν και θα μείνεις, θαρρώ, το πιο γερό ποτήρι σ' ούλη τη Ζαγορά. Το λοιπόν, πάμε τώρα. Δώστε μου την τσάντα. Δώστε μου και κείνα τα στέφανα της ελιάς. Φέρτε το κορίτσι και βάλτε το να καθήσει εδωνά πάνω στο κασόνι, δίπλα σε τούτον τον αχαΐρευτο. Της

σώθηκε η ψυχή, θαρρώ, της περιστέρας και το μέτωπό της καίει. Εντάξει. Τώρα εσείς οι γυναίκες, να πάτε απάνω. Δε σας θέλω εδωνά εσάς να μυξοκλαίτε και να ταράζετε το μυστήριο. Πάτε να στρώσετε το τραπέζι και να μηνύσετε του γιατρού του Καρανάσιου να 'ρτει γρήγορα, τι το κορίτσι θέλει βοήθεια, δεν το θωρείτε;

Η Μόσχω παραπονέθηκε.

- Να μη φιλήσω τα στέφανα του παιδιού μου, εγώ;

- Θα τα φιλήσεις, μωρέ βλογημένη. Θα τα φιλήσεις σαν έρτουμε πάνω. Άιντε τώρα και μας πρέπεται βιάση. Άιντε.

- Και ποιος θα τους τ' αλλάξει; Τα στέφανα, λέω, ποιος θα

τους τ' αλλάξει; Ξαναρώτησε κείνη.

- Εγώ. Εγώ παπάς κ' εγώ κουμπάρος, ναι. Με την άδειά σας και με την άδεια του Χριστού. Το λοιπόν, αϊντέστε. Αϊντέστε και με μποδάτε στη δουλειά μου, ούουφ!...

Οι γυναίκες βγήκαν πισωπατώντας και κλαίοντας.

Ο παπάς έβγαλε τα βιβλία του και πέρασε το πετραχήλι στο λαιμό.

- Έλα, Φώτη. Έλα βλογημένε μου, ν' αρχίσομε το μυστήριο.

Κείνος δεν αποκρέθηκε. Μουρμούρισε μονάχα, κάτι, που όμως δεν αποσώθηκε σε σωστό λόγο. Καθισμένος μέσα σ' ένα παχνί, είχε τα μάτια μισόκλειστα και την καραμπίνα να κρέμε-

ται χαμηλά, έτσι που η κάννη της άγλειφε το χώμα.

«Από 'δω είμαστ' εντάξει», είπε μέσα του ο παπάς κ' έστρεψε στο κορίτσι. Άπλωσε το χέρι κι απίθωσε την απαλάμη στο μέτωπό του. Ζεματούσε πάντα. «Κι από δω», ξανάπε. «Όσο για τούτονε, τον «όσιο», έτσι που βαρούν, τοσηνώρα, τα δόντια του, δε θα μπορέσει, λέω, ν' αρθρώσει, μέρες. Όμως στην ανάγκη, τόνε κατατοπίζω και με το Ευαγγέλιο. Το λοιπόν, εμπρός παπα Γιώργη κι ο Θεός βοηθός».

Πήσε να ψέλνει. Είπε πρώτα το «Άγιος ο Θεός». Το 'πε μια, δυο, τρεις, πολλές φορές. Συνέχισε με το «Εν Ιορδάνη βαπτιζομένου σου Κύριε...» και με τους «Χαιρετισμούς της Θεοτόκου». Τα 'λεγε με χαμηλή φωνή στην αρχή, μουρμουριστά και μασημένα κι ούλο αγρυπνούσε στο πρόσωπο του Φώταρου.

Μα κείνος δε γρικούσε πια καταντίπ και μόνο πού και πού μουρμούριζε καμιά λέξη από τα τροπάρια π' άκουε στο μισοϋπνι του.

«Χαίρε... πεσόντος... ανάστασις...».

Ο παπα Γιώργης χαμογέλασε φχαριστημένος, ξεθάρρεψε, ύψωσε τη φωνή και τέλος, ήσυχος πια από δαύτονε, έστρεψε στο ζευγάρι. Εδώ τα πράματα δεν ήντουσαν καταπώς θα τα 'θελε. Ο δεμένος είχε το πρόσωπο κατακόκκινο, σαν παντζάρι, και τα μάτια πεταμένα όξω από τις κόχες. Τέντωνε τα χέρια και τα πόδια, ξεφύσαγε με μανία και μ' όλο το δέσιμο της γλώσσας, γινόταν φανερό, πως σε λίγο θα τα κατάφερνε να μπήξει τις φωνές.

Ο παπάς άρπαξε το Ευαγγέλιο.

«Εκ του κατά Ματθαίον αγίου ευαγγελίου το ανάγνωσμα. Πρόσχομε εν. Τω καιρώ εκείνω... δώσε προσοχή μωρ' εσύ αλαφροϊσκιωτε σε τούτα που θα κρένω... γάμος εγένετο εν Κανά της Γαλιλαίας... Δε σε παντρεύω μωρέ, μη φοβάσαι, δεν το κατάλαβες πως λέω άραθα-μάραθααα... Το λοιπόν καρτέρα να κοιμηθεί καλά ο άλλος με την καραμπίνα και θα σε λύσω να πας στο διά... - σχώρα με Θέ μου -, να πας στο σπίτι σουου... Κι άμα φτάσεις, να πεις χαιρετίσματα από μένα στον πατέρα σου, το φίλο μου, το γερο Τσεβή, να παραγγείλει στην αδερφή μου την Κυριακούλα, τη ράφτρα, ένα φουστάνι, να το φοράς να βγαίνεις στο μεϊντάνι, να σε χαιρόμαστε εε...».

Έσουρε για πολύ τη φωνή του ο παπα Γιώργης, καταπώς γίνεται με το τέλεμα του Ευαγγελίου κι απέ σφάληξε το βιβλίο και το 'βαλε στην τσάντα. Και καθώς ένιωθε πολύ ευχαριστημένος μέσα του, π' όλ' ακλούθαγαν το σωστό δρόμο, θυμήθηκε τη μισόγιομη καράφα του, άπλωσε και τήνε πήρε στο χέρι.

«Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι...» έψαλε κ' ήπιε. Κι απέ: «Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι...» και ξανάπιε. Και πάλε: «Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι...» και τήνε στράγγισε. Από δω και μπρος τα πράματα τα μπέρδεψε κι ο ίδιος. Η αλήθεια κατέβασε πολλές καράφες με την παπαδιά στο σπίτι, από το δικό του κοκκινέλι. Ήπιε τώρα και τούτη του Φώτη - σωστό μπαρούτι το

κρασί του βλογημένου του παιδιού, πάντα το καλύτερο της Ζαγοράς -, μέθυσε. Τώρα μέσα στις ψαλμουδιές και στα τροπάρια - στερνά βάλθηκε να λέει τα «Εγκώμια της Μεγάλης Παρασκευής» - μπέρδεψε και ζαγοριανούς αμανέδες: «Είδα μια κόρην έμορφη, ψηλά στο παραθύριιι...». Τέλος θυμήθηκε, πήγε κοντά κ' έλυσε τον δεμένο.

- Χάσου, μωρέ, να μη σε βλέπουνε τα μάτια μου, βρουχήθη

στ' αυτί του.

Κείνος χύθηκε πάνω στην πόρτα. Τον πρόλαβε.

- Πού πας; Όχι από κει. Από το πίσω παρεθύρι του μαντριού, να κείνο κει στο βάθος, μη σε διούν οι γυναίκες και μου

μαδήσουν τα γένια.

Τον είδε που λάκιζε σα λαγός και του 'ξθε όξεξη να γελάσει. Ύστεςα βάλθηκε πάλε να ψέλνει. Έψαλε ανάκατα το «Εν Ιοςδάνη», το «Χριστός Ανέστη» και το «Ησαΐα χόξευε». Στο στερνό έφερε και καναδυό γυροβολιές.

Τέλος, αποξεχνώντας ολότελα τους φόβους του, τράβηξε την καραμπίν' από τα χέρια του Φώτη - κείνος κοιμόταν του καλού καιρού. Τήνε φορτώθηκε κι απέ γονάτισε μπροστά στο κορίτσι, που 'χε πέσει σε βύθο από τον πυρετό, και το σήκωσε στην

αγκαλιά του.

- Έλα, πουλάκι μου, εσύ. Έλα τζιγέρι μου. Κι άλλη μια φορά σε κράτησα έτσι, τότες που σ' έβαλα στην κολυμπήθρα. Πάμε να σε διεί ο γιατρός, γιαβρί μου, να σε γιάνει. Κι όσο για τ' άλλα, εδώ είμ' εγώ. Δε γίνεται τίποτε με καραμπίνα και μήδε με κρασί, κοριτσάκι μου. Αυτά τα πράματα θέλουν καρδιές. Απόψε θα πά' να διώ το φίλο μου το γερο Τσεβή. Και να μη με λένε παπα Γιώργη, αν όλα δεν τα βολέψω καταπώς πρέπει. Και τότες θα σας παντρέψω σωστά, νυφούλα μου. Κι ούλα θα ξεχαστούν, καταπώς το λένε και στα παραμύθια. Ναι γιαβρί μου;

«...Εξ όλων των κατοικιδίων...»

Γερμανός αξιωματικός του τμήματος που μας είχε μαντρωμένους - ολάκερο χωριό - στη μικρή πλατεία του κοινοτικού γραφείου, ξακολούθαγε να στέκεται ασάλευτος, δυο μέτρα παρέκει και να σιργιανά το βλέμμα του στα πρόσωπά μας.

Κ' ήτανε, κείνο το βλέμμα, τόσο καυτό και τόσο διαπεραστικό, που έτσι κι απάνταινε τα μάτια σου και καρφωνότανε μέσα τους, ευτύς γρικούσες, εκεί, λίγο πιο κάτ' από το «υπογάστριον», κείνη τη γνωστή διάθεση να τρέξεις πίσω από κανένα φράχτη, να

ξαλαφρώσεις.

Τέλος, αφού χόρτασε να καρφώνει με τις σαΐτες των ομματιών του, τις καρδιές μας, που σπαρταρούσαν από το φόβο και σώνονταν, βρουχήθη κάτι, στη γλώσσα του, στο διερμηνέα - ένα νεαρούλη προσκυνημένο - που ευτύς μάς το γύρισε στα ελληνικά.

- Ο χερ κομαντάντ, ρωτάει αν κανείς από σας προσφέρεται να βοηθήσει να βρεθεί, επιτέλους, αυτό το σκυλί, για να ησυ-

χάσουμε όλοι.

Από τη σύναξη δε βγήκεν άχνα. Μονάχα τα μάτια όλων πήραν μισή στροφή μέσα στις κόχες τους, για να διούν και να ετάσουν το πρόσωπο του Μήτρου του Τράκα, ενού μαγκούφη άντρα, που στεκόταν καταμεσής στο μπουλούκι, ψηλός, μαύρος, σαν άραπας, με μούσι αρύ και μαδημένο, άσκημος και ξυνός, σωστός Φρανκεστάιν, όπως τον παρονόμαζαν οι χωρικοί.

Τούτος, τις στερνές μέρες, έβριζε πι ορπιζόταν πως, αν ξανάρχουνταν οι Γερμανοί, θα τους βόηθαγε να το βρούνε, το ποπρόσχυλο, μαπάρι πι αν θα χρειαζόταν να δείρει μαζί τους, ούλα τα γύραθε ραχοβούνια, ίσαμε πάνω στη «Φωλιά του πούπου».

Εγώ, που βρέθηκα να στέκουμαι δίπλα του, βέβαιος πως, ακόμα λίγο και θα τιναζόταν μπροστά να μιλήσει του Γερμανού, σφιχτοσφάληξα τα μάτια.

«Εξ όλων των ζώων της Υφηλίου ή, αχριβέστερον ειπείν, εκ των κατοικιδίων, το πλέον πιστόν και αφοσιωμένον εις τον άνθρωπον, είναι ο κύων. Τοιαύτη δε και τοσαύτη είναι η νοημοσύνη του, ώστε να δύναται να γνωρίσει τον αφέντην του, μετά πάροδον πολλών, πάρα πολλών ετών».

«Για τούτο, κύριε, σας δάγκωσε το μαντρόσκυλο της χήρας της Καλιμάναινας, της σπιτονοικοκυράς σας, κι ας σας ξέρει

από δω και τρεις μήνες;»

«Είσαι ανόητος, Αραμπατζή. Είσαι ανόητος και αυθάδης».

Ο Αραμπατζής ήτανε συμμαθητής μου, στη Δευτέρα δημοτικού. Ένα κοντόχοντρο αγόρι, με κεφάλι σα μεγάλη κολοκύθα και μ' ένα μυαλό ακονισμένο, σωστή κόψη ξυραφιού. Ο «κύριος» ήταν ο δάσκαλός μας - Παύλο Παπαδόπουλο τόνε λέγανε, ώρα του καλή -, που επειδής αγάπαγε την καθαρεύουσα, με βόηθησε να λατρέψω τη δημοτική. Τέλος, εγώ ήμουνα κείνος που λόγιασε τούτα τα παλιά, κείνη τη δύσκολην ώρα, για να παλέψω το φόβο, από τη σπιουνιά του Μήτρου Τράκα.

Άνοιξα τα μάτια. Κείνος είχε τα χείλια σφιγμένα και το δεξί πόδι μπροστά, έτοιμος να κινήσει. Τα ξανάκλεισα, μονοστιγμής.

«Και διατί, παρακαλώ, ο κύων και ουχί ο κέλης ή η φορβάς;» Εγώ είχ' ακουστά από το θειό μου, τον παπά, πως «εξ όλων των ζώων της γης ή, ακριβέστερον ειπείν, εκ των κατοικιδίων, το πλέον νοήμον είναι το άλογο». Αφού μου 'λεγε - τι μου 'λεγε να δεις; Α, ναι - πως αν περάσει από 'να μέρος μια φορά και του λάχει να ξαναπεράσει ύστερ' από δέκα χρόνια, το θυμάται, μάλιστα. Τέτοιο ξυπνό. Το λοιπόν;»

Δεν πρόφτασα να θυμηθώ την απόκρεση του δασκάλου. Δίπλα μου, ένα παιδί γκρίνιαξε. Άνοιξα τα μάτια. Ήτανε κείνο το βλογιάρικο, με τα στραβά κανιά, της γειτόνισσας της Δέσπως του τσαγκάρη. Γκρίνιαζε και τραβούσε τη μάνα του απ' την μπόλια της.

Ο διερμηνέας άκουσε και ζύγωσε κοντά.

- Τι συμβαίνει, παρακαλώ;

- Καν τίποτας, γιέ μου. Καν τίποτας.

- Τι θέλει το παιδί;

- Τα τσίσα του θέλει. Τι να θέλει, για;

Ο άλλος έστρεψε και κοίταξε το Γερμανό. Όμως καθώς τον είδε μαρμαρωμένο κειδά κι ανέκφραστο, δεν τόλμησε τίποτα και ξαναγύρισε στη Δέσπω.

- Δε γίνεται, δυστυχώς, κυρία. Ας κάν' υπομονή.

Τούτα τα στερνά λόγια του, τώρα που τα 'γραψα, μου θύμισαν κάτι, «παραπλήσιον», όπως θα 'λεγε ο μακαρίτης ο δάσκαλός μου, ώρα του καλή, που μου λαχε στα κατοπινότερα χρόνια, όταν, άντρας πια, κατατάχτηκα φαντάρος στο «Κέντρον Βασικής Εππαιδεύσεως». Μια μέρα, μας είπαν πως θα κάναμε παρέλαση μπροστά σ' έναν Άγγλο στρατηγό, τον ανώτατο διοικητή του ειδιχού σώματος εποπτών, που ανάλαβαν την εχπαίδευση του «νεοσυστάτου» μεταπολεμικού ελληνικού στρατού. Η παρέλαση θα γινόταν στις δώδεκα το μεσημέρι, όμως τους λόχους - «ένεκα ο υπερβάλλων ζήλος» - τους έβγαλαν από το στρατώνα και τους παράταξαν στα καλντερίμια της άνω πολιτείας, από τις οχτώ το πρωί. Βρισκόμασταν στα μισά του Ιούλη, όμως όρκο θα 'παιρνα πως ήτανε Σεπτέμβρης, καθώς ο ουρανός, από πολύ νωρίς το πρωί, πήρε να ρίχνει νερό με το τουλούμι, σε μιαν από κείνες τις γνωστές για τη Θεσσαλονίκη καλοκαιριάτικες μπόρες, που πνίγουν, με τις κατεβασιές τους, τα υπόγεια, αμί και τα ισόγεια, στις φτωχογειτονιές της κάτω πολιτείας. Εμάς, η αλήθεια, δε μας έγνοιαξεν η βροχή, κι ας είχαμε μουσκέψει ίσαμε το πετσί κ' ίσαμε το κόκαλο. Χαιρόμασταν κιόλας που μπορούσαμε να βγάλουμε τ' άχτι μας, για τους «κυνικούς καύσωνες» που μας υποχρέωναν, για κοντά δυο μήνες, στο πεδίο ασκήσεων, να κρεμάξουμε απόξω τη γλώσσα και να κάνουμε κρα, για δυο γουλίτσες νερό και για μια ψιχάλα του Θεού. Όμως, όσο περνούσαν οι ώρες, εννιά, δέκα, δώδεκα, μία, - μη βλέπεις εμάς, ο στρατηγός δεν μπορούσε να καθήσει στο ύπαιθρο, κάτω από τους καταρράχτες τ' ουρανού - κάτι άλλο πήρε να μας γνοιάζει και πολύ μάλιστα, η γνωστή διάθεση, κάτ' από το «υπογάστριον». Ο διπλανός μου - Μπόνταρη τόνε λέγανε, θυμούμαι, θεριό άντρας και ντρέτος - μίλησε στο λοχία εκπαιδευτή.

- Κάνε κουμάντο, κυο λοχία και δε σηκώνει άλλο, κατάλαβες; Είδαμε το λοχία να πηγαίνει στον ανθυπολοχαγό, τον ανθυπολοχαγό στον υπολοχαγό, τον υπολοχαγό στο λοχαγό, το λοχαγό στον ταγματάρχη, τον ταγματάρχη στον αντισυνταγματάρχη, τον αντισυνταγματάρχη στο συνταγματάρχη, διοικητή του «Κέντρου Εκπαιδεύσεως» - δύσκολο το θέμα - και «τανάπαλιν», όπως θα 'λεγε ο μακαρίτης ο δάσκαλός μου, ώρα του καλή και πάλι.

Γύρισε, λοιπόν, ο λοχίας και:

- Δε γίνεται τίποτα, συνάδελφοι. Απαγορεύεται να χαλάσ' η στοίχιση των λόχων, γιατί, από στιγμή σε στιγμή, μπορεί να κινήσουμε. Κάντε υπομονή. Το βράδυ της ίδιας μέρας, ο θάλαμος της διμοιρίας μου βούιξε από τούτο το μαντάτο. Πως οι φαντάροι, καθώς δεν μπόρεσαν να παλέψουν κείνη τη φυσική διάθεση - να φανταστείς πως η παρέλαση έγινε, τελικά, στις τέσσερις το απόγεμα, «υπό ραγδαιοτάτην βροχήν» - τι σόι εκπαιδευτής στρατού θα 'τανε ο Εγγλέζος αν σκιαζόταν, ως το τέλος, τους καταρράχτες τ' ουρανού - κι απίς η καλοκαιρνή στολή τους έσταζε νερό, άφησαν να καταβρέχονται κι ατοί τους, ακόμα και την ώρα που περνούσαν μπρος από το πρόχειρο βήμα με την «κεφαλή δεξιά».

Απαράλλαχτα όπως κείνο το δίσεχτο χρόνο, κάποιο βλογιάρικο αγόρι, που δεν 'πομόνεψε πιότερο - γιατρεύεται τούτ' η ανάγκη με την υπομονή; - άνοιξε τα κοκαλιάρικα σκέλια του κι άφησε το βρακάκι του να γένει σουρωτήρι, μπροστά σ' ένα

Γερμανό κομαντάντ.

Το χωριό μας - δηλαδή τι χωριό, τριάντα λασποκαλύβες, όλες κι όλες, μονιές για τους μπιστικούς του Τούρκου μπέη πριν την ανταλλαγή, πεντέξι αχερώνες, δέκα μαντριά με γίδια και μια εκκλησιά, δίχως καμπαναριό - ήτανε σκαρφαλωμένο στα χείλια της χαράδρας, που μέσα της φίδιζαν γιδόστρατα και ποριές, π' ανέβαζαν στο μεγάλο βουνό. Γύραθέ του, σ' όσην απόσταση μπορούσε να ταξιδέψει το βλέμμα σου, μήτε υποψία πράσινου, ένα πουρνάρι, μια βατσινιά, ένα σκίνο, λίγο κλαρί. Μονάχα κοτρόνια και χάλαρα και βράχια ολόρθα, που θαρρείς και τα φύτεψαν χέρια Τιτάνων. Εκεί ψηλά, πολύ ψηλά, πιο πάνω κι από τη «Φωλιά του κούκου», άρχιζε, η αλήθεια, το κλαρί, ένα κλαρί

διψασμένο κι αρρωστιάρικο, που το κούρσευαν, για καλά, τα κατσίκια, τις μέρες του καλοκαιριού. Οι περάτες της δημοσιάς του κάμπου, θωρώντας καταπάνω, με το δίκιο τους θα λόγιαζαν, ποια να 'τανε τάχατες η βολή των ανθρώπων σε κείνο τον πετρότοπο, πώς πόρευαν και, προπάντων, τι έτρωγαν, - πέτρες;

Όμως, στην κατοχή, τ' απόμερο κι απόξενο χωριό μας, ακούστηκε παντού, καθώς έγινε το «κέντρο διερχομένων», για τους Έλληνες πατριώτες, που παρατούσαν σπίτια και βολές κι ανέβαιναν στο βουνό, να πολεμήσουν για την πατρίδα. Κ' είμασταν, οι λιγοστοί κάτοικοί του, μονιασμένοι κι άλλην έγνοια δεν είχαμε πάρε πώς να συντρέξουμε κείνους που περνοδιάβαιναν από τον τόπο μας, και τους άλλους, τους δυναμιτιστές, που κατέβαιναν από το βουνό στον κάμπο, για σαμποτάζ. Μονάχα κείνος ο Μήτρος Τράκας γκρίνιαζε πως «...μια μέρα των ημερών θα 'ρχονταν οι Γερμανοί, να μας τουφέκιζαν όλους». Και δε λαθεύτηκε. Ήρταν μουλωχτά, μια θεοσκότεινη και παγωμένη νύχτα του Οχτώβρη, καβάλα σε μουλάρια και αλόγατα.

Όμως το χωριό μας, το πέτρινο, το φτωχό σε υπάρχοντα, ήτανε πλούσιο σε κατιτίς άλλο. Σε σκυλιά. Ναίσκε, σε σκυλιά. Τρία το κάθε σπίτι κι αν πεις τα μαντριά, δέκα το καθένα. Κείνα, λοιπόν, οσμίστηκαν, από νωρίς, τους ξένους και πήραν

ν' αλυχτούν και να ουρλιάζουν. Ανάστα ο κόσμος.

Έτσ' οι πατριώτες, που 'λαχε να βρεθούν, κείνη τη νύχτα, στα διορισμένα σπίτια, βγήκαν σύνταχα, αντάμα με τους συνδέσμους και λάκισαν για τη χαράδρα, που γρήγορα τους κατάπιε και τους χώνεψε. Οι Γερμανοί δεν μπήκαν στο χωριό. Έτσι που κυκλώθηκαν από εκατό και πάνω σκυλιά, λυσσασμένα κι ορκισμένα να φυλάξουν το χωριό τους, στερήθηκαν το στοιχείο του «αιφνιδιασμού» και προτίμησαν να κατηφορίσουν πίσω, για τη δημοσιά, όπου, καθώς μαθεύτηκε μετά, τους καρτερούσαν τα καμιόνια τους.

Όμως, τ' άλλο πρωί, ξαναγύρισαν. Οπλισμένοι σαν αστακοί. Με τ' αλόγατα και τα μουλάρια τους φορτωμένα με κάτι παράξενα, μικρά, σιδερένια κιβώτια. Μόλις ξεπέζεψαν, βάρεσαν το καμπανάκι της εκκλησιάς - κρεμασμένο σε κλαδί του πλάτανου

- κ' ευτύς μετάδωσαν, με το μεγάφωνο, μια διαταγή:

«Όλ' οι νοικοκυραίοι, που τρέφουν σκυλιά στα σπίτια ή στα μαντριά τους, να τα 'χουν φέρει, σε τρεις ώρες, δεμένα με γερό σκοινί ή μ' αλυσίδα, στον αυλόγυρο της εκκλησιάς. Όποιος δε

συμμορφωθεί, θα εκτελεσθεί, επί τόπου».

Σε μιαν ώρα, τα σκυλιά βρισκόντουσαν δεμένα στα κάγκελα του μαντρότοιχου της εκκλησιάς. Σκυλιά της στάνης μεγάλα, σωστά θεριά, σπιτίσιοι γκέκες, κυνηγάρικα, λαγωνίκες, ακόμα και κουτάβια. Σκυλιά γκρινιάρικα, που ξεγύμνωναν τα δόντια και σε φοβέριζαν και σκυλιά παιχνιδιάρικα, ήμερα σαν αρνάκια. Σκυλιά γέρικα, πληγιασμένα και τσιμπλιάρικα, κι άλλα γερά και σπαθάτα, που η τρίχα τους γυάλιζε, σα χρυσάφι και σαν έβενος.

Οι Γερμανοί άνοιξαν τα κιβώτια και με κάτι μακριές σιδερένιες τσιμπίδες, πήραν να ρίχνουν στα ζωντανά κομματάκια κρέας, που κείνα τ' άρπαζαν λαίμαργα, τα κατάπιναν μονοστιγμής, και παρακαλούσαν γι' άλλα, γαβγίζοντας με μανία. Ώσπου, λίγο λίγο, τα μάτια τους πήραν ν' αλληθωρίζουν και το θολωμένο βλέμμα τους καρφώθηκε στα δικά μας, όλο παρακάλιο και παράπονο.

«Λοιπόν ναι, αείμνηστε, δάσκαλέ μου, τωραδάς το σκεύηκα. Το παν είναι να 'σαι δεμένος, να πεινάς, και να σου προσφέρουν ένα πιάτο λαχταριστό φαΐ, μαγειρεμένο με φαρμάκι. Τις αλυσίδες, που μας έδεναν με τη βιολογική βρεφικότητα, γνοιάστηκε η φύση να τις σπάσει. Όμως τις άλλες, που μας κρατούσαν αιχμάλωτους στην πνευματική βρεφικότητα, εσύ θα 'πρεπε να γνοιαστείς να τις λύσεις. Είμασταν δεμένοι, δάσκαλε. Είμασταν δεμένοι και πεινούσαμε. Κ' εσύ, αντί το μάννα του παραμυθιού, του όνειρου και των ιδεών, μας σερβίριζες - καιρό και καιρό, ωιμένα - το χαλασμένο φαΐ της υποταγής στη συμβατικότητα και στο ψέμα. Ευτυχώς που δεν τα τρώγαμε τα φαγητά σου, δάσκαλε. Γιατί, «εξ όλων των κατοικιδίων της γης ή, ακριβέστερον ειπείν, εκ των... πλασμάτων του Θεού, το πλέον νοήμον είναι ο άνθρωπος. Ακόμα κι όταν είναι παιδί και πεινά».

Κι ακολούθησε η νύχτα. Μια νύχτα που γεννούσε σκορπιούς κι όχεντρες στους λογισμούς μας. Μια νύχτα που πρόγκησε τον ύπνο από τα μάτια μας και τη γαλήνη από την καρδιά μας. Μια νύχτα πρωτόγνωρη και πρωτόφαντη για το χωριό, νύχτα δίχως σχυλιά, που τα θάψαμε σ' ένα μεγάλο λάκκο, κουβανώντας τα στις αγκαλιές μας.

- Άσε να σε βοηθήσω, μπαρμπα Θωμά. Είσαι γέρος κι ο Α-

ράπης σου θεριό. Μπορείς να τον σηχώσεις;

- Ευχαριστώ, γιέ μου. Μη νοιάζεσαι, θα τα καταφέρω. Έεεεχ... Τούτο που θωρείς, το καλό μου, μου παραστάθηκε δεκαπέντε χρόνια. Τ' άφηνα μονάχο του να φυλάει τα γίδια και τα πρόβατα και τα φύλαγε καλύτερα κι από μένα. Γλίτωνε το κοπάδι, όντες το προγκούσαν τ' αστροπελέκια κ' έδρεμε κείνο, τυφλό, πίσ' από το φοβισμένο γκισέμι, να ριχτεί σ' άπατο γκρεμό. Μάχουνταν τ' αγρίμια που γιουρουστούσαν στα μαντριά, με την αποκοτιά της πείνας, αντρειευόταν, μάτωνε και τ' ανικούσε. Ασε με, γιέ μου, να το πάρω, στερνή φορά, στην αγκαλιά, το καλό μου. Θα τα καταφέρω.

«Λοιπόν, ενθάδε κείνται... Ενθάδε κείνται, εκατό πιστοί και αφοσιωμένοι φίλοι του ανθρώπου, που δολοφόνησε ο... άνθρωπος».

Ο διερμηνέας ξαναρώτησε:

- Λοιπόν, θα βοηθήσει κανείς να βρούμε αυτό το σκυλί;

Για μιαν ακόμη φορά, από τη σύναξη δε βγήκεν άχνα. Ακόμα κι ο Μήτρο Τράκας δε μίλησε. Στεκότανε κειδά, δίπλα μου, καμπούρης, με την τσομπάνικη κάπα του διπλωμένη μπροστά - τούτη δεν την αποχωριζόταν χρόνου καιρού, γιατ' είχε, λέει, το συκώτι του, που του 'φερνε σύγκρυο, ολοκορμίς - με τα μάτια σφαλιχτά και τα χείλια σφιγμένα, καρφωμένος από τ' απορημένα βλέμματα κείνων που τόνε τριγύριζαν. Ξανάκλεισα τα δικά μου.

«Λοιπόν εντάξει, χες κομαντάντε, εντάξει, να σε βοηθήσουμε. Όμως το ξέςεις πως τούτο το σκυλί είν' η ελπίδα μας, - ε; Το ξέςεις πως οι παλμοί της καρδιάς μας συντονίζονται, τις νύχτες, με τους παλμούς της δικής του καρδιάς; Το ξέςεις πως τούτο, το καλό μας, αναποδογύςισε τη διορισμένη τάξη των πραγμάτων, έτσι που να κοιμόμαστε όταν γαβγίζει και να ξαγρυπνούμε όταν βουβαίνεται; Το ξέςεις πως, δυο βδομάδες τώςα, χάςη στη δική του αγρύπνια, και την έγνοια, πρόφταιναν να φύγουν από το

χωριό οι ξένοι δυναμιτιστές, όταν ανέβαινες εσύ με τους διχούς σου, φερμάροντας μέσα στη νύχτα; Αυτό δα, το κατάλαβες πώς τ' οσμιστήκαμε, ψέματα; Κ' ύστερα και τ' άλλο, - την αλήθεια, χερ κομαντάντ. Δεν ξέρουμε ποιο είναι. Δεν τ' απάντησε κανείς, δεν το 'δε κανείς, δε ζύγωσε σε κανένα σπίτι. Την αλήθεια, χερ κομαντάντ, την «πάσαν αλήθεια». Είπαμε να 'ναι της Μαριώς του Κούκουρα, - έτσ' είπαμε, στην αρχή. Κείνο το μικρό, με την παρδαλή γούνα και το μακρόσουρτο γάβγισμα, που σε χτυπούσε στα νεύρα. Όμως τέτοια είχανε κι άλλοι, στο χωριό. Ο Γιάννης ο Στέκας, η Σμαρούλα του Παχή, ο Ναπολέων ο αγροφύλακας. Βάλαμε με το νου κι άλλα, τα λογιάσαμε με τη σειρά, όλα κείνα τα μικροκαμωμένα, τα διαόλια, που η γκρίνια τους δεν είχε σωμό, μήτε στον ύπνο τους, που λένε, τέτοια νευρικά κι ανάποδα. Όμως, ποιο 'ναι απ' όλα τους, δεν το ξέρουμε. Δεν το 'δε κανείς, δε ζύγωσε κανέναν. Και με το δίκιο του, χερ κομαντάντ. Δε μας 'μπιστεύεται πια. Γιατί όταν εσύ του 'δωκες το φαρμάκι, κείνο ζήτησε τη δική μας βοήθεια. Κ' εμείς του την αρνηθήκαμε. Ύστερα, λέμε, να ξέρασε το κρέας και να λάκισε, κρυφά, πριν οι δικοί σου του φυτέψουν μια σφαίρα στο πεφάλι, όπως έπαναν με τ' άλλα, που πείσμωναν να ζουν. Έτσι λέμε».

Ανοιξα τα μάτια. Ο ήλιος βγήκε, καθάριος, πεντακάθαρος, πίσω απ' τη φαλακρή κορφή. Μηνούσε μια λαμπρήν οχτωβριάτικη μέρα, σαν και κείνες που στέκουνται το «κύκνειον άσμα» του καλοκαιριού. Οι αχτίνες του έπεφταν στα πρόσωπά μας, μας θάμπωναν τα μάτια, κ' εμπόδιζαν τη θέα προς τον χερ κομαντάντ, που θαρρείς και λαμπάδιασε κειδά, μέσα στο πύρινο φόντο.

Έτσι, σχεδόν δεν το καταλάβαμε πότε μας ζύγωσε και βρέθηκε ανάμεσά μας, ανοίγοντας δρόμο, με το μαστίγιό του, που μας άγγιζε, μαλακά, στο στήθος. Σταμάτησε μπροστά στην

Όλγα του Νάστου, που μονομιάς χαμήλωσε το κεφάλι.

«Όχι, Όλγα, όχι, καλή μου. Σήκωσε το κεφάλι σου. Μονάχα σα μάθει ο άνθρωπος να μη χαμηλώνει το βλέμμα μπροστά στον άνθρωπο, θα βασιλέψει «ειρήνη επί της γης κ' ευδοκία εν ανθρώποις». Θες να σου πω πώς θα τ' αποκτήσεις; Θυμήσου τον καλό σου. Τον Νάστο, τον άντρα σου. Το λεβέντη του χωριού

μας, που σε πήρε από τα κατώμερα και σ' έβαλε αφέντρα στο σπίτι του και βασίλισσα στην καρδιά του. Τον ατρόμητο δυναμιτιστή, που κατέβηκε, προψές, νύχτα και σμίξατε στην κλίνη σας κι ανθίσανε τα μαραμένα γιασεμιά, στα παρτέρια της αυλής σας. Θυμήσου, Όλγα, θυμήσου».

Ο διερμηνέας μετάφρασε το διάλογο.

- Είσαι παντοεμένη;
- Nai.
- Πού είναι ο άντρας σου;
- Ούθε ατός του διάλεξε.
- Στο βουνό;
- Μπορεί κ' εκεί.

Ο χες πομαντάντ σούςωσε τα χείλια, προδίνοντας το βράσιμο της ψυχής του, όμως δε μίλησε παι προχώρησε πιο πέρα. Σταμάτησε μπροστά στον παπα Φανούρη, με τα χέρια στη μέση. Ο διερμηνέας μετάφρασε, πάλι.

- Ο χες κομαντάντ, το ξέςει, πάτες μου, πως είστε από το καμπίσιο κεφαλοχώςι και πως ανεβαίνετε μια φοςά το μήνα, την τελευταία Κυριακή του, για να λειτουργήσετ' εδώ πάνω. Ρωτά, λοιπόν, πώς βρεθήκατε στο χωριό σήμερα, που 'ναι καθημερνή κι ο μήνας στα μισά του;

- Μ' έστειλε ο Κύριος, παιδί μου. Μ' έστειλε ο Κύριος, να ε-

γκαρδιώσω το ποίμνιόν μου.

Ο Γεφμανός άπουσε τη μετάφραση, βουβός πι ασάλευτος. Μονάχ' αργά πι απαργά, σήπωσε το μαστίγιο που πρατούσε π' έσπρωξε μ' αυτό το παλυμμαύχι του παπά, που γλίστρησε πίσω παι πατραπύλησε στο χώμα. Τώρα, έγινε φανερό, πως θ' απολουθούσε φοβερό ξέσπασμά του. Όμως, πείνην απριβώς τη στιγμή, στην πλατεία μπήπαν Γερμανοί στρατιώτες, σέρνοντας, δεμένα με πέτσινα λουριά, τρία λυπόσπυλα του στρατού, από πείνα τα γυμνασμένα γι' ανίχνευση. Ο χερ πομαντάντ άφησε τον παπά π' έδωπ' εντολή να ερευνηθούν ξανά, με τους σπύλους, όλα τα σπίτια, οι αχερώνες παι τα μαντριά του χωριού. Κι αν η έρευνα δε φέρει αποτέλεσμα, - είπε -, τότε η ανίχνευση να «επεπταθεί» σ' όλη τη γύρω περιοχή παι στη χαράδρα.

Όμως, τίποτ' απ' αυτά δεν πρόφτασε να γίνει.

Έν' από τα σκυλιά παράσυρε το στρατιώτη που το κράταγε, χώθηκε μέσα στη σύναξη και πήρε να μας οσμίζετ' έναν έναν, με κινήσεις πυρετικές και βιασύνη, που μας τρόμαζε. Και ξάφνου... μέσ' από το μπουλούκι, ακούστηκαν δυνατά γαβγίσματα μικρού σκυλιού. Και σ' ένα λεφτό ακόμα, πρόβαλε κείνο, κάτ' από την κάπα του Μήτρου του Τράκα, έπεσε στο χώμα και το 'βαλε στα πόδια, για λίγο, για μόλις πενήντα μέτρα, όπου το πρόλαβαν τα λυκόσκυλα και το κομμάτιασαν.

Χειμώνες και χειμώνες περάσαμε σε τούτο τον ανεμόδαρτο πέτρινο τόπο μας. Με κρύα και παγωνιές, που σου πηρούνια- ζαν το κορμί, ίσαμε το κόκαλο κ' ίσαμε το μεδούλι του. Όμως το κρύο που γρικήσαμε στην ψυχή μας, κείνη την ώρα, δε θα το

ξεχάσουμε, όσ' άλλα κι αν μας μέλλουνται στη ζωή.

Ο χες πομαντάντ πήςε ποντά το διεςμηνέα παι, χαμογελώντας πλατιά, ζύγωσε τον Τράπα. Μα πείνος, πριν προφτάσουν ν' ανοίξουν το στόμα τους, τους αναμέςισε με τα χέςια, βγήπε από τη σύναξη, προχώρησε παι στάθηπε μπροστά μας, με την πλάτη στο μαντρότοιχο της εππλησιάς, έτοιμος να δεχτεί στο πορμί του τις σφαίζες του αποσπάσματος.

Ο παπα Φανούρης βγήμε από τη σύναξη και τον ζύγωσε.

- Τ' αγαπούσα, παπά. Δεν ήτανε δικό μου, του Ναπολέων ήταν, όμως εμένα 'μπιστεύτηκε, ύστες' από το χάλασμα των σκυλιώνε. Τ' αμολούσα τη νύχτα, να 'χει το νού του και το μάζευα νωρίς το πρωί. Λογάριαζα να το γλιτώσω. Δεν μπόρεσα, - αυτό είναι.

Σε λίγο πορευόμασταν τον κατήφορο - ένα ολάκερο χωριό - φορτωμένο μ' ό,τι μπόρεσε να σηκώσει ο καθένας στην πλάτη του, - αυτή 'ταν η διαταγή. Άνθρωποι, δίχως λογισμούς, δίχως όνειρα, δίχως φόβο και δίχως καρδιές. Αυτές τις αφήκαμε πάνω κει να κλαίνε ένα πετροχώρι που καιγότανε κ' ένα μαγκούφη άντρα, που αποδείχτηκε «...εξ όλων των κατοικιδίων ή, ακριβέστερον ειπείν, εξ όλων των πλασμάτων της γης, ο πλέον πιστός και αφοσιωμένος φίλος των σκυλιώνε».

Ο κατάδικος

άφνου οι εκρήξεις των οβίδων του βαριού πυροβολικού ακούστηκαν κοντά, σκεδόν πάν' από τα κεφάλια τους. Το κορίτσι λαχτάρησε στην αγκαλιά της μάνας του. «Φοβάμαι». Κείνη θέλησε να του δώκει κουράγιο. Να του πει πως, ακόμα λίγο κι ο πόλεμος θα διάβαινε πάν' από τη μικρή τους πολιτεία και θα πορευόταν καταμπρός, στον αγύριστο, πως γρήγορα θ' άφηναν την κρυφή κούρνια τους, το υπόγειο, και θα 'βγαιναν πάλε στον ήλιο, να ξαναχτίσουν τη ζωή τους, από το τίποτα, πως οι άνθρωποι θα μέρευαν και θ' αγάπιζαν καθώς άλλοτες, πως... Όμως δεν είπε τίποτα απ' αυτά, μονάγα τύλιξε πιο σφιχτά τα χέρια της γύρ' από το κορμί του.

Στο νού της ξανάφερε 'κείνα που της είπε, το πουρνό, η φράου Μίλερ, η ταγματαρχίνα. «Εμείς φεύγουμε, της είπε, δε γίνεται να καρτερέσουμε πιότερο, δηλαδή, τι να καρτερούμε τώρα πια; Κι όσο για σένα, θαρρώ δεν κάνεις καλά να 'μπιστεύεσαι κείνο το υπόγειο κάτ' από τα χαλάσματα, δεν ξέρεις τι γίνεται. Είναι και το κορίτσι, αυτό προπάντων πρέπει να λογαριάσεις. Δε λέω για τους Ρούσους. Τούτοι λύσσαξαν και δρέμουν ακράτητοι να φτάσουν μιαν ώρ' αρχύτερα στο Βερολίνο. Για τους άλλους λέω. Τους πρατούμενους του γειτονιπού στρατοπέδου. Θέλουν να πουν πως λευτερώθηκαν, σκότωσαν τους φρουρούς τους, - το διοικητή τον έκαψαν ζωντανό καταμεσής στην αυλή, με μπενζίνα - κι όπου να 'ναι φτάνουν. Και ξέρεις δα, τι παναπεί κρατούμενος. Έναν που τόνε μάντρωσαν για πολύ και τόνε βασάνιζαν και τώρ' άλλο δε λογιάζει πάρε πώς να γδικιωθεί, να κάψει και ν' αφανίσει. Τέλος, μακάρι να σε φωτίσει ο Θεός, να κάνεις το σωστό».

Αυτά θυμήθηκε κι ευτύς έκλεισε τα μάτια. Ακόμα λίγο κι ο φόβος θα τήνε καταχτούσε για καλά, θα τήνε πάλευε. Τ' άνοιξε. «Όχι...» έγρουξ' εντός της. «Όχι, κανείς δε θα μας βρει.

Κανείς δε θα λογιάσει πως κάτ' από τούτα τα γκρεμίδια και τα χαλάσματα βρίσκουνται δυο γυναίκες, δυο ζωντανές ψυχές». Εανάκλεισε τα μάτια. Τα 'σφιξε δυνατά να πονέσουν, τα 'σφιξε, τα 'σφιξε, πόνεσαν, τα ξανάνοιξε.

Ένα σπαρματσέτο, κολλημένο πάνω στο μάρμαρο παλιού τραπεζιού, φώτιζε, δειλά, το χώρο και γιγάντωνε τις σκιές των πραγμάτων, που σάλευαν πάνω στους τοίχους, σαν προϊστορι-

κά τέρατα, φορτωμένα φοβέρες.

Πίσωθέ του, μέσα σε λευκή κορνίζα, το πορτρέτο του αντρός της. Ενού παλικαρόπουλου, γύρω στα τριάντα, ξεμπράτσωτου, με μουτζούρες στο φανελάκι που φόραγε, αμί και στο πρόσωπο και μ' ένα πλατύ και ανοιχτόκαρδο χαμόγελο στα χείλη, που έτσι και τόνε τήραζες για πολύ, σε υποχρέωνε, γρήγορα, να του χαρίσεις κ' εσύ το δικό σου.

Γύρεψε τα μάτια του και καταπώς το συνήθαγε δυο χρόνια τώρα, απίς και τον έχασε στον πόλεμο, τα τύλιξε με το ζεστό της βλέμμα. Και κείνα, σιγά σιγά, λεφτό το λεφτό, μεγάλωσαν..., μεγάλωσαν κειδάς κ' έγιναν κατρέφτες κ' έγιναν οθόνες κινηματογραφικές, που πάνω τους προβλήθηκ' έν' απλωτό καταπράσινο λιβάδι, πλουμισμένο με μυριάδες ολάνθιστ' αγριολούλουδα.

Και μέσα σε τούτο το λιβάδι, έτρεχε, ξεκαρδισμένο στα γέλια, ένα κορίτσι. Ένα κορίτσι, γύρω στα δεκαεφτά, μ' έν' αραχνούφαντο φόρεμ' από πάλλευκην «οργάντζα», με πλούσια κατάξανθα μαλλιά, π' ανέμιζαν στον αγέρα σα χρυσαφένια κυματούσα θάλασσα και μ' ένα κορμί χυτό και σπαθάτο, καμωμένο θαρρείς από κρουστό χαλκό και μαντέμι. Και, πίσ' από το κορίτσι, έτρεχ' έν' αγόρι. Έν' αγόρι, γύρω στα είκοσι, ψηλό, ξανθό, με κορμί σαν εκείνα των αγαλματένιων αρχαίων Ελλήνων εφήβων της παλαίστρας και μαλλιά χυτά που σκέπαζαν χαμηλά το λαιμό, αμί και τα ριζάφτια, σα χρυσαφένιο στεφάνι.

Κ' έτρεχε τ' αγόρι, κ' έτρεχε και πάσκιζε ν' αγγίξει το κορίτσι με τ' ακροδάχτυλα των χεριών του, μα κείνο όλο του ξέφευγε και γελούσε, καθώς η αγέρινη πεταλούδα που πίσωθέ της

πιλαλά μικρό παιδούλι άμυαλο και τήνε παρακαλεί, άδικα, να κονέψει σε λούλουδο να τήνε πιάσει με την απόχη του. Ώσπου απόκαμε το κορίτσι. Και πρόφταξε τ' αγόρι και τ' άρπαξε μέσα στα σιδερένια μπράτσα του και κυλίστηκε μαζί του στο γρασίδι, ανάμεσα σε χιλιάδες κατακόκκινες παπαρούνες.

Κ' ευτύς τ' αηδόνια, στις λεύκες του μικρού ρυακιού, δυνάμωσαν το κελάιδημά τους. Και τα τζιτζίκια, στ' απόκρυφα των κυπαρισσιώνε, δυνάμωσαν το τραγούδι τους. Κι ο μπάτης φύσηξε πιο δυνατός, ανάμεσ' από τις κελαϊδιάρες πευκοβελόνες. Κι οι παπαρούνες δυνάμωσαν τους χυμούς στο μίσχο τους και τίναξαν ψηλά τα κεφάλια, σάμπως λάβαρα σε παρέλαση. Κι ούλο τούτο το ξαφνικό γιορτάσι των ψυχωμένων και των άψυχων, κράτησε τόσο, κράτησε μέχρι τη στιγμή που πάνω στο πάλλευκο φόρεμα του κοριτσιού, π' απόμεινε κάτ' από το κορμί του, άνθισε μια ακόμ' άλικη παπαρούνα.

Η γυναίκα λαχτάρησε και συνέφερε. Της φάνηκεν ως να ξύπναγε από βαθύν ύπνο. Γρίκησε στην ψυχή της ένα πλάνταγμα και χαμογέλασε πικρά. Μέριασε από την αγκαλιά της, μαλακά, το κορμί του παιδιού, ανάγειρε και πορεύτηκε προς το τραπεζάκι. Πήρε στα χέρια την κορνίζα και φίλησε τη φωτο-

γραφία.

- Εντάξει, Γιόχαν. Θα τα καταφέρουμε, καλέ μου. Θα ζήσουμε. Είπε και γύρεψε ν' απιθώσει στο μάρμαρο τη φωτογραφία. Όμως καθώς το χέρι της έτρεμε, από τη συγκίνηση, χτύπησε με την κορνίζα το σπαρματσέτο, που κατρακύλησε, δίχως να σβήσει, έπεσε στο πάτωμα κ' ευτύς έβαλε φωτιά σε χαρτιά

και σκύβαλα, που γιόμοζαν, ένα γύρω, το χώρο.

Το πορίτσι τρόμαξε κ' έμπηξε τις τσιρίδες. Παραζαλισμένη επείνη, παράτησε τη φωτιά κ' έτρεξε ποντά του. Πάσπισε να του δώσει πουράγιο, να του 'ξηγήσει πως δεν έγινε τίποτα σπουδαίο, πως στη στιγμή θα το διόρθωνε το παπό, πως... Δεν τα πατάφερε, το παράτησε, ξαναγύρισε στη φωτιά παι μ' όλο που πείνη φούντωσε, στ' αναμεταξύ, την πουπούλωσε με μια πουβέρτα παι την έσβησε. Ευτύς έβγαλε από την τσέπη της έν' άλλο σπαρματσέτο, τ' άναψε, το στήριξε πάνω στο μάρμαρο παι

ξανάτρεξε στο παιδί. Με την απαλάμη του χεριού τού 'κλεισε το στόμα, ενώ σύγκαιρα το παρακαλούσε, σφιχταγκαλιάζοντάς το, να πάψει να σκούζει δίχως λόγο, να συνεφέρει και να ηρε-

μήσει, ποιν γίνει το μεγάλο κακό.

Μα το κακό είχε κιόλας γίνει. Το κατάλαβε, όταν είδε το τρεμάμενο χέρι του κοριτσιού να δείχνει την πόρτα. Έστρεψε κι αγαλμάτωσε. Πάνω στο τρίτο από τα τέσσερα σκαλιά, που κατέβαζαν στο υπόγειο, στεκόταν ένας άντρας. Ψηλός, στεγνός - σχεδόν δίχως σάρκες πάνω στα κόκαλά του - με χέρια που κρέμουνταν στα πλάγια, σαν ξερόκλαδα, με μάτια που τα φλόγιζε πυρετός, χωμένα βαθιά κάτ' από το μέτωπό του, με δέρμα μελαμψό, που θύμιζε κάτοικο της Μεσόγειος, και με ρούχα ξεφτισμένα ολούθε, σωστά κουρέλια.

Δε λογάριασε που τον είδαν. Απόμεινε, για λίγο ακόμα, πάνω στο σκαλί, να φαντάζει στο μισοσκόταδο σαν ξαποδός κι απέ κατέβηκε τρεκλίζοντας, σάμπως ο μεθυσμένος, προχώρησε και στάθηκε πάν' από τις γυναίκες, που τόνε θωρούσαν, ξέψυχα, δίχως ν' αποκοτούν μήτε το βλέφαρό τους να σαλέψουν.
- Ώστ' έτσι, λοιπόν;... είπε, αργά κι απ' αργά κ' η γλώσσα

που μίλησε ήταν η ρωμέικη.

Ύστες' απόμεινε πάλε βουβός κι ασάλευτος. Για πολύ. Ένας Χάροντας που 'στεκε πάν' από δυο αδύναμες ψυχές και λογάριαζε - ποιος ξέρει τι λογάριαζε. Τα χαρακτηριστικά του προσώπου του δεν ξεχώριζαν τώρα, καθώς το σπαρματσέτο απόμεινε πίσ' από την πλάτη του. Μονάχα τα πεταμένα μαλλιά, κειδά στα ριζάφτια του, ασήμιζαν κομμάτι στο μισοφώτιστο φόντο.

Όμως για τη γυναίκα ήτανε βέβαιο πως κείνο το πρόσωπο άγριευε λεφτό το λεφτό, πως τα μάτια, μέσ' από τις βαθιές λακκούβες τους, φλογίζουνταν από την πεθυμιά για σάρκα και πως, όπου να 'τανε, τα χέρια - κείνα τα ξερόχερα που μονομιάς της φάνταξαν σαν οχιές πεντάγλωσσες και σαν πολυκέφαλοι δράκοι - θ' απλώνουνταν καταπάνω της να της αρπάξουν το παιδί από την αγκαλιά.

Και τούτος ο στερνός φόβος της δεν άργησε πολύ να βγει αληθινός. Ο Χάροντας σάλεψε, σα σκιάχτρο στ' αμπέλι, που το

δέρνει άγριος βοριάς, άπλωσε μπροστά τα χέρια και πήρε να ζυγώνει στο παγωμένο σύμπλεγμα. Το κορίτσι τσίριξε άγρια και κόλλησε πάνω στο κορμί της μάνας του. Κ' εκείνη το βόλεψε πίσω της και μονοστιγμής έφερε μπροστά στο πρόσωπό της τις απαλάμες μ' ανοιχτά τα δάχτυλα, έτοιμη να ξεσκίσει με τα νύχια, το θεριό, τον άρπαγα. Ακόμα λίγο... ακόμα μια στιγμή κ' οι οχιές θα τύλιγαν το κορμί του κοριτσιού.

Μα ξάφνου, καθώς γίνεται με τ' αγρίμι π' οσμίζεται πίσωθέ του τον κίντυνο, έστρεψε κείνος προς την πόρτα, γρήγορος σαν αστραπή, ενώ, σύγκαιρα, τράβηξε από τη δεξιά στρατιωτική

μπότα που φόραγε, μια ξιφολόγχη.

Κι αλήθεια. Πάνω στο σκαλί, που πρινώρας πάταγε, στεκόταν ένας άλλος άντρας. Κοντός αυτός, ξανθός, καλοστεκούμενος, μ' ένα σατανικό γέλιο στα χείλια του, με μάτια που σπίθιζαν στο μισόφωτο και με μια κάμα στο δεξί του χέρι. Σαν είδε τον άλλον να κρατά ξιφολόγχη, γέλασε δυνατά και πάσκισε να του μιλήσει με παντομίμα.

- Είναι δυο, έδειξε δυο δάχτυλα στο ζερβί χέρι του. Εγώ..., κόλλησε την απαλάμη στο στήθος του, θέλω τη μικρή..., κράτησε την απαλάμη σε μικρό ύψος πάν' από το πάτωμα. Εσύ..., τον έδειξε, πάρε τη μεγάλη, κράτησε την απαλάμη ένα μπόι πάν'

από το πάτωμα.

Καρτέρεσε λίγο και καθώς ο άλλος δεν αποκρενόταν, πίστεψε πως τόνε βρήκε σύμφωνο. Κατέβηκε τα δυο σκαλιά και πήρε να τόνε ζυγώνει, προσέχοντας το κάθε βήμα του και δίχως να χαμηλώνει την κάμα. Κείνος είχε κλείσει τα μάτια και σάλευε πέρα δώθε, σα μοναχή καλαμιά σε βάλτο. Όμως, μισό λεφτό παραπίσω, τινάχτηκε καταπάνω στον άλλον, με το ξίφος ψηλά.

- Όχι..., έγρουξε. Το πορίτσι είναι διπό μου... εγώ τις βρή-

κα... το δικαιούμαι... είναι δικό μου...

Είπε και μονομιάς όρμησε και τ' άρπαξε στην αγκαλιά του. Η μάνα βόγκησε, ούρλιαξε και χίμηξε με τα δάχτυλα τεντωμένα μπροστά, άγρια σαν τη λιόντισσα που της αρπάζουν το σκύμνο της. Τα νύχια της του όργωσαν το πρόσωπο, που στη στιγμή

γιόμοσ' αίματα, από το μέτωπο μέχρι το πηγούνι. Το ξανάκανε. Μα τούτη τη φορά την εμπόδισε ο άλλος. Την άρπαξε στην αγκαλιά του, άγριος, πεινασμένος για σάρκα, ανελέητος και, σ' ένα λεφτό ακόμα, την είχε ριγμένη στο χώμα, δίχως ρούχο στο κορμί της και... ντρόπιαζε κειδά το σερνικό.

Όμως εκείνης, μήτε ποιν, μήτε τώρα την έγνοιαξεν ο εαυτός της. Σταυρωμένη στο πάτωμα, με το κορμί της να λογχίζεται από τον άνομο, είχε το κεφάλι γυρισμένο προς το σκοτάδι της γωνιάς, που κατάπιε το σπλάχνο της κι όλο έλεγε και ξανάλε-

γε μ' όση της έμενε δύναμη.

- Να ζήσομε, Γκάριν... Να ζήσομε κοριτσάκι μου... Να ζή-

σομε... Να ζήσομε...

Υστερα, ένιωσε κάτι σα νύστα. Μια νύστα δυνατή, που όσο κι αν το πάσκισε, δεν μπόρεσε να την απαλείψει. Και... λιγοθύμησε.

Το παραύστερο που γρίκησε ήταν η φωνή του κοριτσιού στ'

αφτιά της.

- Ξύπνα μανούλα... Είμαι η Γκάριν...

Λαχτάρησε. Ο νούς της μονομιάς πήρε να ξεθολώνει από το θάμπος. Το βλέμμα της πήρε να καθαρίζει από την καταχνιά. Κοίταξε γύρω. Είδε την κατάστασή της. Θυμήθηκε. Είδε το κορίτσι. Του άρπαξε τα χέρια μέσα στα δικά της.

- Πώς είσαι παιδί μου; ρώτησε πονώντας για την απόκρεση.

- Καλά. Εμένα δε με πείραξε ο άλλος. Δε μ' άγγιξε διόλου. Πικρογέλασε, Δεν πίστεψε.

- Λες... λες αλήθεια; Όχι... δε γίνεται... δεν μπορεί... με γε-

λάς... δεν μπορεί...

- Μπορεί... Γίνεται μανουλίτσα, έγινε. Μ' έριξε στη γωνιά. Εάπλωσε δίπλα μου κι όλο μου ψιθύριζε στ' αυτί «σούουςςς... σούουςςςςς». Μου χάιδευε τα μαλλιά. Το μέτωπο. Τα χέρια. Κ' έκλαιε. Όλη την ώρα έκλαιε.

Ανάγεισε κείνη. Το κοίταξε: Το βλέμμα της παρακαλούσε για την αλήθεια. Το 'δε να της χαμογελά, πίστεψε. Τ' άρπαξε λαίμαργα στην αγκαλιά της. Το 'σφιξε με λαχτάρα. Το φίλησε. Στα χείλια, στα μάγουλα, στα μαλλιά. Το ξανάσφιξε, το ξαναφίλησε,

έκλαιγε. Έκλαιγε για πολύ. Ύστερα του ζήτησε μια ρόμπα και γυρόφερε το βλέμμα στο χώρο.

- Έφυγαν;

- Ο ένας. Ο κακός. Ο άλλος είναι τος εκειδά.

Τον είδε να κάθεται στο σκαλί με το κεφάλι απιθωμένο στα χέρια του. Ένα κουβάρι. Ένα κούτσουρο. Απόμεινε να τον κοιτά. Αποξεχασμένη για τη γύμνια της. Με την ψυχή ξέχειλη από ευγνωμοσύνη και τα μάτια γιομάτα δάκρυ.

Το πορίτσι είδε. Και παθώς περνούσε στο πορμί της τη ρό-

μπα, ξανάπε.

- Έκλαιε, μανούλα. Αυτό προπάντων πρόσεξα. Έκλαιε. Κι ακόμα κάτι. Μια λέξη. Την έλεγε και την ξανάλεγε. Τη θυμούμαι. «Ρηνιώ»! Ναι, «Ρηνιώ», έλεγε, «Ρηνιώ... Ρηνιώ... Ρηνιώ...».

Ο άλλος άκουσε. Βόγκος βαρύς ξέσκισε τα σωθικά του. «Ρηνιώώώ...» Και σε λίγο ξαναβόγκησε: «Ρηνιώώώ...» και με τα δυο χέρια ξέσκισε το πουκάμισο μπροστά στο στήθος και πήρε να το δέρνει δυνατά, με τις γροθιές. Ύστερα γαλήνεψε. Αγάλι τ' αγάλι. Απίθωσε τις απαλάμες πάνω στα γόνατά του, έριξε το κεφάλι μπροστά και ξανάμοιαξε κουβάρι και κούτσουρο. Η φωνή του ακούστηκε τώρα ραγισμένη, χαμηλή, τρυφερή.

- Η Ρηνιώ... Το ποριτσάπι μου... Το παμάρι μας με την Ελένη. Το φως των ομματιών μας. Η χαρά κ' η απαντοχή της ζωής μας. Ο άγγελος του σπιτιού. Η περηφάνια μας... Για πείνο η πάθε μας έγνοια. Η πάθε φροντίδα. Ο ύπνος παι το ξύπνιο μας. Οι χαρές κ' οι λύπες μας. Τα όνειρά μας. Η Ρηνιώ... Τ'

αγγελούδι μας...

Κ' ύστερα ήρταν οι δικοί σας. Μέσα στ' άγρια μεσάνυχτα. Δυο άντρες... Δυο σωστοί άντρες... Και τ' άρπαξαν το μπουμπούκι... Και το ξεφύλλισαν... Και το μάδησαν... Μπροστά στα μάτια του πατέρα του, που τον είχαν πιστάγκωνα δεμένο στην κολόνα του χαγιατιού. Μπροστά στα μάτια μου - ναι! Και το χάσαμε τ' αγγελούδι μας... Το χάσαμε το φως των ομματιών μας. Ξεψύχησε κειδά, με το βλέμμα του καρφωμένο στα μάτια μου να με παρακαλά... Κ' εγώ να βλέπω... να ουρλιάζω και να μην μπορώ...

Κ' ύστερα... η Ελένη... Λίγο καιρό παραπίσω, ανέβηκε στο καμπαναριό της Αγια Σωτήρας και γκρεμίστηκε. Κ' ύστερα εγώ. Με την ψυχή γιομάτη όμπιο, πήρα τα βουνά να πολεμήσω τους άναντρους. Μα κ' εκεί δεν είχα μοίρα. Μ' έπιασαν και μ' έ-

στειλαν εδωνά. Στο στρατόπεδο. Πάνε δυο χρόνια.

Έβγαλε από την τσέπη του τσιγάρο, τ' άναψε. Ρούφηξε τον καπνό, τόνε ρούφηξε άγρια, τόνε κατάπιε, βόγκησε. Έπαψε να διηγιέται. Ύστερα κρέμασε πιο πολύ το κεφάλι και πήρε να μοιρολογά. Αργά, χαμηλά, μακρόσουρτα, σαλεύοντας πέρα δώθε το λιπόσαρκο κορμί του, καταπώς συνηθιέται στη μακρινή πατρίδα του με το ξόδι. Μοιρολογούσε για τ' άδικα χαμένο σπλάχνο του κι όλο ανάφερνε τ' όνομά του «Ρηνιώ... Ρηνιώ... Ρηνούλα μου...».

Κι αποξεχάστη κειδάς να μοίφεται και δε θα 'χε τελεμόν ο θρήνος του, αν ξάφνου δεν ένιωθε κάτι ζεστό πάνω στις φάχες των χεφιών του. Άνοιξε τα μάτια. Η γυναίκα ήτανε γονατισμένη μπροστά στα πόδια του και του φιλούσε τα χέφια και του τα 'βφεχε με δάκου. Ξαφνιάστηκε. Ανοιγόκλεισε πολλές φοφές τα

βλέφαρα να λαγαρίσει το νου. Είδε καλά, πικρογέλασε.

- Παναπεί, με κατάλαβες κυρά, έτσι; Χμ. Κ' έλεγα πριν, τι θες μωρέ άνθρωπέ μου - έλεγα - και διηγιέσαι τα που σου 'λαχαν εσένανε - τα πικρά και τ' άδικα - σε τούτες τις γυναίκες; Σάματι ξέρουν τη γλώσσα σου και σε καταλαβαίνουν; Γελάστηκα κυρά. Ναι. Ξαστόχησα πως το κλάμα είναι η γλώσσα των ανθρώπων. Το κλάμα, ναι, αμί και το γέλιο και το τραγούδι κι ο χορός. Τ' άλλα τα 'φκιαξαν οι περιστάσεις. Κ' οι ανάγκες.

Την κοίταξε στα μάτια. Ήτανε γεμάτα δάκου. Της γύρισε τα χέρια και τα πήρε μέσα στα δικά του. Γρίκησ' ευτύς κάτι ζεστό να κατρακυλά στο αίμα του, να χιμά στην καρδιά, να τήνε γε-

φεύει. Ύστεφα θυμήθηκε. Έσκυψε το κεφάλι.

- Κι όσο για τούτο που σου 'λαχε εσένα, μη θαρφείς πως δεν ντφέπουμαι, κυφά. Ντφέπουμαι και πολύ. Όμως κφάταγε μαχαίφι, το 'δες, δεν είν' έτσι; Κ' εγώ το ίδιο. Λόγιασα, το λοιπόν, πως δε θα 'τανε σωστό να σφαχτούμε για σένα. Δυο άντφες, δυο άνθφωποι - 'θαλα να πω - που 'ζησαν χφόνια μέσα σε κείνη την

κόλαση μαζί, που μαζί πείνασαν, μαζί δίψασαν, μαζί βασανίστηκαν, μαζί κιντύνεψαν να πεθάνουν από τα μαρτύρια. Που μαζί ονειρεύτηκαν τη λευτεριά, το φως, το γδικιωμό. Ναι, το γδικιωμό, κυρά. Γιατί όσο κι αν σου φανεί παράξενο, τούτος πιότερος απ' όλα μας κράτησε στη ζωή. Τούτος. Θα πεις γιατί εγώ;... Ε... να... Εγώ τα κατάφερα. Τήνε πάλεψα την πίκρα, πες τη μανία, την τρέλα. Δικός μου ο λογαριασμός. Ο άλλος δεν μπόρεσε. Όμως εκείνος που θα τον κατηγορήσει, θα πρέπει να 'ναι άγιος. Πίστεψέ με, κυρά. Θα πρέπει να 'ναι... άγιος.

Ακούμπησε το κεφάλι πίσω, σε μια κολόνα, κ' έκλεισε τα μάτια. Ένιωσε μια ξαφνική κούραση σ' ολάκερο το κορμί και στο λογισμό του βαρύ μπέρδεμα. Ναι. Το πρώτο που νογήθηκε, σαν αντίκρισε τις δυο γυναίκες, ήταν να γδικιωθεί, να κάνει στο κορίτσι το ίδιο κακό που 'καναν στο δικό του. Όμως καθώς είδε τον άλλο, δίχως να καταλάβει πώς και γιατί, γρίκησε ν' αναποδογυρίζονται μέσα του οι αποφάσεις και βουλήθηκε να προστατέψει το παιδί, να το γλιτώσει από το κακό.

Πάσκισε να βάλει μια σειρά, μια τάξη στους διαλογισμούς του, να καταλάβει τι 'τανε κείνο που τον έκανε μονοστιγμής ν' αλλάξει απόφαση, λόγιασε πολλά, μπερδεύτηκε, ένιωσε ολότελ' αποκαμωμένος, τα παράτησε. Κρέμασε στο πλάι τα χέρια κι απόμεινε κειδά για πολύ, μαρμαρωμένος στο κορμί, στην καρδιά και στο νου. Τον συνέφερε κάτι δροσερό που 'νιωσε να τ' αγγίζει το πρόσωπο. Άνοιξε τα μάτια. Η γυναίκα, μ' ένα προσόψι μουλιασμένο σε νερό, που κράταγε, σε χωματένιο τάσι, το κορίτσι, του 'πλενε τις τσουγκρανιές από το αίμα που 'πηξε πάνω τους. Τις τσουγκρανιές που αυτή τις χάραξε στο πρόσωπό του με τα νύχια της, σαν τόνε μάχουνταν θαρρώντας τον άρπαγα.

Του άρεσε. Γρίκησε τη δροσιά να φτάνει, βαθιά, ίσαμε τα φυλλοκάρδια του. Θέλησε να χαμογελάσει. Σκιάχτηκε και μετάνιωσε. Φοβήθηκε μη δεν τα κατάφερνε, απίς κι ολάκερα δυο

χρόνια, άλλο δεν έχαμε πάρε να μισά και να κλαίει.

Κοίταξε τη γυναίκα στα μάτια. Κείνα στιγμή δεν έπαψαν να 'ναι γιομάτα δάκου. Τη λυπήθηκε πάλε. Τήνε πόνεσε για τούτο

που της έλαχε. Ήταν έμορφη. Ξανθιά, γαλανομάτα, με δέρμα σαν από πρεμεζί βελούδο και μ' ένα πορμί αγγελοπάμωτο. Κι ο άλλος; Ένας σπύλος λυσσάριπος. Κ' ένας σπύλος βασανισμένος. Π' άλλο δεν ορέγουνταν, πάρε να μπήξει τα δόντια του σε σάρπ' ανθρώπινη, να γδιπιωθεί. Ένας που πιότεψε π' ένας που, εντός του, σάλεψεν ο ρυθμός του λογιπού π' έγινε τόσο μισερός, όσο πι οι άλλοι που του στάθηπαν δήμιοι.

Κοίταξε και το κορίτσι. Στα κρούσταλλα των ομματιών του διάβασε την έγνοια και τη στοργή για κείνονε. Την ίδιαν έγνοια και την ίδια στοργή που θα χάριζε στον κύρη του. Η καρδιά του αναγάλλιασε. Το αίμα σκουντούφλησε εντός της, δυνατό, θρασεμένο και τήνε ζέστανε. Σχεδόν έπαψε να φοβά-

ται και τον έπιασε πάλε όρεξη να χαμογελάσει.

Όμως για μιαν ακόμα φορά δεν το μπόρεσε. Το μυαλό του μπερδουκλώθηκε ξάφνου. Ο λογισμός, φίδι σερνάμενο, γλίστρησε στα παλιά. Μπροστά του, τώρα, στεκόταν η γυναίκα του, η Ελένη. Χιλιόκαλλη κι αυτή! Ρούσα, καμωματού, άγγελος και νεράιδα της αυγής. Του χαμογέλασε μια κι απέ έγειρε σε νεκρόκασα κι αποκοιμήθη, ανάμεσα σε χιλιάδες λουλούδια του Μάη. Και παραδίπλα το κοριτσάκι του, η Ρηνιώ. Να τόνε τηράζει και να του ζητά βοήθεια. Κι αυτός να 'ναι δεμένος και να μην μπορεί να το συντρέξει.

Ένιωσ' ένα δυνατό πόνο να του πλαντά την καρδιά. Το λαρύγγι του στέγνωσε μονώρας. Η γλώσσα πίκρισε, φαρμάκι. Τα μάτια πυρώθηκαν, φλόγισαν και πήραν να χάνουν το φώς τους. Έπρεπε να κάνει κάτι. Ν' αντιδράσει γρήγορα. Αλλιώς το 'νιωθε πως η καρδιά του θα συντρίβονταν, πως θα τον έβρι-

σκε κόλπος.

Τινάχτηκε πάνω. Όρμησε στη μέση του υπόγειου και πήρε να χορεύει. Πηδούσε, γονάτιζε, γυρόφερνε άπειρες φορές, στον τόπο, γονάτιζε πάλε κ' ευτύς ξανατιναζόταν τ' αψήλου. Μ' ένα χορό τρελό, ξέφρενο, ξεθεωτικό. Μ' ένα χορό που βύζαινε από τους ρυθμούς όλων αντάμα των χορών της μακρινής πατρίδας του - του κρητικού πεντοζάλη, της ποντιακής σέρας, του χασάπικου - κι απόκοντα με δικές του αυτοσχέδιες φιγούρες

της στιγμής. Και γυρόφερνε ολάκερο το χώρο και σκόνταφτε να τσακιστεί πάνω στις κολόνες και σειόταν και λυγιόταν και τιναζόταν μπρος πίσω, σα σφεντόνα, στερνά στερνά τραγουδώντας κιόλας τραγούδια της φυλακής, ανάκατα με μοιρολόγια.

Ώσπου γονάτισε. Κι αντί να ξανασημωθεί, έπεσε μπροστά, πάνω στα χέρια. Κι απόμεινε κειδά, μαζωμένος στο πάτωμα, να θυμίζει αγρίμι, που πολέμησε για πολύ, άγρια, τον οχτρό του, και τώρα, κοντανασαίνοντας αποκαμωμένο, ετοιμαζόταν να του παραδοθεί. Η γυναίκα με το κορίτσι έτρεξαν κοντά του. Πέρασαν τα χέρια τους κάτ' από τις αμασκάλες του και τον βοήθησαν ν' αναγείρει, να στυλωθεί στα πόδια του. Κείνος γελούσε. Γελούσε δυνατά κι ασταμάτητα. Λες και γύρευε να βγάλει το άχτι του, για τα δυο χρόνια που στ' αχείλι του δε χάραξε χαμόγελο. Τέλος, αφού κατάφερε να ταχτοποιήσει την ανάσα του, μίλησε.

Να με συμπαθάς, κυρά. Αυτό που 'δες, το κάνω συχνά. Όσες φορές τα σεκλέτια, τα 'κατόχερα, μου αδράζουν την καρδιά και ζουλάνε να τήνε στραγγαλίσουν, εγώ χορεύω, τραγου-

δώ κι έτσι σώζουμαι.

Την ποίταξε. Κείνη χαμογελούσε.

- Γελάς; Παναπεί και τούτη τη φορά, με κατάλαβες κυρά. Καλά το λέω, λοιπόν, εγώ, πως το κλάμα, το γέλιο, το τραγούδι κι ο χορός, αυτά 'ναι η γλώσσα των ανθρώπων.

Είπε κ' ευτύς μ' απόφαση.

Όμως τώρα, σώνει πια. Πρέπει να φύγω. Να διώ τι θ' απογίνει και μ' εμένα, ψέματα;

Την κοίταξε στα μάτια. Κείνα μονομιάς γιόμοσαν δάκου. Α-

πόρεσε.

- Λοιπόν, ξέρεις κάτι, κυρά; Όρκο θα 'παιρνα πως νογάς ό,τι και να σου πω. Θαρρώ και τήνε ξέρεις τη γλώσσα μου. Παράξενο πράμα!

Περίμενε λίγο κι απέ.

- Το ξαναλέω. Είσαι παλικάρι! Παλικάρι μάνα και παλικάρι άνθρωπος. Αυτό θα το θυμούμαι, κυρά.

Πήγε να γυρίσει. Κείνη τόνε αράτησε. Σήκωσε τα χέρια της,

αργά αργά, όπως θα τα σήκωνε να πιάσει 'κόνισμα, τ' ακούμπησε

στα ριζάφτια του και τόνε φίλησε στα δυο μάγουλα.

Ξαφνιάστηκε. Ολάκερο το κορμί του μυρμήγκιασε, ζεστάθηκε και γέρεψε. Του 'ρθε όρεξη να μπήξει φωνή. Μια φωνή που ν' ακουστεί στα πέρατα, μια φωνή που δε βγήκε ποτές από το λαρύγγι του, ως τότε, μια φωνή αλλιώτικη, άγνωστη, φοβερή και χαρούμενη. Δεν το 'καμε. Μονάχα χωράτεψε:

- Έτσι όμορφο που μ' έκανες πριν, κυρά, αξίζω να με φι-

λούν οι γυναίκες.

Τα 'πε γρήγορα κ' έστρεψε στο κορίτσι. Κείνο τον κοίταγε στα μάτια λαχταρώντας. Του χαμογέλασε. Σήκωσε το δεξί του χέρι, τ' απίθωσε πάνω στο κεφάλι του.

- Αντίο..., ψιθύρισε.

Και σε λίγο:

- Αντίο... Ρηνιώ... να με θυμάσαι...

Είπε κ' ευτύς έστρεψε κι ανέβηκε τα σκαλιά με βιάση. Μονάχα στο στερνό τους σταμάτησε, γύρισε και χαμογέλασε στις γυναίκες. Κ' εκείνο το χαμόγελό του μαρμάρωσε πάνω στο σκοτεινό άνοιγμα της πόρτας, σαν πάλλευκο, ολάνθιστο ρόδο.

Η γυναίκα πήσε κ' έβαλε τα καδρόνια πίσ' από το πορτί και το ασφάλισε. Ύστερα κατέβηκε, προχώρησε και στάθηκε μπρο-

στά στη φωτογραφία του αντρός της.

- Γιόχαν...

Βουλήθηκε να πει κι άλλα. Να πει πως υπάρχουν ακόμ' άνθρωποι... πως... Μα δεν είπε τίποτα, μονάχα ξανάπε:

- Γιόχαν...

Και πήφε να κλαίει.

Στέφανος Τηλικίδης

Ποιητής, θεατρικός συγγραφέας και πεζογράφος.

Γεννήθηκε το 1923 στο Κρεπασνόι του Καυκάσου και πέθανε το 1995 στη Θεσσαλονίκη.

Σε ηλικία 6 ετών εγκαταστάθηκε μαζί με την οικογένειά του στο χωριό Τέρπυλο του νομού Κιλκίς, όπου έζησε τα παιδικά του χρόνια. Σπούδασε Νομικά στο

Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Ανήκε στη γενιά της Αντίστασης.

Στα Γράμματα εμφανίστηκε το 1953 με την ποιητική συλλογή Δημοτικά Μοτίβα", εντυπωσιάζοντας κοινό και κριτικούς για τον μεστό, γεμάτο ανθρωπιά και λυρισμό στίχο του.

Γνωστός περισσότερο για το ποιητικό του έργο, ασχολήθηκε και με τα άλλα είδη του λόγου. Βραβεύτηκε σε λογοτεχνικούς και θεατρικούς διαγωνισμούς. Το 1983 πήρε το βραβείο Ειρήνης και Φιλίας Αμπντί Ιπεκτσί" για ποιήματά του.

Έζησε στη Θεσσαλονίκη, σεμνά και αθόρυβα, μέχρι το θάνατό του.

Ουμανιστής, αντιπολεμικός συγγραφέας, έθεσε την τέχνη του στην υπηρεσία του ανθρώπου. Στρατευμένος από νωρίς στις φάλαγγες της Ειρήνης, δεν έπαψε, μέσ' απ' το έργο του, να μάχεται τον πόλεμο, να θρηνεί για τον άδικο χαμό των άφταιγων παιδιών, να υπενθυμίζει στους ανθρώπους το χρέος τους στην Ειρήνη. Ο λόγος του, πάντα επίκαιρος, αποτελεί κραυγή αγωνίας του σύγχρονου ανθρώπου για τη μοίρα της Πατρίδας-Γης, για το μέλλον της ανθρωπότητας. Η λογοτεχνική κριτική χαρακτήρισε το έργο του 'έργο ζωής' και του απένειμε τον τίτλο του 'ποιητή της Ειρήνης'.

Έφυγε αφήνοντας πίσω του άφθονο ανέκδοτο υλικό.